

KISÚJFALU története a kezdetektől 1900-ig

Kis Róbert

Kisújfalu

története a kezdetektől 1900-ig

ISBN: 80-968443-3-4

Kis Róbert

Kisújfalu

története a kezdetektől 1900-ig

Kis Róbert
**Kisújfalu története
a kezdetektől 1900-ig**

Kiadó: Cranium, s.r.o.
Lektor: Dr. Liszka József
Nyelvi szerkesztő: Dr. Csanda Gábor
Nyomda: Cranium, s.r.o., Nové Zámky

Kis Róbert
**História obce Nová Vieska
od počiatkov do roku 1900**

Vydavateľ: Cranium, s.r.o.
Lektoroval: Dr. József Liszka
Jazyková úprava: Dr. Gabriel Csanda
Tlač: Cranium, s.r.o., Nové Zámky

© Kis Róbert, 2000

ISBN: 80-968443-3-4

ELŐSZÓ

*„Hullatja levelét az idő vén fája,
Terítve hatalmas rétegben alája;
Én ez avart jártam; tűnődve megálltam:
Egy régi levélen ezt írva találtam.“*

(Arany János: Buda halála)

Különleges érzés járja át az embert, amikor a régmúlt sárguló följegyzéseit olvasgatja. Megilletődve s egyben kíváncsisággal vegyes várakozással vettem kézbe én is minden egyes régi írást, amire levéltári kutatásaim során ráta-
láltam. Vajon mit tudhatunk meg belőlük? Örömmel és büszkeséggel tölt-e majd el tartalmuk, vagy talán az „inkább ne is tudtunk volna róla“ szomorúságával? Ahogy azonban az ember életében, úgy egy közösség, egy falu életében is megtalálható a „felemelő“ és a „fedni való“ egyaránt. S csak mindkettőt felvállalva lehet őszintén élni, hamis illúziók nélkül, jó reménységgel a jövő felé tovább lépni.

Úgy érzem, főként ezért, jövőnk emberibbé és tartalmasabbá tétele érdekében érdemes megismerkedni Kisújfalu boldog-bánatos múltjával mindenkinek, aki „nem akar elszakadni a gyökerektől“, de annak is, aki éppen „itt akar gyökeret eresztetni“.

Mert Kisújfalu régmúltjának komoly üzenete van jelenéhez. A régi írásokat olvasva nyilvánvalóvá válik, hogy az itt élő embereknek – az elődöknek – tartásuk volt. Kitarattak a nehéz időkben és hűségesek tudtak maradni elveikhez a kevésen is. Nem volt identitászavaruk sem nemzeti, sem vallási téren. Tudták, hogy kik ők, és mi a dolguk az életben.

Ebben a könyvben az olvasó Kisújfalu életfája megsárgult leveleinek gyűjteményét tartja kezében. Ezek a dokumentumok időrendi sorrendben követik egymást. Az I. fejezet általános leírása után a II. fejezetben bepillantást nyerhetünk a község területén talált régészeti leletekbe, s az ezzel foglalkozó írásokba. A III. fejezet tárgyalja az írott kor emlékeit, a településünk elődjének tekintett Ösztövérfalva történetét a fellelhető oklevelek alapján. A IV. fejezet 1437-től, az első írásos említéstől foglalkozik Újfalun, majd 1601-től Kisújfalu történetével a Rákóczi-szabadságharcig. Az V. fejezet a XVIII. század drámai vallási történései mellett a község gazdasági megerősödését mutatja be a fellelt levéltári írásos anyag segítségével. A könyv utolsó, VI. fejezete pedig az 1900-as évek szerteágazó dokumentumait tárja az olvasó elé. A háromnyelvű összefoglaló után a község lelkészeinek és tanítóinak névso-

ra található. A melléklet tartalmaz még egy több forrásanyagból összeállított táblázatot a közeleti és egyházi előjárók időrendi feltüntetésével. Végezetül a mellékletben található még Arad lakosainak a legrégebb időkből való anyakönyvi adatai.

Külön kiemelném, hogy e helytörténeti munka tartalmazza a község ez ideig ismert összes egyház-látogatási jegyzőkönyveinek és népszámlálási adatainak teljes anyagát, valamint az összes térképet, amelyen községünk valamilyen formában előfordul.

Hogy ezek az írott emlékek mindannyiunk számára érthetővé és élvezhető olvasmánnyá váltak, köszönhető Nagytiszteletű Búcsi Lajos nyugalmazott református lelkipásztornak, aki mintegy 100, latinul írt dokumentum fordítását elvégezte.

Hálás vagyok mindazoknak, akik munkámban segítségemre voltak. Mindenekelőtt feleségemnek, aki a legnehezebb és legmegoldhatatlanabbnak tűnő pillanatokban is segítőkészen mellettem állt.

Köszönetet mondok mindazoknak, akik az anyaggyűjtés során a segítségemre voltak, valamint azoknak, akik értékes bíráló megjegyzéseikkel és hasznos javaslataikkal segítettek munkámban. Köszönettel tartozom azoknak is, akik anyagi adományaikkal járultak hozzá e könyv megjelentetéséhez.

Remélem, hogy ez a könyv hasznára lesz mindazoknak az olvasóknak, akik azzal a céllal veszik kezükbe, hogy rátaláljanak gyökereikre, megismerjék hagyományaikat.

E nemes céllal történő bűvárkodáshoz kívánok jó kedvet és sok sikert.

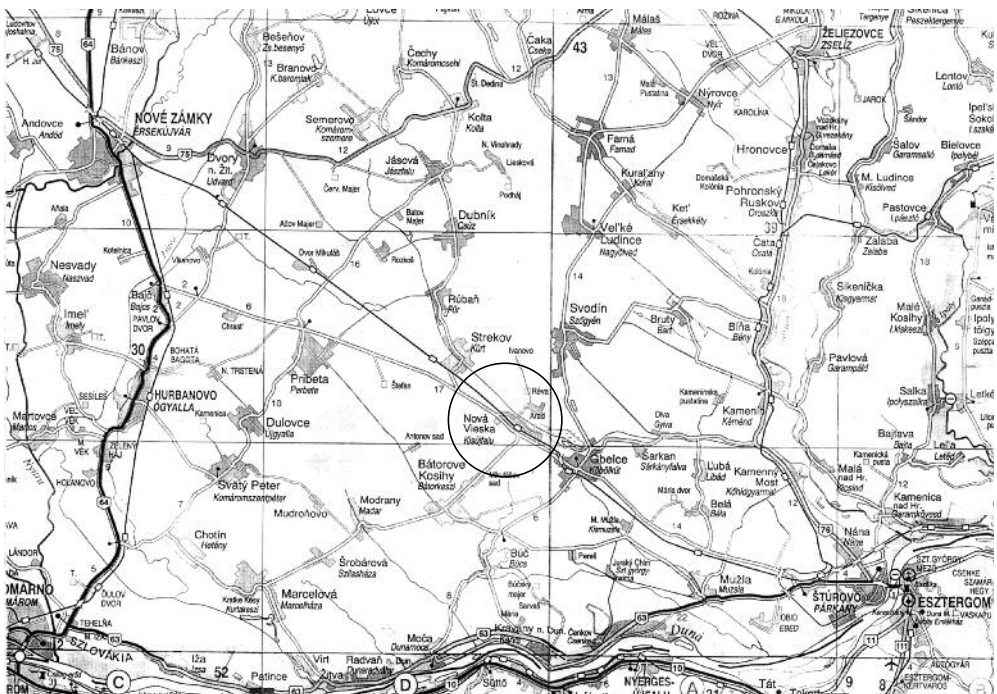
Kis Róbert

I. fejezet

A község földrajzi és természeti leírása

Kataszterét tekintve a község a Kisalföldön található (melynek mai hivatalos neve Podunajská nížina, régebbi megnevezése: Kis Magyar Alföld), ezen belül is a Duna menti dombvidék, a Garam menti dombvidék és a Kürti-teraszok részét képezi.

Ma közigazgatásilag a Nyitrai kerületbe tartozik. Az Érsekújvári járás közepén helyezkedik el, a valamikori Párkányi járás nyugati szélén. Írott történelme nagy részében Esztergom vármegye községe volt. Északról Szőgyén, keletről Kőbölkút, délről Bátorkeszi, nyugatról pedig Kürt község határolja. Ma a község kataszterébe tartozik Aradpuszta és Réva is, amely települések közigazgatásilag is valamikor Magyar-szőgyén részei voltak.

A község kiterjedése 1748 ha, ebből a belterület 38 ha, erdők 140 ha, szántóföldek 1126 ha, 240 ha rét és kaszáló.

Három természetvédelmi terület található a község kataszterében. A legjelentősebb és a legnagyobb is egyben a **Párizsi-mocsarak Nemzeti Természetvédelmi Körzet (Parížske močiare)** – a khorramshahri¹ szerződésbe is felvett védett övezet. Kiterjedése 184 ha (ebből Köbölkút kataszterében 128 ha, Kisújfaluéban pedig 56 ha).

A második védett terület a **Párizs-patak és környéke** természetvédelmi terület (**Alúvium potoka Paríž**), mely a Kürt község kataszterében található résszel együtt 103 hektárt tesz ki.

Harmadik védett területünk pedig a **Somlyó-hegy (Drieňová hora)**, amely a kisújfalui Újhegyen terül el 4 hektáron.²

A környék **domborzatát** alacsony, széles gerinckkel rendelkező dombvidék jellemzi, amelynek magaslati eltérései maximum a 100-150 métert érik el. Legmagasabb pontja a 225,7 m-es tengerszint feletti magasságú kisújfalui Újhegy, legalacsonyabb pontja pedig Párizs-patak szintje 121,5 m-es tengerszint feletti magassággal a község keleti határában, a ma már nem használatos aradi átjárónál. A községet északnyugat–délkeleti irányban kettészeli a Párizs-patak. A patak szintjének esése a község területén 4,5 méter. Arad és Kisújfalu belterülete 135, Révác pedig 148,7 méter tengerszint feletti magasságban fekszik.

Éghajlata az éghajlati atlasz szerint az A-1-es típusú körzetbe tartozik, melyet meleg, száraz éghajlat, mérsékelt tél, és hosszabb napfény jellemez.

A levegő átlaghőmérséklete a párkányi mérőállomás adatai alapján (1931–1960) °C-ban:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Évi átlag
-1,8	-0,3	5,3	11,0	15,8	15,9	21,9	20,3	16,6	10,8	5,5	0,8	10,4 °C

A csapadék átlagos évi mennyisége (1931–1960) mm-ben:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Évi mennyiség
31	33	32	37	60	69	64	57	38	50	54	41	566

A párolgás átlagos évi értékei az éves csapadékmennyiség 85%-át, a nyári hónapokban a havi csapadékmennyiség 100%-át érik el.

1 Az 1971. február 2-án Iránban, Khorramshahr városában megkötött globális egyezmény a nemzetközi jelentőségű mocsarak és természeti források védelmére és ésszerű kihasználására. A szerződés 1975-ben lépett életbe, s mára a világ 116 országa írta alá. A védett területek listáján 1005 mocsár van, ezek összterülete 71,3 millió hektár. (Cseh)Szlovákia 1990-től tagja, összesen 11 védett területtel, s a Párizsi-mocsarakat éppen a legelsőik között, 1990. február 7-én vették fel e védett mocsarak sorába. Vö.: Slovenský zväz ochrancov prírody a krajiny: Mokrade. Prievidza 1999.

2 Nem tudni miért a köbölkúti kataszterben levő Somlyó-hegy nevét adták e természetvédelmi területnek 1964-ben, amikor Kisújfalun, a kisújfalui Újhegyen terül el, igaz, nő a tetején som is.

A hótakaró átlagos időtartama napokban (1930/31–1959/60) az érsekújvári mérőállomás alapján:

VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	Éves érték
-	-	-	0,6	6,6	15,0	12,1	3,0	-	-	-	-	37,3

A talaj átfagyásának értékei az ógyallai mérőállomás adatai alapján:

Maximális átfagyás 1954/55 enyhe telén:	14 cm
Maximális átfagyás 1941/42 hideg telén:	70 cm
A talaj átlagos átfagyása:	41 cm
A talaj maximális átfagyása:	80 cm

Az uralkodó szélirány az északnyugati (20%), a déli és a délkeleti (12-14%), valamint az északi (11-15%). A terület a Garamba torkolló Párizs-patak vízgyűjtő területéhez tartozik.³

Geológiai viszonyok

Regionális szempontból a terület a Duna-medence 9 B, a nagyszombati-csúzi részleges medence 9 BB zselízi bemélyedéséhez 9 BBD tartozik. A medence **neogén** rétegének aljzatát **paleogén** rétegek alkotják (éger, márga és homok kavicssal keverve). A neogén rétegeket kb. 2500 m vastag vulkanikus-üledékes és üledékes kőzetek rétegei alkotják. Az alapjuk **alsó bádani** andezitek, a **középső bádani** korszakot homokos márga, a **felső bádani** korszakot pedig faunát tartalmazó homokos márga képviseli. A bádani kor üledékeinek vastagsága majdnem 1500 m. A **szarmat**kori üledékek kb. 200 m vastag meszes agyagból és vulkanikus anyaggal kevert homokkőből állnak. A **pannon**- és **pont**kori rétegeket 600 m vastag agyag és homok rétegei alkotják, ennek felső rétegei szenes anyagot és lignitet is tartalmaznak. A neogén rétegek legfelső részeit az ún. „tarka sorozat“, a 100-150 m vastag **dák** alkotja, amelyben tarka agyagok, homokos agyagok, homok és kavics keverednek.

A neogén réteget negyedkori üledékek borítják. Vastagságuk különböző. Szőgyén környékén a 40 métert is eléri, a lejtőkön 4-10 méter vastagságúak, míg helyenként hiányoznak.

Folyami üledéket a régi Zsitva-völgyben, jelenleg a Párizs-patak völgyében találhatunk.

3 KMEŤ 1998, 3-9.o.

A terület tektonikailag tipikus rögös területként jellemezhető. Az észak-nyugat–délkeleti irányú törésvonalak mentén a neogén végén és a negyedkorban is kiújultak a tektonikai mozgások. A fiatal tektonikus mozgások eredménye az Ős-Zsitva medrének az áthelyeződése, amely eredetileg Udvard felől, Szőgyén, Köbölkút környékén, Libád völgyében folyt, végül Kéménd és Kőhídyarmat között torkolt a Garamba.

Hidrogeológiai viszonyok

A hidrogeológiai viszonyok hűen tükrözik a geológiai felépítést. Ennek alapján neogén kori és negyedkori talajvizeket különböztethetünk meg.

A neogén talajvíztartalékok főleg a vízáteresztő rétegekben találhatók. 350 méter mélységtől erősen mineralizált, marin típusú (tengeri), növekvő hőmérsékletű víz fordul elő, amely ivóvízként nem használható. A növekvő mélységgel növekszik a talajvíz hőmérséklete és mineralizációja, az 1000 méternél mélyebb rétegekben 80 °C, vagy annál több. (Hasonló a víz összetétele, mint Podhájska térségében.)

A negyedkori talajvizek sekélyen a felszín alatt fordulnak elő, szennyezettségük kizárja gazdasági kihasználhatóságukat.

A község kataszterében több fúrást is végeztek, először a 20. század 50-es éveinek végén nyersolajkutatás végett (NV-1, furat a térképen). A fúrás során 3171 méteres mélységet értek el, de műszaki problémák felmerülése miatt a fúrás eredményei nem használhatók fel további kutatás és kiértékelés céljaira.

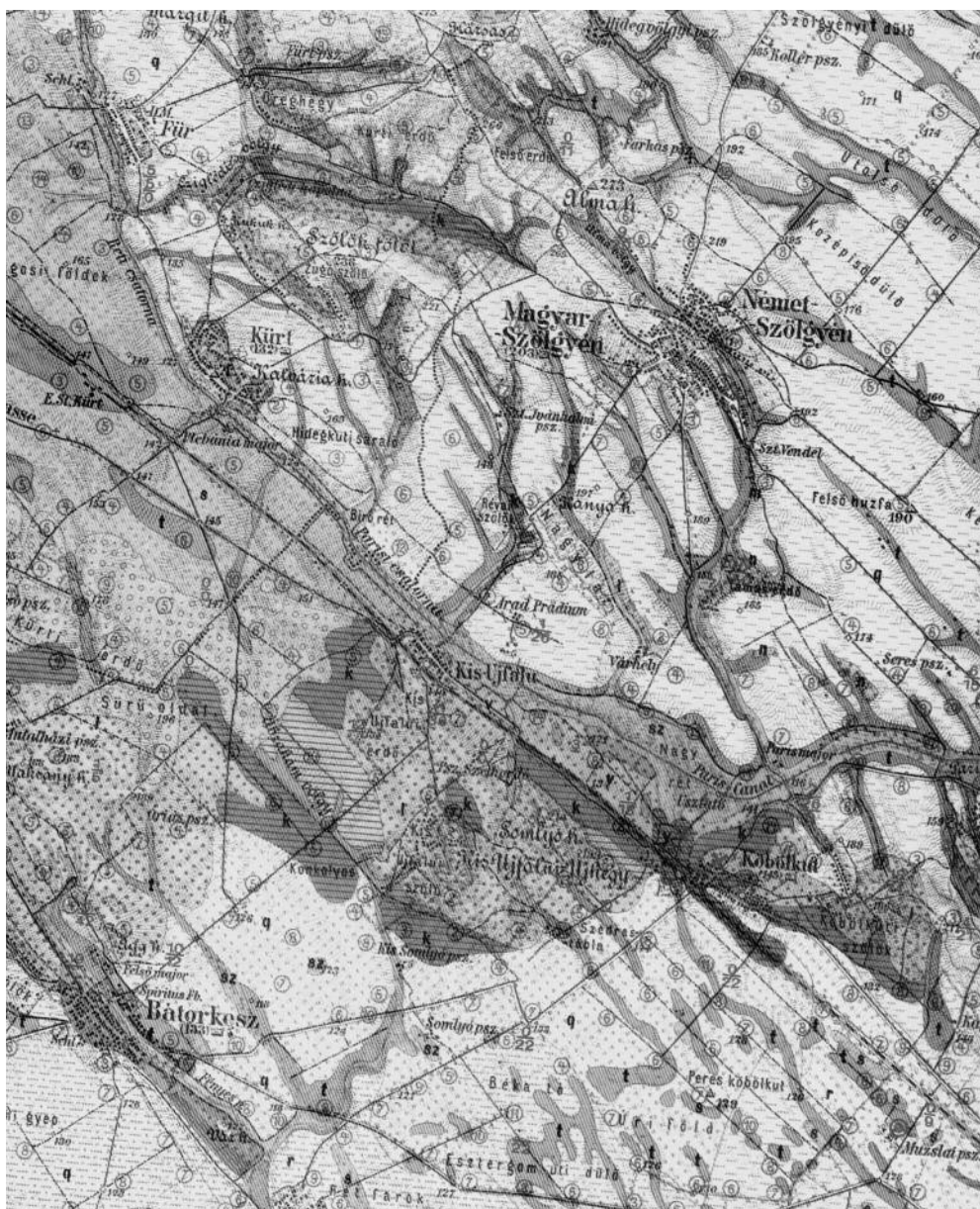
A község kataszterében még további négy fúrást végeztek. 1980-ban az óvoda részére 203 méter mély furat (HNV-1-es a térképen). Még ugyanebben az évben a szövetkezet részére a HNV-2-es furat - 115 méter mélységet ért el, s a szövetkezet vízellátását volt hivatva szolgálni, amit 1996-ig teljesített is. 1982-ben a HGS-1-es fúrás a község kataszterének nyugati részén 72 méteres mélységet, 1985-ben a HSV-1-es fúrás 151 méteres mélységet ért el, s a község vízellátását volt hivatva szolgálni. Később a községi vízvezeték kiépítése után nem ezekre a kutakra, hanem a távvezetésekre kötötték a községet.

A múlt század kilencvenes éveiben Horusitzky Henrik Esztergommegye agronom-geológiai viszonyairól⁴ c. dolgozatában említést tesz a Párizsvölgyben Köbölkút és Kisújfalú határában található tőzegterületről. Azt írja, hogy ez a tőzegterület még igen nedves, aminek a csatorna tökéletlen tisztítása és nem éppen jó karbantartása az oka.

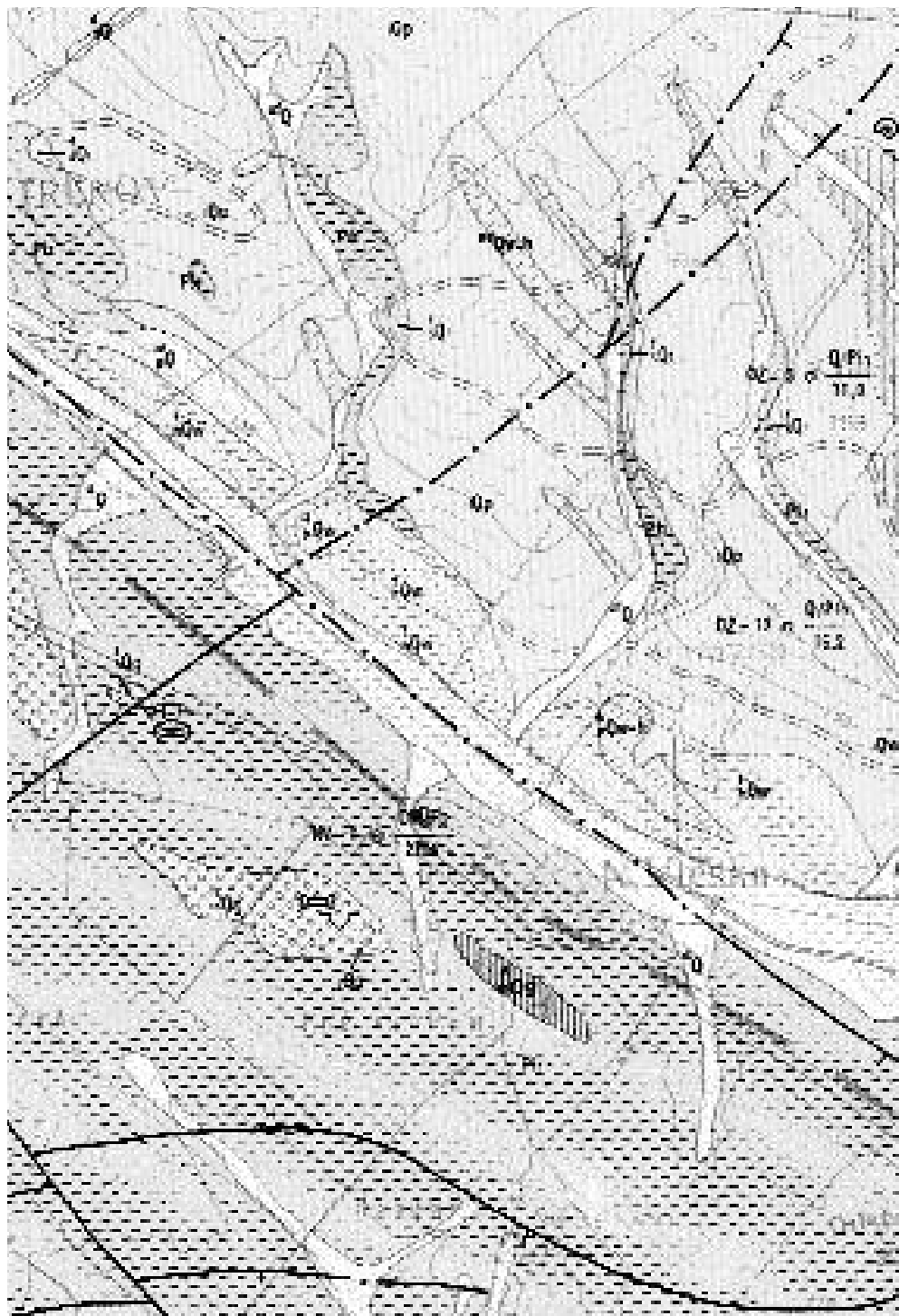
4. HORUSITZKY 1898.

A dolgozat ismerteti még a terület homokkő feltárásait, amelyek leginkább már kiaknázott homokkőbányákban vannak. Nagyobb lelőhelyeket éppen községünk határában találtak, de ezek a teknők is nagyon el voltak már mállva, így pontos helyzetük már nem határozható meg.

A geológiai talajelemzéshez készült térkép, amely az elmondottakat szemlélteti, az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár térképtárában található.

A környék földtani térképe

2.1. A községünk környékének földtani térképe a kijelölt öslénycsontlelőhellyel.

II. fejezet

Az ősidóktól az írott kultúráig

A mezozoikum, a geológiai másodidőszak három részre tagolódik, a triászra (225 millió év), a jurára (195 millió év) és a krétára (135 millió év). Ez utóbbi időszakban jelentek meg az őszállatok. A község geológiai–földtani térképén két helyen is jelölve vannak őslénycsontlelőhelyek. Az egyik ilyen hely a homokbánya, ahonnan évek hosszú során keresztül számtalan őslény-csont került már elő.

A szájhagyomány úgy tartja, hogy a szövetkezet silóinak építésekor, valamikor a hetvenes években nemcsak csontokat, hanem egy egész őslénycsontvázat találtak a földmunkák során. Nagy kár, hogy se fénykép, se jegyzőkönyv nem készült erről a leletről, és sajnálatos módon az erről értesített régészeti intézet munkatársai sem tanúsítottak érdeklődést a lelet iránt, nem jöttek ki a meg szemlélésére. Mivel az építkezési munkálatokkal tovább nem várhattak, a szövetkezet munkásai az egész csontvázat betonsírba temették.

2.2 A kisújfalui homokbánya, az őslénycsontok lelőhelye.

2.3 Masztodonfog

2.4 Megkövesedett fogsor

A régészeti leletek kormeghatározása (a C^{14} , a szén tizennégyes izotópjának radiokarbonos vizsgálata) szerint az ember a földön a földtörténeti negyedidőszakban (pleisztocén; kb. 4–5 millió évvel ezelőtt) jelenik meg. Az utolsó nagy jégkorszak (Würm; i. e. kb. 70 000–10 000) vége felé a homo sapiens (a mai ember egyenes ági őse) már uralja és alakítja maga körül a természetet.

Ebben az időszakban, tehát az őskőkor (paleolitikum; i. e. 600 000–8000) fiatalabb szakaszában már Kisújfalun és környékén is (Szőgyén, Kürt, Köbölkút) bizonyíthatóan éltek emberek. Bizonyára vadászó-halászó életmódot folytattak, hiszen a föld tudatos megművelésére csak körülbelül 8000 évvel ezelőtt, az újkőkorban (neolitikum) kerül sor.

Az átmeneti kőkorszakból (mezolitikum; i.e. kb. 8000–4000) nincs régészeti lelet nemcsak községünk, de környékünk területéről se.

A kőkorszak utolsó szakaszában, az újkőkorszakban (neolitikum; i.e. kb. 5000–2000) jelenik meg a földművelő ősember: délről, a mai Görögország, Bulgária, Magyarország területéről fokozatosan hódítja meg a területet és jut el a mi környékünkre is. Mivel a földművelés helyhez kötöttséget jelentett, életmódváltozás következett be, a mai falvakhoz hasonló, viszonylag állandó települések jöttek létre. A földművelésre és az állattenyésztésre való áttérés következtében újfajta szerszámok és fegyverek jelentek meg: a pattintott kőszerszámok mellett csiszolt kőbalták és fejszék, csontból készült eszközök (árák, tűk, horgászhorogok, szigonyok stb.), valamint égetett agyagedények, a kerámia.

Körülbelül ebből az időszakból származhatott az a csiszolt kőbalta is, amelyet az 1930-as években Szuri Sándor iskoláskorú gyermekként talált a réten. Ma még élő szemtanúk szerint ez olyan kőbalta volt, melynek a foka kitörött. A leletet az iskolába vitték, és ott tartották egy szekrényben sok más, az elmondások szerint „érdekes tárggyal“ együtt. Sajnos a szekrény tartalma a csiszolt kőbaltával együtt a második világháború viszontagságos éveiben elveszett.

Annak ellenére, hogy a község kataszterében régészeti feltárás nem volt, néhány a felszínen végzett kutatás és amatőr vizsgálódás eredményeként számtalan régészeti lelet bizonyítja, hogy már a kőkorszakban is éltek itt. Bizonyára az a patak tehetette vonzóvá a letűnt korok emberei számára ezt a helyet, amely a mai napig is községünk mellett folydogál. Bármerre járunk is a patak partján, vagy akár csak a környékén, a leletek ott hevernek szinte a felszínen, csak le kell hajolni értük.

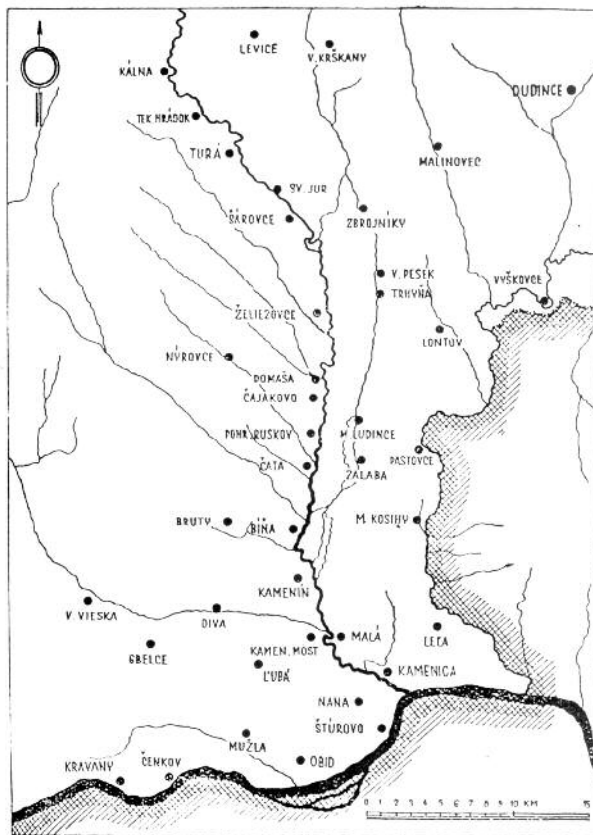
2.5 A képen látható kőszerszámot a réten találták az 1970-es években.

II. fejezet

A késői kőkorból (eneolitikum vagy rézkor; i. e. kb. 2300–1300) származó leleteket is találtak településünkön. Bohuslav Novotný így jellemzi környékünket:

„Nincs ma ennek a térségnek (értsd: a Garam folyó alsó torkolatvidékének) olyan községe, melynek kataszterében ne találánánk meg e kor településeinek nyomait, sőt néhány község határában több helyen is található ilyen településnyomok.“⁵

Míg a 30-as években 50, 1947-ben 131, 1958-ra már 250 Garam menti kőkori lelőhelyet regisztráltak. A régész Novotný már akkor úgy nyilatkozik, hogy ennek a környéknek ez az időszak volt a településekben legsűrűbben lakott korszaka a történelem folyamán a mai napot bezárólag. Állítja ezt annak ellenére, hogy szisztematikus ásatás településünk határában nem történt. A tanulmány 607. oldalán levő térképrészlet községünket is feltünteti mint az őskori kerámia lelőhelyeinek egyikét.

2.6 Térkép B. Novotný könyvéből

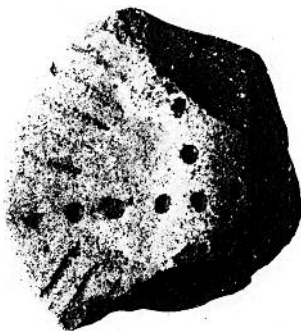
5. NOVOTNÝ 1958, 605-617.o.

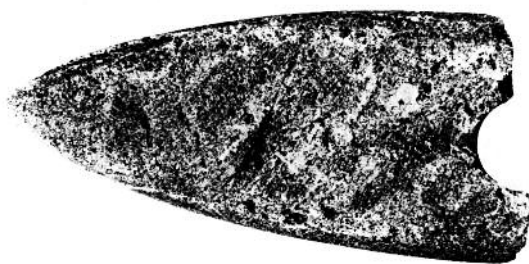
2.7 *Agyagedény pereme*

2.8, 2.9 *A 77. h. sz.-nál talált bádenkori cserépmaradványok*

2.10 *Koncentrikus vésett körökkel
díszített edénymaradvány*

2.11 *Kőbaltatöredék*

„A kerámia a legfontosabb lelettípus, mivel ennek segítségével tudjuk legmegbízhatóbban meghatározni az adott történelmi korban, hogy a terület lakossága melyik kultúrkörhöz tartozott. A kerámia reagált ugyanis a leggyorsabban a stílusirányzatok fejlődésére és változására. Ezért vált a régészek

számára az őskortól egészen a történetírás koráig fontos kiindulási alappá a leletek korának meghatározásához.“⁶

Az 1980-as évek elején szintén történt terepbejárással egybekötött felszíni leletgyűjtés községünk területéről.

A község keleti szélén, a Párizs-patak jobb partján a Paprik-domb* térségében (125 méterre délnyugatnak a 122,5-ös kótától) településmaradványok a **bádeni kultúrából**. A cserépmaradványok a domb délnyugati részén halmozottan fordulnak elő.⁷

(* Paprik-domb: több mint valószínű a mai Pap-rét, Pap-rétje helyet, az alsó Sáravaló részen jelölték tévesen, hallották félre a kutatók.)

(L-34-1-B-d, 1 : 25 000, 77 : 235 mm)

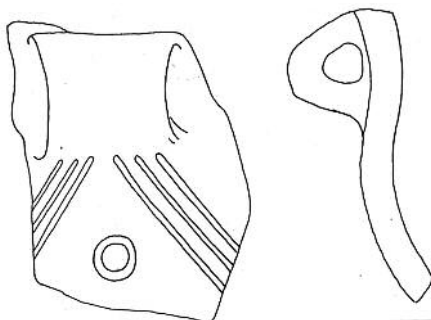
A leletek rajzai szintén megtalálhatók a jelzett publikációban, mégpedig a következőképpen:

1.sz. rajz: Kaptafa alakú kőbalta töredék lyukkal. Hossza 8,5 cm, szélessége 4 cm, magassága 2,1 cm. (105:3 sz rajz) **2.11 számú kép**

2.sz. rajz: Két darab koncentrikus vésett körökkel és kereszt alakú mélyedésekkel díszített kétosztatú edény gombtöredéke, átmérője 7 és 10 cm. (105:4 sz. rajz) **2.10. sz. kép**

3.sz. rajz: Szürkésbarna agyagedény pereme, a szél alatt plasztikus díszítéssel. (105:1 sz. rajz) **2.7 sz. kép**

4.sz. rajz: Táltorzó alagútszerű füllel, fényes felületű, fekete színű, díszített. A fül szélessége 3,3 cm. (104:1 sz. rajz). **2.12 sz. kép**

2.12 Táltorzó

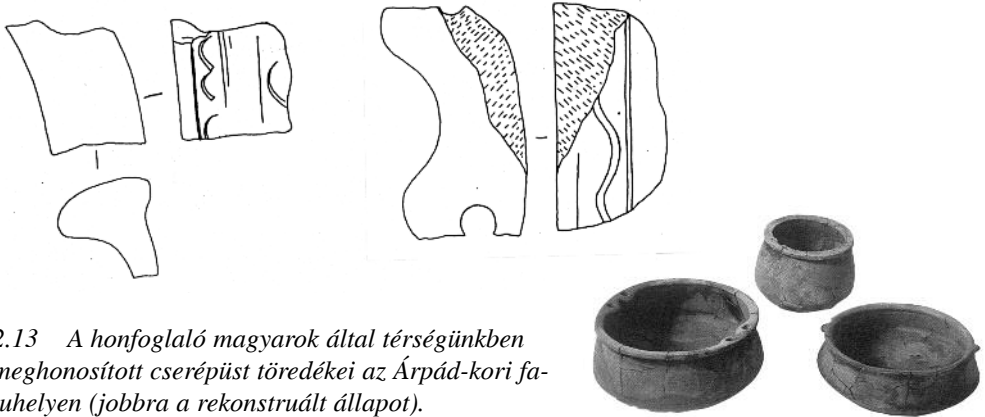
1986-ban újabb regionális felderítés történt az Érsekújvári Járási Múzeum részéről a Vág és a Nyitra folyók mentén, valamint a Párizs-patak környékén a következő községekben: Csúz, Köbölkút, Kamocsa és **Kisújfalu**.

Aradi mező, a községtől északi irányban (45-42-18, 1:10 000, 480:240 mm) a Párizs-patak bal partján, terasszerű kiemelkedés, településnyomok a

6. NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ 1998, 16.o.

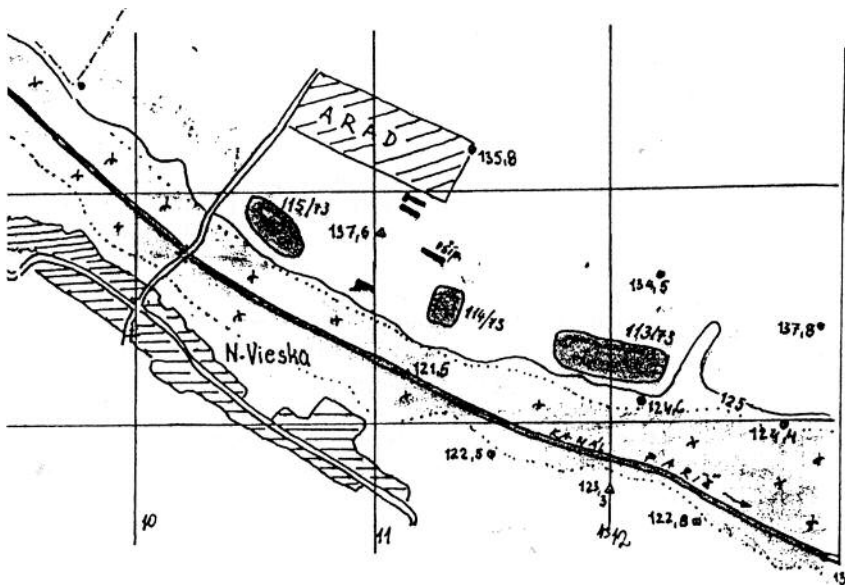
7. LISZKA 1982, 159-190., 358-360.o.

középső bronzkorból, valamint a római korból. Paprik-domb, délkeletre a községtől (45-42-18, 1:10 000, 390:340 mm) a Párizs-patak jobb partján, kisebb kiemelkedésen, bádeni kultúrára jellemző településmaradványok.⁸

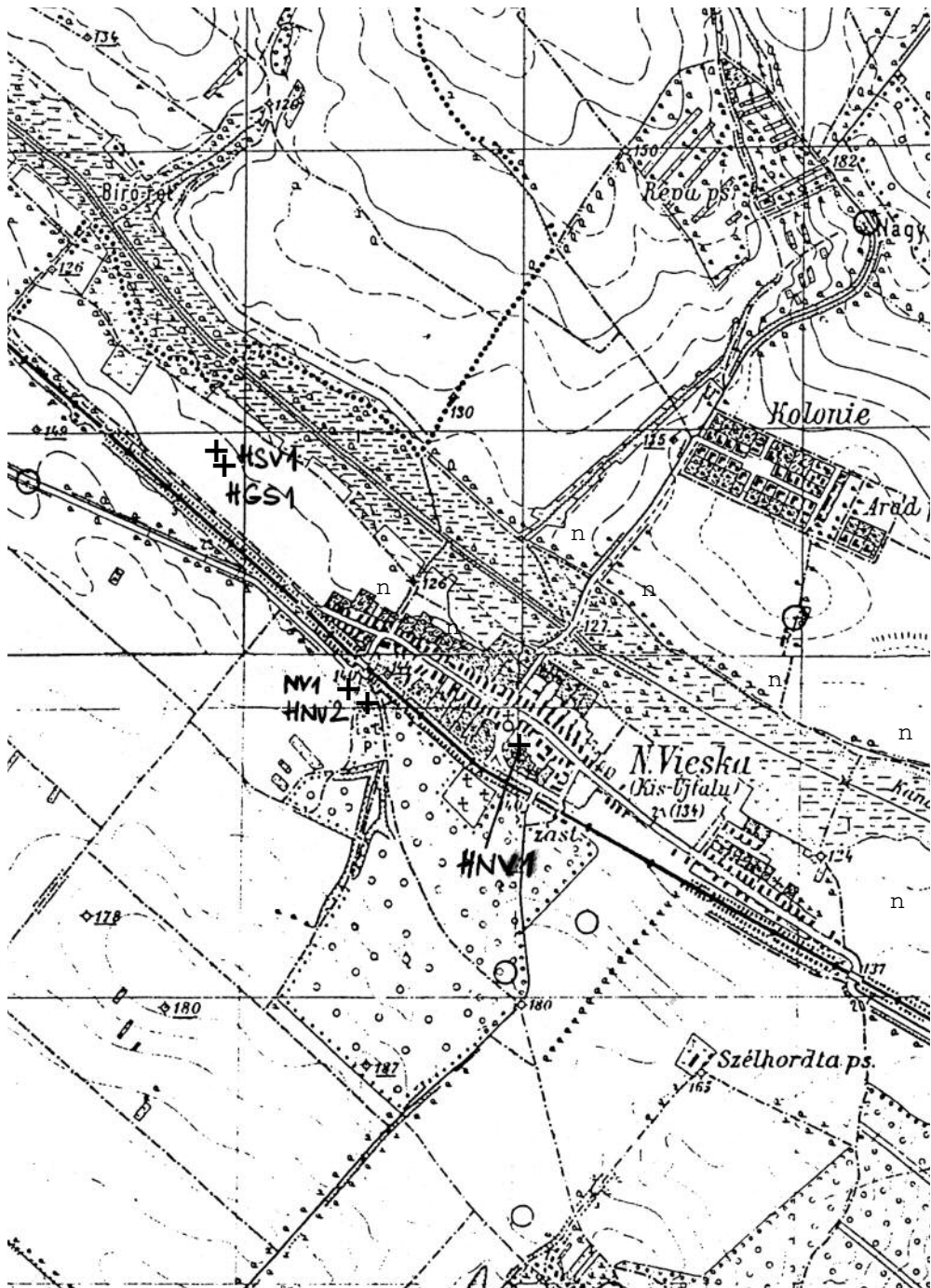
2.13 A honfoglaló magyarok által térségünkben meghonosított cserépüst töredékei az Árpád-kori faluhelyen (jobbra a rekonstruált állapot).

A Szlovák Tudományos Akadémia Régészeti Intézetének Hivatala (Archeologický ústav SAV Nitra) végzett itt felszíni terepkutatást 1986-ban; korábban pedig főleg a Párizs-patak bal partján (Lásd a helyszíni vázlatrajz másolatát, a bejelölt lelőhelyekkel; 2.14):

2.14 Vázlatrajz a lelőhelyekkel

8. LISZKA 1986, 66-67.o.

2.15 Ezen a község kataszterét ábrázoló térképen kijelölve láthatjuk azokat a helyeket, ahol valamilyen őskori, esetleg középkori településhelyről származó felszíni régészeti lelet került elő (n), valamint az 1960-as és 1980-as években végzett fúrások helyeit (+).

III. fejezet

Ösztövér története

Mivel Kisújfalu és a szomszédos települések térségében is számtalan különböző korokból származó régészeti lelet került felszínre, (s mennyit rejt-het még a föld mélye!) kétségtelenül folyamatosan lakott területről van szó. Annál is inkább, mivel a régészeti ásatások és a történettudomány egyaránt azt bizonyítják, hogy a későbbi, azaz „új“ jövevény népek mindig az előző-ekben ott lakók helyére vagy közéjük telepedtek le. Így lehetett ez a honfoglalás idejében is.

Haiczl Kálmán – környezetünk múltját alaposan ismerő esztergomi gimnáziumi tanár, szogyéni plébános, számos történelmi tárgyú könyv szerzője – könyvében,⁹ melyben a honfoglaló magyar törzsek s települések elhelyezkedéséről értekezik, környezetünkről írja, hogy azt a honfoglaló magyarság teljesen megszállta.

Hogy a honfoglaló nép miként telepedett le s hogyan élte életét az új hazában, az sokban attól is függött, hogy mit hozott magával az óhazából. Ezt mi sem mutatja jobban, mint a magyarság akkori társadalmi rétegződése és jogviszonyai.

A honfoglalás kori és az utána következő évszázadban minden magyar **szabad** volt. Egyetlen oka lehetett csak annak, hogy valaki elveszítse ezt a szabadságát: abban az esetben, ha nem tett eleget a hadba szólításnak, a szkíta törvény értelmében felkoncolták, törvénytől kívül helyezték vagy szolgálásra vetették.¹⁰ Csak az ilyen jellegű engedtlenség választhatta el az egyik magyart a másiktól.

A szolgák nagyobb részét tehát az idegen népekhez tartozók közül kerültek ki. Kézai Simon, IV. László hűséges papja írja: *„miután a magyarok Pannónia birtokbavételét követően némely foglyokat, akik ellenálltak meggyilkoltak, másokat viszont rabszolgává téve, különböző szolgálatok céljából saját sátraik körül volt szokásuk tartani.“*

Szent István szerint a „szolgák“ nem tartoztak az „ország népéhez“, viszont az akkori szokás szerint azért már az átjárhatóság is megvolt a szolga és a szabad között (mindkét irányban). A született szabad személyt **libertus**-nak nevezték. Szent László korában a „**kötött szabad**“ személy viszont már a lelke üdvéért felszabadítottat jelenti, akit azért szabadítottak fel, hogy az egyháznak szolgáljon. Az ilyen „kötött szabadok“ általában szolgatársaik

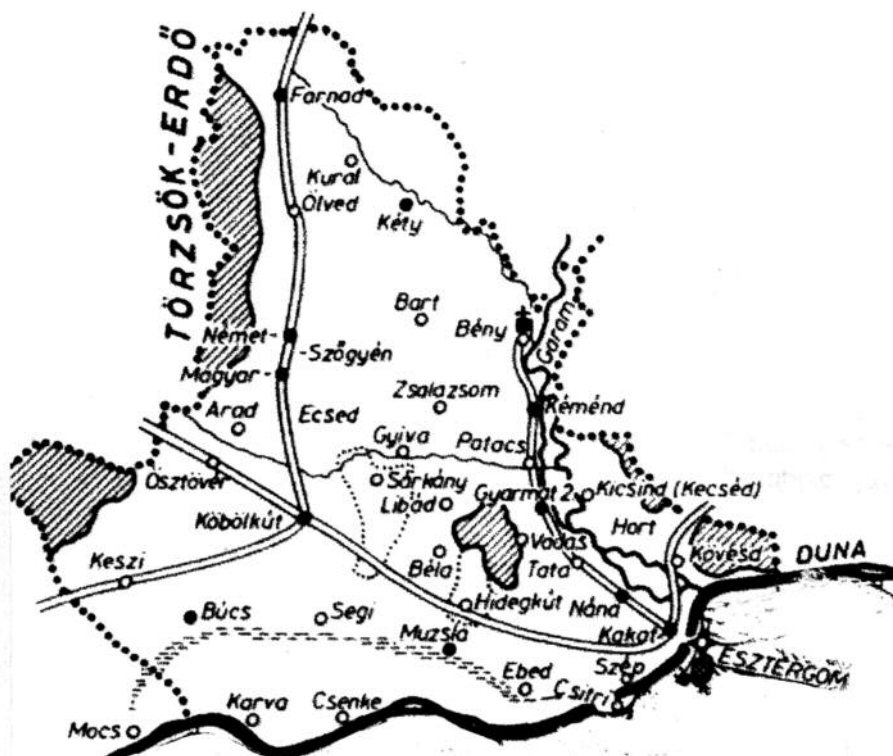
9. HAICZL 1943, 7.o.

10. ZSOLDOS 1997, 190.o.

közvetlen előjárói egy-egy birtokszervezet alsó fokú igazgatásában. Az uruktól elszökött szolgát „kóbórlónak“ nevezték. A „hospes“ pedig vendégtelepest jelentett, aki idegenből bevándorolt szabad paraszt volt. A XII. századtól főleg magánbirtokok lakatlan telepeit ilyen vendégtelepeseikkel népesítették be. A „soltész“ (scultetus) pedig a földesúri jobbágytelepítést végző szerződéses vállalkozó volt. A király népének tisztségviselői eredetű, s kötött szabadsággal rendelkező tagjait a XII. századtól „jobbágnak“ (**iobagio**) nevezik, s válik 1270-től a földesúr népeinek legáltalánosabb elnevezésévé.

Az első írásos emlék az Árpád-kori királyok idejéből

Ha megnézzük Györffy György *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* c. művének Esztergom megye térképét, a megye falvainak

Esztergom vármegye Duna bal parti részének települései a XIV. század elején.

elrendeződését illetően ugyanazt az elosztódást tapasztaljuk, mint a mai korban. Nagyon kevés új község keletkezett. Azok a faluk, amelyek csaknem ezer évvel ezelőtt már léteztek, fennállnak ma is. Nyugodt szívvel állíthatjuk tehát, hogy a megyének a Duna bal parti része, a mai Párkányi körzet 1000 évvel ezelőtt is éppolyan sűrűn lakott volt a települések számát illetően, mint most, csak a népesség száma volt kisebb. Érvényes ez főleg az 1200-as évekre, amikor Esztergom vára az érseki székhely mellett egyben királyi székhely is volt, s ez mindenképpen meghatározta a környék fontosságát. A megyének ekkor 128 lakott helye volt.¹¹ A helységekben átlagban 20 család lakott. A királyi jelenlét rendkívül nagy kiszolgáló személyzetet kívánt. A királynak 24 környékbeli faluban voltak földműves, udvarnok, szőlős, pohárnok, boradó, méhész, vadász, zabadó, szakács, solymár, csónakos, lovász, csősz, tárnok stb. szolgálónépei és ezek tisztjeiként szolgáló harcos jobbágyai. A szolgálónépi falvak főként a szőlőtermő vidéken csoportosultak.

A térképen csak a fontos hadi, vagy kereskedelmi utak vannak kirajzolva. Jól látható, hogy **Ösztövéren** (Kisújfalu előde) keresztül vezet Nyitra felé a hadi út.

A XII. század végéig az emberek ügyes-bajos dolgaikat szóban intézték. Erre szolgált az egyszemélyes bíróság – tanú és végrehajtó is –, a „**porosz-ló**“. Amikor azonban a XII. és a XIII. század fordulóján a szóbeli ügyintézés helyett az írásbeli jött szokásba, kialakultak az ún. „**hiteles helyek**“. Természetes volt, hogy hiteles helyként az akkori Magyarországon csak az egyház jöhetett számításba, akkor ugyanis csak az egyháziak tudtak írni és okleveleket szerkeszteni. Minden oklevélről hiteles másolatot vagy kivonatot készítettek saját megőrzésre is. Maga a király és a magánszemélyek is hiteles helyekre bízták saját okleveleiket. Mint később látni fogjuk, községünk oklevelei is több helyen szerepelnek, utalásokkal egy másik hiteles helyi megőrzési helyre.

Környékünk falvai tőlünk általában mintegy 50-100 évvel korábbi első írásos emlékekkel dicsekedhetnek. 1156-ból létezik egy oklevél, az esztergomi káptalan dézsmajegyzéke,¹² melyben Martirius érsek királyi jóváhagyással 70 Nyitra, Esztergom, Bars és Hont megyei **faluk** (Muzsla, Farnad, Kürt, Keszi, Nagysalló stb.) (villae) tizedét engedte el.¹³ Az, hogy falunk neve nem szerepel ezen az okmányon, nem zárja ki azt, hogy ebben az időben nem volt lakott, hiszen az itt felsorolt faluk tulajdonképp csak azok a plébániák, amelyek tizedéről az esztergomi érsek a kanonok úr javára lemondott. A másik ok, hogy falunk ebben a korai felsorolásban nem szerepel, az lehet, hogy ez

11. GYÖRFFY 1987, 220.o.

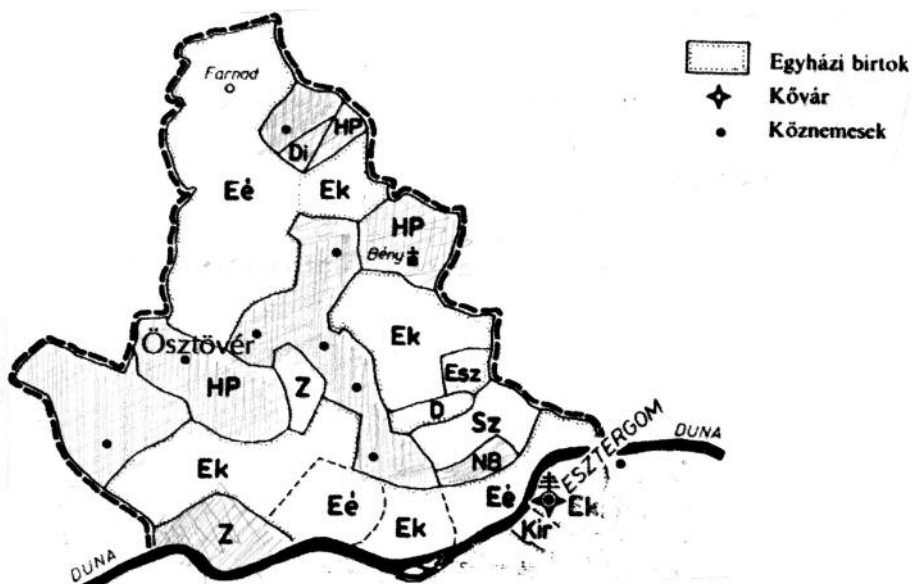
12. KNAUZ 1874, 107-108.o.

13. KNIEZSA 1939, 167-187.o.

egy belső, egyházi irat, mely a plébániákról szól, s községünk – az írott emlékek kezdeteitől köztudottan – nem egyházi birtok volt. Az sem biztos, hogy volt plébániája, ugyanis István király rendelete szerint csak minden 10 falu volt köteles templomot emelni.

Térségünkben a királyi birtokadományozás kedvezettje főként az érsekség volt, ami nem kedvezett a magánnagybirtok kiépítésének. (Arad például érseki birtok volt.) Géza fejedelem és István király vezére, **Hont** kapott itt 20 ekényi földet és népeket, fia **Bény** pedig a **Hontpázmány-nem** alapítója lett. Araddal ellentétben Ösztövért nem az esztergomi érsek kapta meg, hanem hontpázmányi birtok lett.

A következő térképrészlet Esztergom megye birtokviszonyait szemlélteti a XIII. század végén. A rövidítések a következők: Hp – a Hontpázmány nemzetség birtoka, Z – a Zovárd nemzetség birtoka, Eé – az esztergomi érsekség birtoka, Ek – az esztergomi káptalan birtoka, Di – a Divéki nemzetség birtoka, D – a dömösi prépost birtoka, NB – a Nána Beszter nemzetség birtoka, Sz – a Szécs nemzetség birtoka.

Esztergom vármegye birtokviszonyai a XIII. század végén.

A falut mindig világi nemesek birtokolták. Ez néha előnyére, máskor meg hátrányára volt. Míg az érseki birtokokról pontos kimutatások, térképek, jegyzékek készültek, bizony, falunk múltjáról meglehetősen nehézkes és körülményes volt közvetlen róla szóló írásos bizonyítékokat felkutatni.

Az első oklevél

Az első írásos emlék falunkról egy 1233-ból származó adásvételi szerződés, melyben az ösztövéri Bog eladja 3 ekényi földjét a császári Witcha (azonos nevű) Witcha fiának. Az oklevél Esztergomban íródott, eredetije ma a Magyar Nemzeti Múzeum Forgách-család Levéltárában található. Mérete: 21x 8 cm.

A falu neve az okmányon a magyar helységnév latin nyelvű átíratában **EZ-TUER** alakban szerepel, de még a két 30 évvel egymást követő oklevélen sincs egyformán írva, sőt mindkét iratban ugyanazon szerződő fél (Witcha, Wythe) nevét sem írták azonosan. Falunk nevéként Györffy már említett könyvének 305. oldalán is az Ösztövért, Esztevér, Isztivér, Sztevérfalu alakok vannak megadva. Az Ösztövért mellett szól azonban az, hogy az oklevél hátlapján – Györffy szerint XV/XVI. századi kézírással – ez van írva: **Öztöwér falu**. Az okmányon is igen jól kivehető

2. sor

Érdekességként megjegyzendő, hogy Köbölkút községnek is ez az okmány az első írásos emléke, a második sorban található a falu neve Cubulcut alakban:

Az okmányban szerepel még Búcs község neve is Bulchu alakban

az 5. sorban

Községi krónikánk úgy tartja, talán szájhagyomány alapján, hogy Ösztövért falu a mai Ivanics-tag alatt, a patak bal partján helyezkedett el. A Györffy-féle térképen viszont jól látható, hogy a kakat-nyitrai hadi úton van, tehát a patak jobb partján. De a krónikában azt is olvashatjuk, hogy a falu a „sóút” mentén helyezkedett el. Sajnos erre a kérdésre a jelenlegi, birtokunkban levő okmányokból nem tudunk pontos feleletet adni. Az, hogy hol is helyezkedett el Ösztövért, további kutatás tárgyát képezi. A legkorábbi térkép ui. már Kisújfalu szemlélteti, Ösztövérről nincs térkép, az okiratok pedig se a falu fekvéséről, se nagyságáról nem szólnak.

Az alábbiakban az okirat teljes magyar nyelvű fordítását adjuk közre. (A fordításokat mind itt, mind a következőkben is Nagytiszteletű Búcsi Lajos nyugalmazott lelkipásztor készítette.)

1233. Péter nemes és Witcha fia Witcha közötti szerződés

Tamás, esztergomi előljáró, az egész káptalannak, akihez írásbeli jelentés érkezett, az Úr nevében szól. Mindnyájatok tudomására akarjuk hozni, hogy Kőbölkúti Péter nemes és ösztövéri Bog egyfelől, Witcha fia Witcha Császárból másfelől elhatározták, hogy élénk tárják az ügyet, amely közöttük történt Bacca Pristaldo közvetítésével úgy, hogy Péter nemes és Bog 3 ekényi földjét a nevezett Witcha részére átadta, amely Ösztövérfalván van külön mérve, minden ellenkezés nélkül, békésen, örökös birtoklásra, amint azt Zousa búcsi pap részünkre jelentette. Mindezt tudtul adjuk azért, nehogy ami előttünk ismertté vált, idők folytán az emberek emlékezetéből elveszzen. Mindkét fél kérésére írásban adjuk és pecsétünkkel ellátjuk, érvényességét megerősítjük.

Kelt Richard mester esztergomi írnok által az Úr 1233. esztendejében.¹⁴

Az oklevél értelmezése, magyarázata

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára¹⁵ az ösztövért szónak a következő jelentést tulajdonítja: **sovány, száraz, aszott** (melynek latinul a **mager**, németül a **trocken** felel meg). A szó eredetét, írott formában való előfordulását is megadja ilyenképpen:

1177/1405 „ad portum Estueurd“ származék, helységnév.

1233: Eztuer helységnév (OkI Sz.)

1347: Wztuerfalu helységnév. (OkI Sz.)

1372 után/1448 körül: ewztewereytyuala származék (Jókai kódex)

1395 körül. Macer: ezteuer (Besztercei szójegyzék)

1399: Uzteverfalua helységnév (Fejér: CD X/2:630. oldal)

1416 után/1450 körül: oztouerbeknec (Bécsi Kódex 118. oldal)

A kiemelt évszámok éppen a mi Ösztövért nevezetű községünk oklevelekben való előfordulását jelölik.

Szólni kell még az okiratban említett 3 ekényi földről, melyet Bog eladott fiának, Witchának. Ebben az időben 1 ekényi föld, kb. 50 hektárnak felelt meg. Tehát a gazdát cserélt földterület kb. 150 ha lehetett. Ismeretes, hogy ebben az időben jelenik meg, főleg a tatárjárás (1241) után telepített „**hospesek**“ (vendégmunkások) révén a mai értelemben vett alakú és formájú eke. Ez hozza magával a mezőgazdasági termelés ugrásszerű növekedését. Az ez ideig hasz-

14. FEJÉR 1829, III./2. 491.o.

15. A magyar 1976, III.kötet 45.o.

nált eke ui. csak földtúrásra volt alkalmas, s a termés hozam maximum az elvetett mag kétszeresét tette ki. *Azért volt szükség ilyen nagy – „ekealjnyi” – területre, mert a terület egy részét elkerítették, előbb jószágot tartottak rajta, majd a természetes trágyával termékenyített, „telek”-nek nevezett földet feltörték, első évben kölest, később búzát, árpát vetettek bele. Mihelyt a telek kimerült, más helyen törtek fel újat.*¹⁶ Nem úgy az új típusú ekével, mely a földet már nemcsak túrta, hanem mélyen meg is művelte, átfordította.

A következő, a tatárdúlást követő évtizedekben Esztergom és környékének fontossága megcsappant, mivel a király az esztergomi érseknek engedte át épületeit, a királyi székhelyet pedig Budára tette át Esztergomból. A mindenkori esztergomi érsek egyben a vármegye főispánja is volt egy személyben, IV. Béla ugyanis a főispáni méltóságot örökössé tette. Élt is az érsekség ezzel a jogával egészen 1848-ig.

A tatárjáráskor a kor leggazdagabb városa, Esztergom szenvedett a legtöbbet, ugyanis azokat, akik nem tudtak a várba bemenekülni, a tatárok lemészárolták. A várat viszont nem ostromolták meg. A környékbeli falvak lakosainak lehetőségük volt elrejtőzni a környékbeli erdőkbe, mocsarakba. Tehették ezt, mert az egész tatár hadművelet nagyon gyors lefolyású volt. Az átrohanó tatár hordák csak azt pusztították, ami az útjukba került, tervük nem hosszú távú elnyomásra való berendezkedés volt (mint a töröknek később). Szerencsére Ogotáj nagykan halálhírére az országban pusztító Batu kán sietve visszafordult.

A második oklevél

Hogy Ösztövér lakosai nem pusztultak el a tatárdúlás alatt, bizonyítja egy további oklevél 1263-ból.

Az esztergomi káptalan nemes Ivánka fia András három ekényi földjének eladását tanúsítja.

György előljáró és az esztergomi egyház káptalanja a levél megvizsgálására egybegyülteket üdvözli az Úrban.

Az egybegyülteknek szóban is tudomására akarjuk adni, amit rendelkezésünkre Vytche a Köbölkút melletti Kesziből egyfelől, másfelől Budulon nemes András fiainak tisztje előterjesztett: Azt, hogy Vytche a három ekényi földjét, amely Ösztövérfalva határában van, amit pénzért

16. GYAPAY 1994, 94. o.

vásárolt, megerősítette, hogy birtokolja – amit előbbi beleegyezésünkkel mi is elismertünk –, most eladja az említett András nemesnek és örökösének két márkáért és fele annyi ezüstért örökös birtoklásra. Az említett pénzüsszeget Budulon nemes Vytche számára előttünk köteles leszámolni. Vytche pedig vállalja, hogy András nemest a nevezett földért semmilyen módon nem háborgatja. Ő pedig saját munkájával és költségén tartozik védelmezni tulajdonát. Vytche és Budulon előttünk megállapodott a mondottakban.

*A jelenlevők kérésére az ügy írásba foglalását és pecséttel való megerősítését engedélyezzük.
Kelt az Úr 1263. évében.¹⁷*

A tatárjárást követő években IV. Béla uralkodása alatt (1235–1270) a király a központi hatalom megerősítésére törekszik, mert külső ellenség ellen ezt látja célszerűnek. Ez viszont a nemesség nemtetszésébe ütközik. E korra ugyanis a honfoglalás kori nemzetségi birtokok magánbirtokká alakultak át. Nagymértékű meggazdagodás, de ugyanilyen mértékű elszegényedés is jellemzi a kort. Az elszegényedettek, hogy legalább személyes szabadságukat mentsék, a királyi szerviensek közé álltak. Ezt a felduzzadt réteget a nemesi jogok és szabadságok biztosítása érdekelte csak. Ezért volt kénytelen II. Endre 1222-ben kiadni az Aranybullát, hogy a nemesek és más országglakók Szent Istvántól szerzett és engedélyezett szabadságjogait megerősítse.

A század végére viszont III. Endre halálával megszakad az Árpád-ház folytonossága, sőt a társadalmi viszonyok is úgy megromlanak, hogy az országot a széthullás fenyegette. A megerősödött oligarchia szembeszáll a királyi hatalommal. A Csák, a Kőszegi, az Aba nemzetség nemesak egymással, hanem a királlyal is hadakoznak. 1290-ben III. Endre már maga hívja össze a rendi országgyűlést.

Hogy ez a kor nem kedvezett a békés építőmunkának, bizonyítja harmadik oklevelünk 1295-ből. Ebben a környéket pusztító helyi kiskirályok, a Hunt-pázmány nembeli Kázmér fiak hatalmaskodásáról olvashatunk. Az oklevél egyben **Aradpuszta** első írásos emléke is. Nem elhanyagolható az sem, hogy rendkívül sok települést sorol fel, éppen környékünkről. Érdekessége továbbá, hogy Szőgyén magyar lakosairól tesz említést, s ha ezt kiemeli, az biztosan azért van, mert létezett már Németszőgyén is, s ezzel hangsúlyozza, hogy nem ez utóbbiról van szó. S amit a Fejér-féle kódex-összeállítás fontosnak tart kiemelni: a kéméndi papnak már malma is volt.

17. FEJÉR 1829, IV./3. 176.o.

Az első írásos emlék Aradról

1295. március 22.

Martinus királyi nádor ispán, a Hunt-Pázmány nemzetségi Kázmér fiainak bényi és kéméndi birtokait Lodomeriusnak, az esztergomi érseknek adja.

Mi, Martinus királyi nádorispán országbíró tudatjuk, jelentjük azoknak akiket illet, minden jelelevőnek, hogy Mauricius ispán, Ladamér úr, esztergomi érsek tisztelendő atya gazdatisztje, előttünk megjelenvén, különféle iratokat mutatott, amelyeket látván alaposan megvizsgálva megállapítjuk, hogy István, Lampert és László a Huntpázmány nemzetségbeli Kázmér fiai annak ellenére, hogy az érsek szabályosan a királyi törvényszék elé idézte, el nem jöttek, sem nem küldöttek senkit. Ezért mivel Mauricius ispán tudatja, hogy ugyanazon érseki birodalom ellen különféle ellenségeskedések történtek. Az előbb mondott tények megítélésére az érsek Istvánt, Lampertet és Lászlót a bényi és kéméndi uradalomba hívta egyszer, kétszer, háromszor Sytató Péter fia által, aki királyi ember volt.

Esztergom főterén is, Bényben és Egegen is kihirdették, hogy a királyi szék elé álljanak és a törvénynek engedelmeskedjenek és feleljenek tetteikért, de mind ez ideig bátorkodtak távol maradni, sőt megátalkodott magabiztosságtól vezetve az előbbieknél még gonoszabbul viselkedtek, és az érsek úrnak kárt okoztak.

Tudniillik, hogy ugyanazon Lampert Bersen (Börzsöny) feldúlásával 100 márka kárt okozott és ezenfelül még 2 személyt megölt. Majd István az ölvedi birtokról két ökröt és egy borjút elvitt. Ismét István és Lampert, Scetheh helységben 150 márka bírságot szedtek és ugyanonnan 40 faházikót birtokukra vittek. Lampert Berneche helység feldúlásával 50 márka kárt okozott. Ismét ez a Lampert Hegunról és Gormochról az érsek birtokáról 18 barmot és két lovat elvitt. Ismét István és Lampert lovakban, ökrökben és más apróbb állatokban Farnad lakóinak 200 márka kárt okozott és két embert megölt. Ismét hogy László és Lampert Moys szolgájuk segítségével Farnadi Miklóstól 17 barmot, Péter paptól 6 ökröt és egy lovat vittek el. Ismét Kázmér fiai Chegt (Kéty) feldúlásakor 40 ökröt és 40 állatot, juhot, malacot, kecskét vittek el. Ismét azt mondja, hogy ugyanazon Kéty helységből László 14 ökröt, és 40 apróbb állatot vitt el. Ismét hogy László, az imént említett András királyunk koronázása után a nevezett helységből, Kétyről 35 juhot, 5 lovat vitt el. Ismét hogy Kázmér

fiai ellopták Kétyen Poust, az érsek tisztartóját, akitől egy lovat, 6 márkát érőt elvittek, őt visszaengedték, de 4 márkát elvettek tőle és egy embert megöltek.

Ismét Kázmér fiai a néptől 10 márkát kialkudtak. Ismét hogy nevezett István és Lampert is Kétyről 11 márkát zsarolt. Ismét hogy Kázmér fiai a Sceuden (szógyéni) néptől lovakban, ökrökben és más állatokban és aranyban és ezüstben 50 márkát vittek el.

Ismét hogy Ugriu és László András királyunk koronázása után elvittek Szógyéből 7 lovat és egy embert megöltek. Ismét hogy Kázmér fiai lovakban, ökrökben és másban, apróbb állatokban ezüstben Szógyén magyar népétől kizsaroltak.

Ismét ugyanezen Kázmér fiak ARAD feldúlásakor lovakban, ökrökben és apró állatokban 60 márka kárt okoztak.

Mindezek a zsarolások a váci vizsgálóbíró könyvében világosan megállapíthatók, és az említett vizsgáló könyvéből tudomásunkra jutott, és az érseki birtok megbízásából Mauricius ispán megerősítette, hogy Kázmér fiai a nevezett érseki birtokon erőszakoskodtak. Tudniillik, hogy a nevezett István, Lampert és László pünkösdi ünnepén Boyta (Bajta) településen 40 ökröt és 20 juhot elvitt. Ismét Börzsöny helységben Csák mester szolgálival társulva 3 lovat és 60 juhot elvittek. Ismét Musla (Muzsla) helységben a nevezett László és szolgálja, Csető 5 ökröt vitt el. Ismét az említett István a kéméndi pap malmából egy aradi embernek 6 ökrét vitte el. Ismét Lampert és János szolgálja Ölvedről elvittek 34 ökröt. Ismét István, Lampert és László Gyarmat településen az érseki nyájból 20 juhot elvittek. Ismét Bényből, az érseki tulajdonból István elvitt 5 posztó ruhát, egy lovat egy márkát, és sok mást, amit csak talált. Ismét László Börzsönyben elvitt 8 ökröt és 8 lovat és az érsekség egy jobbágyát megölte. Ismét az említett János a Simon a fehér és Mauricius Udvardról lovakban, kenyérben 100 márka kárt okoztak. Ismét Kázmér fiainak szolgálói az érseki uradalom évi adóbeszedőjétől 6 ökröt elvittek. Ugyanazon Kázmér fiai pedig egy lovat és egy üszőt vittek el onnan. Ismét Kázmér fiai Kemence helységből 4 lovat és 2 tehenet és egy juhot vittek el. Ismét, hogy Uhrin szolgálói Sine és György Sorlowból (Sarló) 2 lovat vittek el. Ismét István, Lampert és László Zalkáról (Szalka) 50-60 márka kárt okoztak és embereket is öltek meg.

Ismét István és László és testvérei kifosztottak 10 szekeret, amelyek a pünkösdi budai gyűlésre igyekeztek, s 100 márka kárt okoztak. Ezekről beszélt Mauricius, az érseki uradalomnak ispánja. Mi azért senkit

megrövidíteni nem akarunk, de mivel a megátalkodottsággal nagyon növekszik a gonoszság is, akiket az istenfélelem a gonoszságtól nem tart vissza, kötelességünk legalább meggátolni időben a látott és levélben olvasott gonoszságokat, amelyeket az érseki uradalom kimutatott, mert Kázmér fiai többszöri idézésre törvényes, nyilvános felszólításra, birtokaikon való figyelmeztetésre sem jelentek meg előttünk, sem felelős megbízottat nem küldtek. Az elmondott cselekedetek ügyében az említett érseki uradalommal kapcsolatban a királyi nemesi bíróság ülésén nevezett Istvánt, Lampertet és Lászlót együttesen az említett károk miatt, amit a két birtokon okoztak a Kázmér fiak Bényben és Kéménden, megidézzük az esztergomi érsek jogkörében tartandó általános gyűlésre.

Kelt Budán, 8. hó 7. napján, az 1295. évben.¹⁸

Nem örülhettek azonban sokáig e Kázmér fiak szerzeményüknek, ugyanis Csák Máté Vencel király nagylelkű adománya kapcsán Nyitra és Trencsén megye birtokába jutott,¹⁹ pontosabban fogalmazva: elnyerte mindazt, amit a királynak joga volt adományozni. Három oklevéllel törvényesítette korábbi foglalásait. Főleg azokat, amelyeket az 1296–1297-es beháború folyamán szerzett a Kázmér fiaktól.

Az Árpád-ház kihalásával tíz év király nélküli korszak köszönt be, majd az Anjou-családnak sikerül megszereznie a magyar koronát. **Károly Róbertnek** (1308–1342) végül is sikerült az Abák, Csákok hatalmát úgy-ahogy letörni. Ezt azonban csak egy új felkapaszkodott nemesi réteg, a Lackfik, Garaiak, Báthoriak segítségével tudta elérni.

Az erőskezű uralkodó nyugati mintára bevezeti az állandó adózást, az ún. **kapuadót**, amit azoktól a jobbágyoktól szedtek, akik kapuján egy szénával megrakott szekér ki-be hajthatott. Ezeknek a jobbágyoknak általában egy **jobbágytelkük** volt, ami kb. 20-25 katasztrális hold területnek felelt meg. A háromnyomásos vetésforgó – őszi, tavaszi, ugar – bevezetése óta a jobb terméshozam már nem tette szükségessé az **ekényi** (50 ha) földek művelését, mert így kisebb területen is nagyobb hatásokkal lehetett termelni. Ekkor jött divatba a kisebb földmérték, a **hold** (1 hold = 0,4 ha, 1 eke = 125 hold).

Fontos megemlíteni még, hogy 1323-ban Károly Róbert pénzreformja következtében olasz mintára bevezetésre kerül az **aranyforint** az addig használt ezüstpénzek helyett.

18. KNAUZ 1882, 365-368.o.

19. KRISTÓ 1986, 104.o.

Károly Róbert fiának, **Nagy Lajosnak** (1342–1382) az uralkodását a magyar nagyhatalom idejének szokás nevezni. Bár fiatalon, 17 évesen kerül hatalomra, uralkodását általános jólét és széles körű elégedettség jellemzi. 1351. évi dekrétuma, amely a magyar rendi állam alapokmánya lett, a köznemesség megerősödéséhez vezet. Az igazi rendi állam működése azonban csak az Anjou királyok után indul meg valójában, mert ők még az Árpád-házi királyok korlátlan királyi hatalmát gyakorolták. (Leányágon egyébként is az Árpád-házhoz kapcsolódtak).

Az 1351. évi alapokmány egyik fontos pontja az ősi nemesi birtok eladhatatlansága, ami a birtoknak a család, illetve a nemzetségi ág kezén maradását jelentette.

A főnemesi osztály az Anjou-korban mintegy 50 birtokos családra tehető. A köznemesség három csoportra oszlott: nagybirtokosokra, középbirtokosokra és törpebirtokosra. A jobbágytalan törpebirtokos nemesség közelebb állt a jobbágyhoz, mint a birtokos nemességhez. Ez a törpebirtokos nemesség szegődött magánjogi függőviszonnyal a nagybirtokos nemesség szolgálatába. Bár nemesi kiváltságaikat nem veszítették el, földesuruk hatósága alá kerültek, s egy alacsonyabb rétegbe csúsztak le. Így alakult ki a más földjén élő nemes és nem nemes **familiárisok** és **szerviensek** osztálya. *A familiárisok háromféle funkciót láttak el: többnyire katonáskodtak uruk magánhadseregében, olykor birtokigazgatói vagy adminisztratív teendőket kellett vállalniuk uruk megbízásából, ők voltak uruk erősségeinek várnagyai, az általa igazgatott megyék ispánjai (alispánjai), s végezetül a szerviensek képviselték urukat különböző alkalmakkor, akár a király koronázásán, akár jogügyek lebonyolításában a hiteles helyek előtt.*²⁰

A legsóbb osztály ekkor még a jobbágy alatt levő **házas** és **házatlan zselérek** rétege. Az Anjouk alatt az ország lakossága megközelítőleg 3 millió volt.²¹

A viszonylagos jólét további új adók a – **földesúri kilenced** – bevezetését jelenti a jobbágy számára. Így az egyházi tized után a maradék kilencedét a földesúr vitte el. De nem ez volt az összes kolonc a jobbágy nyakán, mert az 1300-as évekre a földesurak megszerezték a jobbágyaik feletti bíraskodás jogát is. Ez volt az úriszék. A nagybirtokos az úriszéken bíraskodott a jobbágya felett. Az a nagybirtokos, aki pallosjoggal rendelkezett, akár halálos ítéletet is hozhatott.

20. KRISTÓ 1986, 165.o.

21. ASZTALOS-PETHŐ 1934, 121.o.

Az Anjou királyok korából több oklevelünk is fennmaradt, s a korra jellemző hatalmaskodások, birtokelkobzások, törvénykezések mind szépen példázzák az előbb fölvázolt általános politikai és társadalmi életet.

1345-ből maradt fenn egy hatalmaskodásról szóló levélváltás és annak bírósági úton történt rendezése. Ha figyelmesen végigolvassuk a panaszfelvetelt és az ítélethozatalt, akkor a végén arra a megállapításra juthatunk, hogy örülhetett a panaszfelvető – az ösztövéri pap –, hogy a végén nem őt marasztalták el.

1345. Visegrád. 8. Jan. Pál, királyi táblabíró, a köbölkúti nemeseket, akik az ösztövérfalvi papot saját oltáránál megtámadták, 50 tanú esküvéssel a nyitrai káptalan előtt tisztázni határozta.

Miklós pap Ösztövérfalváról - - - Boldog Mihály arkangyal ünnepe nyolcadnapján (1344. október 6-án) a mi királyunk hozzájárult, hogy mint bírák vizsgáljuk azt a két levelet, amit Köbölkúti János fiai, László és Péter ellen írt. Az egyiket Krisztusban tisztelendő Chanadini Esztergomi Érsek Úrnak, a másikat a Kereszthordozó Szent István Király esztergomi gyülekezete Tanácsának írta, felsorolva benne elképzeléseit, hogy alátámassza az ő magyarázatát, nekünk a következőt jelentette: - - - A Boldog Laurentus mártír ünnepe után ötödik napon az imént említett Köbölkúti László fiai, János és Péter az említett Miklós plébános ellen Ösztövérfalván misézés közben, saját kápolnájában (in saua Capella!) fegyveresen megrohanták és az oltárnak, amelyen áldozott, minden díszét földre hányták és az oltár nehezen és drágán szerzett dolgait elvitték. Őt, Miklós papot, ha Ösztövérfalva emberei meg nem védik, megölték volna.

Miután ezeket megtárgyalták, Péter és nevezett testvére, akiket ilyen súlyos váddal illettek, kérték, hogy tekintsék őket teljesen ártatlanoknak, mert a nevezett ügy kivizsgálására küldött mindkét levél bizonyítékai nem elegendők, mivel Miklós pap vádjait nem világos emberi bizonyítékokkal nyújtotta be, - - - és az eset maga is elég körülményes és nehézkes. Nevezett Péter és János - - - 50 magukhoz hasonló nembestettek magukhoz - - - Stenárius nyolcadnapján a nyitrai káptalan elé járultak azért, mert az egész vádban teljesen ártatlanok, és bizonyítják, hogy az oltár megvan (praestare) – áll (teneantur).²²

22. DEDEK 1924, 554-555.o.

K. sz. u. 1345-ben C. Pál királyi bíró elhatározza, hogy köbölkúti nemesek Ösztövérfalva papjának az oltáránál való megtámadását 50 tanú eskütelével a nyitrai káptalan előtt tisztázni fogja.

Mi, nemes Pál, Lajos Úrnak, Isten kegyelméből Magyarország királyának tanácsbírája, emlékeztetjük, hogy Miklós, ösztövérfalvi pap első levelünk mérséklésére a Boldog Mihály Arkangyal ünnepe nyolcadnapján a mi állhatatosságunkra hozzájárul, hogy Köbölkúti László fiai, János és Péter ellen mint bírák, azt a két levelet, amelyek egyikét a Krisztusban Atya Esztergomi Érsek Úrnak Chanadininak és a másikat az Esztergomi Kereszthordozó Szent István egyház tanácsának írt.

Rendben megerősítette ezekben a nekünk mondottakat a következőképp: A királyi és nevezett Érsek Úr emberei a tanács jelenlétében a levélben írottakat igaznak találták. Nevezetesen, hogy a Boldog Laurentus mártír ünnepe ötödik napján Köbölkúti László fiai, János és Péter az említett Miklós ösztövérfalvi plébános ellen az említett időben misézés közben, kápolnájában, fegyverrel kezükben megrohanták és az oltár díszzeit összetörték, anyagát a földre szórták és a drágán, nehezen beszerzett oltárkellékeket elvitték, és őt, Miklós papot megölték volna, ha az Ösztövérfalva emberei védelembe nem vették volna.

Miután így ezeket megtárgyalták, az előbb megnevezett Péter, a László fia, a maga és testvére helyett a nevezett esztergomi tanács levelével sürgette, hogy az előadott teljes vádban, amit Miklós pap támasztott, ártatlannak nyilvánítsák. Azért mert a két levél vizsgálatai a mondott eset bizonyítására nem elegendőek, a tanács szerint Miklós pap állítását semmilyen világos bizonyítékkal előttük nem igazolta, segítette, - - - és maga az ügy elég körülményes. Azért a bárók és királyi nemesek, akik velünk együtt bírászkodnak, jó akarattal veszik, hogy János és Péter, Köbölkúti László fiai 50 nemessel a nyitrai eklézsia káptalanjába jöttek, hogy Miklós pap vádjai alól mentesüljenek. Esküvel erősítve, hogy az oltár épségben van.

Datum Visegrad, az Úr 1345. évében.²³

Ugyanez az okirat megtalálható az esztergomi káptalan emlékiratai között, valamint a Forgách-család hagyatékában is. Az 1346-os ítélethirdetés szintén mindkét helyen megtalálható:

23. FEJÉR 1829, X./1. 338-340.o.

1346. Nyitra Jan. 9.

A nyitrai káptalan, Köbölkúti László fiai, Miklós Ösztövérfalvi pap-pal kapcsolatos ügyében a bizonyítást megtették.²⁴

És ugyanez az esztergomi leiratban:

Az Úr 1346. évében A nyitrai káptalan a köbölkúti László fiainak oltárrombolásáról Pál Királyi táblabíró által előterjesztett vélemény elfogadását javasolja.

Mi, a nyitrai eklézsia káptalanja, megemlítjük, hogy mivel a mi királyunk nagyságos táblabírájának levele szerint János és Péter, Köbölkúti László fiaihoz 50 hozzájuk hasonló nemes csatlakozott bizonyítására annak, hogy János és Péter a Boldog Laurentus mártír ünnepe utáni ötödik napon Miklós plébánost Ösztövérfalván mise közben kápolnájában sem megölni nem akarták, sem meg nem támadták és az oltárról sem vittek el semmit. János és Péter, Köbölkúti László fiai jelenlétünkben bizonyítékaikat előhozták.

Az Úr 1346. évében.²⁵

Az eset és az ítélethozatal fölöttébb furcsa, hiszen egyházi személy és templom ellen történik erőszakos cselekmény. Bár ha az ítélet helyénvaló volt, akkor arra kell következtetni, hogy nem is történt semmi, és a följelentés is fölösleges volt. Elgondolkodtató, hogy miért talál ki ilyen dolgokat egy kis falu papja a szomszéd falu nemese ellen, továbbá, hogy honnan szerzett a köbölkúti nemes 50 hasonló nemest, akik igazolni tudták bíróság előtt azt, amit nem tett meg? Mindenesetre nyilvánvaló, és számunkra az egészből a legfontosabb, hogy Ösztövérfalva papja 1345-ben egy Miklós nevezetű pap, aki egy kápolnában, melynek oltára és berendezése is volt, Ösztövérfalva lakóinak egyházi szolgálatokat végzett.

A következő oklevél 1347-ből való, szintén a Forgách-család levéltárából, a már ismert Ivánka mester ösztövérfalvi tisztjének, Sarlai Istvánnak a köbölkúti esetét tárgyalja:

24. DEDEK 1924, 594.o.

25. FEJÉR 1829, IX./1. 411-412.o.

1347 – Ösztövért

Mi, Miklós nádor és ítélobíró megemlékezésre ajánljuk, hogy a mi Bars vármegyénk nemesi közgyűlésén, amely Keresztelő János születése után másodnapon tartatott Barsban, Sarlai Pál fia István a többiek között felállván jelentette..., hogy az ösztövérti Ivánka Mihály tisztjének fia, Péter az említett ünnep előestéjén Keresztelő János születésnapja előtt Jánost, László fiát, unokaöccsét, testvérének fiát szégyentelenül, büntudat nélkül megölte Köbölkúton a saját házában. És hogy az említett Mihály fia, Péter ölte meg, azt az alispán, szolgabírák és a nemesi közgyűlés határozattal állította, akik bizony... kívánták, hogy hitelessége bizonyosságául Istenre, a királyra és a szent koronára esküdve mondjon el mindent... így bizonyítást nyert, hogy Mihály fia, Péter a tettes, amit együttesen határozatban megerősítettek. Ezen határozatot a mi, a szolgabírák és az alispán pecsétjével ellátva Pál fiának, Istvánnak kívánjuk elküldeni.²⁶

Mivel Nagy Lajos fiúörökös nélkül hal meg, halálát követően özvegye, Erzsébet uralkodik, de a birodalom széthull, s véres királydrámák, esztelen pártharcok esztendei következnek. Csak hat év múlva, 1387-ben sikerül **Zsigmondnak** (1387–1437), Nagy Lajos vejének, egy erős állam alapjait lerakni.

A Zsigmond-kori oklevéltár is tartogat számunkra néhány érdekes oklevelet. 1393-ból egy nem éppen kellemes tárgyút, ugyanis Köbölkúti György nemes leromboltatja Forgách János ösztövértfalvi birtokát.

1393. Dec. 21 (Strigonii, dom. A. nat. Dom.) Zsigmond a zobori konventhez.

Vizsgálatot tartva Gyimesi Forgáchnak nevezett Péter és János panaszára, amely szerint Rohmani Miklós Kebelekuthi (köbölkúti) György ösztönzésére cinkosaival az összes népet és jobbágyot nemcsak az Vzteuerfalw (Ösztövértfalunak) nevezett birtokon, nemcsak lakhelyeiken kifosztotta, javaikat, főleg marháikat elszedve tőlük a helységet teljesen elpusztította, ezért idézze meg Rohmanit.²⁷

26. NAGY 1884, 103-104.o.

27. MÁLYUSZ 1951, 359.o.

1394. január 5-én maga Zsigmond király kancelláriája nevében a garamszentbenedeki konvent ítélik Köbölkúti György ügyében. 1394. február 7-én pedig Zsigmond utasítására Köbölkúti Györgyöt megidézik.

1394. Febr. 6. (In. Wysegrad, In Dorothee) Zs. A garamszentbenedeki konventhez

Vizsgálatot tartva Gyimesi Forgách (dictus) János mester panaszára, amely szerint Kubulkuth (Köbölkúti) György Mihály-nap körül (1393. szept. 29.) jogtalanul, sőt erőszakosan hatalmaskodva a Zteuerfalu (Sztevérfalvára) hívott esztergomi alispánt elbocsátva a birtokot lerombolta, elpusztította, idézze meg Köbölkútit a nádor elé.

A garamszentbenedeki konvent 1394. febr. 19. okl.-ból.²⁸

1395-ben Mária királyné meghal, Zsigmond pedig, hogy a nemességet megnyerje, feleségül veszi Cillei Borbálát. Közben a déli végeken megkezdődnek a török betörések. Ettől fogva a dinasztikus célkitűzések helyett a tudatos nemzeti érdekek kerülnek előtérbe. Ezt szolgálják Zsigmond reformjai és a királyi birtokadományozások is.

1397-ben Forgách János fia, András javára írja fele ösztövérfalvi birtokát, tartozékaival együtt. Egy későbbi iratban pedig az unokatestvér tiltakozik, hogy nem neki adományozták a birtokot.

1397. Április 21. (VII. die Ramispalm) A nyitrai káptalan Zsigmondhoz

Április 1. parancsára ellentmondás nélkül beiktatta új adomány címén András fia Forgách (dictus) Péter mestert és Forgách (dictus) János mester fia Miklóst a Nyitra megyei Gyimes királyi vár és a hozzá tartozó következő falvak birtokába: [...fölsorolás...] Ezteuerfalu valamennyi tartozékukkal együtt.

Papíron, zárlatán pecsét nyomával. Jászói konvent orsz. lt. Antiqua Docum. fasc. 1383-1399.(F.)²⁹

28. MÁLYUSZ 1951, 363.o.

29. MÁLYUSZ 1951, 521.o.

1397. Április 30. (XVI. Die diei Ramispalm)

A nyitrai káptalan Zsigmond 1397. Április 1. parancsára a Forgáchnak nevezett Péter mestert és Forgách János fiát, Miklóst új adomány címén beiktatja a Nyitra megyei Gyemes vár és a hozzá tartozó Nagygimes, Kisgimes, Menyhe Belad, Wayk s az itteni vám, Gyarak, Komyathy, Lywch, Salgow, a két Chornok, Kaloz s az itteni vám, Hynd, Chythar birtokába, a pograni négy integra curia iobagionalisba, amelyek a vár ottani részei, a két Belec birtokba, Taran prédiumba, a Bars megyei Waralyakysfal, Herestyen s az itteni vám, Deruencze, Wyfalw s az itteni vám, Ioka, Werewar, Marowth s az itteni vám, Hyzer, a két Kelechen, Charaad, Goloh, Zoway, Gezhewgh, Ztranya, Hechche, Welchecz, Koztholyan, Lywlye, Fys, Manya és az itteni vám, Zenche, Zalathna, Zenthmarton és az Esztergom megyei Eztheurfalw falvak birtokába, valamennyi tartozékukkal együtt, köztük a birtok egyházi és majorok létesítésére való jogot.³⁰

Érdekességként: következzen a beadvány utószövege, mely ugyan nem tartalmazza falunk nevét, de mint birtokról, róla van szó. A rokon ugyanis kérdőre vonja a királyt, nem őt és rokonait illette volna-e a törökverő nagy-apa érdemeiért, hősi haláláért adományozott birtok!? Íme:

1397. Május 1. (3. nap az októberi pasca után): A budai káptalan előtt Gyemesi Forgáchnak nevezett János fia, Miklós tiltakozik, hogy unokatestvére Forgáchnak nevezett Péter mester, atyja János haláláért és vérontásáért, aki a török vezérrel való összecsapásban elesett, szám-talan birtokot kért adományul Zsigmond királytól a maga és gyermekei számára, holott azok inkább őt illelnék meg, miért is a királyt eltiltja a főleg az őt és az unokatestvéreit közösen illető saját birtoka eladományozásától.³¹

30. MÁLYUSZ 1951, 523.o.

31. MÁLYUSZ 1951, 523.o.

A következő királyi oklevél is az Ösztövérfalva birtokáért való marakodást mutatja be 1399-ből:

Az Úr 1399. évében.

Zsigmond, Magyarország királya, Péter mesternek, akit Gyimesi Forgáchnak neveznek, aki pozsonyi zászlós úr, panaszait, miszerint Jánosnak, akit Bósz Ördögnek mondanak, jószágait katonai érdemeiként foglalta el, meghallgatta és jogtalannak tartja.

Mi, Zsigmond, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia Horvátország királya és Brandenburg örgrófja stb. Említésre méltónak javasoljuk, hogy a boldog György Mártír ünnepének nyolcadán, amikor királyi felségünkkel székhelyünkön méltányos ítélethozatalra összeültünk, László tudós Gyimes Forgáchnak mondott János fiának személyében, aki külön meghívásunkra jött, Jakabot, Mihály fiát, Esztergom város bíróját előtűnk személyesen és a királyi felsége előtt az Esztergom megyei Ösztövérfalva település felének elfoglalásától és mindenféle anyagi eszközeinek használatától, amely jogellenes, a gyümölcs és minden más haszon elvételétől, mindenféle élelem használatától a jelenlevők határozata megerősítésével eltiltja.

A jelenlevők pedig tisztelendő Atyánk, esztergomi érsek urunk János távolléte miatt a mi hivatalunk különleges pecsétjével látjuk el.

Kelt Visegrádon, a jelentés határidejének 304. napján, az Úr 1399. évében.³²

Az Úr 1399. évében.

Ugyanazon Zsigmond megerősíti, hogy Miklós, a gyimesi Forgáchnak nevezett János fia által Jakabot, Esztergom város bíróját, az Esztergom megyei Ösztövérfalunak nevezett település felének elfoglalásától eltiltotta.

Zsigmond, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia és Horvátország királya és Brandenburg örgrófja stb. A nagyságos helytartó úr híveinek és az udvari bírának és a minden bíraskodásban segítőnek és más királyi albírának, az egyetemes egyháziaknak, akik jelenlétükkel megtiszteltek, üdvözet és hálás köszönet. A mi tisztánlátásunk végett jött a mi hívünk Péter mester, akit Gyimesi Forgáchnak neveznek, aki pozsonyi megyénk alispánja és panaszolva jelenteni bátorkodott, hogy a mi

32. FEJÉR 1829, X./2. 629-630.o.

felséges és különleges írásbeli rendelkezésünk azután érkezett, hogy a bős Ördögnek nevezett János mester katonai érdemeire hivatkozva elfoglalta és bizonyos ideje elfoglalva tartja. Ugyanezt állítja János mester, a Bős Ördög is - - - stb.

*Kelt Visegrádon, boldog György Mártír ünnepe után szombaton, 1399. évében az Úrnak.*³³

Az utolsó két oklevél a Zsigmond-korból az 1413-as zálogba vétel, majd az 1415-es évből egy birtokeltiltás:

1413. május 14. (dom. lubilate)

*A garamszentbenedeki konvent előtt Gyimesi Forgách (dictus) Péter mester húsz évre elzálogosítja az Esztergom megyei Sthewerfalw birtokon levő részét, amely őt örökség jogán illeti, Kubelkuthi Péter fiainak: Györgynek ... kötelezve magát, hogy Kubelkwthinak, ha a stewerfalwi részt nem tudná számára biztosítani, átengedi a Lylye birtokon levő öröklött részét.*³⁴

Papíron, hátlapján pecsét töredékével DL 58596.

1415. június 21. (f. VI. a. Iohannis bapt.)

*A garamszentbenedeki konvent előtt Gyimesi Forgách (dictus) Péter fia: György – carnalis testvérei: János és István, valamint Miklós fiai: János, István, Imre és László nevében is – eltiltja jelenlevő apját, valamint patruusát Péter és Miklós mestereket a Komárom megyei Vstwerfalw zálogba adásától, Kubelkuthi Györgyöt és fiait pedig annak zálogba vételétől, elfoglalásától és használatától.*³⁵

Papíron, hátlapján pecsét nyomával DL 58916.

Létezik még egy oklevél 1438-ból, melyben Ösztövrétfaluról mint „Ösztövrételek prédiu”-ról történik említés, tehát valószínűleg már nem a falura, hanem csak arra a területre utalnak, ahol valamikor Ösztövrétfalva állhatott.

33. FEJÉR 1834, 631.o.

34. MÁLYUSZ 1994, IV.kötet 161.o

35. MÁLYUSZ 1994, V. kötet 230.o.

Az esztergomi káptalan, a Gimesi Forgách család név szerint felsorolt tagjai nevében Albert királyt az Esztergom megye Eztheuertelek és a Komárom megyei Zyk prédiuumok eladományozásától, Bátori István országbíró, ennek fiát és édestestvérét: Bertalant meg mindenki mást a nevezett prédiuumok felkérésétől és elfogadásától eltiltották, mivel ezek igaz jogon a Forgách-család megnevezett tagjait illetik.³⁶

És itt végződik Ösztövér története. Hogy az 1394. évi lerombolás és az 1415. évi zálogeltiltás, majd az 1438. évi birtokfelkérés-birtokfoglalás említése között lakott volt-e vagy sem, azt nem tudhatjuk meg ezekből az iratokból. Hogy nem pusztá, elgazosodott ugarról folyt a veszekedés, az biztos. Hiszen a földesúrnak mindig biztosítania kellett földje megművelését, különben nem hozott hasznot számára. Hogy 1394-ben valóban minden élő lelket elpusztított volna az esztergomi alispán a köbölkúti nemessel, s évek múltával is csak a földről folyik a vita, vagy túléltek a falusiak a pusztítást, s mint az már akkor szokásban volt – elmenekülvén a veszedelem elől, később előmerészkedve tovább folytatták munkájukat a földesúr birtokán? Erre most felelni nem tudunk.

Tény, hogy későbbi okmány Ösztövér nevét nem említi.

További sorsa bizonyára más, hasonló sorsú települések mintájára folytatódik. Ha túléltek is a pusztítást a település lakosai, már nem a régi, de egy a „veszélyes szomszédtól“ kissé távolabbi helyen kezdtek új életet.

„Ezért a kor szokásának megfelelően ÚJ FALU néven nevezik az új helyet, ahol laknak, utalva arra, tudva arról, hogy itt egy régibb falu létezett, de ez nem az, ez már egy új.“³⁷

És ennek az új falunak a története már egy új fejezet számunkra is.

36. Magyar Országos Levéltár, D.L. 898, sorszám L 0478, keltezés 1438.június 20.

37. VRTEL 1995, 12.o.

IV. fejezet

Újfalu, Kisújfalu a középkorban

Községünknek Újfaluként való első írásos említése a Királyi várak 1437. évi jegyzékén³⁸ található. E Zsigmond-kori oklevél harmadik részében, az ún. Királyi birtokok (azaz nem várak) listáján szerepel, amely birtokokat különböző személyeknek adományoztak.

Apud filios Ladislai de Ludan:

Item possessiones Keöbölkut, Rauazkezy et Vyfa lu.

Vagyis:

Keöbölkút, Ravasz (Bátor?) Keszi és Újfalu birtokát kapta Ludányi Péter fia László (Nyitra megyéből) királyi zálogbirtokul.³⁹

Apud filios Ladislai de Ludan.
Item possessiones Keöbölkut, Rauazkezy, et Vyfa lu.

Engel Pál munkájában az oklevél magyarázatából arról értesülhetünk, hogy ez a jegyzék tulajdonképpen azoknak a váraknak, tisztségeknek és birtokoknak a jegyzéke, amelyeket Zsigmond halálakor királyi birtokként tartottak számon.

Ebből megtudhatjuk, hogy e korban községünk nem földesúri, hanem királyi birtok volt. Valószínű, hogy a királyi hatalom megerősödésével, a kiskirályok leverésével, azok vagyona királyi tulajdonba ment át, amit aztán a király később mint már királyi birtokot a neki hű nemeseknek adományozott királyi zálogbirtokul.

Ebben az évben egy országos méretű parasztfelkelés is megingatja a központosított államhatalmat. Budai Nagy Antal felkelésének eredménye a kilenced eltörlése. A hatalom széthullását sietteti, hogy Zsigmond után **Habsburg Albert** (1437–1439) kerül trónra, aki csak úgy tudja magát a rendekkel királlyá koronáztatni, hogy kijelenti: az országot a nemesség bevonása nélkül, a saját vérén védi meg! Rövid uralkodását igazi anarchia követi a

38. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Középkori Gyűjtemény, D.L. 13. 137.

39. ENGEL 1977, 200.o.

királyi hatalom megszerzéséért. Zsigmond király özvegye, Mária királyné a férje halála után született fiát V. László néven királlyá koronáztatja. A fő-úri ellenpárt pedig Lengyelországból Ulászlót hívja meg királynak. Közben a Felvidéket a husziták tartják a kezükben, délről pedig a török támadja állandóan az országot. A belviszályra Ulászlónak 1444-ben a török elleni várnai ütközetben bekövetkezett halála tesz pontot. Az 1445. évi országgyűlés **V. Lászlót** (1444–1458) elismeri királynak, Hunyadi Jánost pedig főkapitány-nyá, majd egy évvel később kormányzóvá nevezi ki. A belpolitikai harcok Hunyadi János halála után kezdődnek újra. László fiát 1457-ben kivégzik, Mátyással pedig V. László király Prágába menekül, ahol 1458. szeptember 23-án pestisben meghal. Az országgyűlés **Mátyást** (1458–1490) 1458. január 24-én királlyá választja.

Újfalu második okleveles említése az 1460-as évből való:

1460. 4. 24.

Buda

D.L.15.445

in festo b. Georgii mart

N.R.A. Fasc.392 No.8

Gwthi Ország Mihály nádor és a kunok bírása bizonyítja, hogy jóllehet neki egy kötelezettséget tartalmazó oklevele szerint Dénes esztergomi bíboros érseknek, mert kérését az érseknek a fizetést pünkösd napjára (jún. 1) halasztotta, azért ígéri, hogy a 725 forintot az érseknek pünkösd napján a budai káptalan előtt le fogja fizetni. Ha ezt nem tené, az érsek jogosult azonnal bevezettetni magát zálog címén a nádornak Komárom megyei Rawazkezew és az Esztergom megyei Wyfalw és Kewbelkwith birtokokon levő birtokrészeibe, nem véve figyelembe a nádor ellentmondását. Azonkívül a nádor magára vonja mindazokat a büntetéseket, melyeket a Paloczi László országbíró előtt tett bevallásában vállalt.⁴⁰

Az oklevél tanúsága szerint a három faluban levő birtokrészek gazdát cseréltek a nádor és az esztergomi érsek között. Említésre méltó falunk történetében, hogy mindig országos méltóságú főúri család birtokotja.

A következő oklevél, amely Újfalut említi, 1464-ből való. Ebben az évben koronázzák meg Mátyást Székesfehérvárott Szent István király koronájával. Ugyanebben az évben állítja fel a király a „**királyi ítélőtáblát**“ s a „**kan-celláriát**“.

40. Magyar Országos Levéltár. Budapest. D.L. 15.445, Q 282/3468.

1464. 4. 15.

D.L.15.961

Die dominico prox.p.f. bb.Thiburtii et Valeriani mart.

N.R.A. Fasc.709.No.3.

A budai káptalan bizonyítja, hogy Bathori István fiai: András, István és László, magukra vállalva testvéreik: Pál és Miklós és összes többi rokonaik terhét, előtte ily bejelentést tettek: Többféle szükségétől kényszerítve, főleg pedig azért, hogy Wylagoswar várát Lyndwai Pál és felesége: Margit az ő nővérük Horogszegi Zylagy Mihály beszercei gróf özvegye kezéből megválthassák, az Esztergom megyei Kewbewkuth és a Komárom megyei Rowazkezew és Wyfalw nevű birtokaikat, a három birtok minden tartozékával, különösen pedig „taxis ordinariis et extraordinariis“ 2500 magyar forintért elzálogosították Dénes esztergomi bíboros érseknek, aki a nevezett birtokba tisztán ezen oklevél alapján léphet be „non obstantibus consuetudinibus sive lege regni“, akít meg fognak védeni azok tulajdonában. Ha ezt nem tennék, akkor ugyancsak „non obstantibus consuetudinibus regni“ azonnal beléphet a Nógrád megyei Bwyak, Hehalom és Beer nevű birtokaiba.

Ha ellenben ezekben sem tudnák őt megvédeni, akkor az első nyolcados törvényszéken a vesztett párbaj büntetését mondhatják ki ellenük, a 2500 arany forint iránti keresetet pedig az esztergomi vicarius előtt indíthatja meg, és ha akkor sem fizetnének, a vicarius kimondhatja ellenük a kiközösítést.⁴¹

Ekkorra a király leszámol minden külföldi ellenségével, tartós békét köt a törökkel, a Habsburgokkal, s minden erejével a központi – királyi – hatalom megszilárdítására törekszik.

A falu új tulajdonosa az a Báthori István, aki szintén országos főméltóság: nádor.

Mivel a központosítás egy főuraktól független királyi irányítás alatt levő zsoldos hadsereg (a fekete sereg) létrehozását kívánta meg, a király ennek érdekében nemcsak politikai, hanem gazdasági reformok bevezetésére is vállalkozik. Támogatja a jobbágy szabad költözködését, a mezővárosok fejlődését is. Az 1467. évi budai országgyűlésen adóreformot hajt végre. Az Anjouk korától szedett **kapuadót** és a határokon szedett **harmincadvámot** eltörli, s bevezeteti a „**királyi kincstár adóját**“ és a „**koronavámot**“. A ka-

41. Magyar Országos Levéltár. Budapest. D.L. 15.961, Q 282/3468.

puadó helyett minden jobbágycsalád köteles volt megfizetni az ún. - **portaadót**, amit **füstadónak** is neveztek. Eddig ugyanis az egy kapu alatt lakó több jobbágycsalád közösen fizette meg a kapuadót, most azonban mindegyiknek családonként külön kellett adóznia. Rendkívüli, telkenként szedett **egyforintos hadiadót** is kötelesek voltak fizetni. Ezért viszont a jobbágy védelmet kapott a portyázó török, de a hatalmaskodó egyházi és világi földesurakkal szemben is. Igazságos Mátyás uralkodása alatt a királyi, egyházi és földesúri terhek a jobbágygazdaságban megtermelt érték kb. 42%-át vitték el évente. Mátyás király hirtelen halála után a főuraknak eszük ágában sem volt természetes fiát, Corvin Jánost trónra emelni, mivel félték, hogy folytatná apja politikáját. Inkább egy idegent, a Jagelló-házbeli **II. Ulászlót** (1490–1516) emelik trónra, aki meghálálja a főurak bizalmát. A nagy sikereket elért fekete sereg széttzillesztése is a központosítás ellen törő főurak érdeke volt.

A Magyar Országos Levéltár filmtárában található egy dokumentum, melyben Bátorkeszi után Újfalunál említik az új tulajdonosokat 1493-ból. Nevezetesen:

1493 – Újfalu:

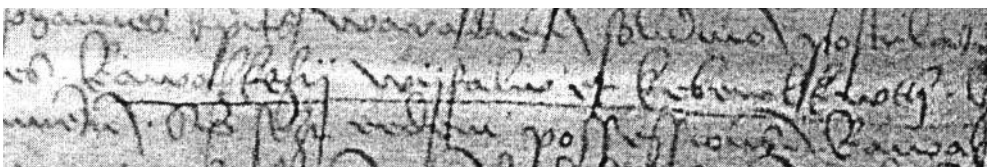
Köbölkút, (Kis) Újfalu, Ravasz-Keszy nevű birtokokat Esztergom megyében, az egykori ispán, Báthori István erőszakkal elfoglalva a lábatlani Egredi György és ugyanazon György úrnőjére, Katalinra, valamint Baján Miklós Veronikájára és Betheli János Ursulájára és velük együtt Csima Szombathi Péterre és Babona Zsigmondra bízta az 1493. évi királyi rendelet szerint az esztergomi káptalan előtt. Három tanú jelenlétében.

(No.11., Fasc.1., Caps.18.)⁴²

Az 1498. évi országgyűlés még a főpapság ellen (főleg Bakócz Tamás esztergomi érsek) irányul. De megkezdődik a támadás a városi polgárság ellen is. A nemesektől bérelt földek után is bevezetik a **kilenced** fizetését. Hasonlóan sor került az adófizetés megváltoztatására a jobbágyok kárára, akiknek visszavonják a szabad költözéshez való jogukat is. Mindezeknek végül a parasztháború kirobbanásához kellett vezetniük.

A Prímási Levéltárban őrzött oklevélnek azt a részét mutatja a másolat, ahol RawaszKeszy, Újfalu és Köbölkút említése történik. Községünk nevének írásmódja a következő: **Wy(ij)falu**.

42. Magyar Országos Levéltár Filmtára. Budapest. 4956 sz. filmtekercs, 19. címszó, 125.lap.

1504. 11. 10. *Tricesimo secto die octavarum s. Michaelis*
Arch. Sec. Lad. Q. Fasc. 3. Nr. 64.

A nádor törvénye Zouda váráért. Az idézést a váci káptalan hajtotta végre. Többszörös halasztás után Tamás bíboros foglalta a pert az új nádor, Perényi Imre nádor előtt. 1504. Szent Mihály oktávján tárgyalták a pert. Bemutatták Pálóczy László országbíró 1465. 5. 25-én kelt okleveleit, melyek szerint a Lábathlaniak eladták Zouda várát János váradí püspöknek, electus esztergomi érseknek 3000 forintért. 500-at készpénzben adott, 2500 forintban pedig átadta az egyháznak a budai káptalan előtt 1464. 4. 15-én a Báthoryak által 2500 ft-ban elzálogosított Rawazkezy, Wyfalw és Kebewlkwth birtokokat. A bíróság az 1465. évi ügyletet megsemmisítette, mert János mint választott érsek nem rendelkezhetett egyháza birtokáról. Az egész pert is leállította, mivel a pert kezdő idézést a váci káptalan hajtotta végre „in preiudicium capituli Strigoniensis per eonseguens sigilli eius“, azaz törvénytelenül.⁴³

Az 1504. évi végzés tehát megsemmisíti az 1465. évit. Az oklevélben szereplő Tamás bíboros az a Bakócz Tamás esztergomi érsek, aki 1514. április 16-án keresztes hadjáratot hirdet a török ellen. Az ellenében megválasztott pápától kárpoztulásul kapott bulla „teljes búcsút és túlvilági üdvösséget“ ígért a keresztes hadjáratban részt vevőknek. A Budára összesereglett jobbágyság végül Dózsa György vezetésével nem a törököt támadják meg, hanem kirobbantják Magyarország legnagyobb parasztfelkelését. Az év végére **Báthori István** (Újfalú hűbérura) a királyi tanács által megbízva leveri a lázadókat. Az 1514. októberében összeülő országgyűlés aztán törvényerőre emeli a parasztságon elkövetett véres bosszút. Törvénybe kerül a jobbágy „röghöz kötése“ (szabad helyváltoztatásának megtiltása), és meghatározzák az „**úrbéri terheket**“ (a hűbérúr számára ledolgozandó kötelező robotmunkát) is. Bár törvényerőre sohasem emelkedett, mégis úgy használtatott Werbőczy **Hármaskönyve**, mint főúri-feudális magyar jogszabály.

43. Prímási Levéltár. Esztergom. f.3, Q.62.

1516-ban meghal Ulászló, a trónon kiskorú fia, **II. Lajos** (1516–1526) követi. A köznemesség és a főurak harca ismét kiéleződik, és az ország sodródik a végveszélybe. Mivel a tízéves királynak nincs pénze, újabb és újabb királyi birtokokat zálogosít el. A magyar országgyűlés nem a törökkel és a külfölddel van elfoglalva, hanem vagyont gyűjt és a reformáció – a vallási megújulás – magyarországi terjeszkedésének próbál gátat szabni.

A társadalmi viszonyok alakulását térségünkben az 1500-as évek elején jelentősen befolyásolták az egyre nagyobb tért hódító reformációs áramlatok.

Az, hogy a valdensek követői Magyarországra is eljutottak, és később a huszitákkal egyesültek, szinte bizonyos. Ezt a számtalan ellenük hozott és foganatosított intézkedés is bizonyítja. Már 1501-ben II. Ulászló rendelettel szabályozza a husziták nyilvános hivatalból való kizárását. Az esztergomi érsek 1521-ben átkot kiált Lutherre és tanaira. 1523-ban pedig már Luther könyveit égetteti II. Lajos. S hogy VII. Kelemen pápa 60 000 aranya „jól időzített segítség” volt a pénzsűkében levő uralkodónak, az eretnek mozgalmak megfékezése végett hozott 1523. évi budai országgyűlés 54. törvénycikke is bizonyítja:

*„Omnes lutheranos et illorum fautores, ac factioni ipsi adhaerentes, tamwum publicos haereticos hostesque sacratissimae virginis Mariae poena capitis et ablatione omnium bonorum suorum Majesta Regia, veluti catholicus princeps, punire dignetur.“*⁴⁴ („Ő Felsége, mint katolikus fejedelem, minden lutheránusokat, s ezeknek pártfogóit, és követőit, mint nyilvános eretnekeket és a boldogságos szűz Mária ellenségeit halállal, és minden javaik elvesztésével büntesse.“)⁴⁵

A rá következő rákosi országgyűlés pedig már a világiakat is felhatalmazza az inkvizíció végzésére, s ilyen törvényt hoz:

*„Lutherani omnes de regno exstirpentur te ubicunque reperti fuerint, non solum per ecclesiasticos, verum etiam per seculares personas libere capiantur et comburantur.“*⁴⁶ („Minden lutheránusok az országból kiirtassanak, és bárhol találtatnának is nemcsak egyházi, de világi személyek által is szabadon elfogattassanak és megégettessenek.“)

S mindez történik annak ellenére, hogy a királyt olyan emberek veszik körül, akik a reformáció mellett nyilatkoznak meg, nevezetesen Perényi Péter koronaőr vagy Thurzó Elek kincstárnok, sőt maga a király felesége, Mária királyné szintén rokonszenvez a protestáns tanokkal. Meg is vetette őt emiatt a magyar római katolikus főúri osztály. Az igazsághoz hozzátartozik az is, hogy a király viszont sohasem szentesítette ezeket az országgyűlési határoza-

44. ZOVÁNYI 1986, 30.o.

45. FARKAS 1869, 6.o

46. ZOVÁNYI 1986, 54.o.

tokat, tehát tulajdonképpen törvényerőre nem emelkedtek. Ebben az időszakban már meglehetősen nagy mértékben el volt terjedve a reformáció nemcsak a főúri osztály, hanem a pónép körében is. Sőt, protestáns egyetemi tanulmányok végzésére jelentkeznek térségünkéből: ***Esztergom megyéből Casler János iratkozik be az 1524-es évben a wittenbergi egyetemre három másik társával együtt.***⁴⁷

Hogy az általános protestánsgyűlölet nem csúcsosodhatott ki, az a török szultán, Szulimán támadásának köszönhető. 1526. augusztus 29-én az ország királyával együtt odavész Mohácsnál a protestánsellenes főúri osztály színe-java: az ország bírása, Drágffy János nádor, Országgh Ferenc udvarmester, két érsek – az esztergomi Szalkay László és a kalocsai Tomori Pál, Alsó-Magyarország főkapitánya, a sereg fővezére és Szapolyai György, Szapolyai (Zápolya) János erdélyi vajda testvére, öt püspök: Perényi Ferenc váradi, Móré Fülöp pécsi, Paksi Balázs győri, Csaholi Ferenc csanádi, valamint Palisnai György boszniai püspökök. Ebben a csatában elesik 20 000 vitéz magyar harcos is.

„Nagy csapás volt ez nemzetünkre nézve, de a vallásjavításra kedvező. Ekként Isten míg egyfelől sebzett, másfelől gyógyított“ – állapítja meg Farkas József.⁴⁸ *„A mohácsi vész korszakalkotó volt. A független és állami önállóságát teljesen soha vissza nem nyert Magyarország között vont a határt.“*⁴⁹

Megindult tehát a koncon való könyörtelen marakodás. A magyar trónra igényt tartott az özvegy királyné és V. Károly német-római császár testvére, I. Ferdinánd, valamint Zápolya János erdélyi vajda is. A Werbőczy-féle nemzeti párt és a hitét a Habsburgokba vetett udvari párt versengésének eredménye a kettős királyválasztás lett. Zápolyát 1526. november 11-én, Ferdinándot pedig 1527. november 3-án koronázta meg ugyanaz a főpap, Podmaniczky István nyitrai püspök Székesfehérvárott. Az ország nemesei hol az egyiket, hol a másikat támogatták, attól függően, kinek kedvezett éppen a szerencse, vagy kitől reméltek nagyobb hasznot. Ferdinánd hívei elfoglalták szinte az egész Felvidéket, az 1529 őszen kötött Zápolya–Szulimán szövetség értelmében az ország nagy részét viszont a török foglalta el.

Esztergom és Komárom megye már a mohácsi vész előtt, közvetlen a wittenbergi reformáció utáni években elfogadta a reformáció tanait, hiszen a Felvidéken hagyománya volt a huszita mozgalomnak. Annak ellenére, hogy már az 1525-ös hatvani országgyűlés (még II. Lajos alatt) meghozta a híres „Lutherani comburantur“ („a lutheránusok égettessenek meg“) törvényt,

47. ZOVÁNYI 1986, 45.o.

48. FARKAS 1869, 9.o.

49. GEDEON 1912, 36.o.

amely értelmében nemcsak egyházi, hanem világi személyeknek is szabad volt lutheránusokat elfogni és megégetni.

A mohácsi csatavesztés után az 1526-os országgyűlés 17. cikkelye megsemmisíti a „Lutherani comburantur“ protestánsellenes kitételeit. Pápaellenessége miatt és a római katolikus hit megújhodása érdekében még a katolikus papság nagy része is kívánta a változást, mert sokan úgy vélekedtek, hogy az is közrejátszott a mohácsi csatavesztésben, hogy az egyházi birtokok államvédelmi szempontból katonailag hasznavehetetlenek voltak.

Környékünkön talán azért is terjedt el olyan hamar és olyan nagy mértékben a reformáció tana, mert **Enyigi Török Bálint** – a reformáció magyarországi legnagyobb pártfogója – kezébe került a nyitrai püspökség birtoka. 1527-ben Bajmóc várát adja Ferdinánd király **Thurzó Eleknek**, aki szintén a reformáció híve.

Gedeon Gyula pedig erre a végkövetkeztetésre jut a reformáció terjedését illetően: *„Elősegítette a protestantizmus terjedését a török hatalom terjeszkedése. Ez az uralma alatt álló és vele szomszédos hódoltságú területeken politikai okokból pártolta az új vallást. Saját érdekét szolgálta ezzel, mert jól tudta, hogy a lutheranizmust követő magyar népet hitelvei is elkülönítik a katolikus Habsburgoktól s nem vágyik uralmuk után.(...) E vidéken gyorsan terjed az új vallás, hívei meg is vannak elégedve a török uralommal, prédikátorai nemegyszer részesülnek a török hatóság pártfogásában.“*

A különféle források és dokumentumok, főleg adóösszeírások alapján térségünket illetően megállapítható, hogy Esztergom megye Párkányi járását már 1529-ben nagyobb pusztulás érthette, mert az összeírás 283 porta mellett több mint 200 elhagyott, felégetett jobbágytelket említ.⁵⁰

Esztergom megye 1531. évi adóösszeírásában megtalálható Újfalu:

1531 - a Dica Adókönyv annyit jegyez meg Újfaluról, hogy Báthory István nádor özvegyének birtoka, portáinak száma 3 és fél, szegények és égettek száma 6.

1533-ban már **Pekri Lajos** esztergomi úr a földbirtokosa (Bátorkeszinek és Köbölkútnak szintén).⁵¹ Nevezett földesúr lipthói főkapitány, majd főispán.⁵²

Ebben az időben egy porta alatt egy négy ökörral művelhető jobbágytelket értettek. Leégett porták és zsellérek, molnárok és mesteremberek azonban a XVI. században nem vétettek fel a porták számába.

50. HAICZL 1937, 22.o.

51. VILLÁNYI 1892, 53.o.

52. ZOVÁNYI 1986, 124.o.

Ezekben az években területünk még keveset szenvedett a töröktől, a megyének inkább a Duna jobb parti része az, mely a sanyargatásnak ki van téve. Az adót a vár tisztartója, az alispán, a párkányi szolgabíró és a nádor özvegye (saját birtokairól, úgymint Újfalú, Bátorkeszi, Köbölkút stb.) szedte be. Esztergom megye ekkor 315 portával rendelkezett, tehát 315 forintot fizetett a megye királyi adóul (portánként 1 forintot).⁵³

1541: Újfalú

Báthory István királyi bíró és helytartó tudtával Macedonay Miklós által elhagyva, Istvánffy Anna fia Péter birtokába kerül zálogbirtokul (No.4., fasc.3, Cap.3)⁵⁴

1541-ben a török elfoglalja Budát, majd 1543. augusztus 10-én a német helyőrség szabad elvonulás mellett föladja Esztergom várát is. Esztergom után a török beveszi a Duna bal partján fekvő Kakat (Párkány) palánkerődöt is, ami számukra egy kihelyezett, előretolt erődítmény lett Érsekújvár felé.

Ekkor kezdi el a Nagyszombatba költözött esztergomi érsek, Várday Pál – megmaradt birtokait védelmezendő a török elől – Nyárhídfalva mellett a Nyitra folyó bal partján egy palánk építését, amit később Érsekújvárnak neveznek majd.

1548. október 18-án a pozsonyi országgyűlés 24. törvénycikke kimondta, hogy a kétfelé adózó jobbágyoknak a megajánlott adó felét kell csak befizetniük, mivel adóztak a portyázó töröknek is és a földbirtokos magyar hűbérúrnak is. Ilyennek számított az akkori párkányi járás minden községében lakó jobbágy, így Újfalú jobbágyai is csaknem 150 éven keresztül.

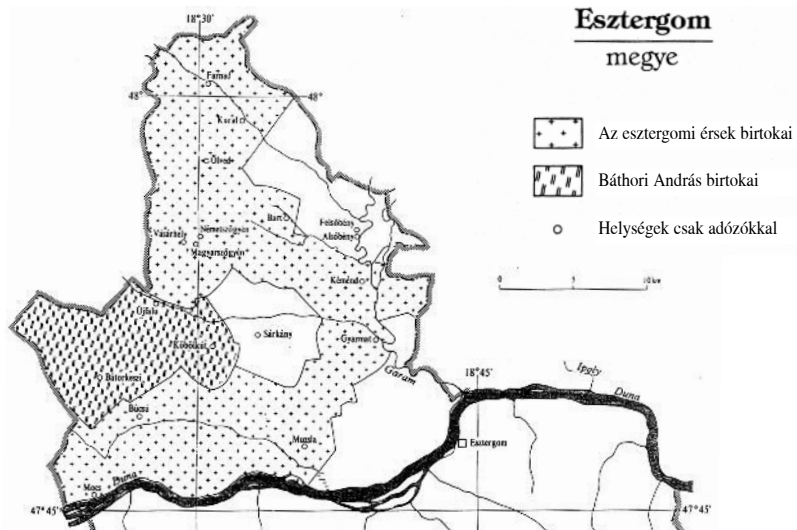
Esztergom megye birtokmegoszlásával kapcsolatosan a XVI. században azt találjuk Újfaluról⁵⁵, hogy **Báthori András tárnokmester birtoka Köbölkúttal és Bátorkeszivel egyetemben.**

Birtokkal bírt a megye területén még Balassa Menyhért, aki később Magyarország főkapitánya lett Alsó- és Felsőbény községekben, valamint Csernaházy András, aki Sárkányt birtokolta. A megye többi, a Duna bal parti községének (Bart, Búcsú, Farnad, Gyarmat, Kéménd, Kural, Magyar- és Németszőgyén, Mocs, Muzsla, Ölved és Vásárhely – összesen 96 porta, a megye mintegy 61%-a) az esztergomi érsek volt a birtokosa.

53. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Dica könyv Comit. Strigoniensis Liber XXIV.Tom XL.

54. Magyar Országos Levéltár Filmtára. Budapest. 4956.sz. tekercs, 19.sz. 23.o.

55. Magyarország birtokviszonyai 1990, 311-315.o.

Az összeírás szerint:

Újfalun (Wyffalw) ekkor 4 porta volt, de ugyanakkor 4 puszta telek (alighanem a török által elpusztított házak), valamint az egyéb kategóriában 5 zsellértelek és a bíró.

Ahogy a török elfoglalt bizonyos területet, rögtön adóösszeírást végeztetett a pillanatnyi viszonyok minél pontosabb feltérképezése érdekében. Ilyen összeírások készültek 1553-ban, 1577-ben, 1578-ban, 1582-ben, 1588-ban és 1593-ban. Sajnos ezek közül kevés maradt az utókorra s még annál is kevesebb van feldolgozva. Egy ilyen, az 1552-1553-as esztergomi szandzsák (kerület) fejadódefterének (jegyzékének) 11. tételében szerepel falunk a többi környékbeli falvakkal – Kürt, Sárkány, Bátorkeszi, Köbölkút, Madár, Szőgyén – együtt.⁵⁶

Az 1553-as összeírás összesen 216 falut említ 2432 házzal.

Ebből fizetett 85 falu ... 1124 házzal ... 61 200 akcsát.

Elmaradt 131 falu ... 1208 házzal.

1553 Újfalun (nem fizetett) 3 ház

56. LÁSZLÓFALVY - AMMERER 1886, 125.o.

A kor történéseiről érdekes adatokat tudhatunk meg az egyház-látogatási jegyzőkönyvekből is.

1559–1561-ik években kánoni egyházlátogatást tart Oláh Miklós esztergomi érsek, Nagyszombatba idéztetve a papságot, ahol környékünkről mindössze ketten, a nagyölvedi és a szőgyéni pap jelenik meg. A kerületnek akkor több papja nem is volt.⁵⁷

1562 – Utasítás egyházlátogatásra.

Oláh Miklós, Isten kegyelméből esztergomi érsek, megbízza Grekus Mátyást, hogy Esztergom és Hont vármegyékben szervezze meg az egyházak meglátogatását.

A látogatás legyen a régi diakónusi látogatásokhoz méltó és olyan dicséretes. Vegyenek számba mindent. Hol van szükség a segítségre, hol van jele az újítás után való vágnak? Hol nem tudnak gyertyát gyújtani az oltáron. Ha valaki felfedezi az újítást és jelenti, jutalomban ré-szesül. Akik jól végzik majd a látogatást és arról időben jelentést készítenek, azoknak a Főtisztelendő Érsek Úr anyagi javakat tett félre, és kitüntetésben is részesülnek.

Datum: Trnava 1562.febr.25.

Goda Tamás, az esztergomi egyház jegyzője s.k.⁵⁸

Az 1561-es, sőt az 1562-es vizitáció Újfalut nem is említi, úgyhogy ebben az időben ezek szerint Újfalun nem volt hivatalos, római katolikus plébánia.⁵⁹

Ezek az egyház-látogatási jegyzőkönyvek hűen tükrözik a korabeli helyzetet, s azt is, hogyan terjedt a reformáció tana ebben az időben. A komáromi egyházmegye 41 gyülekezetéből 29-nek nem volt papja. S főleg ott, ahol a földesúr protestáns érzelmű volt, a római katolikus papokat a földesurak is szívesebben pótolták protestánsokkal, ugyanis így a római katolikus egyházi vagyont is megkaparinthatták. Az 1561-ik évi jegyzőkönyv 43 római katolikus papjából 31 élt cölibátusban (nőtlenység), 12 már nős volt. Ebben az időben ugyanis az a hír járta, hogy a cölibátust megszüntetik, ahogyan ezt I. Ferdinánd király is támogatta. S amikor ez nem következett be, a római katolikus papok is inkább a reformációhoz csatlakoztak, mintsem feleségüket, családjukat elhagyják. Az 1562-es egyházlátogatáskor 97 gyülekezetből 42 volt lelkész nélkül, 34-en vallották magukat római katolikusnak, 2 ingadozott,

57. HAICZL 1937, 24.o.

58. BUCKO 1939, 123.o.

59. BUCKO 1939, 125.o.

6 pedig már nyíltan reformátusnak vallja magát. Vojtech Bucko arra követteget, hogy a reformáció főleg ott terjedt, ahol a gyülekezet lelkésze református volt, vagy ott, ahol a gyülekezetnek egyáltalán nem volt lelkipásztora.

Környékünk legnagyobb reformátorának **Huszár Gált** tartják, aki 1562-től volt Komáromban lelkipásztor, s először prédikált a saját nyelvén, magyarul a népnek. 1563-ban azonban Komáromból Nagyszombatba kénytelen elmenekülni.

Talán az volt a legnyomósabb érv a reformáció terjedése mellett, hogy a protestáns egyház nyelve a magyar lett. A római katolikus klérus papjai ugyanis latinul beszéltek, a Habsburgok pedig németül. Ha jól belegondolunk, az 1514-es Dózsa-féle felkelés óta a jobbágy tulajdonképpen nem hallott vigasztaló emberi szót anyanyelvén, s ekkor megszólalnak az evangéliumok magyarul: **„Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok“ (Máté 11:28)**

A Felvidéken a protestantizmus fokozatosan hódított tért. *„A reformáció folyamata először mindenütt a lelkekben ment végbe, ti. azoknak a lelkében, akik gondolkodni, véleményt alkotni képesek és hivatottak voltak a vallásnak a kort mozgó kérdéseiről“*⁶⁰ A tizedet fizették a gyülekezetek az érseknek, sőt a Szentszék bíraskodását is eltűrték, viszont ettől függetlenül önálló egyházi életet folytattak. **„Mivel a magyar reformáció alulról induló, sodró erejű történelmi folyamat volt, egy-egy katolikus, vagy más hiten levő föld-birtokos sem tudta megakadályozni.“**⁶¹

Az 1559. évi januári országgyűlésen azonban már mutatkoznak az ellenreformációs törekvések. A római katolikus egyház belső megújítással nemcsak szellemi síkon próbálkozott, hanem fegyverrel is. Az esztergomi érsek pártfogásával (ösztönzésére?) Pálffy Miklós komáromi várkapitány már nyíltan hatalmaskodhat a protestánsokkal.

Hogy Újfalun e tekintetben mi volt a helyzet, nem tudni. Az erről a korról fellelhető legközelebbi írásos dokumentum az 1569. évi összeírás, amely 14 családfőt, adózásra képes lakost sorol fel Újfalun. Az összeírás Bátorkeszi dézsmája, s a térség több más községét is feltünteti. Ekkor Bátorkeszihez tartozott Újfalun mellett még Für és Csúz is.

Az 1569. évi dézsmajegyzék a Bátorkeszi körzetben Újfalunál népes számú adózót (14) sorol fel, aki nevei viszont nehezen olvashatók a dokumentumban.

60. ZOVÁNYI 1977, 81.o.

61. TÓTH KÁSA-TÓRÉCZKI 1997, 148.o.

1569 – Újfalva:

Tanka

.....?.....

Varga Ambrosius

.....

Ambrosius Biro?...⁶²

Mindenesetre érdekes, hogy az egy évvel későbbi, 1570-es török összeírás nem talált egyetlenegy adózásra képes lakost sem a faluban. Újfaluról a 466. sorszám alatt az szerepel, hogy lakatlan, jövedelme 300 akcsa.⁶³

Ez persze nem jelenti azt, hogy a falu ekkor teljesen lakatlan lett volna, hiszen nagyon sokszor előfordult, hogy a nép a török elől elmenekült, elbújt. S erre Újfalun a mocsár kedvező terepet biztosított. Mindenesetre az eddig ismeretes dokumentumok csak 10-15 évvel későbbi időből említnek név szerinti lakost Újfalun

1573-ban kezdik meg Érsekújvár várának építését a Nyitra folyó jobb partján – a ma ismert hatszögletű modern téglavárárt, melynek munkálatai 1580-ban fejeződnek be.

62. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Reg. Dec. E 159. 894.o.

63. FEKETE 1943, 466.tétel.

Ebben az időben, 1582-ben **Újfalu** Forgách Zsigmond és Török István adóösszeírásában Zaldecky-birtokként szerepel. Rákóczi Zsigmond idején pedig Balassa Zsigmondé volt.⁶⁴

A következő említése községünknek szintén egy adóösszeírás kapcsán történik. Egy Bátorkesziről készült adójegyzék végén van feltüntetve falunk neve Vyffalw és Wyffalu alakban:

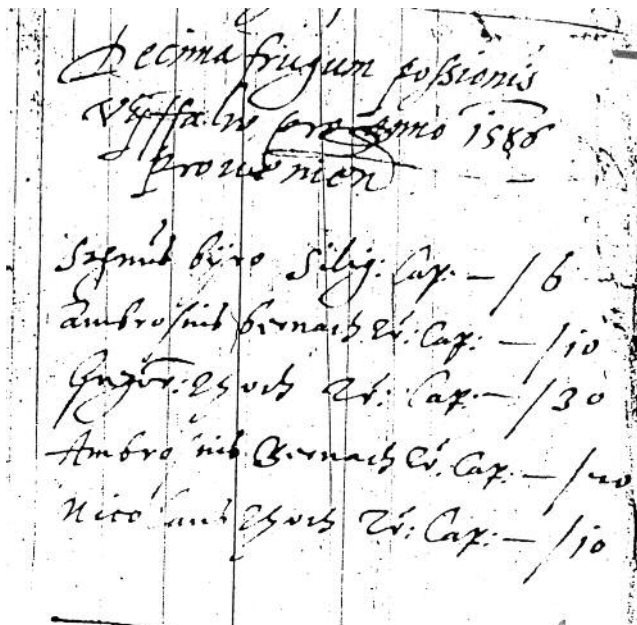
Ugyanebből az évből egy másik helyen ez áll Újfalunál: **1586 – Keglevich önként adózik Újfalutól.**⁶⁵

1586 – Újfalú (Vyffalw), gabonából 68 eke földön 1 egész 36 mérő, 4 telek.

Az adózó jobbágyok:

<i>Sigmundus B(Sz) iro</i>	<i>6 mérő</i>
<i>Ambrosius Bernáth</i>	<i>10 mérő</i>
<i>Grigorius?.....</i>	<i>30 mérő</i>
<i>Ambrosius Bernáth</i>	<i>40 mérő</i>
<i>Nicolaus?.....</i>	<i>10 mérő</i>

*Petrus literatus de Naszvad – az adóösszeíró neve.*⁶⁶

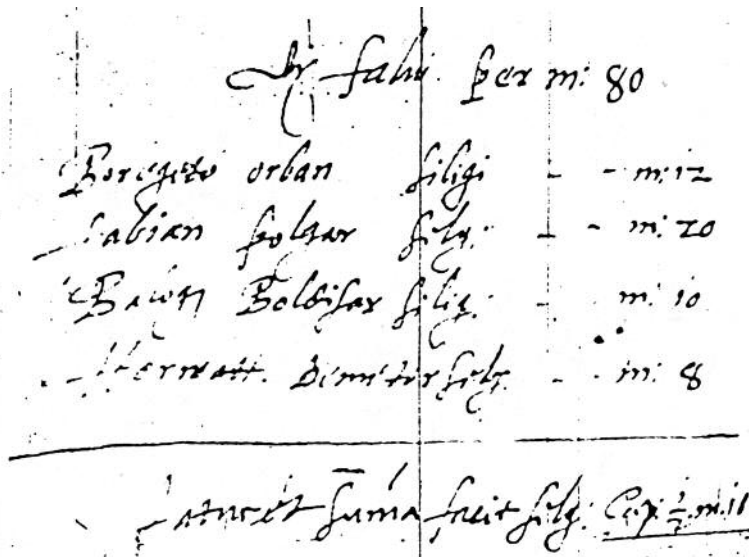
64. Magyar Országos Levéltár. Budapest. fasc.59 Nr.13.

65. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Reg. Dec. E 159.

66. Magyar Országos Levéltár. Budapest. fasc. 69 Nr.76.

A következő forrásdokumentum a község múltjából egy tizedjegyzék, amely valószínűleg az előző évi fölmérés szerint készülhetett:

1587 – Újfalu, 80 pozsonyi mérő terményadó		
Borigézó Orbán tiszta búzából ad		12
Fábián ...?..(Szolga?).	-/-	20
Balogh Boldizsár	-/-	10
Horváth Demeter	-/-	8
Összesen:		40 mérő ⁶⁷

Érdekessége ezeknek az összeírásoknak, hogy először találunk neveket a község akkori lakosairól. Mivel 1570-ben a török nem talált lakost a településen, s e nevek sem az 1493. évi felsorolásban szereplőkével nem egyeznek, sem pedig az 1586. éviéivel, mindenképpen arra következtethetünk, hogy az itt felsoroltak az **új telepések** nevei, akik Dr. Tóth Ede szerint – e dokumentumokra ő bukkant még a 80-as években, amikor a községi krónikás kérésére besegített az anyaggyűjtésbe – Bátorkeszi lakosai lehettek.⁶⁸ Ezt megerősítheti az 1699. évi egyház-látogatási jegyzőkönyv Bátorkesziről, mely szerint az **1543 után** Debrecenből jött kálvinisták foglalják el a falut és a templomot Bátorkeszin. Hogy nem légből kapott állítás ez, mutatja az a tény, hogy

67. Magyar Országos Levéltár. Budapest Reg. Dec. E 159.

68. TÓTH Ede szíves levélbeli közlése, 1988. december.

„1551-ben a Debrecenben egybegyűlt protestáns zsinathoz levelet intézett a török, amelyben a kormányzata alatti területre hívogatja a lelkészeket, az ott mutatkozó paphiány enyhítése végett. A hódoltsági területen belül a pap nélkül élni nem tudó nép ui. elvándorolt.“⁶⁹ Lehetséges tehát, hogy miként Bátorkeszire, úgy talán Kisújfalura is – amely akkor tudvalevő lakatlan – nemcsak pap, hanem a későbbiekben a református gyülekezetet megalapító lakosság is Debrecenből vagy annak környékéről érkezett.

Az 1587-es tizedjegyzék további érdekességeként megemlíthető az, hogy e jegyzék alapján az adó nagyságáról fogalmat alkothatunk. A fent leírtakból ugyanis kiviláglik, hogy adóként a becsült terménymennyiség felével terheltten fizették annak tizedét.

A következő évi tizedjegyzék nem nagyon tér el az előzőtől:

1589 – Újfalu(W y f a l u), termőkapacitás 88 mérő,

Urbanus B(Sz) iro	20	
Orbanus?....	12 mérővel adózó	
Ambrosius ? Szolga (?)	1/2	
Volfgangus?....	10	-/-⁷⁰

Az 1590-es tizedjegyzék nagyon rövid, éppen csak a beszédő nevét és az adó nagyságát tünteti fel: **Újfalu (Uijfalu)**, 23 mérő, a tizedet Tárkánij János szedte be.⁷¹

A viszonylagos békeidőnek (1562–1592 az ún. hosszú béke korának) vége. 1593-ban a török nagy haderővel indul Magyarország végvárai ellen, s ezzel elkezdődik a 15 éves háború. 1595-ben az országgyűlés kapunkét 15 forint adót vet ki a hadi kiadások fedezésére, melyből 9 forintot a jobbágy, 6-ot a nemes fizet. 1595. szeptember 3-án a császári csapatok visszafoglalják Esztergom várát a töröktől. A további hadi kiadások fedezésére 1596. január 15-én a pozsonyi országgyűlés 18 forintra emeli az adót jobbágykapunként (9-et a jobbágy, 9-et a nemes fizet).

A török Esztergomból kiűzve, az adó megemelésével a pénz biztosítva a további katonai kiadásokra – mindez kedvező alkalmat és légkört teremtett a vallási ügyek terén való „rendcsinálásra“ is.

69. ZOVÁNYI 1986, 216.o.

70. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Reg. Dec. E 159.

71. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Reg. Dec. E 159.

1599. június 4. Mátyás főherceg levelet ír Prágából, amelyben tanácsot kér Pálffy Miklóstól, Esztergom főkapitányától (egyben Kisújfalu hűbérura is) az esztergomi protestáns papok kiűzésére nézve.

„Az esztergomi érsek megkérte Mátyás főherceget, hogy az eretnek prédikánsokat Esztergomból elmozdítsa. Mátyás, mielőtt az érsek kérésének ügyében a királlyal értekeznek, Pálffynak tanácsát kéri s e kérdéseket intézi hozzá:

- mely katonatisztek tartanak ilyen prédikátorokat, s ki által fizettetnek,
- mely tiszték katolikusok,

továbbá különösen azt kívánja tudni, vajon teljesíthetők-e zavargás nélkül az érsek kérései a mostani hadjáratnál, s ha igen, mily módon foganatosíthatók.“⁷²

1599. július 6-án Rudolf is ír a nyomaték kedvéért Pálffynak az eretnek prédikátorok eltávolítása érdekében.

„A Magyarországon, s nevezetesen az Esztergomban és Újvárban tartózkodó eretnek praedicansokra nézve több brevet (irat, lajstrom), s több helyről panaszokat kapott. Ez okból emlékezteti Pálffyt azon rendeletekre, amelyeket az e helyeken való eretnek gyakorlatok megszüntetése céljából különösen oda irányítandó: **hogy az eretnokség ne terjedjen el Esztergomban, hol a katolicizmus eddigelé annyi századon át virágzott, s ahol soha semmi nemű eretnokség nem támadt.** Rudolf, számítva Pálffynak eddig tanúsított katolikus hitbuzgalmára reméli, hogy ő ezen kereszténységre s hazára egyaránt előnyös feladatot meg fogja oldani.“⁷³

Bár a protestáns papokat Esztergomból kiűzték, Pálffy római katolikus meggyőződése azonban erősen megkérdőjelezhető: Reischellius Ábrahám somorjai katolikus plébános levelében⁷⁴ a Pálffyról hallottakról ezt írja: „szívében barátja az új eretnek tanoknak, de ezt csak azért tagadja, hogy tessék a királynak, s nagyobb méltóságokat nyerhessen.“ S ha hozzávesszük, hogy rokoni kapcsolatban állt a Fuggerekkel (felesége Fugger Mária, a protestáns bankárcsalád tagja), akkor bizony nem elképzelhetetlen a somorjai pap állítása.

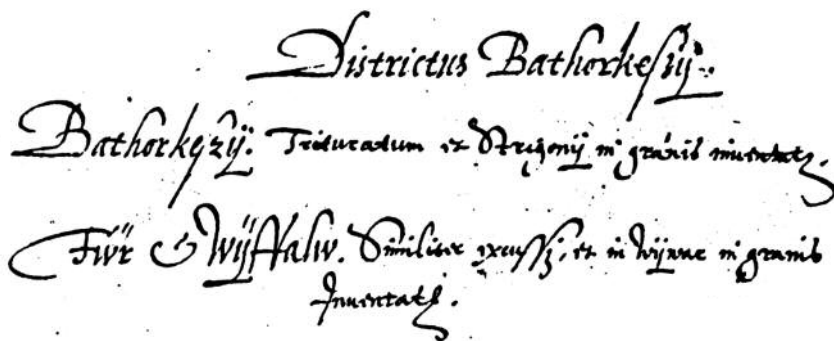
Pálffy toleráns magatartását tükrözi az a tény is, hogy hűbérbirtokain (Bátorkeszi, Kisújfalu) megengedte a kálvinisták letelepedését, és nem kényszerítette őket vallásuk feladására.

72. JEDLICSKA 1897, 678.o.

73. JEDLICSKA 1897, 681.o.

74. JEDLICSKA 1897, 220.o.

1599-ből is van **Újfalura (Wýfalu)** nézve egy tizedösszeírás. Szintén Bátorkeszi „körzetnél“ (district), Csúz és Für mellett: – Az újfalui birtok tizedének mennyisége csépléskor és a csévelt rész elvitele: **23 mérő**.⁷⁵

Districtus Bathorkefij.
Bathorkefij. Treducatum ex Dreuzonij in granis munitatiz.
Für & Wýffaliv. Similiter exuzij, et in hujane in granis munitatiz.

Ebben az időszakban rögtön az 1600-as évek elejéről, 1601-ből van egy dokumentumunk, amelyben Kisújfalu is szerepel. Ez egy:

„**Összeírás vagy leltár** Néhai Főtisztelendő Kutassy János esztergomi érsek halála után, az ingóságokról és ingatlanokról. Újvári leltár, belevéve a dézsma alá eső és az az alól kivont dolgokról.“⁷⁶

A leltár tartalmazza Újvár, valamint a hozzá tartozó részek (Tardoskedd, a Tapolcsányi kerület, a Komáromi kerület – Udvard, Gúta, Magyar-, Német-szőgyén és Vásárhely, Farnad, Lédec, Bart stb.) helységenkénti összeírását. Községünk a Bátorkeszi kerületnél található Fürrel együtt, a már említett nem adózó községek listájában:

1601 – Új f a l u (W y f f a l u)
nem szolgáltatott be Újvárnak (WyWar) a török elleni harcokhoz terményadót.⁷⁷

Ugyanennek az évnek az adóösszeírásában a következő telepések szerepelnek Újfalunál (vagy már Kis Újfalunál?):

Érdekessége e dokumentumnak, hogy már a Kis jelzővel megtoldott falunevet írja az adóbeszedő, de a rá következő évben ismét a jelző nélküli Újfalunak szerepel csak magában.

75. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Reg. Dec. E 159. 1109.o.

76. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Urbaria Conscript. Fasc.77 Nr.1.

77. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Urbaria Conscript. Fasc.77 Nr.1.

Possessio K i s U j f a l u: 20 mérő.

Judex Wolfgang Balogh

Orban Bernath 1/2 1/4

Balthazar Balogh 2 1/12

Laurentis Halas 2 1/5

Matthaus Nagy (Nagel?) 2 1/2 1/6

Özvegy Fabian .? Fülel - 1/7

Özvegy.? .?. (Ohaj?) - 1/3

Az adó összeszedője: Frantz Sereg.⁷⁸

Possessio Kys Ujfalva
Yong. an. 20. Jan. 20.
Judex Wolfgang Balogh
Orban Bernath 1/2 an.
Balthazar Balogh 2 1/12 an.
Laurentis Halas 2 1/5 an.
Matthaus Nagel 2 1/2 1/6 an.
Özvegy Fabian 1/7 an.
Özvegy.?. (Ohaj?) 1/3 an.
Frantz Sereg 78 an.

A következő évi dokumentum szintén egy adóösszeírás:

1602 – Ú j f a l u (U i j f a l u)

Balthasar Balogh 4

Volrban Balogh 4 1/4

Özvegy Szüts 1 1/4

Fabiani Fuleck 1 1/5

Blasius Bodo 1

Összesen: 12 mérő búza, ebből ne-gyed volt élelmiszerbúza.

Az összeírás Georgius Levai és Geor-gius Kürti.⁷⁹

1603 őszén a Habsburg-udvar vallási téren ismét támadásba lendül – az 1555-ös augsburgi vallásbéke „**cius regio, eius religio**“ (akié a föld, azé a vallás is) elv alapján a római katolikus hitet védelmezendő.

Az 1604. évi országgyűlés 22. cikke ismét visszahozza az 1524. évi „Lutherani comburantur“ szellemét, s a vallásüldözést. További furcsasága,

78. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Reg. Dec. E 159. 1122.o.

79. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Reg. Dec. E 159. 588.o.

hogy megtiltja az országgyűlésnek a vallási kérdésekben való vitatkozást és törvényhozást, ami a magyar alkotmányt alapjaiban sértette meg.

Ilyen mértékű beavatkozás a belügyekbe okvetlenül magával hozta **Bocskai** felkelését az alkotmány és a vallásszabadság védelmében. 1605-ben Bocskai elfoglalja a Felvidéket. Ugyanakkor a török is támadásba lendül, és október 3-án ismét a török az úr Esztergomban. 1606-ban a szabadságharc eredményeként megkötik a **bécsi békét**. Ez a protestáns rendeknek szabad vallásgyakorlatot biztosított az ország egész területén. A záradékban azonban hozzátették: **a római egyház sérelme nélkül!** Csak két évvel később sikerült a koronázás előtti törvénycikként a záradékot törölni. A törvénybe ekkor a **falvak** szabad vallásgyakorlata is belekerül.

Különös fontossággal bírt ez a községünkhöz hasonló jobbágyközségekben. Mivel az országgyűlés késlekedik törvénybe iktatni a felkelés eredményét, Bocskai halála után a **hajdúknak** kell fellázadniuk, hogy a törvény megszülessék. Persze addig, amíg a törvény csak papíron létezik, nem csodálkozhat senki azon, hogy Erdély segíteni próbál a bajbajutott hittestvéreken. Györffy István a következő meghatározást adja a hajdúkra: „*A hajdúk kezdetben földönfutóvá vált délszláv eredetű, foglalkozás nélküli vagy hajcsár, pásztorféle elemekből rekrutálódtak, de fontosabb katonai szerepet csak a mohácsi vész után nyertek, amikor is hol Zápolya János, hol Ferdinánd király seregében harcoltak, de többnyire magyar vezetés alatt.*“⁸⁰ Egy másik műben így vélekednek e vitézekről: „*A török hódoltság korában ellentmondó vélemények övezték a hajdúk alakját. Évtizedeken át bitang korcsos magyaroknak, majd pedig az édes haza bajnokainak nevezték őket. A látásmódváltást a hajdúk Bocskai István fejedelem felkelésében szerzett vitézsége váltotta ki. Azok a hajdúk viszont, akik nem kaptak adományokat a vitézségért és nem telepedtek le, még száz év múlva is szabadhajdúknak, szabadlegényeknek nevezték magukat, s ők bizony sűrűn kerültek összetűzésbe a fennálló feudális társadalmi renddel.*“⁸¹

Az 1603-as és 1604-es adösszeírásaink, több szempontból is érdekesek.

1603 – Újfalú, Bátorkeszi adösszeírásában már külön szerepel. 30 egész 2/8 pozsonyi mérőt vetettek ki adóul, de csak 25 egész 2/8-ot tudtak behajtani. Ebből 2/3 rész bírói végrehajtás alá került.

A Bíró? (tempore iudicij)

<i>Volphangi Farkas</i>	<i>20 mérő</i>
<i>Balthasar Balogh</i>	<i>36 mérő</i>
<i>Laurentius Halas</i>	<i>20 mérő</i>
<i>Ambrosius Lantos özv.</i>	<i>20 mérő</i>
<i>Blasius Bodo</i>	<i>42 mérő</i>
<i>Johannis Kanija</i>	<i>34 mérő</i>
<i>Összeszedő: Giorgius Nories.</i> ⁸²	

80. GYÖRFFY 1927, 4.o.

81. NAGY 1986, 7.o.

82. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Reg. Dec. E 159. 632.o.

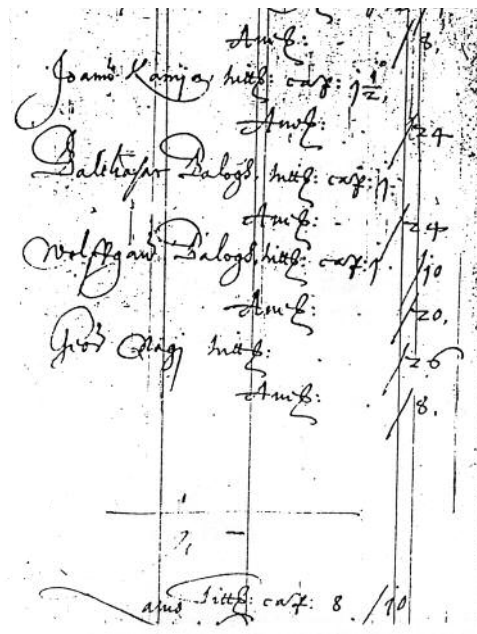
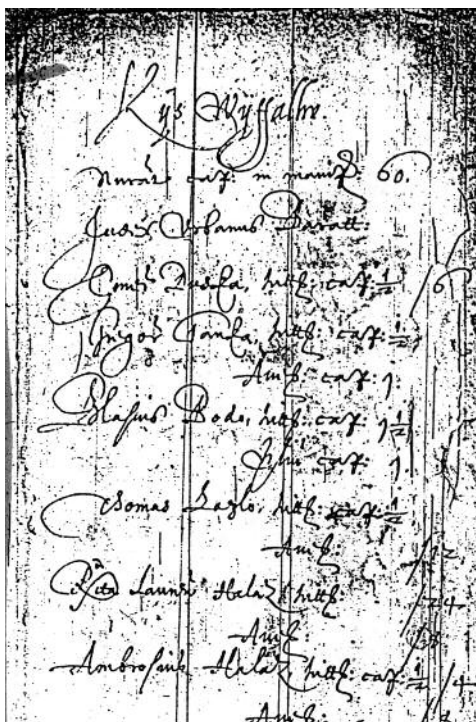
Az 1604-es összeírás pedig a község nevét már ismét a „Kis“ jelzővel megtoldottan tünteti fel.

1604 – Kisújfalu (Kys Wyjffallu),⁸³

adóképeség 60 mérő (ez viszont csak becsült érték volt).

Judex urbanus – falubíró egy Baratt? nevezetű.

Thomas Dusfa (Dusza?)	1/2	1/6
Grigor Csanda(?)	1/2	1
Blasius Bodó	1 1/2	1
Thomas László	1/2	1/12
Laurentius Halasz özvegye	1/24	1/8
Ambrosius Halász	1/2 1/4	1/8
Joannes Kanija	1	1/24
Balthasar Balogh	1	1/24
Wolfgang Balogh	1/10	1/20
Georgus Nagy	1 1/26	1/8

83. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Reg. Dec. F. 159. 724.o.

A következő dokumentumok községünkről 1614-ből származnak. Az egyik egy perdokumentum, amelyből megtudjuk, hogy Kisújfalu birtokosa Keglevich János által indított úrbéri per alatt állt.⁸⁴

A másik egy községi adóösszeírás, talán a legkorábbi olyan összeírás, amely már ismerős vezetékneveket tartalmaz:

Possessio Kisújfalu.		Tartalékok.	
Judex Gregorius Takacs	Sz. J.		
Marcinus Landy	Sz. J.		
Thomas Balogh	Sz. J.		
Mathias Brenas	Sz. J.		
Thomas Szabó Inq.	Sz. -	$\frac{1}{4}$	
Jos. Muzsai	Sz. -	$\frac{1}{2}$	
Petermannus Bondy	Sz. J.		
Petermannus Hegedus	Sz. J.		
Petermannus Halas	Sz. -	$\frac{1}{2}$	
Lucius Takacs	Sz. -	$\frac{1}{2}$	
Domercius Hareang	Sz. -	$\frac{1}{2}$	
Emiricus Dupka	Sz. -	$\frac{1}{2}$	
Mathias Majj	Sz. -	$\frac{1}{2}$	
Inquilini			
Simonus Barabas.			
Andreas Told.			
Albertus Pambas.			
Joannes Told.			
Hic pagus non ita pridem locatus, sed adhuc in libertate. J.			

84. Magyar Országos Levéltár. Budapest, fasc. 103 Nr.3.

1614 – K i s ú j f a l u,

Judex-bíró	Gregorius Takács	1 (egész telkes)
Martinus Pándy		1
Thomas Balogh		1
Urbanus Bernáth		1
Thomas László		negyed telkes
Franz Wrozsos		fél telkes
Stephanus Csonky		1
Stephanus Hegedeos		1
Stephanus Halász		1/2
Lucas Takáts		1/2
Demeterius Harangh		1/2
Emericus Dutka		1/2
Mathias Nagy		1/2

Továbbá inquilinusokként:

Clemens Bartha

Andreas Toth

Albertus C s a n d a

Joannes Toth,

ezek azelőtt nem laktak itt, szabadok voltak.⁸⁵

Ezt a kort s egyben az országot uraló katolikus magyar főúri osztályt és papságot talán Pázmány Péter 1618-ban mondott szavai jellemzik a legjobban:

„Immár nem kell tovább halasztani az eretnekek kigyomlálását, mert jobb, ha az országot a farkasok és rókák lakják, hogysen mint az eretnekek.”⁸⁶

Kissé másként gondolkodott Köprili Ahmed török nagyvezér, aki ugyan nem a magyar megszállásról, hanem a görögországiról vélekedik imígyen:

„Az embereknek kell vallásuknak lenni, különben rosszabbak a vadállatoknál. Azután, mert jobb, ha az ország görögöktől lakatik, akik a földet művelik, s a szultánnak adót fizetnek, mintha üresen áll, vagy rablók fészkelnek benne.”⁸⁷

85. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Kamarai Levéltár, fasc. 6. Nr.56.

86. HORVÁTH 1861, 180.o.

87. LÁZÁR 1890, 430.o.

A magyar–török viszonyt, s benne a protestánsokhoz való viszonyulást dolgozza fel Földváry Antal művében, ahol többek között ilyen megállapításokra jut: „*Tehát azáltal segíti a török a reformáció ügyét és az Evangéliom terjedését, hogy közömbösen viseltetik azokkal szemben, akik neki az adót pontosan megfizetik.*“⁸⁸

1619. augusztus végén **Bethlen Gábor** a porta engedélyével Erdélyből Magyarországra jön, hogy a vallásszabadságot megvédje II. Ferdinánddal szemben. Október 17-én elfoglalja Pozsonyt, ahol mint felszabadítót üdvözlik, s 1620-ban királlyá választják. A beszercebányai országgyűlés vallástörvényei példaértékűek, csak nem emelkednek törvényerőre:

1. cikkelye szabad vallásgyakorlatot biztosított a római katolikus, református és lutheránus egyházaknak.

2. cikkelye szerint a vallásügyi sérelmek orvoslására külön vallásvédőket kívánt kinevezni.

3. cikkelye szigorúan tiltotta a más hiten levők megsértését vagy kigúnyolását. Az egyházi javakat az állam birtokába adja, az állam viszont magára vállalja a lelkészek ellátását.

Az országgyűlés a jezsuitákat örökre kitiltja az országból, köztük név szerint **Pázmány Pétert**, a jezsuita szerzetesből lett esztergomi érseket, aki „*a Protestáns Magyarországon született, de a Katholikus Magyarországon akart meghalni*“.

1570-ben Nagyváradon született református nemesi családból, tizenhárom éves korában áttér a katolikus hitre. 1616-ban nyeri el az érseki széket, 1629-ben pedig már bíbornok. 1637. március 19-én hal meg. Céljának a magyar nemesség római katolikus hitre való visszafordítását tűzte ki. Tény, hogy halála után az ország keleti felében alig akadt protestáns főnemes. Bécs ugyanis csak azokat jutalmazta – kitüntetés, méltóság, hivatalok –, akiket Pázmány beajánlott. A protestánsok ellen írott írásai egyszerű, világos, jó magyar nyelven nagy hatást fejtettek ki. **Értelmezése szerint azért volt a török csapás az országon, mert a magyarok elfordultak Szűz Máriától.**

Mivel Ferdinánd nem akar békét kötni Bethlennel, a harcok újra kiújulnak, s éppen Érsekújvárnál következik be a döntő győzelem Ferdinánd ellen, s csupán erre kötik meg 1621-ben nikolsburgi békét. Ez megerősítette a bécsi békét és az 1608-as országgyűlés határozatait.

Egy év sem telik el, s a cseheket leverő és megerősödő Ferdinánd ismét megszegi a békekötést, s az ország római katolikus urai ismét mellé állnak.

88. FÖLDVÁRY 1940, 31.o.

Bethlen megint kénytelen fegyvert fogni. Végül 1624-ben megkötik a **második bécsi békét**. E béke törvénybe iktatása az 1625. évi soproni országgyűlésen történik (papíron). Ismét folytatódik tehát a protestánsüldözés, kivéve azokat a területeket, amelyek a török fennhatósága alá tartoztak.

1627-ben Ferdinánd 25 évvel meghosszabbítja a törökkel kötött zsitvatoroki békét.

1634 – K i s ú j f a l u, Bátorkeszivel és Kőbölkúttal együtt Koháry Péter halála után Nagyságos Gyarmathy Balassa Barbara tulajdonába ment át 3000 forintért (A 15-ös birtokkönyv bejegyzése a 235. oldalon).⁸⁹

1637. február 15-én meghal II. Ferdinánd, a trónon fia, III. Ferdinánd követi, aki folytatja apja ellenreformációs politikáját.

1642 – Keglevich Ferenc birtoka, Dévény, Récse, Horwath Újfalú, Hidegkút, Bátorkeszy, Kőbölkút és az Esztergom megyei K i s – Ú j f a l u átszármazott Keglevich Zsigmondra. (No.18 és 19., fasc. 4., caps. 17.)⁹⁰

1645-ben aztán **I. Rákóczi György** – 1630-tól erdélyi fejedelem – Bethlenhez hasonlóan szintén kénytelen beleavatkozni a magyarországi politikába éppen a vallásvédelem ürügyén, s elfoglalja Felső-Magyarországot. A **linzi béke** a magyarországi protestánsok jogainak megerősödését hivatott garantálni:

Az 1. cikkelye megállapítja, hogy a templomok háborítatlan birtoka a vallásszabadság szerves alkotórésze, tehát a templomok nem a nemesi földbirtok részei.

A 2. cikkely a vallásszabadságot kiterjeszti a jobbágyokra is (ez azt jelentette, hogy a földesurak többé nem kényszeríthették alattvalóikat vallásukkal ellentétes szertartásokra).

A 3. cikkely a lelkészeket védi a katolikus földbirtokos önkénytől. A 300 visszakövetelt templomból 90-et vissza kellett adniuk a katolikusoknak. A protestánsok továbbá közjogi méltóságként szerepelnek a rendi gyűléseken.

A többi függőben maradt vallásügyi kérdést a következő országgyűlésnek kellett volna rendeznie. Amit ez meg is tett, semmisnek nyilvánítva a római katolikus klérus tiltakozását. A Habsburgok által ellenőrzött országrészben viszont tovább tombolt az ellenreformáció, sőt megtorlásul jött a „**gyászév-tized**“, az 1671–1681-ig terjedő időszak.

89. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Bírósági Levéltárak 4955 filmtekercs. 387.o.

90. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Bírósági Levéltárak 4955 filmtekercs.

A Kisújfalui Reformata Eklézsia születése

*„A török nyomán mindenütt pusztulás támadt.
Látható templomok dőltek romba,
de ugyanakkor láthatatlan templomok keletkeztek.“⁹¹*

Különösen érvényes ez a kisújfalui egyházra, amely éppen a török uralom alatt keletkezett, török hódoltsági területen.

A Kisújfalui Ref. Eklézsia legkorábbi említése 1650-ből való, amikor is a Dunántúli Ref. Ekl. komáromi egyházmegyéjébe tartozó egyházközségként tüntetik fel, lelkészét is megnevezve:

1650 – Farnadi Hencz András.⁹²

Perlaki Márton barsi esperes Szilágyi Istvánhoz írott levelében a komáromi egyházkerület 5 egyházmegyéjét sorolja fel, ahol az **1652**-es állapotokat megörökítendő ez áll:

K i s ú j f a l u : a n y a e g y h á z .⁹³

A XVII. században csak a jobbágyközségekben lehettek jobbágsorsú **presbiterek**, ott, ahol nem volt nemesi származású lakos. Mivel községünk adóösszeírásaiban sehol sem találkozunk nemesi származásával, ezeket ugyanis külön feltüntették, arra következtethetünk, hogy ezekben a korai időkben a presbitérium minden tagja jobbágy volt. Általánosan kötelezővé csak az 1713. évi zsinat tette a presbitériumok szükségességét. A presbiterek száma minimum 6, maximum 12 lehetett az eklézsia nagyságától függően. Ettől az időtől fogva aztán elkerülhetetlenül bekerültek a jobbágyok is a nemesek közé, mert nem minden eklézsiában volt megfelelő számú (elegendő) nemes. A **gondnoki** tisztség is a XVII. századig nyúlik vissza. Feladatkörük megegyezik a maival – a gondnokok voltak a lelkipásztor „fogadói“, gyülekezetbe hívói. Mivel a reformáció kezdetén a gyülekezetek gyakran pap nélkül maradtak, s nem volt felsőbb szerv, mely számukra papot rendelt volna, így az eklézsiának magának kellett gondoskodnia a lelkészeiről.

Kezdetben a gondnokot nem gondnoknak, hanem **egyházatyának** nevezték, s az **egyházfia** tisztséget is betöltötte. Az egyházfi munkaköre szélesebb

91. FÖLDVÁRY 1940, 31.o.

92. THURY 1907, 457.o.

93. KÚR 1993, 142.o.

volta a mainál, még a pénzek kezelését is rábízták. Harangozni viszont papi kötelesség volt, vagy pedig külön díjazásért az iskolamester végezte a harangozást.

Már a XVI. században is nagy valószínűséggel minden gyülekezetben volt iskola. A nagyobb gyülekezetek külön iskolamestert tartottak a kisebbekben pedig a lelkész volt egyúttal az iskolatanító is. Már az 1548. évi országgyűlés is tárgyal az iskolákról és az ifjúság tanításáról. Ezért a református gyülekezetek mindjárt a kezdetektől sok apró és nagyobb iskolát állítottak fel. „Minden oskolának **Oskola Mestere** volt, aki azon kívül, hogy a templomban kántori kötelességet vitt, egész idejét a gyermekek tanítására tartozott, s tartozik fordítani. Eleinte kivált, míg alkalmas tanítók nem találtattak, a prédikátorok kötelessége volt az oskolákat is tanítani, de mivel a templombeli foglalatosság is elég dolgot adott nekik, az oskolákba magok költségén és fizetésekből fogadtak tanítókat, s éppen ezért vették az oskola mestereket oly szorosán a papok alá a régi kánonok, mivel azok adtak ezeknek kenyeret.“⁹⁴

A XVI. sz.-ban a protestáns papfizetés alapja a reformáció előtti papi javadalom volt. Az egyházi tizedet, ahol az régen szokásban volt, a reformátusok is fönntartották. Később ún. „**díjlevelek**“ formájában határozták meg a papi jövedelmet. Míg a tized többé kevésbé állami jellegű – tehát kötelező – volt, a díjlevelek révén a pap közvetlenül a hívekkel került szerződés viszonyba. A XVII. századbéli javadalmazásról tökéletes képet ad a „**Matrix Ecclesiasticorum proventum**“ – melyet Magyarai Péter püspök megbízásából az 1712. esztendőben Tatai János nemesócsai lelkész, a komáromi egyházmegye akkori jegyzője állított össze. (Az egyházkerület régi jegyzőkönyvében, Pápa):

A 28. tétel a kisújfalui prédikátor, B á m a d i András 1654. évi fizetését teszi közzé ilyenképpen:

1.	<i>pénz</i>	<i>20 forint</i>
2.	<i>búza</i>	<i>20 mérő</i>
3.	<i>őszi vetés</i>	<i>2 hold</i>
4.	<i>tavaszi vetés</i>	<i>2 hold</i>
	<i>mind a két rendbelit felarattják és behorgyák</i>	
5.	<i>szakasszal rét</i>	
6.	<i>minden háztul egy-egy szekér fa</i>	
7.	<i>kenderföld, mint egyéb gazdának</i>	
8.	<i>keresztelőtül egy tik és egy kenyér</i>	
9.	<i>copulatiotul</i>	<i>25 dénár</i>
10.	<i>halotti tanítástul</i>	<i>25 dénár</i>
11.	<i>énekléstül</i>	<i>12 dénár</i>
12.	<i>praebenda bor minden hordóbul</i>	<i>1 pint⁹⁵</i>

94. TÓTH 1808, 161-162.o.

95. KÚR 1993, 201.o.

Közben 1657-ben meghal III. Ferdinánd is, a trónon fia **I. Lipót** (1657–1705) folytatja apja magyar- és reformációellenes politikáját, csak most már jezsuita befolyásoltsággal.

Az 1659-es országgyűlésről a protestánsok távoznak, de távozik a római katolikus Zrínyi Miklós is ezekkel a szavakkal búcsúzva a protestáns rendektől: *„Én más valláson vagyok, de kegyelmetek szabadsága az én szabadságom, a kegyelmeteken ejtett sérelem rajtam ejtett sérelem“*⁹⁶

Ilyen hangulatú országgyűlés után aztán nem csoda, ha újult erővel indult be a reformáció üldözése, s jött el az üldöztetés legsötétebb korszaka. Hogy a Habsburg-dinasztiának nem Magyarország török alóli felszabadítása volt a fő célja, jól példázzák a következő évek eseményei: Zrínyi mellőzése s a török hódítást elismerő **vasvári béke**, melyet titokban, az országgyűlés háta mögött kötött Lipót, Magyarország számára rendkívül hátrányos feltételekkel. A békeszerződés szerint ugyanis a török megtarthatta az elfoglalt területeket.

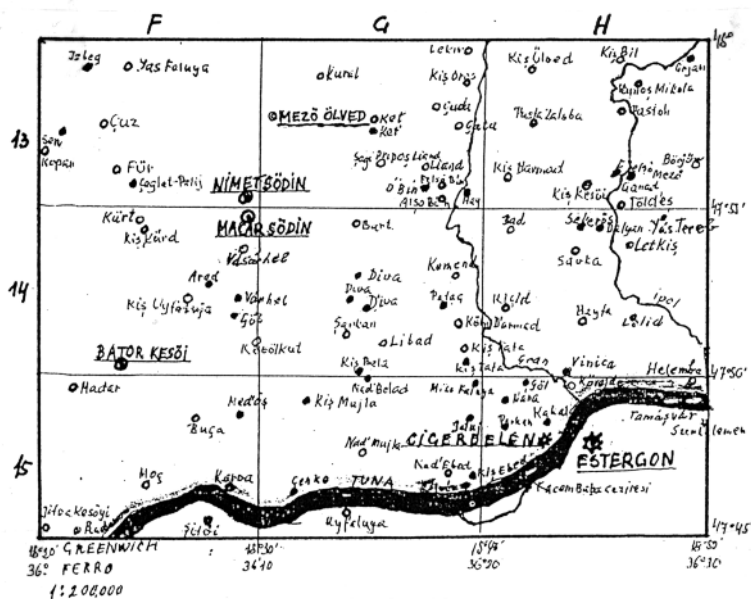
A római katolikus főnemesség lassan kezd ocsúdni, de a Wesselényi-féle összeesküvés, Zrínyi Péter, Frangepán és Nádasdy kivégzése híven tükrözi a Habsburg-uralkodóház Magyarországgal szembeni politikáját: Magyarországot egy központilag irányított örökös tartománnyá degradálni a rendi alkotmány, a szabad királyválasztójog s a megerendszer eltörlése által.

1663-ban Lipót megindul Felső-Magyarország és Erdély ellen. Ugyanakkor a török is támadásba lendül, s 1663. szeptember 24-én elfoglalja Érsekújvárt. Ekkor kerül községünk is a török hódoltsági területbe. Esztergom megye leírásában ez áll: *„Érsekújvár elfoglalásával – 1663 – megszűnt a vármegyei élet is, a hódoltsági falvak nem voltak többé megközelíthetőek a török miatt. 1683-ig, vagyis Esztergom visszavételéig a vármegye területén a reformátusok határozott túlsúlyban voltak.“*⁹⁷

Rögtön, már a következő évben sorra kerül a török adóösszeírás, ami világosan példázza a török hódítás lényegét – a megszállt és elfoglalt területek kiszipolyozását. Az 1664. augusztus 10-én megkötött vasvári béke 22 évre megpecsételte a környék sorsát. A törökök rögtön megszervezik az elfoglalt vidék pontos feltérképezését, amiről híven számol be az 1664-es adóösszeírás. Nézzük meg tehát, hogyan is szerepelt Kisújfalu ebben a török adóösszeírásban:

96. ZSILINSZKY 1880, 3.kötet 266.o.

97. BOROVSZKY szerk. 1989, 377.o.

Az újvári ejálet (megye) községünket érintő 1664 évi térképrészlete XIX. FGH, 13-15.⁹⁸

A defter első lapján IV. Mehmed szultán **tagrája** (a szultán aláírását helyettesítő, díszesen rajzolt monogramszerű felségjel) van felrajzolva. Utána a törvényes rendelkezés következik, amely előírja, hogy a tizedet, adókat és illetékeket mikor és hogyan kell a **rájáknak** (jobbágy, alattvaló) fizetniük. A további oldalakon az újvári helyőrség fontosabb személyiségei vannak felsorolva, akik az újvári náhije (az oszmán birodalom legkisebb közigazgatási egysége – a mai járásnak felel meg. Egy-egy náhijéhez 20-30 falu tartozott) területén kertet, szántóföldet, rétet kaptak javadalmi birtokként. Csak ezek után következik a további 7 náhije: **Nárhíd, Bars, Komarán, Hond, Nyitra, Zsabokrek és Selle** adóköteles helységeinek összeírása.

Az újvári ejálet Nárhíd náhijébe az alábbi települések tartoztak:

1. Surán, város (69 fejadófizető / 46 háztartás), 2. Udvert, város (30/30),
3. Kis Újfaluja, falu (60/39), 4. Kürt, falu (123/89), 5. Köböl Kút, falu (69/55),
6. Két, falu (53/28), 7. Kis Tata, falu (46/37), 8. Zabozs-puszta, 9. Nána, puszta,
10. Kőhíd Gyarmad, falu (90/69), 11. Farnad, falu (59/41), 12. Kicsind, falu (47/31),
13. Kéménd, falu (122/77), 14. Zsaluz, puszta, 15. Patács, puszta, 16. Nímet Sződín, város (51/42),
17. Madzsar Sződín, város

98. BLASKOVICS 1993, 415.o.

(115/89), 18. Vásárhely, falu – lakatlan, 19. Arad puszta a tóval együtt, 20. Várhel, puszta, 21. Diva, puszta, 22. Nagy Bín, falu (99/56), 23. Tót Faluja, puszta, 24. Mező Ölvéd, város (111/69), 25. Megyer, falu Andód mellett – lakatlan, 26. Ezdöge, falu – lakatlan, 27. Fedímös, falu Ohaj mellett – lakatlan, 28. Kis Béla és Nagy Béla, puszta – lakatlan, 29. Mező Kesző, falu, – lakatlan, 30. Kis Győrött, falu – lakatlan, 31. Kurál, falu – lakatlan, 32. Andód, puszta, 33. Gúg, falu – lakatlan, 34. Kis Bín, falu (15/13), 35. Verős Alla, puszta, 36. Ó Bín, puszta, 37. Kis Tatin, puszta, 38. Jánosház, puszta, 39. Mikó faluja, puszta, 40. Farkasd, puszta.

A települések (falvak, városok) összeírása 3 részre tagolódik. A fontos útvonalon fekvő vagy más oknál fogva jelentős településeket nevezték városnak, tekintet nélkül lakóinak számára. Így előfordulhatott, hogy sokkal nagyobb települések voltak a falvak között, mint némely város.

A defter első részében fel van tüntetve a település neve és a járás, amelybe tartozik, továbbá, hogy kinek a tulajdonát képezi:

KIS ÚJFALUJA

falu, esztergomi tímárbirtok, tartozik Nárhíd náhijébe.

A település összeírásának második részében a település fejadóköteles (dzsizje) férfijainak neve van felsorolva:

Háztartás:	Dzsizjefizető:
1.	1. Együd János
2.	2. Barta György
3.	3. Tóth István
4.	4. Takács Miklós, a fia 5. János legény, a fia 6.
Ferenc legény, a fia 7.	Dersika Pál, testvére 8. Dersika Ferenc
5.	9. Dunai János
6.	10. Balogh Ferenc
7.	11. Dersika János
8.	12. Takács András, 13. Takács István legény, a fia 14.
	Pétör legény
9.	15. Fodor Tamás, a fia 16. Jancsi legény
10.	17. Takács Gergör, a fia 18. Varga Jancsi legény
11.	19. Kis Gergel, a fia 20. Istók

12.	21. Dersika Jancsi, 22. Dersika Gergör, a testvére
13.	23. Dunai Mihál
14.	24. Fehér János, a fia 25. János legény, a fia 26.
András legény	
15.	27. Varga Jakab, a fia 28. Varga Jancsi legény
16.	29. Takács István
17.	30. Takács Pétör
18.	31. Bertalan Pál
19.	32. Dombos András
20.	33. Beríni János, a fia 34. András legény, a fia 35.
Mihál legény
21.	36. Tagi István
22.	37. Csanda szabó
23.	38. Tóth György
24.	39. Tóth András
25.	40. Mocsa Tomás, a fia 41. Istók legény
26.	42. Barta Tomás, a fia 43. Barta Jancsi legény
a másik 44. Takács Pétör, a fia 45. Jancsi legény
27.	
28.	46. Dersika Pál
29.	47. Dersika Ferenc
30.	48. Dersika Pétör
31.	49. Mészáros Istók, legény
32.	50. Bertalan Istók
33.	51. Takács András, a fia 52. Istók legény
34.	53. Bárdi Pál, a fia 54. Dimitör legény, a fia 55.
István legény	
35.	56. Bárdi Pétör
36.	57. Barád István
37.	58. Takács István
38.	59. Harvát Mihál
39.	60. Nagy György pásztor legény

Fejadófizető volt minden munkaköteles férfi. Munkakötelesnek számított minden 15 éven felüli férfi, aki az akkori törvények szerint nagykorúnak számított. A családfők igyekeztek beírni a defterbe nős és nőtlen fiaikat vagy testvéreiket, akikkel egy háztartásban éltek, hogy örökösödési jogukat biztosítsák, és védve legyenek a munkához és a helyben lakáshoz való jogaik. A

nők és a gyermekek neveit nem írták össze az oszmán hatóságok, mert azok nem voltak adókötelesek.

A nőtlen férfiak és azok a házas családtagok és szolgák, akik a családfővel egy háztartásban éltek, nem fizettek házadót (háne), hanem csak állami fejadót (dzsizje). Így a 60 fejadófizető kisújfalui férfiból csak 39-en fizettek házadót is. 17 legény és 4 felnőtt férfi lakott tehát közös háztartásban családtagjaikkal.

A fejadó 50 akcsát tett ki, amit az állami pénzügyőröknek, ill. az adószedőknek fizettek ki, amit külön defterben vezettek.

A település összeírásának harmadik része a jövedelmet tartalmazza az egyes adóegységek szerint:

1.	háztartás 39, egyenként 50, összege	1950
2.	búza tized, 150 kejl, összege.....	3000
3.	kétszeres tized, 63 kejl, összege	630
4.	must tized, 100 pint, összege	500
5.	méhkas tized, összege	400
6.	lencse és borsó tized, összege.....	35
7.	széna- és faadó, összege.....	440
8.	csőszdíj és legeltetési adó, összege.....	585
9.	menyasszony- és hordóadó, összege.....	170
10.	sértésadó, összege	300
11.	bírságok és földhasználati adó, összege.....	180
	összesen.....	8 190

1 Az összeírás első adata a házadó (háne), amelyet minden egyes háztartás után vetettek ki, s amelynek összege 50 akcsa volt háztartásonként.

2 A következő tétel a búza (hinta) után fizetett tized (ösr, dézsma). 1 kejl (kila) búza ára 20 akcsa (1 kila = 12 kg).

Ebből kiszámítható, hogy 1664-ben Kisújfalun $150 \times 12 \times 10 = 18.000$ kg (18 t) búzát termeltek.

A XVII. század közepén 66 akcsa 1 forintot ért.

3 A harmadik tétel a kétszeres (mahlút), ami kevert gabonát jelentett, s kölesből, árpából és zabból állt.

1664-ben Kisújfalun tehát $63 \times 12 \times 10 = 7.560$ kg (7,56 t) kevert gabonát termeltek, aminek az értéke $63 \times 10 = 630$ akcsa volt (A kevert gabona ára ugyanis csak a fele volt a búzáénak).

4 A negyedik tétel a must (sira) tizede. 1 pint must ára 5 akcsa volt (100 pint x 5 = 500 akcsa). Ez azt jelenti, hogy Kisújfalun 1000 pint mustot termeltek évente. 1 pint kb. 1,563 liter = 1.283 kg volt (évente tehát kb. 1500 liter mustot).

5 Az ötödik tétel a méhkas (kevare) tizede, amit mézben fizettek. Ezt azonban akcsában számolták el. Egy pint méz ára 50 akcsa volt, de ez az ár településenként eltérhetett.

6 A hatodik tétel a lencse (merdzsimek) és borsó (girah) tizede.

7 A hetedik tétel a széna- és faadó (reszm-i híme ve gijáh) a legfontosabb adók közé tartozott. Tűzifát és szénát háztartásonként egy-egy kocsival voltak kötelesek a földesúrnak beszolgáltatni. Egy kocsiszéna 12 akcsa volt, a fát Nyárhídon 18 akcsa (Komárom és Hont megyében 12, Nyitrán 7, Sellyén 9).

8 A szarvasmarhákat és a lovakat nem tartották számon. Ezek után fizették a csőszilletéket és a legelőhasználati adót. Ezen a címen minden háztartás fél pint „tisztá” vaját volt köteles beszolgáltatni ill. megfizetni. Egy pint vaj ára 30 akcsa volt.

9 A menyasszony- és hordóadó (arúszáne ve ficsi), a legfontosabb adók közé tartozott. Menyasszonyadó címen a mohamedánok özvegyasszonyánál 30, hajadonnál 60, martalócok özvegyénél 15 akcsa adót szedtek. Más falukban fizettek még malomadót, juhadót.

10 Sertéseket minden faluban tenyésztettek. Az adó minden egy éven felüli sertés után 2 akcsát tett ki. A malacok nem estek adó alá. Ez azt jelenti, hogy Kisújfalun $300:2 = 150$ sertés esett a 39 háztartásra, ami háztartásonként 3,8 sertést tett ki.

11 Külön adó volt a földhasználati adó (tapu-ji zemín), melyet a földesúrnak fizettek, aki ennek fejében megengedte nekik, hogy javadalmi birtokán lakhassanak és műveljék a földet. Ezt az adót évi átalánydíjban fizették, mégpedig a bádihavával (bírságpénzekkel) egy adótételben, ami személyenként átlag 4 akcsát tett ki.

A bírók dzsizjét és reszm-i kaput nem fizettek, de a sertés tizedet viszont igen. A papok dzsizjét és reszm-i kaput nem fizettek, de a tizedet ők is a földesúrnak fizették. Az elszámolás akcsa alapon történt, de bármilyen más pénznemben fizethettek. Rendesen forinttal (= florén), vagy tallérral, dénárral, esetleg polturával. 1 florén v. forint = 100 dénár = 66 akcsa. Pontosabban 3 florén = 200 akcsa. 1 tallér (ezüstpénz) értéke = 2,5 florén volt a XVII. században.

A lakatlan falvak földjeit többnyire a szomszédos falvak lakossága művelte.

A puszták, majorok, gazdaságok, rétek, szőlőskertek becslés szerinti jövedelméből tizedet adóztak, amit pénzben számoltak el.

Ismeretes még az Összesített defter (DI), amely tartalmazza az esztergomi mírlivá (magas katonai fokozat), a zeámet- (magasabb műveltséggel rendelkező hivatalnokok és tisztek szolgálati birtoka) és tímár- (hűbértulajdonosok javadalmi birtokait). Itt található:

Az esztergomi mírlivá javadalmi hűbértulajdonosai (hássz) (2. tétel)

A Nárhíd náhijében:

Város:	Nímet Sződín, tartozik az említett kerülethez.....	12 855
Város:	Madzsar Sződín tartozik az említett kerülethez.	29 885
Falu:	Vásárhel, Madzsar Sződín mellett, tartozik az említett kerülethez	3 000
Pusztá:	Arad a tóval együtt Madzsar Sződín mellett.....	1 000
Pusztá:	Várhel, Madzsar Sződín mellett.....	300
Város	Udvar, tartozik az említett kerülethez.....	16 600
Pusztá:	Deva Madzsar Sződín mellett.....	1 300
Összesen:	65 000

Ahmed ben Musztafa tímárja (27. tétel):

Falu: Kis Újfaluja, tart. Nárhídhoz, 8190, részesedés.....8 000

Ahmed ben Abdi tímárja (50. tétel):

Falu: Kis Újfaluja, tartozik Nárhídhoz, 9190, részesedés.....1 190

Érdekes és hasznos lenne ezt az 1664. évi adóösszeírást összevetni az 1570. évvel, de az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírása csak annyit jegyez meg Kisújfaluról, hogy: lakatlan, jövedelme 300 akcsa.⁹⁹

Ilyenformán sajnos nem lehet a lakosság 100 év alatti változásáról, gyarapodásáról, cseréjéről pontos képet kapni. Az 1570-ik évi adóösszeírásban Arad mellett ennyi áll: pusztá, Magyar Sződín mellett, Ali, Ajuí fia és Kurd lovas katona vállalatában. Nincs a defterben. Lakatlan. Jövedelme: évi átlányban 500 akcsa. Búza: 40 kejl.....480, széna tized 10 kocsi.....20 pénz.

99. FEKETE 1943, 466.o.

A következő, 1669-ből származó török rendelet az elfoglalt területek népeihez a fent leírt precíz adóösszeírás mellett méltán szemlélteti a török politikát. Nevezetesen, hogy az elfoglalt területen rendet, nyugalmat kell biztosítani még a vallási élet területén is, valószínűleg azért, hogy az adó beszedése biztos és zavartalan legyen.

I. Az Esküdt Ember Istenfélő legyen: az Isten Templomába járjon, otthon létében Prédikációt és könyörgést el ne múlasson: hogy így mind magának, mind alatta valóknak jó példaadásával Lelkeket Istennek megnyerhesse. Ha pedig a kívül tselekszik, az Esküdtségre sem méltó, sem illendő.

II. Azon igyekezzen, hogy a hazugságot eltávoztassa, józan és tisztaéletű, igazmondó és tökéletes állhatatos beszédű legyen.

III. Az Inneptörést, a Lopást, Tolvajságot, Árulást, Vérontást, Szitkozódást, Személyválogatást, Lélekmondást, Ördög teremtette, Ördöglelkű és hitű és a többi undok szitkozódást, Paráznságot, Latornak Pártfogását, Barát-ságos Atyafiságot, Hízkelvést, Ajándékra való nézést, Törvényekhez való engedetlenséget el ne kövessen. Aki pedig a megnevezett bűnök közül valamelyiket tselekszi, azon kívül melyeknek az Isten könyvében nyilvánvaló büntetések le íratottak a Pellengérbe tétetessék és ott egy kevéssé tartassék, akár férjfiú, akár Asszonyi állat, akár Gazda, akár Szolga legyen, és azután üssenek hatot a farán. Ha otsmány és trágár beszédű, a gyülekezetben erősen megpirongattassék, ha pedig a gonoszságban megátalkodván mégis azokat szüntelen tselekszi, és a felül megírt gonoszságokban tapasztaltatik, állandó és erős bizonyosságokkal reá bizonyodván a dolog, nagy gyalázatosan a közönséges helyen az Ekklezsiából kiűzettessék, mint arra nem méltó személy.

IV. Minden szombaton (ha lehet) az Esküdtek összevegyüljenek a Fő Bíró akaratjából, és akkor mindenekről tehetségek szerint Igazságot szolgáltatassanak. Ha kártételre való kimenetel kívántatik, minden magok vonogatása nélkül, annak megbetsülésére kimenjenek, kitsinynek, nagynak, szegénynek, gazdagnak. Vasárnap pedig semminémű külső dolgokról való Gyűlés ne legyen, hanem azon a napon mindnyájan az Isten szolgálatjában legyenek foglaltosak.

V. A Panaszt mindenektől igazán meghallgassák, akinek mi büntetése következik a Fejére, azt közönségesen egyaránt szolgáltatassák ki, vagy külső büntetést érdemel vagy belsőt – Templombelit.

VI. Az Esküdtek maguk között egymásnak s mindalattok valóknak érdemlett tisztességet tegyenek, hogy egyesek lévén egymás között, minden jóban nevelkedhessenek. Tanítójoknak pedig mint Lelki Pásztoroknak fejet hajtsanak, s annak jó Gondviselői s betsülői legyenek, és minden jóban néki en-

gedjenek.

VII. Ha valaki a Prédikáziót elmúlatja, és Vasárnap tsak otthon hever, más Vasárnap a Prédikázió előtt a Pellengérbe tétetessék, és mind a Prédikázió végéiglen benne tartassék, annakutána üssenek négyet a farán és botsátassék békével. Hasonlóképpen ha valaki dolga végében-vitelére kimégyen, ha nem kéntelen véle, avagy Szombaton megyen el, és Vasárnap kortsoláz, azzal is úgy tselekedjenek, mint a Prédikázió elmulatójával. És aki tsak azon a Mezón. Teleken, Szólló-Hegyen kortsolázni és nyúlászni, madarászni mégyen, Prédikázió előtt. Azt is el ne szenvedjék az Esküdt Bírák büntetetlen, mint aféle Isten Napjának megrontóját megbüntessék.

VIII. Aki kórságosságot, dühödttet elmondja, Égütöttet, Kőütöttet, szinte mint a Lélekmondókat úgy megbüntessék, ha pedig másra gonoszságot költ és kiált, melyet meg nem bizonyíthat, aminémű büntetést érdemelt volna a meggyalázott személy, azt a meggyalázó személy szenvedje.

IX. Aki az Esküdt Bírakat meghamisítja és végzéseket semminek tartja és megkáromolja, az olyatén Vasárnapon jó reggel a Pellengérbe tétessék, és usonna korig mind ott tartassék, azután pedig ütögessék jól meg és botsássák békével. Amely Esküdt Ember pedig a büntetést nem javallja szívesen erősen, afféle büntetésnél nem fogván és hátra mászván a Dologban, akit így büntetnének a bűnért, a Bűnös mellé szólván a Bűnöst botsássák el, és a Bűnös mellett szóllót, annak pártfogóját, akárki légyen, azt büntessék meg, hogy így az Lator mellé senki ne merészseljen szólani és támadni.

X. A Gyűlésbeli valami oly titkos dolgoknak eligazításának idején senki ne menjen hívatlan, még a Prédikátor is, hanem ha hívatatik, úgy illik jelen lenni.

XI. Asszonyok a Gyűlésbe magokat ne avassák, pattogni oda ne menjenek, akik pedig ez ellen tselekszenek, a Pellengérben légyen helyek.

XII. Ha az Asszonyok egymást megkurvázzák, szidalmazták, rútitják, egymást gyalázzák, Férfijnak tisztességet nem tesznek, előtök fel nem kelnek, avagy nekik tiszteletlenül szólnak, efféle tselekedetekért a Pellengérben megverettessenek.

XIII. Ha valaki megátalkodik a gonoszságban, a Templomba nem jár, sem Prédikázió hallgatására, sem hetedszaki könyörgésekre, és aki a Szent Sákramentommal nem él, akár férjfiú, akár Asszony, és akármi rendben légyen: a Prédikátor és még az Istenes Hívek is olyan emberre szorgalmatosan reá vigyázzanak, és az ollyaténnek a Tanító semmibe ne szolgáljon, sőt ha meghal is, az olyatén halálának emlékezetére ne harangozzanak, a község közzül senki feléje ne menjen, se sirató, se koporsó tsináló, se sírásó, hanem temesse el a maga Háza népe amint tudja, de ne a közönséges temető helybe,

hanem egyéb magános helyen, s még távol a közönséges temető helyétől, a maga gyalázatjára.

XIV. Ha a Tanító mindezekre, és ezeknek végbevételére nem vigyáz és sem az Esküdteket, sem a Közönséget jóra nem kényszeríti, hanem minden latorságban élnek a Polgárok, a Prédikátort vastag büntetéssel megbüntetjük, az Esküdteket meggyalázzuk és megbírságozzuk, hogy így minden latorság megszűnjék, minden jámborság és tiszta élet megmaradhasson.

A Prédikátor e parantsolatáinkat, és kiadott Törvényeinket a Templomban a Község előtt gyakorta elolvasá, hogy ezután valami gonoszság ne essék, és senki azt ne mondhasssa, hogy nem volt hírével, és elébb meg nem mondották néki. Ha valakin pedig ezek szerént valami esik, és nehéz lesz néki, jöjjön panaszkodni és ha onnan hazul fél terével jött, Isten úgy segítjen! bizonyosan elhidje, hogy egész terével botsátjuk.

Írtuk Simon Tornyan 1669. Achmed Olay Bég.¹⁰⁰

Az 1662-es országgyűlés megmutatta, hogy az uralkodó I. Lipót abszolutisztikus törekvéseit támogató klérus és a római katolikus főnemesség az erősebb, és hogy a protestáns vívmányokat veszély fenyegeti. A protestánsok csapatosan menekültek az üldözések elől Erdélybe, ahonnan viszont portyázó hadak törtek be „visszafizetni a kölcsönt“. 1672 augusztusában egy 15 000 főnyi menekültekből álló sereg fölveszi a harcot a Habsburg haderővel. Lipót országgyűlést hív össze Pozsonyba, felfüggeszti az ország alkotmányát; és katonai törvényszék rendezi a polgári ügyeket is. Szelepcsényi György esztergomi érsek különösen sok református gyülekezetet semmisít meg ebben az időben. 1672. február 25-én a komáromi várparancsnok rendeletet ad ki, hogy az érsekség területén a református lelkipásztorok elűztedessenek: „Az esztergomi érsekségben levő faluk bírái, esküdtei és az egész község, látván írását, ha fejuket, becsületüket és jószágaikat szeretik, úgy a lutheránus avagy kálvinista prédikátorokat maguk közül azonnal kiűzzék, mint afféle békességbontó személyeket és lélekvesztő pásztorokat“.¹⁰¹

Szelepcsényi érsek, a protestánsok legkegyetlenebb ellensége és legveszélyesebb üldözője 1674. év elején Pozsonyba idézi az ország valamennyi protestáns lelkészét, még a török hódoltságban levőket is – őket azonban a török tisztviselők eltiltották a megjelenéstől –, akik közül 336-an meg is jelentek, s igazságtalanul 39 református és 22 evangélikus lelkészt – mivel nem voltak

100. TÓTH 1808, 148-157.o.

101. THURY 1998, II.kötet 15.o.

hajlandók megtagadni hitüket (reverzálíst adni) – gályarabságra ítélték.

*A prédikátorok szószólója Séllyei István dunántúli református szuperintendens ezt világosan meg is mondta a pozsonyi rendkívüli törvényszék előtt, mikor társai nevében is azzal tagadta meg a lelkeszi hivatásról való lemondást vagy az önkéntes száműzetésbe vonulást, hogy lehetetlen, „**hogy mi egynéhányan eladnók vallásunknak és országunknak szabadságát, melyet a mi eleink sok vérek hullásával kerestek, elviselhetetlen iga alá vetvén mind ekléziánkat, mind országunkat.**“¹⁰²*

Hiába volt a protestáns Európa tiltakozása, az ítéleten változtatni nem tudott senki. Azok fölött ítélkezett a rendkívüli törvényszék, akik nem írták alá az új katolikus hitvallást vagy az úgynevezett „**magyar átokmintát**“. Ebben többek között a következőket kellett kinyilatkozni: „*a jezsuiták vezették őket az egyedül üdvözítő római katolikus vallásra és egyházba, melynek feje a pápa, aki nem tévedhet, aki Krisztus helytartója, aki amit rendel feljebb kell becsülni az Isten parancsánál, (...) a Szentírás olvasása istenkáromlás, a megholtakért misét kell szolgáltatni, a pápa megváltoztathatja a szentírást, a holtakért mondott misék kiségitenek a purgatóriumból, (...) Máriát nagyobb tiszteletre kell méltónak tartani Krisztusnál, mert ő az ég királynéja, (...) a szentírást csak a pápa magyarázhatja, átkozzák az eretnek korokban olvasott könyveket. Mindezt tiszta szívvel teszik, és esküsznek, hogy az átkozott evangéliumi tant egész életükben üldözik, s arra visszatérni nem fognak.*“¹⁰³

Az elítéltek közül csak harmincan jutottak el Nápolyba, akiket fejenként ötven aranyért adtak el a török hadifoglyok mellé evezősként a spanyol királyi gályára. Sokan az úton pusztultak el, néhányukat **Michael de Ruyter** holland tengernagynak sikerült kiváltania.

Ilyen hangulatban, a végső elkeseredésben robban ki Teleki Mihály, majd az evangélikus gróf **Thököly Imre** felkelése, aki a franciákkal szövetkezve hadjáratba kezd a Felvidéken. S hogy a felkelés sikeres, mutatja, hogy 1679-ben Sopron várában Lipót leül egyezkedni a felkelőkkel. De mivel a követeléseket Lipót nem akarja teljesíteni, a háború tovább folytatódik. Fegyverszünet, majd 1681. április 28-án Sopronba összehívják az országgyűlést. Csak a francia király erőszakos fellépése és a török segítséggel kiújuló felkelés készítette Lipótot a 25. törvénycikk elfogadására, melynek 1.§-a kimondta a **szabad vallásgyakorlatot**, a 2.§-a pedig **biztosította az elűzött lelkészek és iskolatanítók visszatérését és hivatalba lépését**. A 26. törvénycikk a **katolikus egyház által még fel nem szentelt protestáns templomok visszaadásáról is rendelkezett**. Máshol viszont, ahol már fel-

102. MAKKAI 1976, 22.o.

103. THURY 1998, II.kötet 23.o.

szentelték az elvett protestáns templomot, szabad telket ígért minden vármegyére 2-3 helységben és ezenkívül néhány végvárban és királyi szabad városban. A törvénycikk felsorolja ezeket a helységeket, ezért nevezték őket később „**artikuláris helyeknek**“. Mivel Kisújfalu nem lett artikuláris hely, ezért kellett a legközelebbi artikuláris helyre – Madarra – járni istentiszteletekre, vagy egyházi szolgálat igénybevételére.

*1680 – Kisújfalu anyaegyház,
leányegyháza a komjáti egyházmegyébe tartozó mezőölvedi gyülekezet
Farnaddal együtt.¹⁰⁴*

Kisújfalu az úriszék előtt

Ebből az időből is van egy érdekes dokumentumunk, amelyből megtudhatjuk, hogy Kisújfalunak 1680-ban meg kellett állnia az úriszék előtt. *„Mindenütt, ahol kifejlődött a jobbágy-földesúr viszony, ezzel együtt járt a földesúri ítélkezési joga, a fennálló társadalmi viszonyok megőrzésének, a jobbágyok elnyomásának, kizsákmányolásának legfontosabb eszköze.“¹⁰⁵*

Az esztergomi főkáptalan javai két nagy birtokra, a garamszentbenedeki és az Esztergomira oszlottak. 1565-től csak a garamszentbenedeki birtok él, mert az esztergomi káptalan a török miatt áttette székhelyét Nagyszombatba. A távol székelő földesurat az általa Szentbenedekbe küldött prefektusok képviselik teljhatalommal. Rendszerint papi személyek, s megbízatásuk 1-3 évig tart. A peres iratok „fogalmazványokban“ maradtak fenn. Az úriszék nótáriusa feljegyzéseket készített a tárgyalásokon szereplő perek lefolyásáról, és ezek alapján utólag fogalmazta meg az ülés jegyzőkönyvét. A szövegeket füzetekbe írták. Egy-egy füzet rendszerint egy vagy két év anyagát tartalmazza. Az iratok nyelve a XVII. századba még magyar, a XVIII. századtól inkább a latin, és feltűnik a szlovák is, különösen a nagyobb bűnperek között. Az ítéletek eredeti szövege az Esztergomi Székesfőkáptalan Magánlevéltárában (a „La. 168. Fasc.2“ jelzetű csomóban található).

104. KÚR 1993, 142.o.

105. ECKHART 1954.

1680. január 15. Garamszentbenedek

In causa domini magistratus contra et adversus inhabilitatores Kys Uyfaluenses mota et suscitata determinatum est.

Megh vetvén ezen Kis Ujfaluiak az dominus magistratus parancholatyat az melly embert megh paranczoltak nékiek, az dominus magistratus kezéhez hozzák, azt megh nem czelekedtek, parancholas penigh száz forintot foglalt magába, azokáért azon bírsághban convincaltattnak falujul.

Mai átirata:

A tiszttartó úr és a Kisújfalui lakosai egymás elleni ügyében kiadott jegyzék és felszólítás megismétlése.

Megvetvén ezen kisújfalui lakosok a tiszttartó úr parancsolatát amely embert megparancsoltak nekik, hogy a tiszttartó úr kezéhez hozzák, azt meg nem cselekedték. A parancsolat pedig száz forintot foglalt magába. Ez okból azon bírságban megmaradnak.

Tehát 100 forint bírsággal sújtja az úriszék Kisújfalui lakosait amiatt, hogy a tiszttartó által meghagyott személyt nem szolgáltatták ki. Hogy ki volt az a személy és mit követett el, nem derül ki. Bár a körülmények nagyon is arra utalnak, hogy ez a személy éppen a falu református lelkésze lehetett, mégsem állíthatjuk biztosan, mivel erre nincs írott bizonyíték. Az viszont kiderül, hogy a református falu egységesen kiállt e mellett az ember mellett, és vállalta a „kollektív“ bűnösséget és a bűnhődést. Ez a büntetés akkor kb. 8 hízó árának felelt meg (1 disznó 12 forintot ért). Ki fizette vajon a büntetést? Nos, erről sem szól már az írás.

Az úriszéki bíraskodás idején a földesúri jogkörök sokkal barbárabbak voltak, mint akár az ősközösségi társadalomban. Mózes törvényei vagy akár a babilóniai Hammurabi is ismeri a mértéket és az arányosságot a bűn és a büntetés között. Ugyanez az úriszéki öncélú bíraskodásról viszont nem mondható el.

Az úriszéki, tehát földesúri bíraskodás elsősorban a magántulajdon megsértőjének minél elrettentőbb büntetésére szolgált. A másik fő célja a bíróságolás mint kiegészítő bevételi forrás. Nemcsak jobbágyokat, hanem egész falvakat ítelt **robotra** – ingyenes kényszermunkára, vagy bírságra (mint azt a mi falunk esete is bizonyítja) az úriszék, a földesúr vagy annak különféle rangú-rendű tisztje (falunk esetében a tiszttartó).

Mivel az úriszék tartása a földesúrnak nemcsak joga, kötelessége is volt, ezért nagyobb, gazdagabb urak esetében ezt a különböző **sáfárok** – kisebb területek igazgatótisztjei – révén gyakorolta. Ilyen volt még az **alispán**, a

megyei jegyző vagy a másodalispán. A **tisztartó** nagyobb uradalokban főbb rangú gazdatiszt, akinek igazgatása alá rendszerint több gazdaság tartozik, de aki maga is egy gazdasági területet, rendszerint a központot szokta kezelni, s különösen ebben a tekintetben különbözik a jószágigazgatótól, aki területet nem kezel.

A kimondottan gazdasági jellegű bűnök mellett súlyos bűncselekménynek tekintik, s minden esetben pallossal torolják meg a nemi erőszakot, a házasságtörést és a bigámiát. Enyhébben büntetik a paráználkodás címén perbe fogott, házassági kötelék alatt nem álló „szabad személyt“. A viszonyon ért vagy teherbe esett leányokat és özvegyasszonyokat rendszerint megvesszőzik a pellengérenél, s utána kiűzik és kitiltják az uradalom területéről. A paráználkodó legény fizette bírság az uraságnak az ún. „bikapénz“. A szexuális bűncselekmények közül legkeményebben a kerítést büntették. A kerítőnő rendes büntetése – zsákba varrva vízbefojtás.¹⁰⁶

Thököly sikerén felbuzdulva a török szultán 1683-ban Bécs ellen vonul, a Habsburg-dinasztia segítségére siető „keresztény“ Európa viszont megsemmisítő csapást mér a törökre. Ekkor történik a Bécs felmentéséről érkező Sobieski János lengyel király seregeinek környékünkön való diestelen „átvonulása“. Ekkor vesznek oda templomunk „kincsei“ is.

1683. október 28-án Esztergom felszabadul. A nádor, Esterházy Pál herceg a töröktől visszafoglalt területekre csak katolikus lakosok letelepítését javasolja a királynak. *„Esztergom visszafoglalása után a protestánsok egyre több zaklatásnak vannak kitéve. Ekkor azonban még nem háborgatták őket a vallásgyakorlatukban, csupán az érsek és a káptalan földesurasága alatt álló helységekben érezték a nyomást annyiban, hogy lelkészt nem tarthattak“.*¹⁰⁷ (Ezek szerint Kisújfalu Bottyán-birtokként megtarthatta papját a század utolsó éveiben?)

1695-ben, Kollonich esztergomi érsekké történt kinevezésekor rendeletileg tiltja ki Esztergom vármegye egész területéről a protestáns lelkészeket, amiről majd az 1700. és az 1701. évi egyház-látogatási jegyzőkönyv is tanúskodik.

1686-ban Buda, majd 1699-re a Bánságot kivéve egész Magyarország felszabadul a török uralom alól. Erről ábrándozott, ezért fohászkodott az országban mindenki. Ez a szabadság viszont a protestánsok halálos ítéletét hozta magával; a protestánsok sem a török udvarra, sem Erdélyre nem számíhattak többé.

Az 1687. évi országgyűlés viszont már eltörli a Thököly által kicsikart 25. és 26. cikkelyt. Ráadásul lemond a szabad királyválasztásról a Habsburg-ház

106. Lásd még: GÁL 1984

107. BOROVSKY szerk. 1989, 378.o.

javára, s feladja az 1222-es Aranybulla 31. cikkelyében biztosított ama jogát, hogy a törvénytelenül uralkodó király ellen fegyveresen kelhet fel! A protestánsok számára sincs törvényes út már sérelmeik rendezésére, csak a panaszkodás.

1688-ban Széchényi György esztergomi érsek elfogattja és Esztergomba viteti a református lelkészeket, tanítókat és híveiket, támogatóikat.

Az 1689. évi Kisújfalu község tizedösszeírását a szőgyéni plébános készítette el:

1691. április 2-án megjelent a „**Leopoldina Explanatio**“, az 1681. évi soproni és pozsonyi vallásügyi törvények Kollonich által szerkesztett végrehaj-

<i>1689 – Egyházi tizedösszeírás, melyet a szőgyéni plébános, Kondor János készített el:</i>			
<i>Decima absq Nona:</i>	<i>Urna</i>	<i>Quadr.</i>	<i>Média</i>
<i>Kardy Péter</i>	-	<i>1</i>	<i>1</i>
<i>Takács István</i>	-	<i>1</i>	-
<i>Takács János</i>	-	<i>1</i>	<i>3</i>
<i>Magyar János özv.</i>	-	-	<i>6</i>
<i>Bernáth János</i>	-	-	<i>6</i>
<i>Toth András</i>	-	-	<i>9</i>
<i>Udvardi István</i>	-	<i>1</i>	-
<i>Tokody György</i>	-	-	<i>9</i>
<i>Takács Benedek</i>	-	-	<i>6</i>
<i>Dobai János</i>	-	-	<i>3</i>
<i>Dobai Mihály</i>	-	-	<i>6</i>
<i>összesen:</i>	<i>1</i>	<i>3</i>	<i>1</i> ¹⁰⁸

*Possepsio Kisújfalu.
Decima absq Nona.
Petrus Kardy.
Stephanus Takacs
Ioannes Takacs
Rex Ioannes Magyar.
Ioannes Bernath
Andreas Toth.
Stephanus Udvardi
Gregorius Tokody
Benedictus Takacs
Ioannes Dobai.
Michael Dobai.
In Kisújfalu Summa*

tási utasítása, ami az eltörölt országgyűlési cikkelyek maradék foszlányát is megsemmisítette. Részlet: *a protestánsok szabad vallásgyakorlata tilos, csak magán istentiszteleteket tarthatnak, közös imaházban azonban nem jöhetnek össze. Az egyházi szertartásokért a plébánosnak tartoznak fizetni, még a harang használata is csak a plébános tudtával és beleegyezésével történhet. A katolikus ünnepeket kötelesek megtartani a protestánsok is. De katolikus hitre nem kényszeríthető senki.*

*E magyarázat szerint nyilvános vallásgyakorlathoz csak a római katolikus egyháznak mint uralkodó vallásnak van joga! A protestáns felekezetek csak az úgynevezett **artikuláris helyeken** tarthatnak összejöveleket, vagyis ott, ahol ezt a törvény megengedi (a jezsuita törvénytárgyalók szerint ez a jog*

108. Prímási Levéltár. Esztergom. Tizedösszeírás.

az országban összesen 22 (!) helyen jogosította föl a szabad vallásgyakorlásra a protestánsokat!). Az artikuláris helyek papjai viszont más helyekre nem mehettek egyházi szolgálatot végezni. A törvényben meg nem nevezett helyeken a protestáns lelkészeknek sem keresztelni, sem temetni nem volt szabad.

Kollonich törekvése, hogy a vallási ügyek intézése az országgyűlés jogköréből kivéttessék, célhoz ért. Az 1691. április 9-i rendelet a töröktől visszafoglalt területek római katolikus papi javadalmainak összeírásáról és „igazságos” átadása felől rendelkezik.

Hogy a közbiztonsági állapotok a török kiűzése után milyen mélyre sülyedtek, kiviláglik abból a rendeletből, amelyet Esztergom vármegye volt kénytelen hozni az 1696-os évben:

A következő intézkedés szolgálhatta a közbiztonságot is, de a magánbirtok sérthetetlenségét és védelmét is jelenthette:

1696. október 13-án közgyűlés Bátorkeszin

foglalkozik egy bizonyos Jósa úr, Alsó- és Felső-Arad armalista nemes

1696. április 4–5.

279. bejegyzés, (a 275. napirendi pont ismétléseként): Vármegyei pátens a közönséges gonosztevők üldözésére felállított századról. Szlavniczai Sándor Menyhért, Esztergom vármegye alispánja, a szolgabírák, esküdtek és az egész vármegye – eleget téve a király parancsának – a bűnüldözésről az alábbi rendelet hozzák: Bucsun Gál András lesz a kapitány, Bátorkeszin Virág Márton a hadnagya, Mocson pap András, Kisújfalun Csanda János, Szógyénben Sípos István, Bényben Mocsi Albert,...stb., és meghatározták feladataikat is: 1./ Bármilyen rendben levő tolvajt elfoghatnak, ha tetten érik. 2./ Ha nemes személyhez menekül és bújik el, előbb kérjék a gazdát, hogy adja ki, ha nem teszi, jelentsék. 3./ Az orgazdától hajtsák el az állatokat, őt magát a szolgabíró vesse börtönbe. 4./ Amelyik falu nem segít az üldözésben, 40 forintra büntessék meg, melynek felén ők maguk, másik felén a megyei urak osztozzanak. 5./ Amelyik paraszt kapitánya vagy hadnagya parancsára sem üldözi a tolvajt, 50 dénárba büntessék. 6./ Minden falusi lakos köteles jó fegyvert tartani, különben 40 forintra büntetik. 7./ Amelyik gonosztevő vagy tolvaj nem engedi magát elfogni, verjék agyon. 8./ A már elfogott személyt elengedni nem szabad, különben a kapitányt vagy a hadnagyot büntetik meg. 9./ Az útlevél nélkül járókat vizsgálják meg, ha gyanúsak, eskessék meg őket. 10./ Az istenkáromlókat és szitkozódókat keményen büntessék.¹⁰⁹

109. KÁNTOR 1999, 126.o.

*birtokosának ügyével, akinek kérésére a szolgabíró kiszáll és mindenkit eltilt attól, hogy Alsó- és Felső-Arad pusztá réjtjén keresztül kocsit vagyis átjárót készítsen.*¹¹⁰

Nem javulhatott sokat a háború utáni közbiztonság a hadnagy- és kapi-tányállítással sem. A zsoldos katonák garázdálkodása ugyanis általános jelenség e korban. A volt hódoltsági területeken a birtokrendezés és a telepítések kérdése nem csekély nehézségekkel járt. A XVI. és a XVII. század viszonyosságai között sok birtokos család elvesztette birtokjogát igazoló okleveleit. Az 1696-ban felállított **Neoacquistica Commissio** (újszerzeményi bizottság) akkor is csak „hadi kvóta“ befizetése ellenében adta azt vissza, ha a tulajdonos hiteles okmánnal igazolni tudta ingatlanait. Ha viszont ilyen okmánnal nem tudta igazolni birtokait, akkor az másnak adatott, amíg azt ki nem váltotta. Így tulajdonképpen a föld 90%-át német és katolikus birtokosoknak adták.

Valószínűleg az 1696. évi tisztújításkor általánosan használt esküszöveget közöl a már említett regesztagyűjtemény alábbi részlete:

Az eskü szövegét olvasva világos lehet mindnyájunk számára, miért nem nyerhetett semmiféle hivatali beosztást egyetlen kisújfalui lakos sem!

*718. Esküszöm az élő Istenre, Szűz Máriára és minden szentekre, Isten választottjaira, hogy minden elém kerülő és hivatalomat érintő ügyben az isteni igazságnak megfelelően – félretéve szeretetet, gyűlöletet, félelmet, kedvezést és fizetséget –, tekintet nélkül gazdag vagy szegény személyre, igaz és helyes ítélet szerint járok el. (...) Isten és minden szentjei úgy segítsenek engem.*¹¹¹

Az újszerzeményi bizottság „munkája“ nyomán sok helyen egész határok egybeolvadtak az új, vagy ismeretlen tulajdonosok miatt. A hatalmaskodások és területfoglalások – úgy látszik – környékünket sem kerülték el. Aradra az érsek és az új földesúr is igényt tartott:

110. KÁNTOR 1999, 131.o.

111. KÁNTOR 1999, 234.o.

1697. január 24.

319. sz.: Kapuváry György, az érsek nevében mindenkit eltilt – különösképpen Bottyán János jobbágyait – egy bizonyos, Szőgyén faluhoz tartozó területtől.

320. sz.: Grassalkovich János, Bottyán János nevében eltiltja a szőgyénieket Arad pusztától, marháik elhajtása, személyük elfogása terhe alatt.¹¹²

Községünkben lakó armalista (címerleveles, birtokkal nem rendelkező) nemes nemességének kihirdetése a vármegye jegyzőkönyvében:

1697. október 8.

379. Kihirdetik Kapu János és fiai, valamint leányai részére kiállított bizonyosságlevelet, melynek alapján a vármegye nemessége befogadja őket. Grassalkovich János ünnepélyesen ellentmond, s erről bizonyosságlevelet kért.¹¹³

Az 1698. évi összeírás is név szerint – és magyarul – sorolja fel a falu jobbágyait és vagyonukat:

K i s U i f a l u – bíró Takács Ferencz

Kardi Péter, Udvardi István, Takács Ferencz, Toth András,, Csanda János, Dobai János, Dobai Mihály, Takács János, Fodor Pál, Tóth István ..?..., Varga György, Takács János, Takács Péter, Bucs István, Takács Benedek,?.... István, Takács Péter, Mócsa Ferencz, Takács János.

A jobbágyok birtokoltak ekkor: 53 ökröt, 2 lovat, 45 borjút, 4 meddőt, 27 méhcsaládot, 61 akó bort, 295 (mérő?) búzát, 147 mérő rozst, 234 mérő zabot.¹¹⁴

Amit meghagyott az adószedő, a pap vagy a földesúr, azt elvitte a kóborló katona, a lator, a magyar hajdú, vagy a német zsoldos. Még létezik a por-

112. KÁNTOR 1999, 134.o.

113. KÁNTOR 1999, 145.o.

114. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Párkányi járás összeírásai. 37110.sz. filmtekercs.

taadó, amit a jobbágy az állam (megye) számára fizet terményben és készpénzben. Ezt a dicátor (adószedő) szedte be. Ehhez járult még a kötelező közmunka, a robot – a várak, utak, hidak építése, katonai fuvarozások, vizek, árkok, patakok, folyók karbantartása.

Az 1699-es Dica adóösszeírás:

1699 – Kis Újfalu (falu), 26 adófizető jobbágy és zsellér

Tóth András – bíró, Kardy Péter, Udvardy István, Takács Ferenc, Csanda János, Dobay János, Takács János, Dobay Mihály, Tóth András, Takács János, Takács István, Fodor Pál, Fráter György, Vargha György, Takács János, Takács Péter, Kardy György, Bochy (Búcsi?) István, Takács Ferencz, Takács Mihály, Takács Benedek, Mészáros István, Takács Péter, Mocha Ferenc, Duska András.¹¹⁵

Ugyanebben az adólajstromban olvasható:

1698-ban még 9 forintnyi armalistákra kivetett adót megfizette.¹¹⁶

Kapu János – Kisújfalun lakó armalista nemes. Akinek nevével már 1697-ben, nemességének kihirdetésekor találkoztunk. Ezen az összeíráson látható az aradi nemes Jósa István és Jósa András úrra kivetett adó is, amely 25 forintot és 50 dénárt tett ki.

Stephanus Josa solvie m Joto.	fl. 25	50
Andreas Josa.	fl. 25	50
Franciscus Kirvacs.	fl. 30	20
Franciscus Patuis.	fl. 30	20
Micbael Gacsal.	fl. 37	0
Jacobus Gacsal.	fl. 3	70
Joannes Kapu.	fl. 9	0

115. VILLÁNYI 1892, 253.o.

116. Komárom-Esztergom Megyei Levéltár IV-A/1. V. kútfő. Számadások 1698-ból. 63.o. Ugyenezen az oldalon található az aradi armalista nemes Jósa András adója is.

0

Perceptio Quanti Hybernalis Pro Anno
 1697. Inclusive et Anno 1698. ad sex milia,
 quos Menses Hyemales, et Vemales. Incipi-
 endo a prima Novembris Anni 1697. usque
 ultimam Aprilis. Anni 1698. Singulam Dicam
 per Florenum unum, Denarum octoginta Septem computant.

	Floreni	Denari
Mois. Solvit in Toto ad sex Menses?	389	67
Ducna pariter solvit	667	8
Batorkegy	675	24
Kis Ujfalu	205	96
Köbalkut	283	56
Magyar Szogyem	367	20
Némec Szogyem	220	32
Faenad	247	85
Eöved	326	40
Bacs	212	16
Nagy Bény	222	36
Kis Bény	72	84
Latus	3856	65

Eredeti dokumentum fénymásolata (Perceptio Quanti Hybernalis...),
 1698. évi községenkénti termény, dica adó forintban és dénárban.

Hogy a kor gazdasági és társadalmi világát jobban megismerjük, s hűbb képet alkothassunk az 1600-as évek végéről, álljunk meg egy pillanatra az 1699-ik adóévnél. Magyarország rendi alkotmánya értelmében a XVII. században a jobbágy a század jogtalan páriája volt, és: „viselte az államélet összes elgondolható terheit, végezte a produktív munka legnagyobb részét, és sem adójáért védelmet, sem munkájáért elismerést nem látott.”¹¹⁷

Érdekes még a jobbágyságra kirótt adóteher részletes kimutatása, amit az akkori megyei főjegyző, Nedeczky Mihály állított össze:

A mezőváros vagy falu neve.	Az összeírt jobbágycsoportok és zsellerek száma	Ökér	Fejős tehén	Meddő tehén	Ló	Harmadfu tino	Másodfu tino	Egy éves tino	Gulyaökör	Masutt lakók ökrei	Disznó	Méhkas	Buzakeresztek száma	Arpa ker. sz.	Zab és tönköly	Köles	A borkakó száma	Juhok
Ebed	42	129	105	14	16	66	61	103	—	21	61	44	1031	282	147	201	15	—
Muzsía	48	147	131	16	25	67	58	127	2	7	52	25	1211	199	200	66	63	—
Mocs	40	54	60	18	33	43	34	59	—	—	10	24	535	83	137	98	47	110
Bucsu	39	183	135	15	54	71	90	142	—	2	64	6	1134	108	217	177	—	173
Bátorkeszi	46	93	96	41	70	49	72	111	4	2	62	79	1067	79	297	97	30	200
Kis-Ujfalu	25	52	48	9	3	23	24	46	1	2	31	21	552	66	180	37	61	—
Köbölkut	32	112	92	27	4	50	85	91	5	3	93	39	401084	103	247	—	—	—
Sárkány	22	28	44	2	6	18	21	40	—	—	31	65	249	50	27	3	—	18
Magyar-Szölgvény	45	88	61	30	30	59	62	67	—	—	42	34	754	151	178	23	135	—
Német-Szölgvény	48	71	66	21	21	48	22	59	—	—	14	30	585	28	90	33	84	35
Ölved	44	121	96	12	29	75	63	99	—	3	53	42	1395	167	308	277	3	128
Farnad	43	104	57	16	17	31	42	52	6	6	49	34	852	79	412	18	4	40
Kéty	22	78	43	4	4	15	22	41	—	—	21	10	626	112	208	10	—	8
Bart	16	55	41	9	16	38	34	46	6	—	38	23	658	101	144	36	—	—
Nagy-Bény	28	54	61	12	4	35	33	54	4	—	35	5	527	28	50	5	—	110
Kéménd	53	90	90	12	14	72	67	88	—	11	53	42	643	67	90	15	117	—
Libád	25	81	56	8	3	40	55	49	—	8	42	150	637	144	79	11	53	—

117. VILLÁNYI 1892, 52.o.

Kisújfalu Bényvel, Bátorkeszivel és Köbölkúttal együtt Bottyán János ezredes birtoka között szerepel. 64. oldal:

	Az adórovások száma		Az adórovásnak a téli hónapokra eső ¹ / ₃ -ada		Az adórovásnak a nyári hónapokra eső ¹ / ₃ -ada		A számvetőséghez készpénzben befolyt		A téli hónapokra eső adóhátralek	
	ft	dr.	ft	dr.	ft	dr.	ft	dr.	ft	dr.
Érséki birtokok:										
Bel- vagy Vizváros	28 ¹ / ₄	215 18 ¹ / ₂	107 59 ¹ / ₂	107 59 ¹ / ₂	200	—	15 18 ¹ / ₂	—	—	111 48
Kéménd	49 ¹ / ₄	392 40	196 20	435 99 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	120 51
Bart	36 ¹ / ₄	290 25 ¹ / ₂	145 12 ¹ / ₂	322 50 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	92 12
Kéty	19 ¹ / ₂	155 15 ¹ / ₂	77 57 ¹ / ₂	172 35	—	—	—	—	—	78 67
Farnad	53	424 37 ¹ / ₂	212 18 ¹ / ₂	471 52 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	93 45
Nagy-Olved	54 ¹ / ₄	437 37 ¹ / ₂	218 68 ¹ / ₂	477 97 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	119 72
Német-Szölgvény	32 ¹ / ₄	258 22 ¹ / ₂	129 11 ¹ / ₂	286 91 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	100 16 ¹ / ₂
Magyar-Szölgvény	49 ¹ / ₄	394 34 ¹ / ₂	197 17 ¹ / ₂	438 16	—	—	—	—	—	183 90 ¹ / ₂
Mocs	54 ¹ / ₄	433 21 ¹ / ₂	216 60 ¹ / ₂	481 34 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	183 98 ¹ / ₂
Muzsá	68	544 47 ¹ / ₂	272 23 ¹ / ₂	604 97 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	78 75 ¹ / ₂
Bajóth	38 ¹ / ₄	307 26 ¹ / ₂	153 63	341 40 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	56 90 ¹ / ₂
Bucsu	93 ¹ / ₄	751 65 ¹ / ₂	375 82 ¹ / ₂	835 17	—	—	—	—	—	149 40
Párkány	17 ¹ / ₄	138 12	69 6	153 46 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	106 41
Süttő (puszta)	3 ¹ / ₂	28 2 ¹ / ₂	14 1	—	—	—	—	—	—	52 72
Összesen	596	4770 7 ¹ / ₂	2385 3 ¹ / ₂	5221 78 ¹ / ₂	43 21	—	—	—	—	1259 78 ¹ / ₂
A káptalan birtokai:										
Ebed	47 ¹ / ₄	382 33 ¹ / ₂	191 16 ¹ / ₂	424 81 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	121 86
Ebszöny	29 ¹ / ₄	236 49 ¹ / ₂	118 24 ¹ / ₂	206 84 ¹ / ₂	29 64 ¹ / ₂	—	—	—	—	195 39 ¹ / ₂
Tokod	33	264 23 ¹ / ₂	132 11 ¹ / ₂	293 59	—	—	—	—	—	124 57 ¹ / ₂
Dorogh	10 ¹ / ₂	81 6 ¹ / ₂	40 53 ¹ / ₂	90 7 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	20 95 ¹ / ₂
Keszölcz	11 ¹ / ₂	89 7 ¹ / ₂	44 53 ¹ / ₂	66 70	—	—	—	—	—	101 89 ¹ / ₂
Libád	31 ¹ / ₂	252 22	126 11	280 24	—	—	—	—	—	128 37 ¹ / ₂
Kicsind	23 ¹ / ₄	191 16	95 58	212 40	—	—	—	—	—	72 11 ¹ / ₂
Szl-Györgymező	15 ¹ / ₄	125 10 ¹ / ₂	62 55 ¹ / ₂	139 1 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	46 60 ¹ / ₂
Sember	9 ¹ / ₂	76 6 ¹ / ₂	38 3 ¹ / ₂	44 51 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	83 65 ¹ / ₂
Táth	12 ¹ / ₄	102 9	51 4 ¹ / ₂	96 43	5 66	—	—	—	—	907 73 ¹ / ₂
Összesen	224 ¹ / ₄	1799 84 ¹ / ₂	899 92 ¹ / ₂	1893 61 ¹ / ₂	58 65	—	—	—	—	210 22 ¹ / ₂
Bottyán János ezredes birtokai:										
Nagy-Bény	32 ¹ / ₄	256 19 ¹ / ₂	128 9 ¹ / ₂	184 29 ¹ / ₂	71 90 ¹ / ₂	—	—	—	—	45 34 ¹ / ₂
Köbölkút	53 ¹ / ₄	425 37	212 68 ¹ / ₂	472 63	—	—	—	—	—	147 56 ¹ / ₂
Bátorkeszi	81 ¹ / ₂	652 57 ¹ / ₂	326 28 ¹ / ₂	725 8	—	—	—	—	—	403 52 ¹ / ₂
Kis-Ujfalu	30 ¹ / ₄	246 21 ¹ / ₂	123 10 ¹ / ₂	273 57	—	—	—	—	—	101 41 ¹ / ₂
Összesen	198 ¹ / ₄	1580 35 ¹ / ₂	790 17 ¹ / ₂	1655 57 ¹ / ₂	71 90 ¹ / ₂	—	—	—	—	697 85 ¹ / ₂

Az adóösszeírás részletes leírása és elemzése.¹¹⁸

Az adó- és egyéb összeírásokon kívül az egyház-látogatási jegyzőkönyvek árulják el a legtöbbet az adott közösség életéről. Az egyház-látogatás, más néven canonica visitatio évezredek egyházi intézmény. Gyakorolták az apostoli korban s a római katolikus egyházban is. Az 1545-ös tridenti zsinat rendeli el, hogy minden püspök évenként köteles egész megyéjét személyesen meglátogatni. Az utasítások között elhangzik, hogy a püspöki kíséret kisszámú legyen, és a látogatás gyorsan menjen végbe. Az egyházlátogatások alkalmával hozott püspöki ítéleteket megfellebbezni nem lehetett. A püspöki látogatás célja az egyházhoz tartozó *helyek, dolgok, az egyházi személyek működése* és maguk az *egyháztagok* vizsgálata volt.

A református egyházban is a kezdetektől gyakorolták az egyházlátogatást mint a felettes hatóság „nélkülözhetetlen” felvigyázási eszközét. E látogatás lebonyolításával a szuperintendens (vagy esperes) hivatala volt megbízva.

Az 1567-es debreceni zsinaton egy 74 cikkelyből álló egyházi törvénykönyvet készítettek. E törvénykönyv LXV-ik cikke részletesen körülírja az egyházlátogatás jog- és hatáskörét, s világosan előadja, hogy az egyházlátogatás kettős szempontból szükséges. *„Először azért, hogy a lelkipásztorok erkölcsi életének feddhetetlensége, tudományának tisztasága szorgalmasan megvizsgáltassék, nehogy tudatlan, henye, tobzódó és részeges lelkész csak egy is legyen e fontos hivatalban. Másodsor azért, hogy az egyház és hallgatók megvizsgáltassanak a tudományból, hitből, vallásból, hogy mit tanultak lelkipásztoraiktól, mily helyesen tanulták a kátét, a hittudomány alapigazságait, az apostoli hitforma értelmét. Továbbá vizsgáltassanak meg életük tisztasága, ártatlansága felől. E törvénycikkben van először szó arról is, hogy az iskolák, mint az egyházak veteményeskertjei szintén meglátogatassanak. S fölszámolja azon tantárgyakat, amelyekből nyilvános vizsgát kell tenni a tanulóknak.”*¹¹⁹

Kisújfaluról szóló egyház-látogatási jegyzőkönyv az egyház korai időszakából nem maradt fenn (1650–1699). Csak az 1700. évből Budapesten, s az esztergomi levéltár őriz egynéhányat az 1701., az 1732., az 1755., az 1761. és az 1783-ik évből. A legkorábbi református egyház-látogatási jegyzőkönyvek Valesisus Antal János egyházlátogatásra fölszólító körlevelében kívül csak a türelmi rendelet utáni időkből maradtak meg a pápai Dunántúli Református Egyházkerület Levéltárában (az 1820., az 1827., az 1828., az 1830., az 1833., az 1836., az 1837., az 1840., az 1841., az 1842., az 1845. és az 1847-ik évből valók).

119. SZUHAY 1900, 24.o.

A legkorábbi egyház-látogatási jegyzőkönyvünk (1700-ból) mindeddig ismeretlen volt még a kutatók számára is. A szakirodalom sem ismerteti, mindenki úgy tudta, hogy a török kor utáni első kánoni egyházlátogatás az 1701. évi.

Csak 2000. július 8-án, a Magyar Reformátusok IV. Világtalálkozója alkalmából megrendezett esztergomi szimpóziumon ismertette ezt a jegyzőkönyvet Tóth Krisztina, az esztergomi levéltár munkatársa, aki kutatásai során nemrég talált rá. (Tóth Krisztina kisújfalui gyökerekkel rendelkezik, elődei az 1910-es években hagyták el Kisújfalut). Lényegében ugyanazokat a kérdéseket teszi fel ez a jegyzőkönyv (községünk esetében 11-et), mint amire a későbbi egyházlátogató is kitért 1701-ben. Csak a község létszámának gyarapodásáról szerzünk új információt a két összeírás összehasonlításából.

Az 1700. évi egyház-látogatási jegyzőkönyv szövege:

A kérdés pontjai, amelyre a plébános Uraknak írásban kell felelniök:

Milyen a templom állapota, berendezése?

- 1. Ki vagy kik, katolikusok vagy eretnekek, s kb. mikor építették?*
- 2. Mi tartozik hozzá?*
- 3. Ki tart gondviselői jogot rá?*
- 4. Milyen adománya vagy alapítványa van az egyháznak?*
- 5. A vallásgyakorlat katolikus vagy nem katolikus és mikor?*
- 6. Ki a földesúr, ha több, ki a legtehetősebb?*
- 7. Ki a paróchus (lelkész), mióta, mi a jövedelme?*
- 8. Ha van tanító, katolikus vagy nem, és van-e iskola?*
- 9. Hány oltár van a templomban, kinek ajánlva, és hány harang?*
- 10. Van-e és hányszor van búcsú?*
- 11. Kié a helyi tized, kié a negyedrészt és kb. mennyi a pénzbevétel évente átlagosan?*
- 12. Ezekre a pontokra a filiákban is és ha több templom van, mindenütt felelni kell. Emellett hozzá kell adni, hogy káplán, főkáplán, vagy teljes jogú paróchus készítette-e a jegyzéket.*

A kisújfalui egyház Köbölkúthoz tartozik.

Feleletek:

1. *Templomát régen a katolikusok alapították. Szentélyét a kálvinisták lerombolták.*
2. *Templomát Szent László magyar királyról nevezték el.*
3. *Gondozója vagy parókusa a földesúr.*
4. *Adománya, alapítványa nincs.*
5. *Katolikus vallásgyakorlat 1699. március 20-tól van.*
6. *Földesura Bottyán János, aki a Pálffyaktól bírja zálogjogon.*

Lelkésze egy év és egy hónappal ezelőtt kálvinista prédikátor volt, kinek jövedelmét a mostani parochus is bírja. A stóla ugyanaz, m i n t Köbölkúton.

7. *Iskolatanítója nincs, a köbölkúti szokta a gyerekeket időnként tanítani, de azok nem járnak el hozzá.*
8. *A templomban nincs oltár, van egy harangláb.*
9. *Tanítója nincs.*
10. *A tizedet az érsek őfőméltósága veszi át.*

11. 106 kálvinista lélek között 9 római katolikus. Kérjük a Szentlélek Kegyes megvilágítását, hogy ismerjék be tévedésüket, és térjenek vissza Szűz Mária Egyházába.¹²⁰

1701 – Kisújfalu

„A köbölkúti plébánia második fiókegyháza. Van templomocskája, beomlott szentéllyel. Szent László király tiszteletére ajánlották. Senki sem emlékszik, hogy ki építette. Van benne egy kerek viseltes asztal, oltára, felszerelése nincs.“

Stóla a köbölkúti szokás szerint.

Javadalom: egy rét, amely 4 szekér szénát ad. Van egy kis szántófield, 6 ekényi (holdnyi) terület, amit a lakosok művelnek. A termés tizede az esztergomi érseké, ugyanúgy a borból is. A helyi jövedelem tizede a köbölkútit illeti. Van ott egy kis harangláb, amely egy kis harangot tart.

Iskolaigazgató: Nagy István, katolikus, 30 éves. Lakása az elűzött kálvinista prédikátor házában van, akit az esztergomi érsek tiltott ki a

120. Egyetemi Könyvtár Kézirattára, Budapest. Hevenesy gyűjtemény.

Declaratio Kisújfalu. 1234. ad Kétkölküsb.
 1. In die Calendiarum etc. ab antiquis catholicis adificata. Quod
 coram omnibus factum fuit.
 2. In die hinc d. Ladislaus Rex Ung. in personis
 3. Epus Ino Patruarcha etc. Patruarcham, Cui d. Ferencz etc.
 4. Datum et Donatum nullus habet.
 5. Exerciand religiois catholicis exaratur in illa a hinc etc. etc.
 6. Datum etc. etc. etc. 2. Iuan Battyán, Christiania etc.

hinc János Pálffy, Pálffy János etc. etc. etc.
 7. Datum etc. etc. etc. etc. etc.
 8. In Tempore etc. etc. etc. etc.
 9. Datum etc. etc. etc. etc. etc.
 10. Datum etc. etc. etc. etc. etc.
 11. Datum etc. etc. etc. etc. etc.

Virginis Marie etc.
 Janos Battyán, etc.

faluból. Javadalmát 17 gazda biztosítja. Szántóját bevetik, learatják és be-
 hordják. Évente 6 szekér tűzifát is kap.
 A helység állapota: Bottyán János tulajdona, Pálffytól örökölte, 93
 lélek lakja, 20 katolikus, 73 nem katolikus.“¹²¹

121. Prímási Levéltár. Esztergom. Canonica Visitatione FL. 77., nr.3.

A két jegyzőkönyv összehasonlításából megállapíthatjuk, hogy az egy évvel későbbi jegyzőkönyv már kevesebb lakosról számol be (115-ről 93-ra csökken a népesség).

Ami viszont a továbbiakban érdekes lehet községünk számára, az a jegyzőkönyvnek a batorkeszi egyház leírásában található. A második kérdésre adott feleletben ugyanis ezt olvashatjuk:

*A templomot a katolikusok 400 éve építették. Akkor, amikor Esztergomot a török megszerezte, és az érseki székhely a káptalannal együtt Nagyszombatba (Tyrnavia) költözött, Debrecenből jött kálvinisták foglalták el, és attól az időtől kezdve egészen az elmúlt év, azaz 1699 márciusáig birtokolták. És minnekutána márciusban elűzték a prédikátort, az igazi birtokosok kezére viszaadták a templomot, akiktől annyi éven keresztül meg volt fosztva és most elhagyatottan áll.*¹²²

Ez azt jelenti, hogy 1543-tól 1699-ig Debrecenből jött kálvinisták éltek egyházi életet Bátorkeszin. S mivel Bátorkeszi ugyanazon földbirtokos uradalmához tartozott, mint Kisújfalu, nem lehetetlen, hogy a mi „hitvalló őseink” is ugyanezek a debreceni kálvinisták lehettek. Kisújfalu – mint láttuk – az adóösszeírásokban mindig Bátorkeszi után volt föltüntetve, s még utalás is történt rá, hogy az Újfalunál összeírtak Bátorkesziről jött telepések. Az újfalui szőlőhegyen pedig még az 1700-as években is voltak batorkesziek, extranei, azaz nem újfalui lakosok. Mivel a Kisújfalut körülvevő falvak – Kürt, Szógyén, Köbölkút – ebben az időben is római katolikus vallásúak voltak, ez is utalhat az előbbi állításra, hogy ugyanis Kisújfalu lakosságának egy része a szomszéd községből (Bátorkeszi) jöhetett át valamikor az 1500-as évek végén vagy az 1600-as évek elején. Persze minderre bizonyítékot nehezen találhatunk, mert még a nevekből sem tudunk következtetni erre, hiszen a családnevek ebben az időben még nem kötelezően öröklődtek apáról fiúra. A kötelező családnevek bevezetését csak II. József rendelte el a következő század végén.

1700 – összeírás:

KissUyfalu – bíró Andreas Toth (András)

Petrus Kardy (Péter), Steph. Udvardy (István), Fran. Takács (Ferenc), Joannes Csanda (János), Joannes Dobay (János), Joannes Takács (János), Michael Dobay (Mihály), Ambrosius Tóth, Steph. Takács (István), Joan. Takács (János), Paul. Fodor (Pál), Step. Toth (István), Georg. Fr.?..., Georg. Vargha (György), Joan. Takács (János), Georg.

122. Prímási Levéltár. Esztergom. Canonica Visitationis FL. 77., nr.3.

Kardy (György), Step. Buchy (István), Fran. Takács (Ferenc), Mich. Takács (Mihály), Bened. Takács (Benedek), Step. Mészáros (István), Petr. Takács (Péter), Franc. Mocha (Ferenc), Andre. Duska (András)

A községben ekkor 52 ökör, 3 ló, 16 db 3 éves, 15 db. 2 éves és 32 db 1 éves szarvasmarha, 22 sertés volt.¹²³

	Borsó	Árpád Megye	Árpád Megye	Ócsa	Szentmiklós	Budapest	Füzes Abony	Ócsa	Ócsa	Ócsa	Ócsa	Ócsa	Ócsa	Ócsa	Ócsa	Ócsa	Ócsa	Ócsa	Ócsa	Ócsa
Újfalvi Község																				
Andr. Duska																				
Petr. Kardy	2.3.			2.2.1.					2.2.18.2.0.1.8.											
Step. Buchy										12.										
Fran. Takács	P.3.			2.2.3.					2.3.25.	2.1.2.6.										
Step. Mészáros	6.6.1.			1.1.5.					1.1.44.3.1.5.5.											
Step. Kardy	2.3.			2.3.3.					2.2.25.0.15.	5.										
Fran. Takács	4.2.			2.2.					2.1.3.4.3.											
Összesen	20.17.1.			7.9.14.					9.9.170.15.56.11.24.											
Alib. Duska	P.5.1.			5.3.5.					2.1.20.0.20.9.1.											
Andr. Duska	1.1.			1.1.					1.4.2.4.1.3.											
Step. Takács	2.2.1.			2.1.2.					1.1.4.2.4.1.3.											
Fran. Takács	2.2.1.			2.2.					1.5.2.5.1.5.											
Petr. Takács	6.2.2.			1.2.2.					4.2.53.4.1.2.4.6.											
Step. Duska	4.1.1.			1.1.1.					2.3.22.2.3.2.5.											
Petr. Duska	1.1.			1.1.																
Fran. Duska	2.2.			2.					2.4.8.4.2.1.											
Step. Takács	1.1.			3.1.1.					2.2.20.2.7.5.											
Petr. Takács	2.2.			2.2.					2.1.4.4.2.											
Fran. Takács	3.			3.																
Step. Duska	2.2.			2.					2.0.2.2.2.											
Fran. Takács	2.1.			1.					2.2.1.5.3.											
Alib. Takács																				
Bened. Takács	4.2.1.3.			3.3.					2.2.7.9.4.1.5.4.											
Step. Mészáros	2.2.			2.2.					3.2.4.5.6.1.3.2.1.											
Petr. Takács	2.1.			1.					1.5.1.2.1.											
Fran. Takács	2.1.1.			2.1.1.					2.2.4.7.1.2.											
Andr. Duska									0.3.											
Összesen	92.31.8.3.16.15.32.								22.12.412.51.124.26.94.											

123. Magyar Országos Levéltár Filmtára. Budapest. Vagyonszeferás, 1700. 37110. számú filmtekercs.

1702 – Vagyonösszeírás

Kiss Újfalun:

**Csanda János,
Mocsa Ferencz
Csanda János, ifj.
Takács István
Mészáros István
Toth István
Bucsy Istvánné
Varga György
Tóth András
Takács Ferenczné
Takács Mihály
Bayko Mihály
Takács János
Gyenes János
Udvardy János
Öreg Takács Istvány**

Handwritten inventory list from 1702 for Kiss Újfalun. The list is written in cursive and includes the following entries:

Csanda János	25	45	3
Mocsa Ferencz	2	4	1
Csanda János, ifj.	2	1	1
Takács István	2	2	1
Mészáros István	1	4	1
Toth István	1	2	1
Bucsy Istvánné	1	2	1
Varga György	1	4	1
Tóth András	1	5	2
Takács Ferenczné	1	1	1
Takács Mihály	1	1	1
Bayko Mihály	1	1	1
Takács János	1	4	1
Gyenes János	1	2	1
Udvardy János	1	1	1
Öreg Takács Istvány	1	1	1

Summa: 2530. 6.

Érdekessége az összeírásnak, hogy a jobbágyok neve ismét magyarul van írva, a táblázat viszont latinul. A községben ekkor volt 2 ló, 36 ökör, 29 birka, 12 sertés, 289 kapásszőlő.¹²⁴

A spanyol örökösödési háborúban gyengülő bécsi udvar ellen ekkor kezdődik el **II. Rákóczi Ferenc** – aki bár római katolikus vallású volt, kiállt a magyar alkotmányért és a vallásszabadságért – mozgalma. Ebben a szabadságharcban nem kis szerep jutott Vak Bottyán-nak, aki ebben az időben Újfalut birtokolja.

Bottyán János 1650 körül született Esztergom megyében, atyja kitagadja örökségéből. Református volta dacára a sellyei jezsuiták szolgálatába áll. Később áttér a római katolikus vallásra. 1657-ben már réme az újvári töröknek. 1689-ben a török ellen vívott grabovai csatában I. Lipót vitézségéért ezredesi rangra emeli. 1692-ben már jelentős vagyonnal rendelkező huszár ezredes.

Sokszor és sokan meggyanúsították, hogy csak birtokai védelme miatt állt a szabadságharc oldalára. Bercsényi levelezésében olvasható egy Bottyánról szóló megjegyzés: „Bátorkeszit nem adná Újvárért“. Tény

124. Magyar Országos Levéltár Filmtára. Budapest. Párkányi járás összeírásai. 37110.sz. filmtekercs.

viszont, hogy a felkelésnek ő volt az egyetlen képzett-gyakorlott katonája. A fejedelem is elismerően szólt Bottyánról: „Sem születése, sem neveltetése nem lévén, igen nyers modorú, de józan, éber fi-gye l m ű és fáradhatatlan volt. Szerette a népet és az viszont őt rend- k í v ű l szerette, mert katonáit szigorú fegyelemben tartá, de igazságot szolgál-tatott nekik mindenben.“¹²⁵

Vak Bottyán Kisújfaluhoz 1696-ban jutott:

1696-ban 15000 forint kölcsön fejében a Gróf Pálffyak Köbölkút, Bártorkeszi, és K i s ú j f a l u birtokát átveszi és zálogjogon hasznélvezi.¹²⁶

1702-ig utóbb még 12 622 forint zálogkölcsönt ad a fent említett három birtokért. 1703-ban még katonákat toboroz a kurucok ellen. 1704 áprilisában Kucklander Ferenc esztergomi várparancsnok – Bottyán javaira áhítóza – bevádolja őt a bécsi udvarnál. Bottyán Nyergesújfalunál megszökik, s júniusban már köbölkúti birtokán tartózkodik. Innen Selmecre megy gróf Bercsényi táborába, ahol hűséget esküszik II. Rákóczi Ferencnek. 1704. novemberében a kurucok beveszik Érsekújvárt is, Bottyán a dunai átkelőket védi (Karván is voltak birtokai).

1705

Esztergom, Bars és Komárom megyében a bizottság 3 tagú volt: Hunyadi András róm. kath., Péli Nagy András ref. és Balogh Gáspár ág. ev. hitvallású küldött személyében.

A biztosok K i s ú j f a l u r a 1705. november 6-án érkeztek és visszaadták a reformátusoknak a templomot és a református egyház minden más ingatlanát is.¹²⁷

1705. szeptember 12-én Rákóczi országgyűlést hív össze Szécsénybe, ahol a földesúri jogot vallási ügyben megszüntetik, s a templomokat a községekben levő többségi gyülekezetnek adják vissza, élükre biztosokat neveznek ki.

Bár a „konföderáció“ létrejött, a klérus sajnálatos ellenvéleményét és tiltakozását fejezte ki a szabad vallásgyakorlat elvének kimondásakor:

„A tisztelendő papság, mint Magyarország e nemes és apostoli királyságának első rendje hivatásánál fogva, mely igen szigorúan kötelezi a ró-

125. VILLÁNYI 1892, 235.o.

126. VILLÁNYI 1892, 156.o.

127. KÜR 1993, 251.o.

*mai katolikus szent és apostoli hit védelmére és terjesztésére, kinyilvánítja, hogy az általános szabad vallásgyakorlat megengedéséhez, továbbá templomoknak evangélikus és református urak részére történt átadásához soha hozzájárulását nem adhatja, éppen ezért ennek a lelkiismeretek megnyugtatására és a felmerülő sérelmek megelőzésére ünnepélyesen ellentmond és tiltakozik.*¹²⁸

1706 augusztusától szeptember végéig folyik Esztergom ostroma, míg végül Kucklander kapitulál, de a vár csak egy hónapig van a kurucok kezén, mert később ismét visszafoglalja a labanc.

Az 1707. évi ónodi országgyűlés **I. József** (1705–1711) családját és a Habsburg-házat trónfosztottnak nyilvánította. Erre I. József 1708. február 29-re sürgősen összehívja az országgyűlést, mely nagyon lassan dolgozik, sőt június 24-én az országban pusztító pestis ürügyén elnapolják (a megyében 2000 ember hal meg pestisben), s csak július 5-én nyitják meg újra, hogy augusztus 13-án berekesszék.

A labanc által ostrommal fenyegetett Érsekújvár élelmezése a szomszéd vármegyék terhe volt. Természetesen a sokat szenvedett Párkányi járásnak is hozzá kellett járulnia ehhez:

1709. február

K i s – Ú j f a l u 40 szapu gabonát tartozott Érsekújvárba szállítani.¹²⁹

Bottyán 1709. szeptember 27-én hal meg agyvelőgyulladásban. Érsekújvár feladásával (1710. szeptember 24.) Esztergom megyében is véget érnek a harcok, a kurucvilág megszűnik a megyében.

Mivel Rákóczi mozgalma már veszít erejéből, a hosszúra nyújtott országgyűlés semmi érdemlegeset nem tud felmutatni. 1711. május 1-én a nagymajtényi síkon a Fejedelem szabadságharca elbukik. A szatmári békekötés ugyan garantálja, hogy Őfelsége a király a vallás dolgában a törvényt megtartja, de ez csak papíron volt így. II. Rákóczi Ferenc nem fogadta el a szatmári békét, s mint mostohaatyja, gr. Thököly Imre, ő is – több bujdosó társával együtt – török földön fejezte be viszontagságos földi pályáját. 1735-ben hal meg Rodostón.

Bottyán birtokaira – így Kisújfalura is – Kucklander, Esztergom várkapitánya teszi rá a kezét, majd 1713-ban gróf Károlyi Sándor kuruc altábornagy veszi birtokba.¹³⁰

128. FABINYI 1976. 68.o.

129. VILLÁNYI 1892, 220.o.

130. VILLÁNYI 1892, 247.o.

V. fejezet

Kisújfalu a viszontagságos XVIII. században

I. József halála – 1711. április 17. – után öccse, **III. Károly** (1711–1740) uralkodik, aki trónra lépésekor megerősíti a szatmári békét, a valóságban azonban folytatódnak a templomvisszavételek és a lelkészüldözések. 1711. augusztus 27-én Esztergomban felolvastatják a király vármegyékhez menesztett erélyes parancsát, melyre reagálva a vármegye karhatalommal űzette ki a megye területén tartózkodó protestáns lelkészeket.

Nem tudni miért, de már jóval ez előtt a parancs előtt sem képviseli senki Kisújfalut a komáromi egyházmegye 1711. március 25-én Apácaszakállason tartott gyűlésén.

Az 1713. április 2-ra Kocsra meghirdetett zsinaton a komáromi egyházmegyéből is csak három falu – Ekel, Néma és Nagykeszi – képviselői jelentek meg. Pedig ez a zsinat fogadta el azokat az egyházi rendszabályzatokat, amelyek hosszú évekre a protestáns gyülekezetek fogódzói lettek a válságos időkben.

E rendszabályzat III. részének 3. pontja azt mondja ki, hogy: **„soha a legkisebb eklézsia is ne legyen (ha lehet) vagy mester, vagy lévita, vagy prédikátor nélkül.“** Az V. rész az egyházak presbitereit és gondnokait illető szabályokról szól ekképpen: **„1. A presbiterek a peregrinusoktól avagy jövevényektől, ha az eklézsiaiban megtelepednek, mindenütt bizonyítványt kérjenek életükről, lakóhelyükről és nemzetségükről. 2. Valaki ok nélkül az Isten prófétájára vagy családjára támad, gyalázattal illeti, a presbiterektől erősen megreguláztassék. 3. A presbiterek tiszte: templomra, parókiára, egyházi tanítóra, iskolamesterre s ezek rendes fizetésére gondot viselni, az eklézsia mindenféle javaira vigyázni, és a szent eklézsia tisztaságát őrizni.“** A VI. rész általános szabályai közül a 3. **„Amely gyermekek apjukkal együtt vak-merőképpen megvetik az iskolát, legyen számártemetésük, úgy a részegségben meghaltaknak és a kitiltottaknak is. 8. Az árva eklézsia, mely tanítónak szolgálatjával élnek, tartoznak annak adni illendő jutalmat, hogy az ígét ne láttassanak lopni. 9. Minden eklézsianak jegyzőkönyve legyen, és abban az eklézsia jövedelme, költségei, a szent eklézsiaiban esett dolgoknak elrendezése és más dolgok is leírattassanak, sőt a kisdedeknek keresztsége idejükkel együtt, mikor kereszteltettek meg, és a komáknak neveik azokban betétessenek, a házasulandó személyek is beírattassanak. Megtartásra méltó**

határozat. 16. A szent keresztség az egész gyülekezet előtt legyen.“¹³¹

Mivel az 1712-es pozsonyi koronázó országgyűlés a pestisjárvány miatt megszakad, a protestánsok ügyeire ismét nem marad idő. A protestánsok valósággyakorlatát biztosító pont a koronázási hitlevélből kimaradt, ezért Ráday Pál vezetésével nemcsak élőlőszóban panaszolják el a királynak sérelmeiket, hanem terjedelmes feliratot – **gravamen** – is szerkesztenek, melyben nemcsak felpanaszolják sérelmeiket, ugyanakkor a vallási békéhez vezető utat is felvázolják.

Amikor az országgyűlés a pestisjárvány elmúltával újra összeül (1714–15), megalkotja az 1715. évi XXX. és XXXI. törvénycikkelyt, mely lényegében **törvényesített törvényteleniséget** jelentett, a protestánsok számára pedig a Rákóczi-szabadságharc előtti elnyomatás visszatérését. A XXX. törvénycikk kiveszi a vallásügy tárgyalását az országgyűlés kezéből, a XXXI. pedig a vallási sérelmek kivizsgálására vegyes bizottság felállításáról rendelkezik (az ún. Pesti Vallásügyi Vegyes Bizottság – Mixta Religionaria Commissio). Mivel ennek a vegyes bizottságnak a katolikus és protestáns álláspontja annyira különbözött, hogy közös üléseket nem is tudtak tartani, jelentéseiket is külön-külön küldték fel az udvarhoz. „*Magyarország területén 1715-től a bizottság összeüléséig 140 protestáns templomot, iskolát, paplakot vettek el a katolikusok, mégpedig artikuláris helyeken is.*“¹³² Ez a két – az 1715/XXX. és a XXXI. – törvénycikk képezte a protestáns egyházak jogalapját egészen az 1790/91. évi XXVI. törvénycikkig. A „gonosz emlékezetű forradalom“ vezérért, II. Rákóczi Ferencet és emigráns társait is ez az országgyűlés sújtja száműzetéssel és fosztja meg minden jószáguktól.

Az országgyűlésnek politikai szempontból nagy jelentőségű döntése volt az **állandó hadsereg** megszavazása. Az állandó hadsereg felállításával gondoskodni kellett állandó adóalap létrehozásáról is. Ennek érdekében a király megadóztatja a jobbágyságot, s az adóalap megállapítása végett országos összeírást rendelt el. Az Esztergom megyei levéltár 1714-ik évi rendszeresített hadiadó-összeírásában Kisújfalu is adózik. Ugyanilyen összeírás megemlíti 1715-ben, 1716-ban, 1717-ben, 1718-ban, 1719-ben és 1720-ban is.

Az összeírások nem mentesek a hibáktól, ezért végül is nem szolgáltak adókimutatás alapjául, de számunkra sok érdekes adatot kínálnak így is.

132. KÚR 1993, 258.o.

ADÓÖSSZEÍRÁS – 1715:

A tulajdonos Neve	A lakosok szántóföld- vetésterülete pozsonyi mérővel	Rétek a lakosok részére	A lakosok szőlőterülete állandó jelleggel kapaaljban
<u>Egész telkes:</u>			
Gyenes János bíró	34 1/2 1/8 1/16	1	4
Takács Mihály	34 1/2 1/8 1/16	1	7
Tóth András	34 1/2 1/8 1/16	1	7
id. Csanda János	34 1/2 1/8 1/16	1	8
Varga György	34 1/2 1/8 1/16	1	8
Fodor János	34 1/2 1/8 1/16	1	4
Mészáros István	34 1/2 1/8 1/16	1	5
<u>Fél telkesek:</u>			
Udvardi János	17 1/4 1/8 1/32	1/2	4
Id. Takács János	17 1/4 1/8 1/32	1/2	4
Ifj. Takács János	17 1/4 1/8 1/32	1/2	6
Id. Takács István	17 1/4 1/8 1/32	1/2	8
Ifj. Csanda János	17 1/4 1/8 1/32	1/2	7
<u>Negyed telkesek:</u>			
Ifj. Takács István	8 1/2 1/8 1/16 1/64	1/2	-
Dobai Péter	8 1/2 1/8 1/16 1/64	1/2	-
Mócsa Ferenc8	1/2 1/8 1/16 1/64	1/2	-
Ifj. Tóth András	8 1/2 1/8 1/16 1/64	1/2	-
összesen:	365 1/4 1/32	11 1/2	87

Észrevételek:

Ezt a szántóterületet háromnyomásos vetésforgó módszerével művelték. A negyedik évben ugaroltak, az ugart leégették. Az ősziékből egy pozsonyi mérőnyi területről 3,5-szeres, a tavasziról 3-szoros termést vártak. Az őszi földterület 547 pozsonyi mérő volt. Ebből 182 pozsonyi mérőn takarmánynövényt termesztettek. A rét jelentéktelen volt, nem elegendő az állattartáshoz, ezért a szántó szélén keskeny sávot hagytak, ahol a füvet kaszálták. Legelő nincs, de ami van, elégséges. A szőlőterület 110 kapaaljnyi, de e között volt szőleje a bátorkeszieknek is: Kovács Gergelynek, Báber Vincének 5, Kovács Péternek 6, Nagy Miklósnak 4, Bajkó Mihály (zsellérnek) 3, Pásztor János jövevénynek, aki marhapásztor volt, 5 kapaaljnyi. Egy kapaaljnyi terület a bizottság becslése szerint másfél urna bort

adott, vagyis a 110 kapás után 165 urna bort számoltak, amelynek értéke 247 fl. és 30 kr. volt. A községnek nevelőt a földesúr biztosít Archangelus Mihály személyében, aki azonban távol van. Húsmérése nincs a községnek. Kereskedés csak gyümölcsből és szőlőből volt, amit helyben könnyen el lehet adni. Bozótosa minden családnak van, erdeje senkinek sincs.¹³³

8. Possessio Kis Ujfalu.

Nomina & Cognomina Colonorum		Age ad Possessionem	Tempus ad Possessionem	Præter ad Possessionem	Modus Possessionis
		Coloni per Caput	Tempus ad Possessionem	Præter ad Possessionem	Modus Possessionis
Integra Possessionis	Index Joannes Gyeni	34 1/2 s. 1/2	---	1.	4.
	Michael Takay	34 1/2 s. 1/2	---	1.	7.
	Andreas Toth	34 1/2 s. 1/2	---	1.	7.
	Joannes Cranda Senior	34 1/2 s. 1/2	---	1.	8.
	Georgius Varga	34 1/2 s. 1/2	---	1.	8.
	Joannes Fodor	34 1/2 s. 1/2	---	1.	4.
Summa		34 1/2 s. 1/2	---	7.	43.
Nomina & Cognomina Colonorum		Age ad Possessionem	Tempus ad Possessionem	Præter ad Possessionem	Modus Possessionis
		Coloni per Caput	Tempus ad Possessionem	Præter ad Possessionem	Modus Possessionis
Medie Possessionis	Index Joannes Gyeni	24 1/2 s. 1/2	---	7.	43.
	Joannes Dorned	17 1/2 s. 1/2	---	1/2	4.
	Joannes Takay Senior	17 1/2 s. 1/2	---	1/2	4.
	Joannes Takay Junior	17 1/2 s. 1/2	---	1/2	6.
	Steph. Takay Senior	17 1/2 s. 1/2	---	1/2	8.
	Joannes Cranda Junior	17 1/2 s. 1/2	---	1/2	7.
Quarta pars	Steph. Takay Junior	8 1/2 s. 1/2	---	1/2	4.
	Petrus Dobaj	8 1/2 s. 1/2	---	1/2	2.
	Franjusz Moses	8 1/2 s. 1/2	---	1/2	5.
	Andr. Toth Junior	8 1/2 s. 1/2	---	1/2	4.
Summa		305 1/2 s. 1/2	---	11 1/2	87.

Hic locus pro Terra Arabiles ad 3. Calcuturas cultivatas (Calcuturas modo, sui medietatis fructibus sed aliquam partem calurae, pro 4. botis peragitur pro. 1/2; pro 1/2 hinc Cella Lot: ex arboreis Seminibus proventu Cella 3. 1/2. ex Vernali arena 3. Rubriculium Culum in diebus, pro fructu Cella Lotum 1/2 18 1/2 s. 1/2. ad qualitates Calcuturas Jersim multum, Terra Calcuturas Capacitas pro 1/2 ad Arum Culum Possid. . . . 54 1/2 s. 1/2.

Prata sui tam exigua usque profructu non sufficienti cognati idcirco in exercitiis tantum agerem suorum parum pro in terra mellea proventu Jersim fellea. re, ei e vinctu Lotum fructibus per annu Jersim agerem 1/2 s. 1/2.

Pascuum ob Tonitru angustiam parum debet, quod tamen in defectu Jersim sufficit.

Promontorium vinctum est Cella Fossorum 1/2 110. cum Subregio Cella vincti, e parum Arum Barro Keszied (Gregorius Korny 3. Cella Fossorum 5. Petrus Korny 6.

Arum Nam Buzmendi. 4. Michael Bakko (vinctu Fossorum 3. Cella Fossorum

Az Országos Levéltár filmtára őrzi 1714-ből Esztergom megye összeírását. Az első oszlopban községenként a jobbágyok, majd családtagjaik száma szerepel, a további oszlopokban pedig a vagyonszeírás: ökör, ló, szarvasmarha stb. Kisújfalun ekkor 19 jobbágy élt 37 családtaggal.¹³⁴

	Coloni	Jambha	Fard	Egri	Jacsi	Juveni	Öcsök	Óvod	Aggtelek	Jocsi	Aggtelek	Wald	Csák	Prém	Ujváros	Ujváros	Ujváros	Ujváros	Ujváros	
Ujváros	521	893	1797	552	1393	1731	3025	855	761	8			324	1152	168	640	615			
Köböröz	12	26	46	10	34	59	60	54	14						26	151	78			
Lébad	27	51	41	9	37	43		24	92						13	397	123	147		
Kincsi	14	29	39	6	33	42		22	28						53	276	54	149	99	
Leány	39	58	42		34	44		15	67						89	574	16	173	65	
Sibán	13	24		17	16	12	16								60	80				
Tattó	9	13	42	3	4	51	78	20	15						149	538	49	178	101	
Köböröz	12	27	52	6	46	131	30	27	44						130	462	162	200	170	
Köböröz	14	16	18	3	18	24		11	10						35					
Bény	28	47	68	13	65	89		37	30						499	8	89	76		
Köböröz	28	50	115	18	83	143	161	45	44						39	344	572	626		
Bátor	48	68	164	99	99	200	294	78	107						164	1207	82	338	739	
Köböröz	19	37	86	5	48	105	79	34	57						236	674	221	205	513	
Jász	51	51	105	27	77	116	210	154	42						226	562	185	291	264	
Béna	40	60	95	32	78	129	71	94	50						23	348	550	112		
Clonok	8	14	56	20	33	57	43	51	22						35	234	154	92	132	
Dömös	27	42	40	3	17	41		26	36						327		36	28		
Máros	46	65	62	1	63	94	90	92	69						745	267	128	47		
Székely	18	29	24	5	29	54	54	20	173						20	182	73	86		
Armadura	concurrentem de Armadura																			
Ujváros	concurrentem de Ujváros																			
Summa	954	1600	2892	789	2243	3370	4210	1609	1661	8					5972	25191	3739	3059	758	

A földesúri akarat közvetlen végrehajtói ekkor az urasági **ispánok** és a **hajdúk** voltak. Mint uradalmi alkalmazottak rendszeres fizetést kaptak, készpénzben és természetben. A hajdúk feladata lett a 18. században, hogy érvényt szerezzenek a földesúr és a jobbágyok között fennálló megállapodásoknak, sokszor igen kemény eszközökkel. Ők hajtották robotra a népet, ők szedték be a bírságot a robotról elmaradtaktól stb.

A földesurak mindig arra törekedtek, hogy a falu **előljáróságát**, a bírakat és az **esküdteket** is saját érdekeik szolgálatába állítsák.

A **bírói** tisztség ellátása nagy megterhelést jelentett. A bíróra a faluközösség, a földesúr és az állam egyaránt komoly feladatokat rótt. Kezelte a falu

134. Magyar Országos Levéltár Filmtára. Budapest. 37110 sz. filmtekercs. Összeírások, Esztergom megye.

jövedelmét, vezette a falu könyvét; ha nem tudott írni, akkor a jegyző végezte a beírásokat – számadásait az официálisok félévenként ellenőrizték és jelentést tettek a szolgabíróknak. Továbbá gondoskodott a szántatlanul maradt földek megműveléséről, ügyelt a falu határának épségben tartására, kezelte a közös fundusokat, előtte történtek az ingatlanátruházások. Egyik legfontosabb feladata az adóalap biztosítása (beszedése) volt. Az adófizetés céljából behajtott pénzből csak akkor költhetett a legszükségesebbekre, ha az adó már együtt volt. Kölcsönt a falu részére a földesúr és a járási szolgabíró tudta nélkül nem vehetett fel.

Ennyi fáradságért és felelősségért a bírói tisztséggel együtt járó adómentesség viszonylag csekély kárpótlást jelentett. A bíró csak a földesúri adó alól kapott mentességet, az állami adó alól pedig csak – vidékenként változó – kedvezményt.

Az uralkodó osztály azokkal a törvényeivel, amelynek alapján nemesi személyt nem lehetett bíróvá választani, maga is elismerte, hogy a bíró feladata sok teherrel és kényelmetlenséggel jár. A vármegye a földesúr bíróválasztási jogát nem vonta kétségbe. Sőt a földesúrnak joga volt zsellért is bíróvá tenni. A földesúr nevezte ki birtokán a kocsmáros is. Bírónak minden faluban kellett lennie – ha a faluban senki sem akarta vállalni a bírói tiszteletet, akkor az egész falura bírságot vetettek ki. Amikor ilyen büntetés sem segített, arra az esetre találta ki az uralkodó osztály a **soros bíróságot**. Soros bíróság esetén zsellér lakosok is lehettek – kötelezően – bírók, igaz, az ő esetükben megengedett volt rövidebb, három hónapos tisztség. A bírót rendszerint egy évre választották, és november 1-én lépett szolgálatba.

Mivel a falusi bírók nem voltak a földesúr alkalmazottjai, ezért ellenszegülés a földesúri elnyomás és igazságtalanságok ellen leginkább az ő részükéről mutatkozhatott. A bíró és az eljáróság gyakran a vallásszabadságért vívott küzdelemben is vezetője volt a falunak.

A 18. században túlnyomó részben úrbéresek robotszolgáltatásán nyugodott a majorsági gazdálkodás. Werbőczy törvénykönyve még nem tesz megkülönböztetést a majorsági és az úrbéres föld között a 16–17. században. **Zsellér** (inquilinus) az a földnélküli, akinek földje nem volt, de háza igen. **Házatlan zsellér** (subinquilinus) az, akinek se földje, se háza nem volt.

A 18. század új adóformái a hadiadó-fizetés, a katonaság eltartása és a vele kapcsolatos terhek (forspontozás, beszállásolás), végül pedig a katonáskodás.

Általános alapadóelem a **hadiadó** (contributio militaris), melyet háborúk idején a **segélyadó** (subsidium militare) egészített ki. A 17. század végéig a diéta nem számszerűen meghatározott összeget ajánlott meg, hanem csupán

az egy portára eső adó nagysága nyert megállapítást. A 18. század elején azonban már egy újabb adózási forma jön divatba, a *dicalis*. A **dica** (kirovás) megyénként változó, előre megállapított nagysága már nemcsak a földet foglalja magába, hanem a jobbágy **vagyontárgyait** is (személyek, igásállatok, háziállatok, gabona, bor, méh stb.). A jobbágy számára az új adózási forma elfogadhatóbb volt, hiszen a termelőrök fejlődésével, vagyona gyarapodásával (irtványföldek, földesúri bérelt földek) a rá vonatkozó adó nagyságának fokozatosan csökkennie kellett. Nem örült viszont a nemesi réteg, mely az új adózási formában az adómentes földjeinek esetleges megadóztatásától félt.

A megyék költségeik fedezésére szedték a házi (vármegyei) adót. Az adót a falu bírái szedték be és továbbították a kincstárba. Eleinte az adót csak a téli hónapokban szedték, 1722-től azonban már az egész éven át történő törlesztés jött szokásba. A bíró köteles volt saját házánál az adóbehajtás tartama alatt a küldöttek teljes ellátásáról ingyenesen gondoskodni. Az adóbefizetés elmaradása esetén a falura katonai ezekútorokat küldtek ki, akik biztosan behajtották az adót, sőt a falunak kellett fizetnie étkeztetésüket és a kvártélyozásukat is. Ezzel akarták kényszeríteni a jobbágyokat, hogy maradék nélkül tegyenek eleget porciókötelezettségüknek.

A katonaság ellátására fizetett adó kétfajta volt: az **orális porció** és az **equilis porció**. Az előbbi egy-egy császári zsoldos katona, utóbbi egy-egy ló napi, heti esetleg havi ellátásához szükséges élelmiszer-mennyiségét foglalta magába. Létezett még egy formája az adózásnak, az ún. **forzpontkötelezettség**. Ez a porció mellett az állami terhek legsúlyosabb fajtáját jelentette a jobbágy számára. Ezt – a katonaság ingyenes fuvarozását – a jobbágnak a saját szekerén, saját igásállataival és a saját költségén kellett elvégeznie, általában a legnagyobb dologidőben.

Az 1720-ik évi megismételt összeírás:

KISÚJFALU BIRTOK

<i>A lakosok és zsellérek</i>	<i>A terület vagy szántó pozsonyi mérővel</i>	<i>Rétek, legelők, kaszálók</i>	<i>Szőlők kapaaljban</i>
<i>Egész telkes:</i>			
<i>Csanda János,</i>	40	1	4
<i>Mészáros István</i>	40	1	5
<i>Török András</i>	40	1	5
<i>Fél telkes:</i>			
<i>Takács János,</i>	20	1/2	3

<i>Varga György</i>	20	1/2	5
<i>Dobai János</i>	20	1/2	2
<i>Takács István</i>	20	1/2	4
<i>Gyenes János</i>	20	1/2	4
<u>Negyed telkes:</u>			
<i>Takács István</i>	10	1/4	5
<i>ifj. Csanda János</i>	10	1/4	5
<i>ifj. Takács János</i>	10	1/4	3
<i>Búcsi István</i>	10	1/4	-
<u>Zsellérek:</u>			
<i>Udvardi János</i>	5	1/4	3
<i>Takács András</i>	5	1/4	2
<i>Bajkai Mihály</i>	5	1/4	2
<i>Mócsa Ferenc</i>	5	1/4	3
<i>Takács István</i>	5	1/4	1/2
<i>Dobai Péter</i>	5	1/4	2
összesen: 18	285	8	58 1/2

Észrevételek:

A terület megművelése könnyű, termékenysége közepes. Kétharmad részét ősziekkel az egyharmadát tavasziakkal vetették be. Egy területegységre (iugera) 1 1/2 köbölnyi (cubulus) vetőmagot használtak fel.

Rét igen kevés, ezért a szomszédos Komárom megyéből gondoskodnak legelőről gabonáért. Szénát is vásároltak 16 szekérrel, amelyeket két ökör el bír húzni.

Legelő is elég szűkös ezen a területen, főleg csak tavasszal, de a kevés juh számára elegendő.

A szőlő és az almás 1715 óta nagyjából elpusztult. Közepes termékenységű a föld és közepes minőségű bort is adott. A bort urnával mérték. Egy egységnyi szőlőterület (kb. 10 m²) 1 1/2 urna, azaz kb. 20 liter bort adott. A bor ára azonban néhány év óta nem növekedett, 54 krajcárért is alig tudták eladni. Almából azelőtt 90 dénárnyit is árultak.

Erdője nincs e területnek, bozótosa, cserjése azonban van, amit tavasszal ritkítanak. Kereskedelmet és ipart nem folytatnak. A szükséges dolgokat Esztergomból vagy Komáromból tudják beszerezni.¹³⁵

135. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Adóösszeírások 1720.

Az 1721. évi vagyonösszeírás Kisújfalun:

	Szántó	legelő	szőlő
Gyenes János bíró	46 1/2	2	5
Csanda János	57	2	7
Tóth András	59 1/2	2	9
Mészáros István	54	2	5
Takács István	56	2	4
Takács János	21 1/2	1	2
Mócsa Ferenc	22 1/2	1	4
Vargha György	50 1/2	2	5
Fodor János	40	2	2
Joannes Udvardi	39	2	4
Stephanus Vörös	31 1/2	2	6
Takács János	31	2	5
Csanda János ifj.	38	1	5
Bucsy István	29	1	5
Takács János	9 1/2	1	3
Bajkó Mihály	18	1	2
Tóth István	8	-	1
Dobay Péter hadnagy	12	1	3

Nomina et Cognomina

János Gyenes	4
János Csanda	5
János Tóth	9
János Mészáros	5
János Takács	4
János Mócsa	4
János Vargha	5
János Fodor	2
Joannes Udvardi	4
Stephanus Vörös	6
János Takács	5
János Csanda ifj.	5
János Bucsy	5
János Takács	3
Mihály Bajkó	2
János Tóth	1
János Dobay	3

Nomina et Cognomina

János Mészáros	4
János Vörös	6
János Takács	5
János Csanda ifj.	5
János Bucsy	5
János Takács	3
Mihály Bajkó	2
János Tóth	1
János Dobay	3

Összesen 643 hold föld, 28 kaszás rét-legelő, és 78 kapásszőlő.

Idegen szőlőtulajdonosok – Búcsról: Nagy Miklós 8, Varga István 4, Futó András 4, Benkó István 4, Rla Búcsiána 1, Molnár Mihály 2. Bátorkeszről: Takács Péter 5, Kovács György 4, Tesmaghi István 2, R. Tóth András 1, R Bonam lakiana 1, Búcsy István 2, és a köbölkúti Pásztor János 8.¹³⁶

Az 1722. évi hadiadó-összeírás megemlíti az adót beszolgáltatókat, nevezetesen Jenessy (Gyenes?) Jánost, Udvardy Jánost, akik 4 részletben összesen 160 Ft 43 kr. adót szolgáltattak be a megyének Kisújfalu község után. Ugyanebben az évben Alsó-Aradról Ivanics János 10, Felső-Aradról pedig Jósa Miklós 5 Ft-ot adózott.¹³⁷

Az 1722-23. évi országgyűlés elfogadja a „**Pragmatica Sanctio**“-t, biztosítva a leányágra is a Habsburg-ház trónörökösödési jogát. Ezen az országgyűlésen alkották meg a **Magyar Királyi Helytartótanácsot**, mely többek között a vallásügyet is volt hivatva intézni. Külföldiek betelepítése kezdődik, főleg a török után kiürült országrészekben, de nagy méreteket ölt a parasztok szervezetlen vándormozgalma, sőt a földesurak belső telepítés gya-

136. Magyar Országos Levéltár Filmtára. Budapest. Filmtár 37110.sz. tekercs. Vagyonösszeírások.

137. Komárom-Esztergom Megyei Levéltár. Hadiadó összeírások, 1722.

nánt a Felvidékről is telepítettek jobbágyokat megüresedett birtokaikra. Nagy-mértékű volt délről a szerb és román, északról pedig a német telepesek be-áramlása. A lakosság a XVIII. század folyamán a kétszeresére nőtt, abszolút többségét ekkor vesztette el a magyar, s ekkor vált az ország igazán soknemzetiségű országgá.

*Az 1725. évi megyei hadiadó-összeírásban Kisújfalu is adózik: 26, 1/2, 1/4 porta után 5 Ft 16 kr dicaadóval összesen: 140 Ft 53 kr portaadót, valamint természetbeli 158 Ft 59, 8/10 krajcár értékben.*¹³⁸

Valesius esperes 1727. február 20-án kibocsátott „Currensének“ felsorolásában Kisújfalun is már csak lévita – Kecskeméti István – szolgál, csakúgy, mint Bátorkeszin, Mocson és Búcsón is, ami azt jelentette, hogy községünk-ből is elűzetett a lelkipásztor.¹³⁹

Az 1727. évi esperesi canonica visitatiót jelentő körlevél (1727. I. 19.) a gyülekezetek sorrendjét a következőképpen állapítja meg:

„Az újvári Pusztában levő Ecclák(na)k Currense így folyik: 1. Martosra, 2. Heténre, 3. Martzelházára, 4. Madarra, 5. Perbetére, 6. Bátor Keszére, 7. **Kis Új falura**, 8. Butsura, 9. Motsra, 10. Radványra.“¹⁴⁰

Az egyházlátogatást jelentő körlevél felhívja a gyülekezetek figyelmét, hogy a lelkésznek és a tanítónak a „restanciát“ a látogatók megérkezéséig mindenhol adják meg. Úgy látszik, ezt teljesítette az újfalui gyülekezet is, mert az egyházlátogatást értékelő körlevél (1727. III. 20.) nem említ ilyen irányú hiányosságot községünkben. Ez a kiértékelés említi név szerint a Kis-újfalun szolgáló lévitát, **Kecskeméti Istvánt** is. Ilyen nevű lévita 1720-ban Ekecsen szolgált, 1712-ben pedig Aranyoson mint iskolamester működött. Kérdéses, hogy valóban ugyanarról a személyről van-e szó, mert sajnos a meglévő levéltári anyag nem ad elég információt erre vonatkozólag.

Az egyes egyházlátogatások kiértékelése minden apró részletre kiterjed, s mivel a vizitátor semmiféle hiányosságot nem talált, feltételezhetően a kisújfalui gyülekezet élete is az egyház szabályainak megfelelően folyt a nevezett időkben.

Ennek ellentmondani látszik az 1732. évi katolikus egyház-látogatási jegyzőkönyv, amelyben a lévita eltiltatik a szolgálattól, viszont a falusiak is megmondták, hogy akkor ők is elmennek a faluból. Azt tudjuk, hogy a faluból nem ment el senki, tisztázatlan viszont, hogy a megyei karhatalom meddig tűrte az ilyen irányú engedetlenséget. Van azonban egy zavaró momentum a Valesius-féle egyház-látogatási jegyzőkönyvet illetően, mégpedig az, hogy nem számol be a Kúr Géza művében említett Jóba István lévitáról,

138. Komárom-Esztergom Megyei Levéltár. Adórovások könyve, 1725.

139. KÚR 1993, 261.o.

140. VALESISUS 2000, 22.o.

aki eltiltatott a nyilvános istentiszteletektől. Erről az esperesi egyházlátogatónak tudnia kellett volna, ha ez valóban megtörtént.

Az egyház-látogatási jegyzőkönyvekből érdekességként az 1728. évi 4. pontja így szól:

*„Ha vala mellj Ecclában talaltatnak olljátén Szemeljek, kik a magok Ecclájokból szomszéd Eccláb(an) communiora járnának, azok megjegjeztessenek, és ad rationem reddendam az visitationak alkalmatosságával, megszollitassanak. Az T. Atyak is az olljáténokat, szoros Exámen nélkül az Urnak asztalához semmiképen ne admitallják.“*¹⁴¹

Érdekes dolog, hogy már abban az időben is, amikor kevés gyülekezet működhetett nyilvánosan és háborítatlanul, az egyházfegyelem betartását ilyen szigorral igyekeztek érvényesíteni. Tilos volt – mint a kiemelt részből is kiviláglik – más gyülekezetek együttléteinek látogatása. Aki ilyet tett, azt a saját gyülekezetében számon tartották, egyházlátogatáskor kérdőre vonták, az egy-házi szolgálatok s az úrvacsorai jegyek kiszolgáltatását számukra feltevéhez köthették.

1731. október 31. Esztergom vármegye összeírása – az iparosokra kivetett taksa: K i s ú j f a l u – 1 k o v á c s¹⁴²

1730-ban a király elérkezettnek látja az időt arra, hogy az állandó felekezeti vitáknak és a küldöttségek Bécsbe küldözgetésének véget vessen. Miniszteri értekezletet hív össze, amely „királyi rendelet“ kibocsátásával próbálja rendezni a felmerült felekezeti gondokat.

Ez a rendelet, az 1731. március 21-én kibocsátott „**Carolina resolutio**“ végképp szertefoszlatja a protestáns reményeket. Szabályozza ugyanis a protestánsok vallási életét az 1681. és az 1687. évi törvények, valamint az azokat értelmező, 1691-ben kiadott Explanatio Leopoldina alapján. Különbséget tett **nyilvános** és **magán-vallásgyakorlat** között. A magán-vallásgyakorlatot bárhol, a nyilvános, vagyis a valójában szabad vallásgyakorlatot viszont csak az artikuláris helyeken folytathatták. A rendelet szerint a magán-vallásgyakorlat azt jelentette, hogy a protestánsok családi körben olvashattak vallásos hitépítő iratokat, de szomszédok, ismerősök, egyszóval nem családtagok, idegenek jelenlétében nem. Csak családi körben volt szabad imádkozni, énekelni. Az összes nem artikuláris helyen a gyülekezet katolikus plébánosok fennhatósága alá tartozott (így Kisújfalun a köbölkúti plébános fennhatósága alá). Ez a rendelet még abban is szigorúbb volt az előzőekhez képest, hogy **meg-**

141. VALESÍUS 2000, 32.o.

142. VILLÁNYI 1892, 113.o.

tiltotta az artikulás helyek lelkipásztorainak felkeresését (keresztelő, házasság esetén). A stólát, a keresztelés, esketés, temetés végzése utáni illetéket is a katolikus plébánosnak fizették, holott ezek szolgálatait valójában igénybe sem vették. A protestáns papokat az artikulás helyeken a „Carolina resolutio“ a katolikus esperesek felügyelete alá helyezte. Vegyes házasságot csak katolikus pap előtt lehetett kötni, s a vegyes házasságból született gyermekek mind katolikusok lettek. A protestáns hitre áttérő katolikusokat az állam büntette. A templomok ügyében úgy rendelkezett, hogy csak a bizonyíthatóan 1681 előtt is protestáns kézen levő – katolikus szertartás szerint fel nem szentelt – templomot kaphatta vissza a gyülekezet, ám ezt is csak az artikulás helyeken. Közhivatalok viselői számára ún. „**decretális eskü**“ letételét írta elő, amelyet – mivel többek között Szűz Máriára és az összes szentekre is esküdni kellett – hithű protestáns nem tehetett le, s ezzel a protestánsokat tulajdonképpen kizárták a közhivatal-viselésből. A katolikus ünnepeket viszont mindenki számára megtartani kötelezte a rendelet.

1731. december 5-én a Carolina resolutiora hivatkozással jelenik meg a helytartótanács rendelete, amelyben: „*a vármegyék azokat a helységeket, melyek az országos törvényekben nincsenek megnevezve, de a protestánsok azokban mégis szabadon gyakorolják vallásukat, írják össze, és a jórend érdekében templomaikat foglalják el*“.¹⁴³

*Az 1732. esztendőben aztán az esztergomi érsekség területén levő, már csak lévitát tartó gyülekezeteket fosztották meg vallásgyakorlatuktól. Mocson Neszmélyi János, Búcsón Vörös Mihály, Bátorkeszin Tállyai András és Kisújfalun Jóba István lévitákat eltiltották szolgálatuktól.*¹⁴⁴

Ilyenformán a Kisújfaluról elűzött lelkipásztor után a vármegye eltiltotta a papot helyettesítő lévitát is a nyilvános istentiszteletektől és a vallásgyakorlattól. Ezt az eltiltást azonban sehol sem vették komolyan, mert Mária Terézia trónra lépéséig ismét szolgálnak léviták a protestáns gyülekezetekben. Kisújfalun ez idő tájt nem ismerjük név szerint a szolgálattevőt.

*A lévita (preorans, előkönyörgő) teológiát végzett ifjú. Tisztuk volt az iskola s az istentisztelet vezetése. Egyéb papi funkciót azonban csak rendes lelkészé képesítésük után teljesíthettek.*¹⁴⁵

Az 1731-es rendelet megszületése után nevezték a nem artikulás helyeken (így Kisújfalun is) a lelkészeiktől megfosztott gyülekezeteket „**árva gyü-**

143. KÚR 1993, 266.o.

144. KÚR 1993, 267.o.

145. Sz. KISS 1879, 62.o.

lekezeteknek“. Itt az artikuláris helyeken meghagyott protestáns lelkész nem jelenhetett meg sem prédikálni, keresztelni, esketni vagy temetni. A protestáns lelkész szolgálatait csak az artikuláris helyek „**virágzó egyházaiban**“ lehetett igénybe venni. De oda az árva gyülekezetek tagjainak a szolgáltatások igénybe vétele miatt tilos volt elmenni. Mivel a királyi rendelet 4.§-a a földesúr jogát – amilyen a földesúr vallása, olyan lesz a jobbágysáé is – vallási téren épségben hagyta, így azokon a helyeken, ahol a katolikus vallású földesúr ragaszkodott jogaihoz, ott a protestáns jobbágnak két lehetősége maradt csak. Vagy katolizált, vagy elköltözött otthonából. Úgy látszik, falunk földesurairól, a Pálffy-család a mérsékelt réteghez tartozott, mert a gyülekezet e veszélyes évtizedeket viszonylag épségben élte meg.

Hogy a történelem nagyon is itt járt a falu környékén, bizonyítja ez az egyház-látogatási jegyzőkönyv.

1732 – Kisújfalu – Egyházlátogatás

Ismételt egyházlátogatás a kisújfalui egyházban, amely az egykori udvarnok Pálffy örökösének birtokához tartozik. Itt egykor kőtemplom volt nádtetővel. Szent István tiszteletére ajánlották, aminek szentélyében körben szobrok és festmények voltak. Ugyanebben a szentélyben volt az emelvény és néhány szék. Szőnyeg sehol sem látszott. Mellette volt a két-oszlopos harangláb.

A parókus lelkész jövedelme

Gazdák és zsellérek 27-en voltak, akik fejenként egy-egy nagyszombati mérő magot adtak. A gyülekezet ősziből 12 pozsonyi mérő magot adott. Van szántóföldje az Öreg-dűlőben két ekényi Gyenes János és Bócs István földje között. A Kürti úton két ekényi Takács István és Csanda János birtoka között. A Tilalmas-dűlőben 2 ekényi Udvardi István és Udvardi János területe között. Rét a népiesen Pap Rétyének nevezett helyen, három szekér széna behordással. Magtermés 30 pozsonyi mérő tavaszi és 20 pozsonyi mérő őszi. Ebből 4 mérőnyi búza. Egy urna bor, nyolc szekér tűzifa.

Advocatus est Notarius Calvinistiens - Ügyvéd és jegyző kálvinista, aki a közügyeket intézi. Munkáját kedvvel és határozottan végzi. A megoldásokat Isten előtti felelőséggel teszi. Turcsányi György és Nagy István megmutatták a királyi és érseki határozatot és megbízatást, amelyek egy szájjal rossznak nyilvánították, hogy elhagyta az igaz vallást. Térjen vissza, mert így nem alkalmazható erre a szolgálatra.¹⁴⁶

146. Prímási Levéltár. Esztergom. Canonica Visitationes L. 25.a. 68.

Vilitata item e. ¹ ~~1~~ ² ~~2~~ ³ ~~3~~ ⁴ ~~4~~ ⁵ ~~5~~ ⁶ ~~6~~ ⁷ ~~7~~ ⁸ ~~8~~ ⁹ ~~9~~ ¹⁰ ~~10~~ ¹¹ ~~11~~ ¹² ~~12~~ ¹³ ~~13~~ ¹⁴ ~~14~~ ¹⁵ ~~15~~ ¹⁶ ~~16~~ ¹⁷ ~~17~~ ¹⁸ ~~18~~ ¹⁹ ~~19~~ ²⁰ ~~20~~ ²¹ ~~21~~ ²² ~~22~~ ²³ ~~23~~ ²⁴ ~~24~~ ²⁵ ~~25~~ ²⁶ ~~26~~ ²⁷ ~~27~~ ²⁸ ~~28~~ ²⁹ ~~29~~ ³⁰ ~~30~~ ³¹ ~~31~~ ³² ~~32~~ ³³ ~~33~~ ³⁴ ~~34~~ ³⁵ ~~35~~ ³⁶ ~~36~~ ³⁷ ~~37~~ ³⁸ ~~38~~ ³⁹ ~~39~~ ⁴⁰ ~~40~~ ⁴¹ ~~41~~ ⁴² ~~42~~ ⁴³ ~~43~~ ⁴⁴ ~~44~~ ⁴⁵ ~~45~~ ⁴⁶ ~~46~~ ⁴⁷ ~~47~~ ⁴⁸ ~~48~~ ⁴⁹ ~~49~~ ⁵⁰ ~~50~~ ⁵¹ ~~51~~ ⁵² ~~52~~ ⁵³ ~~53~~ ⁵⁴ ~~54~~ ⁵⁵ ~~55~~ ⁵⁶ ~~56~~ ⁵⁷ ~~57~~ ⁵⁸ ~~58~~ ⁵⁹ ~~59~~ ⁶⁰ ~~60~~ ⁶¹ ~~61~~ ⁶² ~~62~~ ⁶³ ~~63~~ ⁶⁴ ~~64~~ ⁶⁵ ~~65~~ ⁶⁶ ~~66~~ ⁶⁷ ~~67~~ ⁶⁸ ~~68~~ ⁶⁹ ~~69~~ ⁷⁰ ~~70~~ ⁷¹ ~~71~~ ⁷² ~~72~~ ⁷³ ~~73~~ ⁷⁴ ~~74~~ ⁷⁵ ~~75~~ ⁷⁶ ~~76~~ ⁷⁷ ~~77~~ ⁷⁸ ~~78~~ ⁷⁹ ~~79~~ ⁸⁰ ~~80~~ ⁸¹ ~~81~~ ⁸² ~~82~~ ⁸³ ~~83~~ ⁸⁴ ~~84~~ ⁸⁵ ~~85~~ ⁸⁶ ~~86~~ ⁸⁷ ~~87~~ ⁸⁸ ~~88~~ ⁸⁹ ~~89~~ ⁹⁰ ~~90~~ ⁹¹ ~~91~~ ⁹² ~~92~~ ⁹³ ~~93~~ ⁹⁴ ~~94~~ ⁹⁵ ~~95~~ ⁹⁶ ~~96~~ ⁹⁷ ~~97~~ ⁹⁸ ~~98~~ ⁹⁹ ~~99~~ ¹⁰⁰ ~~100~~

Peoventus Parochi.

Peoventus Parochi. ¹ ~~1~~ ² ~~2~~ ³ ~~3~~ ⁴ ~~4~~ ⁵ ~~5~~ ⁶ ~~6~~ ⁷ ~~7~~ ⁸ ~~8~~ ⁹ ~~9~~ ¹⁰ ~~10~~ ¹¹ ~~11~~ ¹² ~~12~~ ¹³ ~~13~~ ¹⁴ ~~14~~ ¹⁵ ~~15~~ ¹⁶ ~~16~~ ¹⁷ ~~17~~ ¹⁸ ~~18~~ ¹⁹ ~~19~~ ²⁰ ~~20~~ ²¹ ~~21~~ ²² ~~22~~ ²³ ~~23~~ ²⁴ ~~24~~ ²⁵ ~~25~~ ²⁶ ~~26~~ ²⁷ ~~27~~ ²⁸ ~~28~~ ²⁹ ~~29~~ ³⁰ ~~30~~ ³¹ ~~31~~ ³² ~~32~~ ³³ ~~33~~ ³⁴ ~~34~~ ³⁵ ~~35~~ ³⁶ ~~36~~ ³⁷ ~~37~~ ³⁸ ~~38~~ ³⁹ ~~39~~ ⁴⁰ ~~40~~ ⁴¹ ~~41~~ ⁴² ~~42~~ ⁴³ ~~43~~ ⁴⁴ ~~44~~ ⁴⁵ ~~45~~ ⁴⁶ ~~46~~ ⁴⁷ ~~47~~ ⁴⁸ ~~48~~ ⁴⁹ ~~49~~ ⁵⁰ ~~50~~ ⁵¹ ~~51~~ ⁵² ~~52~~ ⁵³ ~~53~~ ⁵⁴ ~~54~~ ⁵⁵ ~~55~~ ⁵⁶ ~~56~~ ⁵⁷ ~~57~~ ⁵⁸ ~~58~~ ⁵⁹ ~~59~~ ⁶⁰ ~~60~~ ⁶¹ ~~61~~ ⁶² ~~62~~ ⁶³ ~~63~~ ⁶⁴ ~~64~~ ⁶⁵ ~~65~~ ⁶⁶ ~~66~~ ⁶⁷ ~~67~~ ⁶⁸ ~~68~~ ⁶⁹ ~~69~~ ⁷⁰ ~~70~~ ⁷¹ ~~71~~ ⁷² ~~72~~ ⁷³ ~~73~~ ⁷⁴ ~~74~~ ⁷⁵ ~~75~~ ⁷⁶ ~~76~~ ⁷⁷ ~~77~~ ⁷⁸ ~~78~~ ⁷⁹ ~~79~~ ⁸⁰ ~~80~~ ⁸¹ ~~81~~ ⁸² ~~82~~ ⁸³ ~~83~~ ⁸⁴ ~~84~~ ⁸⁵ ~~85~~ ⁸⁶ ~~86~~ ⁸⁷ ~~87~~ ⁸⁸ ~~88~~ ⁸⁹ ~~89~~ ⁹⁰ ~~90~~ ⁹¹ ~~91~~ ⁹² ~~92~~ ⁹³ ~~93~~ ⁹⁴ ~~94~~ ⁹⁵ ~~95~~ ⁹⁶ ~~96~~ ⁹⁷ ~~97~~ ⁹⁸ ~~98~~ ⁹⁹ ~~99~~ ¹⁰⁰ ~~100~~

Advocatus est Notarius Calviniensis, qui
 ambrosius Peis peragit, in debitorum, illi est omne ex
 et hinc vocat omnium Abolitionis sua mti
 carum, coram D. Peoventus Peoventus Thurelany
 nomine Peah Nagy, com on st ata et mandata de
 quum et Trechi Capale qui uno ore pariter depo
 fuerunt malle de Tagum debetum relinquere, qm
 ab eo desistere et medi alij anno se submittant
 erit modi de Prostitutione et non acquiratur.

Ez az egyház-látogatási jegyzőkönyv a maga szűkszavúságában is – hiszen aránylag rövidnek mondható – sokat elárul a falu életéről és az azt befolyásoló történelmi viszonyokról. Külön érdekessége, hogy feltünteti a látogatók nevét, s ami számunkra még fontosabb, hogy a község dűlőnevei is szerepelnek benne. A Kürti út, az Öreg oldal, a Tilalmas és a Paprétye mind a mai napig élő, ismert dűlőnevek Kisújfalun. A község lakosainak feltüntetett nevét ellenőrizhetjük az 1715. és az 1720. évi összeírásból. A Bócs István az

*Az egyházlátogató maga elé idézte a jegyzőt is, aki az ev. reform. hívek nyilvános istentiszteletének vezetője. A királyi és érseki rendelet alapján a földesúri tisztartó és számvevő jelenlétében a további nyilvános vallásgyakorlattól eltiltatott. Erre mindnyájan egyhangúan azt vallották, hogy inkább elköltöznek s üresen hagyják a falut, mintsem arról lemondjanak, s hogy ők ezen intézkedésbe bele nem nyugszanak, hacsak őket ebben mások meg nem gátolják.*¹⁴⁷

egyház-látogatási jegyzőkönyvben csak elírás lehet, mert ilyen nevű lakos egyik évben sem szerepel az összeírásban, Búcsi István viszont igen.

Ugyanez az egyház-látogatási jegyzőkönyv megjelent Villányi Szaniszló munkájában is, de a vége egy kicsit más, mint a levéltári dokumentumnak:

Itt kell elmondani, hogy amit Kisújfalu református lakossága a számára nem tetsző rendelet ellen tett, akkoriban az egyetlen hathatós fegyver volt a ninestelen, jogtalan jobbágy kezében a földesúrával vagy más parancsolójával, feljebbvalójával szemben. Volt rá eset, hogy a falu népe elköltözött a földesúr földjéről, pusztán, ugaron, műveletlenül hagyva azt, s addig mentek, mígnem egy másik – hitbeli vonatkozásban megfelelő – földesúr be nem fogadta őket!

*Nem csekély merészségre vall ez a magatartás az újfaluiaktól, hiszen a község földesura – a Pálffy gróf – pallosjoggal rendelkezett, ami azt jelentette, hogy jobbágyát akár halálbüntetéssel is sújthatta!*¹⁴⁸

Az első Carolina resolutio azonban mindkét fél részéről heves ellenreakciót váltott ki. A katolikusok azt kifogásolták, hogy a király megsértette a pápa joghatóságát, a protestánsok pedig a katolikus ünnepek megtartását s a protestáns céhtulajdonosok ünnepi körmenetekben való kötelező részvételét sérelmezték.

1734 augusztusában Ráday Pál közbenjárásának köszönhetően sikerült elérni azt, hogy a nem artikuláris helyek protestánsai egyházi ügyekben felkereshették az artikuláris helyek lelkészeit. Így vált lehetségessé az, hogy

147. VILLÁNYI 1891, 118.o.

148. VILLÁNYI 1892, 76.o.

Kisújfaluról eljárhattak Madarra, esetleg Radványra egyházi ügyeiket intézni.

Az 1734. október 20-án kibocsátott ún. **második Carolina resolütio** a földesuraknak megtiltotta a lelkészek elűzését más hitvallású jobbágyaiktól. Ekkor jutnak vezető szerephez a protestáns egyházakban a világi vezetők (**egyetemes főgondnokok**) is.

A laikusok előtérbe kerülésének társadalmi okai voltak. Mivel a királyi rendeletek a protestáns egyházakat kizárták a világi életből, nem lehettek képviselve az országgyűléseken akkor, amikor a római egyház püspökei és papjai részt vettek a törvényhozásban. Így a protestáns egyházak érdekképviseletét a protestáns vallású nemesi rendű országgyűlési tagok vállalták fel.

Mivel az országgyűlés jogköréből a vallási kérdések tárgyalása kivétel, 1713 óta ún. **egyházi ágenseket** (vallási ügyvivőket) foglalkoztatnak először a bécsi udvari kancelláriánál, majd később a pozsonyi helytartótanácsnál. *„Ezeknek a rendszeres fizetéssel ellátott s általában mindenféle ügyel foglalkozó ügyvédeknek a feladata volt a közigazgatás és bírászkodás központi és legfőbb hatóságainál állandóan képviselni egyházaik érdekét. Az ő hivatásuk volt a bárminő egyházi ügyekben hozzájuk küldött folyamodványoknak az illető helyre való beterjesztése, az ügyek elintézésének sürgetése, esetleg viszontkésleltetése, a kedvező határozat érdekében a döntésre illetékes egyének informálása és megnyerése (igen gyakran anyagi áldozatokkal), a vallásügy terén tervbe vett cselekvések figyelemmel kísérése, az érdekeltek állandó értesítése és így tovább mindannak megtevése, ami csak javára szolgálhatott megbízó egyházuknak.“*¹⁴⁹

Ebben az időben jelenik meg Magyarország első tudományos történeti-földrajzi leírásának (**Notitia Hungariae novae historico – geographica**) öt kötete az ország tíz északnyugati megyéjéről (Pozsony, Turócz, Zólyom, Liptó, Pest-Pilis-Solt, Nógrád, Hont, Bars, Nyitra) Bél Mátyás tollából. A korparancsnak engedelmessé az evangélikus szerző így nyilatkozik falunkról Esztergom megye leírásában:

„a falut a környékbeliek (ti. a katolikus többség) nem sokra tartják, ugyanis helvét hitvallásúak a lakosai.“

Ízelítőül vessünk egy pillantást a kéziratra és szemelgessünk a valóban tudományos, érdekes beszámolóból. Ezért álljon itt hát Kőbölkút és Bátorkeszi leírása is Kisújfalué mellett. Itt kell megjegyezni, hogy Bél Mátyás ír először a mocsárvilág úszó szigeteiről, mint ahogy azt majd az alábbiakban olvashatjuk.

149. ZOVÁNYI 1977, 15.o.

Köbölkút

A bátorkeszi uradalom faluja, a fölső bélai birtoktól nyugatra fekszik, mélyebb fekvésű, és egy fejtős rész az elválasztó. Muzsla felé keleten és délen sík mezősége van. Nyugatra **Kisújfalu**, Búcs, valamint Magyar-Szőgyén, (északra) Sárkány és Gyiva felé egyenetlen talajú a földje. Ezért itt inkább csak szőlőt termesztenek a talaj minősége szerint. Lakói magyarok szlovákokkal keverve. Mindnyájan katolikusok, akik örülhetnek saját papjuknak és templomuknak. Abból a rétből, amelyet észak felé lát a falu, egy rész megközelíti Köbölkutat. Ez mint hatalmas vizenyősség **Kisújfalu** felől terjed és hatalmas tavakat alkot. Bennük három szigetet láthatunk, amelyek egykor egyet alkottak, később három részre külön szigetekké formálódtak. Mindegyiknek saját alakja volt: hasonló magassága?.....valójában alacsony tutajként látszottak a gyökerek között. Minden oldalról áttekinthetők voltak, egyformán merültek a vízbe. Az összesnek le voltak az oldalai horzsolódva, mivel állandóan vagy a parthoz, vagy egymáshoz ütődtek és emiatt napról-napra kisebbek lettek. Közöttük a legnagyobb, a Károli Sándor gróf birtokához tartozó a lakók szerint 600 lépés területű volt.

1731-ben, amikor ott jártunk, mintegy 280 lépésnyi volt a kerülete. A lakosok szerint a szigetek többször egyesültek, majd ismét szétváltak. Abban az időben, amikor ott jártunk, szétválva úszkáltak. A nagy mintegy 1000 lépésre volt a kisebbektől, amelyek egymástól kis távolságra voltak. Bementünk a tóba, de amikor tovább akartunk haladni, a középsőnek mondott mellett kellett elhaladnunk, de alig tudtunk a csónaknak utat találni a hínárban. Nagy nehezen megközelítettük a nagy szigetet, amely kerek volt ugyan, de egy része egészen közel volt a szárazföldhöz. Abba a sarokba, amely így képződött, csónakunkat bebiztosítottuk és a szigetre léptünk. Süppedt, remegett a talaj, de amint előbbre jutottunk, lépéseink biztonságosabbak lettek. Néhány boglya szénát pillantottunk meg, amelyeknek látása bátorítólag hatott ránk. A megmérésre nem volt jobb mód, mint lépésben körüljárni, és így állapítottuk meg a méretét. De amíg mi a szigeten bolyongtunk, a szél – hogy honnan támadt? – csónakunkat úgy a nád közé sodorta, hogy semmiképpen sem fértünk hozzá. Vártunk egy ideig, míg egy forgószél kiszabadította csónakunkat. A mérest, amit említettem sikeresen elvégeztük. A lakók szerint a széljárás Köbölkút és Kisújfalu lakosai között több vitára adott okot. Gyakran megtörtént, hogy legnagyobb sziget délkeleti szélétől hajtva a Kisújfaluhoz tartozó tórészben elakadt, majd amikor északi szél támadt, ismét köbölkúti területre úszott, ahol mélyebb vizet talált és szabadabban úszkálhatott.

A széna miatt gyakran volt vita sőt veszekedés is Köbölkút és Kisújfalu lakosai között, mivel a széljárás miatt a széna hol Köbölkútra, hol Kisújfalura

került. Végül megállapodtak abban, hogy azé a széna, akinek a területén a sziget állomásozik. Megtörtént azonban, hogy a kaszálás idején a sziget Kisújfaluhoz tartozó vízen állomásozott, így az újfaliak lekaszálták a szénát. Mielőtt azonban a szénát összegyűjthették és hazahordhatták volna, az északnyugati erős szél a szigetet a szénával együtt köbökúti területre hajtotta. A köbökútiak a szénát szépen hazahordták. Amíg a szigetek így vándorolnak, a két falu nem tudja a vitás kérdést megoldani.

Mi magunk nemcsak hallottunk az úszó szigetekről, hanem láttuk is mozgásukat.

Az e kiadványhoz készült térkép megtalálható az Országos Széchenyi Könyvtár Térképtárában, melyen jól láthatók a nevezett úszó szigetek (Vage insula) Kisújfalu határában.¹⁵⁰

Bátorkeszi

Az előbbieknél nagyobb falu, és az egész uradalom tőle kapta a nevét. Ura a többi helyekkel együtt Ófelsége palatinus Pálffy Miklós gróf, aki ezt a nemzetséget a régi birtokaiba visszajutatta. Majdnem fél katonai mérföldre van Kisújfalutól délre. Nyugaton Kürttel és Perbetével határos. Délre van tőle Bucsú vagy Bucs és északra pedig Madar. Bátorkeszi területe a legnagyobb, de ennek alig egy tizede a lakosok birtoka. A többi mind az uradalomhoz tartozik, aminek még kastélya is van, amely az uraság és a majoros gazda (tisztartó) lakóhelye. Van jó szántója, mindenekelőtt jó bora, hasznos termőföldje. Egyrészt dombos, másrészt van dombos-kavicsos része is. Kézműves ipara gyenge, az égiek nem támogatják. A lakosok nagyobb részét helvét hitvallásúak és magyarul beszélnek, de nem hiányoznak a katolikusok és a szlávok sem.

150. OSZK Térképtára, A térkép jelzete: TK 1094, mérete: 51 x 40,5 cm, kb.1740, kb.1:140000, megnevezése: Mappa Comitatus Strigoniensis, methodo astronomico geometrica concinnata. M 66mm=1 mill Hung.

16.) Kisújfalu pagus ejusdem di-
tionis, quem admodum vicinum priori di-
tioni, ita heic etiam participat ex lacuna,
estque et heic insula, haud multum exi-
lios illa, quam Supra demonstravimus
maximam. Hanc etiam Sæpius jam loco
motam observarunt accote, sed non tanto
pere uti illam. Nam hec siue quod non
dum ab uno fundo avulsa est, siue quod
avelli non potuit, a qua heic adhuc mino-
re, manet loco, quamvis paululum di-
recta, et insula instar undis Circumfe-
sa. Ceterum lacuna ista resindunt ter-
renum Kisújfaluensium a prædio Strad,
et finibus Stöldiensibus, adeo, ut exiguo
spatio inter terminos Stöldienses,
Barokszienzes, et Kürtenzes claudatur,
terrenumque habeat tumulosum, et par-
tim tenax, partim sabulosum, ideoque
parvo foenore viti, et frumento favens.
Alioqui Silva etiam dumtaxat magis simi-
lis est. Ceterum pagus haud contemnen-
dis incolis, quamvis Helvetica Confessione
addictis, contendit omni Cura, et industria
resartire loci angustias.

Annyira jól éltek együtt, hogy a magyarok utódai közül sokan elszlávosodtak. Mintegy 20 évvel ezelőtt elrendelték, hogy legyen közvetítő, tolmács a szlávok és a magyarok segítségére. A faluban látható egy nem nagy sánc, amelyet valamikor kör alakú földhányás vett körü

16. Kisújfalu

Kisújfalu ugyanazon uradalomhoz tartozó falu, miként az előbb említett szomszédja. Ugyanúgy tartoznak hozzá mocsarak és szigetek, amelyek éppen olyanok, mint a fent említettek. A lakosok ezeket is már gyakrabban látták helyükről elmozdulni, de nem annyira, mint amazokat. Mert vagy nem váltak el még az alaptól s így nem tudtak kiemelkedni a vízből, vagy mert kisebbek is voltak, így maradt hely, hogy kissé egymástól eltávolodjanak és vízzel körülvett szigeteknek látszottak. Egyébként ezek a mocsarak Kisújfalu területét elválasztották az aradi birtoktól és Szőgyén határaitól. Kis távolságra van Kőbölkút, Bátorkeszi és Kürt területétől. Földje dombos, részben agyagos, gyepes részben homokos, ezért alkalmas a szőlő művelésére és gyümölcstermelésre. Egy kis erdeje is van, ami inkább bozótosnak látszik. A falut egyébként nem sokra tartják a környékeliek, ugyanis helyét hitvallásúak a lakosai. Mindenben igyekvő emberek, de ipari dolgokban szükségét látják.

16. KISUJFALU

pagus eiusdem ditionis, quemadmodum vicinum priori diximus, ita heic etiam participat ex lacunis, est que et heic insula, haud multum exilios illa, quam supra demonstravimus maximam. Hanc etiam Saepius jam loco motam observarunt accolae, sed non tantopere uti illam. Nam haec sive quod nondum ab umo fundo avulsa est, sive quod avelli non potuit, a qua haec adhuc minore, manet loco, quamois paullulum dixemta, et insula instar undis circumfusa. Caeterum lacunae ista rescindunt terrenum Kisujfalusiense a praedio Arad, et finibus Szöldiensibus, adeo ut exiguo spatio inter terminos Kőbölkutienses, Batorkeszienses, et Kürtenses claudatur terrenum que habeat tumulosum, et partim tenax, partim sabulosum, ideoque parvo foenore viti et frumento favevens. Alioqui Silva etiam dumeto magis similis est. Caeterum pagus hand contemnendis incolis, quamvis Helveticae Confessioni addictis, contendit omnia cura, et industria resartive loci angustias.¹⁵¹

151. BELIUS 185-186.o.

1740-ben meghal III. Károly, a Habsburg-ház utolsó férfitagja, akit a trónon leánya, **Mária Terézia** (1740–1780) követ, s kezdetét veszi az osztrák örökösödési háború. Sajnos a magyar országgyűlés itt sem használja ki a kedvező alkalmat, sőt az 1741. szeptember 11-i országgyűlésen – **vitam et sanguinem** (életünket és vérünket) – felkiáltással az urak biztosítják maguknak a nemesi föld adómentességét a jobbágy vére és élete árán. Az 1737 óta tartó külpolitikai zavargások (török háború, örökösödési háború) miatt a vallásüldözés kicsit mérséklődött, s mivel a protestánsok is bőven kivették részüket a királynő trónjának védelmében, méltán várták el az udvar részéről a vallásüldözés mérséklését. A külpolitikai erőviszonyok jobbra fordulása után azonban egészen másféle „karácsonyi ajándékot” kaptak a protestánsok vallási türelem helyett. 1742. december 24-én a királynő kiadja vallásügyi rendeletét, amelyben a már említett Carolina resolútiók szigorú betartását írta elő. A vallásüldözés a római katolikus egyház részéről újra fellángol, új erőre kap.

1742 – Kisújfalu
a Koháry-család Pest megyei birtokaként jegyzett.¹⁵²

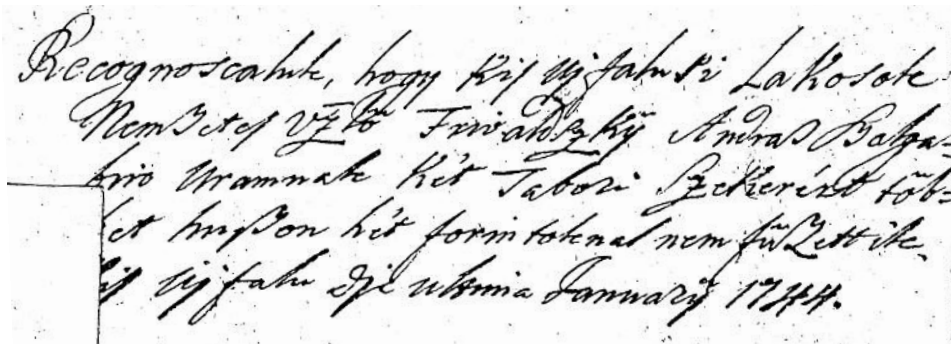
Mária Terézia rendíthetetlenül hitt a római katolikus egyház egyedül üdvözítő voltában, és alattvalóit is minden eszközzel ide igyekezett terelni.

1744

Recognoscalkunk (megemlítjük), hogy K i s Ú j f a l u s i lakosok nemzetes vitézlő Frivaldszky András szolgabíró uramnak két táborig székérért többet huszon két forintoknál nem fizettük.

Kisújfalu, 1744 január utolsó napján

Kis Újfalusi bírák és esküdtek¹⁵³

Recognoscalkunk, hogy Kisújfalusi Lakosok
Nemzetes vitézlő Frivaldszky András Szolga-
bíró uramnak két táborig székérért többet
huszon két forintoknál nem fizettük.
Kisújfalu 1744 január utolsó napján.

152. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Conscriptio et urbari, Fasc. 40, Nr.5.

153. Komárom-Esztergom Megyei Levéltár. Hatladiadó összeírások, 1744.

1746 – *K i s s Ú j f a l u:*

<i>Takács István – bíró</i>	-	1/2	13	1	6
<i>Tóth András</i>	3	1	26	2	6
<i>Csanda János</i>	-	1	26	2	6
<i>Varga György</i>	2	1	26	2	4
<i>Takács János</i>	-	1	26	2	2
<i>Takács István</i>	-	1	26	2	5
<i>Mócsa Ferenc</i>	2	1	26	2	4
<i>Búcsi István</i>	-	1/2	13	1	5
<i>Udvardy János</i>	1	1/2	13	1	5
<i>Csanda János id.</i>	-	1/2	13	1	5
<i>Takács János id.</i>	1	1/2	13	1	3
<i>Fodor János</i>	1	1/2	13	1	1
<i>Mészáros István</i>	-	1/2	13	1	4
<i>Varga János</i>	1	1/2	13	1	2
<i>Takács János ifj.</i>	-	1/2	13	1	2
<i>Takács István ifj.</i>	-	1/2	13	1	2
<i>Gyeness János</i>	1	1	13	1	5
<i>Tóth István</i>	1	1/4	6 1/2	1/2	2
<i>Tóth Mihály</i>	-	1/4	6 1/2	1	1
<i>Bajko Mihály</i>	1	1/4	6 1/2	1	3
<i>Csanda Péter</i>	-	1/4	6 1/2	1	1
<i>Udvardy István</i>	-	1/4	6 1/2	1	2
<i>Dobay Péter</i>	1	1	6 1/2	1	2
<i>Fodor Márton</i>	-	1/4	6 1/2	1	1
<i>Takács Mihály Rel.</i>	-	-	2	-	4
<i>Kovácsmester</i>	-	-	2	-	-
<i>Pásztor</i>	-	-	8	-	-

A táblázat első oszlopában a férfi családtagok száma, a másodikban a teleknagyság, aztán a megművelt föld, a rét nagysága, majd a szőlőterület kapásban van megadva. Idegenek tulajdonában volt még:

Búcsiak: Nagy Miklós 8, Varga István 5, Csekess János 8, Retkes János 3, Szőri János 2, Molnár Mihály 2, Csonger István 2, Mányai Ferenc 2, Páll András 2,

Bátorkesziek: Takács Péter 5, Tóth György 2, Tessmagi István 2 – kapásszőlő.¹⁵⁴

154. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Vagyonösszeírások. 37111 sz. filmtekercs.

Mária Terézia 1749-ben – **apostasia (hitehagyás) rendelete** – bűncselekménynek minősítette a római katolikus egyház elhagyását. Szabályozta a büntetést s az egész bűnvádi eljárást nemesek és nem nemesek esetében egyaránt.

A katolikus egyházi urak türelmetlenségét a más hiten levő jobbágyaikkal szemben jól példázza a következő dokumentum is. Sajnos Kisújfalu jobbágyainak is jócskán kijutott majd minden ukázból (lásd később a római katolikus iskola tanítója elleni kérvényt s a megye „megoldását”).

Esztergom megyei tiszttartói utasítás a 18. század közepéből:

„Mindenekelőtt a tiszttartónak kötelessége azt hozza magával, hogy alatta való jobbágyosság isteni félelemben és zablán tartassék, azért is kiváltképpen azon igyekezzék, hogy mindenütt az igaz római katolikus hit gyarapodjék és terjedjen, ahhoz képest, amely helységek tiszták az eretnokségtől, semmi lett úttal semminémű tévelygőt ne engedjenek lakosnak befogadni, vagyis csalárdképpen fortély alatt becsúszni és mivel holmi lézengő, passzus nélkül való ember más országokból is lakójul érsekség helységeiben számosan szoktak jönni, kiknek rossz cselekedetek miatt számtalan galibája és költsége szokott következni az uraságnak, annak okáért akár katolikus szín alatt, akár más fortély alatt lakójul helységben kíván letelepedni, kemény büntetés alatt tiszttartó tudta és akaratja nélkül bé ne fogadják, sőt amely helységben lutheránusok avagy kálvinisták találatnak, minden serénységgel azon legyen, hogy plébánusok istenes oktatása által az igaz keresztény római anyaszentegyháznak egységébe térjenek. – Minden helységben, akár egészben, akár felényire, akár nagyobb, akár kisebb részben kálvinista vagy lutheránus tévelygő jobbágyokkal legyen megszálltva, római katolikus hiten levő oskolamester s notárius mint a végre rendeltessék, hogy a gyermekeket oktassa, mint pediglen azért, hogy idegen s tévelygő valláson levőkhöz midőn veszedelmes halálhoz közeledő betegségben esnek, plébánust vigasztalásra elhívassa, és tudtára adja, hogy barmok módjára minden lelki vigasz nélkül e világból ki ne múljanak, kinek is kötelessége lészen minden helységbeli betegnek voltát plébánusnak bejelenteni. Hogyha pedig némely helységbeliek oly makacsoknak és vakmerőknek mutatnák magokat, hogy igaz római katolika hiten levő oskolamestert s egyszersmind notáriost szenvedni nem akarnak, vagyis holmi csalárdság és haszontalan fogásokkal attul mentenék magokat, értésére adván tiszttartó fejeskedéseket főtisztnek lészen az iránt

1749

Quietantia - Nyugta Tíz forintokrúl, mellyeket nemzetes és vitézlő Frivaldszky András Gratis Perceptor uramtól előlegül 1748. november 1-től 1749 október végéig tartó mint egy egész esztendőbéli fizetésemet fölvettem.

Esztergom, 1749 október 27.

Dobay Péter, hadnagy

Paulo Pethó, Strigonien Comissario¹⁵⁶

1749. 29ma Quietantia.
Tíz B. Seneo forintokrúl, Mellyeket en D. Vörönel Andrássy szomszéki
Helyhataloment, a 1ma sbris 1749, vagy 30ma sbris 1750, Effective D.
es Bendeles Utó Somódi, Istvánj Generalis Perceptor Uramtól
kefél pénzül fölvettem, Ellel recognoscalom. Esztergom Dje 30ma
sbris, 1750.
Dobay Péter.
Grimme Sebastiano Leteo "hujus"
Officium Strigonien. i. J. r. s. p. d. 1749.
Dobay Péter, aki újfalusi Lakos
es D. Vörö Andrássy.

keményebb rendelés.“¹⁵⁵

Ugyanilyen elismervény található a hadiadó-iratok között a következő évből is, melynek fénymásolatát jól olvashatósága miatt teljes egészében adjuk közre. Sajnos a nevezett újfalui lakosról, Dobay Péterről, ki Esztergom vármegye hadnagya volt, ezen kívül semmi más nem tudunk meg. Talán ő is a hadnagyok egyike volt, akit a közbiztonság végett a vármegye állíttatott (lásd az 1699. év Esztergom megyei regesztáit).

156. Komárom-Esztergom Megyei Levéltár. Hadiadó összeírások. 1744.

Ez évnél található még a hadiadó-beszolgáltatások jegyzékének utolsó oldalán a községi pecsét első, legkorábbi lelőhelye. A későbbi években gyakran ismétlődik az ilyen adólisták végén, és megtalálható még az egyházi anyakönyvek beszolgáltatott másodpéldányain is.

Mivel 1753-tól a helytartótanács rendeletben tiltja el az artikuláris helyek gyülekezeteinek lelkészeit attól, hogy nem artikuláris helyeken szolgálatokat végezzenek, így az iskolamesterekre maradt az a feladat, hogy a hiányzó lelkészt pótolják minden lelkészi szolgálatban. Egy évvel később a helytartótanácsi rendelet már a templomi istentiszteletektől is eltiltja a gyülekezeteket, így azok kiszorultak mindenféle csűrökbe, szükségépítményekbe – mint a vizitációs jegyzőkönyv is említi –, imaházakba, ahol csak a könyörgés volt megengedett, a prédikálás és az éneklés nem.

1755, Kisújfalu helység

Ez a hely fiókegyház, anyaegyházától, Köbölkúttól fél órányira van.

Temploma nincs, vallása vegyes. Harangjuk van, de nem megszentelt. A kálvinisták imaháza még megvan, amelynek használata, ahol minden vallásos gyakorlatot végeztek, tilos. Volt egy jó anyagból készült 4 öl hosszú, 2 öl széles szentélye a katolikusok használatára. A szentélyt freskók díszítették. Szent István királynak volt szentelve. Tetőzete nád volt. A terület birtokosai katolikusok.

Védnöke a Pálffy uraság.

Népesség

A helyet katolikusok lakják, számuk 10. Kálvinisták felnőttek 250-en, gyermekek 80-an vannak. És van 4 zsidó. Magyarul beszélnek mindnyájan. A katolikus mise hallgatására az anyaegyházba járnak. A nem katolikusok Madart, Radványt látogatják szorgalmasan. A lelkéssel jól kijönnék, ritka a panasz.

A lelkész

Most ez a hely elhagyatott.

A bizonytalanság miatt. Volt itt egykor prédikátor, akinek az elűzése után senki sem mert erre a helyre jönni.

Lelkészlak és javadalom

Lelkészlakás nincs, a prédikátor lakását a nem katolikus jegyző lakja. Lelkészlak építését az anyaegyház tervezi. E helyen a lelkész személyenként két dénárt kap. A gyülekezet közösségétől 10 ft 50 dénárt, a terményekből 10 1/2-t, és 7 szekér tűzifát. Földje is van 3 dűlőben 6 ekényi. Az Öreg-dűlőben Dobai Ferenc és az uraság juhásza között. A Tilalmas alatt Takács Péter és a pásztorok között. Minden munkát a lelkész részére elvégeznék rendes időben. Rétyje Tajnaié között van, aki köteles 3 szekér szénát a lelkész udvarára szállítani. Canabetuma 1/4 Dobai István és Fodor János között van. Az ősziékből 6, tavasziakból 4 mérőt és 3 urna bort kap. Gyapjúból 10 dénárt.

Egyházzolgák

Itt a köbölkúti néptanító szolgál, mert a gyülekezet tanítóját vallásilag eltiltották a szolgálattól. Közben mint jegyző segít. A notárius prédikációjáért temetéskor sürgős esetben 5 dénár jár.

Nem katolikus bábája is van, aki nem képzett.

Helyettesítő lelkész beállítása nem szükséges.¹⁵⁷

Bizonyosat állítani arról, mikor is szűnt meg a nyilvános egyházi élet Kisújfalun, a jelen iratokból nem lehet. Az sem világos, hogy a református többség a régi templomot használta-e, amit visszakapott, ha ugyanakkor a vizitációs jegyzőkönyv szerint saját imaháza is volt. Így arra sem kaphatunk választ, hogy a kor szokásaihoz híven a katolikusok rombolták-e le a reformátusok által használt templomot, amelyeknek aztán magukhoz vették minden használható anyagát (1754-ben Marcelházán tették tönkre így a templomot), vagy pedig magától dőlt össze, mivel a falu többsége nem használta. Bár ez a kisújfalui római katolikus vallású lakosok gyér számára való tekintettel talán nem volt lehetséges. Mindenesetre érdekes, hogy az 1755. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv nem említ (kőből épült) templomot Kisújfalun (hacsak nem a jó anyagból készült 4 öl hosszú, 2 öl széles nem az?), az 1761. évi pedig igen:

1761 Kissújfalu, fiókegyház

Temploma kőből falazott, kicsiny, alapítója ismeretlen, azt sem tudni, hogy kinek a tiszteletére épült. Vélekedés szerint a templomocskát Szent István magyar királynak ajánlották. Szentélyében néhány szegényes szék, hasonlóan igénytelen emelvény és szőnyeg (kárpit) volt, és a faoszlopokon egy kis méretű harang. A többi felszerelésről, (mivel 10 katolikus lélek mellett 250 felnőtt és 80 gyermek kálvinista volt) mást nem mondhatok, mert az időben, az átvonuló lengyelek idején elveszett.

Nem artikulás hely, azonban nincs nem katolikus lelkésze, csak jegyzője, aki sem kívül sem belül az egyházban, annak gyakorlatát, szolgálatát nem végezte ez ideig. Attól az időtől kezdve, amikor Turcsányi György visitátor (látogató) és Nagy István számvevő jelenlétében a királyi és érseki tiltást nyilvánosságra hozták. Ünnepelesen figyelmeztették a gyülekezetet, hogy ehhez alkalmazkodjanak és a katolikusokkal igyekezzenek zavartalanul együtt élni. Mind a lelkésznek, mind az iskolamesternek a járandóságot megadják

A gazdák, egyének, zsellérek évente a lelkésznek 25 Ft és egy nagyszombati mérő búzát adnak. A gyülekezet 8 szekér fát. Ősziből évente 12 pozsonyi mérővel. A gabonát learatva és hazahordva adják, a földet időben megszántják és bevetik. Ezenkívül van szántóföld a különböző dűlők-ben. Az Őreg-dűlőben a felső szomszéd Dobay Ferenc, alsó szomszéd az uradalmi juhász, 12 pozsonyi mérőnyi terület (2 ekényi). A kürti úton kívül ugyanennyi, ahol a felső szomszéd Tajnay András, az alsó

pedig Tóth Pál. A Tilalmas alatt ugyanakkora, egyenlő a felső szomszédával, az alsó szomszéd Takács Péter. Rét, amit Pap Rétyének neveznek, lekaszálják, összegereblyézik, és az összegyűjtött szénát hazaszállítják a parókiára, ahonnan 2 szekérrel a felső szomszéd elszállít.

A földesúr a védnök, aki az anyaegyházban.

Ez a fiókegyház az anyaegyháztól 3/4 órányira van, ahol van kálvinista bábaasszony, és a keresztelésnél szükség esetén jól segít.¹⁵⁸

Ceclesia Filialis Kiss-Ujfalu.

*Si murata ex lapide, desolata, exigua, molis, ejusdem fundator ignoratur, nec scitur cujus honori dicata fuerit, Opinio refertur, fuisse Ecclesiolam S. Stephani P. A. In Sanctuario, extant aliquod misera sedes, cum talismodi Cathedra, et uno tapeete, et super ligneo fulcro campana, i. parva, qvanti-
tis. De cetera suppellectile, aut dicitur cum praeter 10 animas Catholicas, reliqui adulti 250 parvuli 80, omnes sint Cal-
vinista. non aliud referunt, qviam hac tempore Solonici tra-
suus deperdita epe.*

*Quis vicarius non est, sed nec habetur Minister Sta-
thelicus praeter Notarium, qui seu intra, seu extra Ecclesi-
am eorundem Exercitia practicae hactenus non est
observatus, a quo tempore coram Provisore Georgio Turca-
ny et Rationista Stephano Nagy Inhibitio Regia, et Archi-
Episcopalis remonstrata fuit, jam abinas Testa decre-
talia observant, Constitutionibus Ducalibus se quomodo,
Dani et Catholicos imperturbate convivere patiuntur.
Atq, tam Parochi, qviam Sudi Rectori omnem recla-
m sicut in Maure solvant.*

*Singulus sive Hospes sive Ingvilinus annui solvit
Parochi 25 et frumenti hynaviensem metretam
unam, item tota Communitas lignorum currus 8. Inse-
miant vsetanno pro Solummo Sapon Pison re tantum,
dem et pro vere, fruges, ometunt et convehunt ayres
exarant et suo tempore simant, sunt dorem ayri in-
vres calcaturas Tivisi. In Öregh-dölle ubi superior vi-
vius Franciscus Dobaj, inferior Opellio Communitas ca-
pacitatis Sapon Pison re In Kärthi-ut kivul ejusdem
capacitatis in vicinia superiori Andrea Sajma Inverri
Pauli*

A XVIII. század sajátossága, hogy a katolikus egyház a bábákat a keresztség kiszolgáltatására is felhatalmazza. Ezt az előírást a protestáns községekre úgy kellett ráerőltetni. Nem a bábák szülésnél való segédkezését kifogásolták, hanem a keresztség kiszolgáltatását. A katolikus egyház tanítása szerint „*a keresztség szükséges az üdvösséghez. Ennélfogva koraszülött vagy gyenge gyermeket, még ha pap nincs is kéznél, sietve kell megkeresztelni, nehogy meghaljon a templomi keresztelés előtt. (...) Róma ilyenformán megengedi, sőt előírja az ún. bábakeresztelést, de ünnepélyesség nélkül, halálveszedelem idején. Minden más szertartás mellőzésével a keresztelendő fejét a keresztelő háromszor leönti és e szavakat mondja: én téged megkeresztellek az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében. Ha a halálveszedelem elmúlt, úgy a megkeresztelttel kapcsolatban később a papnak a templomban a keresztség többi szertartását is pótolni kellett.*“¹⁵⁹ Ebből a meggyőződésből kifolyólag szorgalmazták hát a református falvakban is az ott élő katolikus lakosok gyermekeit megmentendő – a bába-, ill. szükségkeresztelést. A református község bábája tehát éppúgy köteles volt a szükségkeresztelést elvégezni parancsból, mint a katolikus vallású bába meggyőződésből.

Az 1742. szeptember 15-i helytartótanácsi rendelet a legszigorúbban megparancsolja a megyéknek, hogy „*az akadékoskodó prédikátorokat az emlékezetet meghaladó időktől szokásban és gyakorlatban levő bábakeresztelés megengedésére erőhatalommal is kényszerítsék, és az ellenszegülőket a legszigorúbban fenyítsék.*“¹⁶⁰ Mint láthatjuk, a községünket érintő egyház-látogatási jegyzőkönyv tanúsága szerint a vizitátorok nálunk is megjegyzték, hogy van – igaz, kálvinista – bábaasszony, aki a kereszteléseknél jól segít. Egy ilyen kálvinista bábaasszony az Ekeli Ref. Eklézsia presbiterei előtt 1733-ban tett eskümintájának szövegét közli Kúr Géza már idézett könyve:

„*Az Igaz Isten Ki Attya Fiu Sz. Lélek, tellyes Sz. Háromság egy bizony Örök Isten, tégedet úgy segillyen, úgy áldgyon meg világi dolgaidban, s úgy idvezítsen, hogy ebben a te Bábai hivatalodban, mind szegény, mind gazdag Sérelmes Szülésben vajudo Asszonyokkal, jó Lelki ismerettel, minden Személy válogatás nélkül, tőled kitelhető képpen hiven eljársz, és igazán szolgálsz. Ha penig a szülés közben valami In. csapása vagy itéleti elő adgya magát a Lelki Tanítónak hirre adod, Mind a Kisededet, mind a Sérelmes anyát kegyesen rájok vigyáztván ápolgatod, tisztogatod, takargatod, s erőtlenségükből felsegíted. Ebbeli Hivatalodban sem Atyafiségért, sem barátságért, sem adományért, sem gyűlölségért, haragért, szeretetért egynek jobban nem kedveszsz, mint másiknak, vagy nem kedvetlenkedel, hanem Istentől reád bizatott*

159. SEBESTYÉN 1994, 43.o.

160. KÚR 1993, 305.o.

igazság szerint munkálkodik velek, minekutánna penig az sérelmes anya betölti az ő tisztulásának 6 heteit, a Kisdedet az Anyával egyben az Isten házában felkiséred. Isten tégedet úgy segillyen.

Regula:

1. Ha a vajudo Asszony felettébb sérelmes volna, segítségre ha más jó öreg asszonyt, vagy itt a helységből, vagy más helységből kívánna, nem bánhattya semmire (dum periculum sit in partu) csak az ő fizetése legyen meg.

2. Ordinare 9 napig járjon a sérelmeshez, ha penig a sérelmes tovább kívánna, fizetése megjobbittassék.

3. A szegénységtül viseltetett asszony legalább hat garast ad fizetésül az ordinárius lészen nyolc garas, az előhasi asszony ötven pénzt. Ha ki ezen felül akar adni, senkinek kezét meg nem lehet fogni.

(Piko Suska bábaságában eképpen eskütt meg az Ekli Rf. Szent Ekklesiának Presbiteri előtt Anno 1733. Die 12 Martiy Szombathi István Predikátorságában.)... “¹⁶¹

1762. szeptember 18.

Általános javadalom összeírása Kisújfalun

Esztergom megyében a megye diaecesiája nevében. Tisztelendő Klastromy András jelenlétében a lelkész és a fődiakonus végezte el.

A katolikus tanító kirendelése után, számára a következő javadalmat írták össze:

A tanító háza a település közepén van, a falu többi házaihoz hasonló. A nem katolikus jegyző lakik benne, ahol a Rákóczi-forradalom előtt kálvinista prédikátor lakott. A köbölkúti lelkészhez tartozik ez a hely, mint fiókegyház.

1. pontja a javadalomnak:

A nem katolikus jegyző lakása, egy nagy szoba két részre osztva, kis kerttel. E mellett két szekér szénát tartoznak a lakosok behordani, amelynek értéke 2 forint. Földje van ősziekre és tavasziakra, 9 pozsonyi mérő gabonára. A vetést, aratást és behordást és minden vele járó munkát a lakosok végzik a maga idejében. Magból 18 pozsonyi mérővel kap, amit a lakosok rendesen összeadnak.

2. pont:

A Köbölkúton való segítségért a tanító 1 ft. 50 dénárt kap. Egyházi gyűjtésből 10-15 dénárt. Beszédekért 7 dénár, temetéseknél ha teljeset

végez 25 dénár, egyébként 12 dénár.

3. pont:

Elszegődési díj 12 forint. A gyermekek tanításáért a tanító évente 1 ft. kap. A kisújfaliak a köbölküti tanítónak is fizetnek, amely félórányira van a falutól. Levél megírásáért és feladásáért 25 dénár.

A fenti módon ténylegesen az előírás szerint végeztük az összeírást, amelynek igaz voltát, hitelességét aláírásunkkal és pecsétünkkel igazoljuk.

Kovács János, Klastromy András¹⁶²

Az ellentétek az udvar, a papság és a nemesség között csak az 1764–65-ös országgyűlésen nyilvánultak meg, amikor is a nemesi földek adómentességét szerette volna eltörölni az udvar. Mivel megegyezés nem született, Mária Terézia szakít a magyar rendi alkotmányosság formális tiszteletben tartásával is.

A csendes ellenreformáció akkor veszít erejéből, amikor 1765-ben meghal Mária Terézia férje, és fia II. József társuralkodó lett, s a „kormányzó társ” felvilágosult szellemű valláspolitikájának befolyása érvényesülni kezdett.¹⁶³

Az esztergomi levéltárban található a következő két levélnek az eredetije, melyben arra kéri a megyei hatóságot, hogy a hivatalból kirendelt tanítót hívják vissza, mivel a község két tanító javadalmazását nem tudja vállalni, a református lakosoknak ugyanis a katolikus tanító nem kellett. E levelekre a válasz az volt, hogy felmérték a lakosok vagyont, vajon el tudnak-e tartani két tanítót, vagy sem.

1762 – Felséges és Főtisztelendő Püspök Úrnak

Nagyrabecsülésünk.

Tudomásul vettük azt a kir. helytartótanácsi határozatot, amelyet az Esztergom megyei tanácshoz küldtek, amely megfellebbezte az Önök 1760. június 6-án küldött végzését. Ebből a határozatból több minden érthető. Többek között tudatja, hogy Kis-Újfalu helységbe a nagyra becsült Esztergom megyei hatóság az elmozdított nem katolikus tanító helyére katolikus tanítót rendelt, nevezett ki az ifjúság nevelésére. Ennek következménye előre is látható.

162. Prímási Levéltár. Esztergom, Köbölküti plébániairatok.

163. LADÁNYI-PAPP-TÓRÉCZKI 1998, 50.o.

Mivel pedig a nagyra becsült vármegye értesítése szerint a kirendelt tanító katolikus, a helység pedig kicsiny és a lakosok nincsenek olyan anyagi helyzetben, hogy a katolikus és a helvét hitvallású vezetés a jegyzőt nélkülözze, aki most az ügyeket rendezi. Katolikus és nem katolikus tanítót nem tudnak eltartani. Ezért a kirendelt tanítót helyezték máshová. A javadalom mennyisége, amit a kinevezett tanító a katolikus és nem katolikus lakosoktól kap, meghatározott, fix.

Itt, valamint az Esztergom megyénél a mai nappal elrendelik, hogy a tanítói javadalom összeírása ilyen formában a megye és diacesa beleegyezésével elfogadtassék és rendesen megtörténjen.

Így magát, az Uraságotok fellebbezését a diacesa embereinek véleményezése nélkül tudatja a királyi helytartótanáccsal.

*Kelt a pozsonyi helytartótanács vidéki tanácsán, 1762. október 7-én.
Hálával Uraságtoknak: Balassa Pál és Battyán László¹⁶⁴*

1763 – Felséges Püspök Urunknak, Nagyrabecsülésünk!

Tekintettel az esztergomi egyházmegyében fekvő Bátorkeszi és Kisújfalu katolikus népiskolai tanítók kinevezésére és beiktatására, minthogy a kért és Uraságotok által elkészített tájékoztatás nemcsak váratlanul és főlegesen érkezett, de a nagyra becsült tanács végzése megaláznál is tűnik. Az aranyláncok feltételénél a beiktatandókra az érseki diakónushelyettes is jelen volt. Innét, amíg Uraságtok végzését megkapjuk, mostantól a fődiakónus nyomására a szerzett tájékoztatásnak e vidék tanácsa érdemben aláveti magát. Uraságtoknak ugyanezen, október 7-én küldött végzését gondatlanul mellőzték, ami ezen megismételt tudósításhoz vezetett. A pozsonyi helytartótanács, 1763. március 14.

Uraságtok iránt készséggel,

Hivatali szolgálatból: Balassay Pál, Battyán László és Fábian Kovács Károly.¹⁶⁵

164. Prímási Levéltár. Esztergom. Egyházközségi levelek

165. Prímási Levéltár. Esztergom. Egyházközségi levelek

Inscriptio

Parochiarum Archidiececesis Sirigoniensis in *Hornicau* Cognomine situatarum ad Districtum Cathedralera pertinentium per *Nommodum* Reverendum Dominum *Andream Mastrony* Vice Archidiaconum Cathedralera ex parte *Diacesana*. *Unus* vero *Joanem Kazy* *Hornicau* *Sirigoniensis* *Tucalen* ex parte *Hornicau* *Derucavis* *Mensibus* *Junio* & *Julio* *Geracta*. *Anno* *1766*

Filialem item habet

3ta Miss *Unus* *lora* *Quadrante* *ubi* *Ecclerian* *nulla* *20* *lora*
Missale *offian* *eciam* *per* *consequens* *ad* *Ecclerian* *spec* *&* *nulla*
tema *Maere*

Summa Revenuum Ecclesie

<i>Parochialis</i>	<i>Nulla</i>
<i>Parochialis</i>	<i>Ex Canabeco</i> <i>lora</i> <i>medi</i>
<i>Annona</i> <i>habet</i>	<i>Ex Gramine</i> <i>per</i> <i>Nicola</i> <i>colligi</i> <i>lora</i> <i>habet</i> <i>lora</i>
<i>Proventus</i>	<i>Currus</i> <i>duos</i> <i>a</i> <i>120</i>
	<i>Ex Agris</i> <i>per</i> <i>Nicola</i> <i>cultis</i> <i>fundum</i> <i>lora</i> <i>lora</i>
	<i>lora</i> <i>col</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>per</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i>
	<i>31</i> <i>a</i> <i>250</i>
	<i>Arrend</i> <i>eccl</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i>
	<i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i>
	<i>17</i> <i>a</i> <i>1250</i>
<i>2da</i> <i>Ex</i> <i>Sola</i>	<i>Ex</i> <i>Bapuz</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>a</i> <i>125</i>
<i>qua</i> <i>ex</i> <i>Sex</i> <i>An</i>	<i>Introduc</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>a</i> <i>120</i>
<i>nonum</i> <i>Maer</i>	<i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>a</i> <i>100</i>
<i>facia</i> <i>lora</i> <i>lora</i>	<i>Introduc</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>a</i> <i>125</i>
<i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i>	<i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>lora</i> <i>a</i> <i>1</i>
<i>lora</i> <i>lora</i>	<i>Mulier</i> <i>lora</i> <i>a</i> <i>50</i>
	<i>Summum</i> <i>a</i> <i>150</i>
	<i>ex</i> <i>lora</i> <i>lora</i>
	<i>a</i> <i>Novo</i> <i>lora</i>

Összeírás

Az esztergomi érsekség Esztergom megye területén fekvő egyházainak, amelyek Klastromy András érseki helynök felügyelete alá tartoznak. Kazy János megyei jegyző vezetésével, 1766. június-július hónapjaiban küldöttség látogatást végzett.

Kisújfalu az anyaegyháztól távoli 3. leányegyház.

A parókia bevételeinek összege: nulla

Az egyház jövedelme: nulla

Egyházi épület: nulla

1/A parókiának azelőtt volt jövedelme

Gabonából: 1 pozsonyi mérő, széna házhoz behordva 2 szekér, á. 2 forint. A szántóról a lakosok által összegyűjtött gabona 31 pozsonyi mérő, á 50 dénár. Rozs kb. 29 mérő, á 30 dénár. A tűzifát a község behordta, á 1 ft. 50 dn.

2/ Stólából, ami 6 év anyakönyveiből megállapítható:

Keresztelés: 25 dn., Egyházkelés: 25 dn., Esketés: 60 dn., Temetés: idős férfi: 1 ft., asszony: 80 dn., fiatal: 50 dn. Egyházi gyűjtés: – .

3/ Egyházi földek

Természetben minden pozsonyi mérő után 1/2, összesen 22 1/2. á. 67 1/2.

4/ Tizenhatod

Bor 2,5 urna, á 1 ft 25 dn. Vegyes pozsonyi mérő 6, á. 62 1/2 dn. Zab 4, á 30 dn. Bárány 1, á 45 dn.

5/ Összesen: 79 ft. 95 3/4 dn.¹⁶⁶

Ha a vizsgálódás eredménye azt mutatta, hogy a falu elbír még egy tanítót, akkor fizethette a katolikus tanítót is, aki tulajdonképpen semmi munkát nem végzett, hiszen a falunak akkor 23 római katolikus gyermek lakosa volt (1766-os népszámlálási adat), és ugyanúgy a református jegyzőt, aki a tanítást valójában végezte (a 163 református gyerek számára – ua. a forrás). Ilyenformán a helytartótanácsi rendelet megfosztotta Kisújfalu reformátusait lelkészétől, lévitájától, majd a református iskolamesterétől is. Így a Szentírás olvasása, vallási énekek éneklése csak a szűk családra korlátozódott.

Az 1766. évi népszámlálás eredményei Kisújfalun:

Az összlakosság 456. Ebből 229 férfi, 227 nő. Ebből 138 nagykorú férfi, 91 pedig 15 év alatti. 128 felnőtt nő, 99 pedig 15 év alatti leány.

A községben jobbágy lakos csak református vallású volt. Összesen 226 nagykorú, ebből 115 férfi és 111 nő, valamint 165 15 évnél fiatalabb gyerekek, ebből 76 fiú és 89 leány.

A szolgálók – servi (pásztorok, juhászok, községi és uradalmi szolgák) mind római katolikus vallásúak voltak, összesen 39 felnőtt, ebből 22 férfi és 17 nő, valamint 25 gyermek, ebből 15 fiú és 10 leány. A nevezett évben házasságot csak református vallású jobbágyok kötöttek, összesen 5 pár.

Összesen 24 gyerek született, ebből 15 fiú és 9 leány.

Meghaltak mindössze 5-en, 2 férfi és 3 nő.¹⁶⁷

A r a d o n e k k o r:

35 személy élt. 16 férfi, 9 nő, 5 fiú és 5 leány, mind római katolikus vallásúak.¹⁶⁸

167. Magyar Országos Levéltár, Budapest. 37107sz. filmtekercs 27.és 28.oldal. Párkányi járás népszámlálási adatai.

168. Magyar Országos Levéltár, Budapest. 37107sz. filmtekercs 53.és 54.oldal. Párkányi járás népszámlálási adatai.

Kisújfalu urbárium

Az elhatalmasodó földesúri kizsákmányolás parasztmozgalmak kibontakozásához vezetett, amit az udvar az 1767. január 23-án kibocsátott **úrbéri rendelettel** próbál megoldani. Az úrbérrendezést a királynő által kiküldött biztosok hajtották végre, zömében 1770–1774 közt. Jelentősége, hogy a földesúr-jobbágy viszonyt állami ellenőrzés alá helyezte, s – a földesúri kizsákmányolást korlátok közé szorítva – lehetővé tette az állami kizsákmányolás fokozását.

Az úrbérrendezés megállapította megyénként a föld minőségétől függően a teleknagyságot. Egy egész telek országos átlagban 7 kat. hold rétből és 18 kat. hold szántóból állt, ehhez járult egységesen 3/4 kat. hold belső telek, összesen tehát 25 3/4 kat. hold. Megszabja az úrbéri rendelet továbbá a jobbágy terménybeszolgáltatásait (földesúri kilenced és különböző konyhai ajándékok), pénz- és munkaszolgáltatásait. A robot maximuma évi 52 igás-, illetve 104 kézirobotnap, s ennek legalább negyedrésze a téli félévre kell, hogy essék. Töredéktelek jobbágy robotja arányosan kisebb, a zselléré 18, a házatlan zselléré 12 kézirobotnap. A jobbagyokat a földesúr kisebb vétségekért pénzbírsággal nem, csak botütéssel, vagy 1–3 napi kézi robottal büntethette. A jobbágy bírói fóruma továbbra is az úriszék, de innen fellebbezhet a megyéhez is.

A Magyar Országos Levéltár őrzi Kisújfalu urbáriumát 1768-ból, melynek ismertetését Dr. Tóth Ede levelezéséből adjuk közre.¹⁶⁹

1768 – Kisújfalu Urbárium

Novem puncta Examines

1. Vagyon e mostanság Urbarioma ezen Helységnek? ha vagyon minemű? mennyi időtől fogva hozattatott bé?

2. Ha Urbarioma nintsen, a Jobbágyi kötelességet teszik e Contractus szerént mind a Jobbágyok, mind a Zsellérek? mennyi ideje már annak, hogy azon bé vett szokás kezdődött? avagy Contractusra lépett ezen helység földes Urasággal? nemdenem ezen mostani Urbárium, avagy Contractusnak tétele előttig voltak mások, és ha voltak mineműek, és mikor kezdődött ezen mostani szokásban levő kötelességnek praestatiója.

3. Az hol az Urbariumok avagy Contractusok nintsenek, miből álló a Jobbágyoknak, és Zselléreknek adózása, és Kötelessége, a Ki mostan-

169. TÓTH Ede szíves levélbeli közlése alapján. 1988. november.

ság szokásban vagyon? mikor és mi módon hozattatott bé azon Kötelességbe, és adózás?

4. Minemű haszonvitelei vannak ezen Helységnek, és Határnak, avagy ellenben minemű károk szokták közönségessen érni őtet, és határját?

5. Hány és minemű Hold számos földgye, és réttye vagyon egy egész házhelyes gazdának, és hány posonyi mérőtt vethet egyik egyik hold számos földjében, nem de nem a réttyein sarjút is kaszálhate?

6. Minemű és hány napi munkát vitt egy egy gazda eddig végben, és hány vonyó marhával? és a midőn a robotra mentek, és vissza jöttek, be számláltatott é azon járás kelésnek ideje is a napi számhoz?

7. Adnak é az itt való lakosok a földes Uraságnak Kilenczedet, ha adnak minemű Termésből és javakból adják azt? s mennyi üdőtől fogva, és vagyon é a Kilenczedbeli adózás ezen N. Vgyében más földes Uraság-nál is be vett szokásban. Ezen kívül más adózás fejében mit szokott ekkorig egy egy Jobbágy adni esztendőnként az Uraságnak, jelesül pedig olytán akár kész pénzből, akár más egyébből adatott adózás, és ajándék miből álló volt?

8. Hány pusztta hely vagyon ezen Helységben? mennyi üdőtől fogva? mi okbul pusztultak el? és azon helyeket assentineáriával edgyütt kik bírják?

9. Ezen Helységnek lakossi örökös Jobbágyok é, vagy nem?

Puncta Responsoria

Először:

Urbariuma ennek a Helységnek nincsen, nem is volt.

Másodszor:

Contractussok sincsen, azért csak bé vett szokás szerint a Jobbágyok emlékezetektül fogva Méltóságos Földes Uroknak adóznak és Robottáznok.

Harmadszor:

Bévett szokás szerint az Egyisz Helysig átallyában füzet az Uraságnak Census fejében Kész pinzt flor.77, Dénár 46 1/2, Konyhára való: Baromfiért flor. 8 Dénár 25. Ezeken föllül az Uraságnak ezen Helység ugyan attollyában szánt, vet, trágyáz, arat, gabonát és szénát hord, kaszál, gyüit, kapál, szüretül, fát és nádót vág, azokat szekereken bé hordgya Méltóságos Uraság Épületei Körül Szekerestül és gyalogul. Szemes jószágot részszerint Dúnára részszerint pedig Posonban hordja emlékezetektül fogva.

Negyedszer:

E Helysinek vagyon ingyen Esztendönkint 6 szekér szénája Szt. Mihál naptól fogva UjEsztendő napig. Bor, Ser, Pálinka Korcsmájós, Méltóságos Uraságtul tüzre és Épületekre ingyen való elegendő fájok, Ház földre Nád. Alkalmatos Bort termő szőlleje, Káposztás Kertyei, és Kender földgyei. Mindenféle annyival inkább jármos és főjös Marha elegendő. Bornak helyben, egyéb terméseknek pedig eladása Kétórányi földre Dunán, vagy nígyórányi földre Komáromban vagyon. Molnárok Dunán kétórányi földre vannak. Egyéb kárvallások nincsenek, Hanem ha a Marhás dögő vagy Égi háború által edser mászor Károkat vallának Gazdaságnok nagyobb része Mezei munkában álló.

Ötödször:

Egy egisz helyes Jobbágnok önnön vallások szerint, Három vetőre, Ház Hely után 34 Hold, minden Holdot Két Posonyi mérővel számlálván, Jó termő szántó fölgye, és egy szekér szénát termő Rittyge vagyon. Réteken természet szerint való szomjúdsága miat sarjút nem lehet kaszálni.

Hatodszor:

Hol gyalog, hol pedig marhával, hármát, nígyet és hatot is. Jobbágyok ereihez képest be fogván eddig az Uraságnak szolgáltok. Szolgáltatoknak, vagyis Robottazásoknak számát meg nem mondhatták a Jobbágyok, minthogy nem edgyenkint hanem falustúl hol többet, hol kevesebbet szolgáltok eddig az ide oda való járásnak tekintet nélkül.

Hetedszer:

Jobbágyok emlékezetitül fogva Kilenczed őszi és tavaszi termésbül tulajdon magában. Borbul hegyvám nélkül, Bárányokbul, Gedákbül, Méhekbül, virágos Kenderbül pedig hetedig Kéve adatik és a Kendert Jobbágyok kikészítettik, és osztál szerint egy egisz helyes Gazda hat fíntot fony. A Kilenczed ezen Vármegyében levő többi uraságnoknál is Szokásban vagyon. Ezek fölöt semmi más tudományokat, vagy ajándékokat nem kévánt vagy vett a Méltóságos uraság a Jobbágyoktól ezüdeig.

Nyolczadszor:

Pusztá Helyek nincsenek.

Kilendszedszer:

A Lakóssok örökös Jobbágyoknak lenni magokat vallyák.

Törvény Bíró

Dobai Mihály

Esküttek

Mócsa János, Takács János, Szücs Márton

Per nie Benjaminum Tornoczi Loci Notarium.

„Az urbárium elkészítése több folyamatban ment végbe. Volt egy előzetes felmérés, amelyet 1768. augusztus 23-án Esztergom megye helyettes bírója zárt le. Az előzetes összeírást Egri Iván, Bachich F., Dobay Mihály törvénybíró, Mocsa István jogász, Tokay János és Szóts Márton jelenlétében fejezték be március 4-én. Eszerint a községben első osztályú szántókat találtak 1100 mezurát (általános mértéket jelent, annak konkrét megnevezése, pl. hold nélkül), 20 hold (jugera, ami nem egyenlő a magyar, vagy katasztrális holddal, hanem 240×120 láb = 28800 négyzetlábnyi) művelhető földet (arabilium) rétként használtak, és 10 szekér szénát nyertek ezen. Magánerdejük nem volt. A község történetére vonatkozó fontos információk azonban a következők a magyar szövegben:

A lakosság egyöntetű vallomása szerint 1768-ig Kisújfalun urbárium, vagy szerződés a község és a földesura között nem volt. (1. kérdés) A 2. kérdésre adott válasz szerint a jobbágyok és a földesúr közös megegyezése és emlékezete szerint kialakult szokások alapján adóztak vagy teljesítettek különböző munkákat, robotot. A 3. kérdésre adott válasz szerint a földesúrnak a szokásjog alapján cenzusként (becslés szerint) 77 forintot és 46 dénárt fizettek, továbbá a konyhára való baromfi helyett is évi 8 forintot és 25 dénárt. A fenti pénzösszegeken kívül szükség szerint szántottak, vetettek, trágyát hordtak, arattak, gabonát és szénát hordtak, kaszáltak, gyűjtöttek, kapáltak, szüreteltek, fát és nádat vágtak, azokat szekéren behordták. Az uraság birtokán szekéren és gyalog munkát végeztek, a földesúr jószágát részben a Dunára, részben Pozsonyba hordták. A 4. kérdésre adott válasz szerint évente a községnek 6 szekér szénája, továbbá Szent Mihálytól Újévig volt bor-, sör- és pálinkamérésre jogosított korcsmája. A tűzifát és épületfát az uraság erdejéből a szükségnek megfelelő mennyiségben az uraságtól ingyen megkapták, ezenkívül házfedő nádat vághattak, szőlőt telepítettek, káposztás kertjük is volt, továbbá kinek-kinek kenderföldje, mindenféle legelője a jármos és fejősmarha számára elegendő földterületen. A bort eladhatták helyben, egyéb terményeiket pedig a két órányi járóföldre a Dunához, vízen szállítva, vagy négy órányi járóföldre levő Komáromban. A községtől két órányi járásra voltak malmok (lehet, hogy a moci dunai malmokra utal?). Egyéb kárvallásuk a lakóknak nem volt, hacsak az, hogy időnként a marha döglök (száj- és körömfájásra, vagy dögvészre utal?) Az 5. kérdésre adott válasz szerint az egész helyes jobbágyoknak 3 vetőre, házhelyenként 34 hold (kb. 2 pozsonyi mérőt termő föld, nem pedig a mai értelemben vett hold = 0,4 ha) jól termő szántóföldje és egy szekér szénát termő rétje volt. A réteket azok szomjúsága (valószínűleg száraz talaja miatt) csak egyszer lehetett kaszálni, vagyis sarjút nem lehetett kaszálni. A 6. kérdésre adott válasz szerint gyalog és marhával három, négy

és hat robotnapot is teljesített évente a jobbágy erejéhez képest. De a szolgálat robotnapjait nem tartották nyilván, mert nem személyenként, hanem faluként hol többet, hol kevesebbet szolgáltak, így az oda-vissza út ideje mint robot, amit Mária Terézia rendelkezése előírt, a szolgálat beszámításánál nem volt figyelembe vehető. Ez arra utal, hogy a községtől távol lakó földesúr, akinek majorsági birtoka csak Bátorkeszin volt, közvetlenül egyáltalán nem vehetett semmi jobbágyi szolgáltatást igénybe a községtől, a bátorkeszi majorsági intézőnek viszont nehézkes volt állandóan Kisújfalura utazgatni vagy üzengetni egyedi szolgáltatások teljesítéséért, így az akkori szokástól eltérően itt nem következett be az a folyamat, amelyet Mária Terézia voltaképpen elrendelt, nevezetesen, hogy a földesúri terhek olyan mértékben fokozódtak volna a majorsági gazdálkodás előnyeinek kihasználása érdekében, hogy ezáltal a jobbágyok elveszítették volna állami adózóképességüket. Így a nem szabályozott úrbéri szolgáltatások a község lakói számára elviselhetőbbek voltak, az urbárium szerinti, másutt a lakosság terhein könnyítő szabályozáshoz képest, amint ezt látni fogjuk. A 7. kérdésre adott válasz szerint a község jobbágyai kilencedet adtak természetben őszi- és tavaszi- és borból nem szedtek hegyvámot, sem a bárányokból, gidákból, méhekből. De a kenderföldek használata után a megtermelt kenderből hetedik kévét adtak, továbbá a kendert saját maguk készítették ki, és annak osztálya szerint a jobbágy egész telkes mértékének arányában font az uraságnak is: az egész telek után évi 6 fonatot. A kilenced szokásban volt, de más adomány vagy ajándék szokása nem alakult ki. A községben ekkor pusztá helyek nem voltak. Mindannyian örökös jobbágyoknak vallották magukat, bár erre semmiféle írásos bizonyítékuk nem volt. A vallomást Dobai Mihály törvénybíró, Mócsa János, Takács János és Szűcs Márton esküdtek jelenlétében és tanúsága előtt tették, akiknek nevét az okmányra Tornóczi Benjámín községi jegyző írta fel. A vallomáskivevő bizottság elnöke Teleki Mózes esztergomi megyei jegyző volt, a bizottság tagjai voltak még Baranyai Benjámín és Hegyi Sándor helyettes megyei törvénybíró.

Ezek után található az iratkötegetben az előzetes helyzetet feltáró táblázat, amelyet 1768. március 4-én hitelesítettek. Az előzetes összeírás adatai a név után oszlopsorrendben a birtokos anyagi helyzetét érzékeltető, földesúri és állami adózás szempontjából figyelemre méltó adatait tartalmazza. Csak a későbbiekben, a Mária Terézia-féle rendeletek szerinti rendezés adataiból lesz látható majd, hogy az előzetes összeírásban nem mindenki szerepelt, csupán azok, akikről úgy vélték, hogy jobbágyoknak számítanak, vagyis az egész fél és negyed telkesek bevallása alapján felvett adatokról van szó. Ez a táblázat azért érdekes, mert megközelítőleg pontos képet ad azokról, akik az ur-

bárium Mária Terézia által bevezetett reformja előtt magukat mint jobbágyokat tekintették, s feltehetőleg ennek alapján az említett szolgáltatásokat teljesítették. Nem derül ki az iratokból, hogy hol voltak és miként vették figyelembe azokat, akik az előzetes összeírás során nem jelentkeztek, mindenesetre az összeírók jóindulatúnak és a földesúr is megértőnek bizonyult, tekintettel arra, hogy az új rendszer bevezetése az államnak és a földesúrnak is más-más vonatkozásban előnyös volt, de előnyös lehetett a lakosoknak is, akik az új rendszer számukra kecsgetető előnyeire való tekintettel a részletes házankénti összeírásakor felvételt nyertek az új jegyzékbe.

Név	Teleknagyság	Szemtermés Holdanként Pozsonyi mérő	Birtok- terület holdban	Rét kaszás széna
<i>Tajnay András</i>	0,25	1,25	8,5	0,25
<i>Gulás János</i>	1	1,5	34	1
<i>Kovács Mihály</i>	1	1,5	34	1
<i>Csanda Péter</i>	0,5	1,25	17	0,5
<i>Id. Csanda István</i>	0,25	1,25	8,5	0,25
<i>Farkas Mihály</i>	0,25	1,25	8,5	0,25
<i>Takács András</i>	0,25	1,25	8,5	0,25
<i>Takács János</i>	0,5	1,25	17	0,5
<i>Ifj. Takács István</i>	0,5	1,25	17	0,5
<i>Mészáros István</i>	1	2	34	1
<i>Ifj. Tóth András</i>	0,25	1,25	8,5	0,25
<i>Mócsa János</i>	1	2,25	34	1
<i>Ifj. Takács István</i>	1	2	34	1
<i>Gyenes István</i>	1	1,75	34	1
<i>Dobai István</i>	0,5	1,75	17	0,5
<i>Vargha András</i>	0,25	1	8,5	0,25
<i>Vargha Adalbert</i>	0,25	1	8,5	0,25
<i>Id. Tóth András</i>	0,5	2	17	0,5
<i>Simon János</i>	1	1,25	34	1
<i>Dobai Ferenc</i>	0,5	1,25	17	0,5
<i>Szűcs Márton</i>	1	1,25	34	1
<i>Udvardi Mihály</i>	0,25	1	8,5	0,25
<i>Szóke Mihály</i>	0,25	0,25	8,5	0,25
<i>Ifj. Mészáros István</i>	0,25	0,25	8,5	0,25
<i>Bucsi Ferenc</i>	1	2,25	34	1

<i>Udvardi János</i>	0,25	2,25	8,5	0,25
<i>Csanda János</i>	0,5	1,25	17	0,5
<i>Id. Csanda István</i>	0,5	1,25	17	0,5
<i>Tösmagi János</i>	0,25	1,25	8,5	0,25
<i>Tóth István</i>	0,25	1,25	8,5	0,25
<i>Ifj. Csanda István</i>	0,5	1,75	17	0,5
<i>Vargha István</i>	0,5	1	17	0,5
<i>Kovács István</i>	0,25	1	8,5	0,25
<i>Takács Péter</i>	0,5	2,25	17	0,5
<i>Dobai Mihály</i>	1	2,25	34	1
<i>Szóke Ferenc</i>	0,5	1,25	17	0,5
<i>Tajnai István</i>	1	1,25	34	1
<i>Takács Ferenc</i>	0,5	1,5	17	0,5
<i>Fodor Pál</i>	1	2,25	34	1
<i>Fodor János</i>	0,5	2,25	17	0,5
<i>Udvardi Ferenc</i>	0,25	2	8,5	0,25
<i>Bajkó Ferenc</i>	1	2,25	34	1
<i>Csanda Ferenc</i>	0,25	0,75	8,5	0,25
<i>Ifj. Csanda János</i>	0,25	0,75	8,5	0,25
<i>Sára János</i>	0,5	0,75	17	0,5

A fentiek mindannyian egész vagy résztelek tulajdonosai voltak. A feudális jobbágyi telektulajdon, amennyiben szokásjog szerint „örökös jobbágyoknak” vallották magukat, annyit jelentett, hogy nem csupán a földesúr állandó jobbágyai voltak, hanem egyben a ház és az ahhoz tartozó földtulajdonuk a jobbágyok örökölhető használati tulajdona volt, amelyet a földesúr tőlük önkényesen el nem vehetett mindaddig, amíg a család élt, utódokat nevelt és a jobbágyi kötelezettségeket folyamatosan a birtok használati tulajdonjogának ellenszolgáltatásaként teljesíteni tudta. A tulajdonjog kiterjedt az özvegyekre is. A Mária Terézia által elrendelt egységesítés azt eredményezte, hogy (a fenti táblázat tanúsága szerint) – bár Kisújfalun nem nagy mértékben – a jobbágybirtok teleknagyság szerinti jövedelmi forrásai (háztelek, rét, erdő, földterület nagysága) különböző okokból, különösen az örökösödés következtében aránytalanná váltak, így az adóterhek egységesen igazságos kivetésére nem volt lehetőség. Mária Terézia tehát teleknagyság szerint azonos termelési kapacitással rendelkező adózókat szeretett volna kialakítani. Vagyis a földesurak terhére elrendelte a meglévő telekmegoszlás szerint az egész, fél és negyed telek szerinti egységes vagyoni és birtokállapot kialakítását. Mint a táblázatból látható, Kisújfalu olyan földesúrhoz tartozott, aki a birtokain pél-

dás rendet tartott, tehát az előzetes felmérés voltaképpen egy szóbeli megegyezés alapján, de igen pontosan kialakult közösségi jogérzet szerint birtokló jobbágyok közössége volt.

Az előzetes összeírás a fentiekén kívül megemlíti **zsellérek**ként azokat, akiknek Kisújfalun házuk volt, de hozzá birtoktest nem tartozott (inquilini domos habent): **Sára Mihály, Udvardi József, Tóth János**. Nem tudni, hogy ezek a nevük szerint nem idegen, azaz később betelepültnek tűnő lakosok mi-ért nem rendelkeztek telekkel. Mindössze három családfőről lévén szó, lehetséges, hogy napszámból vagy egyéb munkából a fenti körülmények között megélhetési lehetőségük volt. A fenti előzetes összeírást 1783. július 14-én hiteltesítette Boros József jegyző és Ordódy András áldozópap Simor hercegprímás helyett.

Ezek alapján készült el az úrbéri összeírás végleges, nyomtatott hivatalos táblázatra bejegyzett szövege, amely az előzetesen elfogadott és írásba foglalt egyezséget, a központilag nyomtatott, a Mária Terézia által meghatározott alapelvek szerint egységesített formulába bevezette. Az országosan egységesített és csekély helyi eltéréseket tartalmazó új birtokhasználati rendet és az annak alapján megállapított állami, földesúri és egyházi adót, valamint a szolgáltatási, bérleti stb. terheket itt nincs módom ismertetni. Csak a nyomtatott szerződés szövegébe utólag tintával bejegyzett, az összeíró bizottság, a földesúr képviselője és a község lakói közötti egyezkedés alapján létrejött új megegyezés, az általánostól eltérő vagy a Mária Terézia által kibocsátott rendelet szerint a jobbágyokkal községenkénti alku alapján megállapítható részleteit jegyeztem ki. Ilyen volt először is a **telek**nek mint az adóegység területének megállapítása. Ezen a téren a szokások mellett nagy szerepe volt a jobbágyok betelepítésekor rendelkezésre álló föld mennyiségének és a szabad föld elfoglalására vállalkozók számának is, így Magyarországon a török utáni időkben egy telek megyénként változó nagysága lehetett 15–60 hold is! Kisújfalun első osztályú termőföldet állapított meg az előzetes összeírás. A föld minőségének, vagyis egy hold területre eső termőképességének meghatározása azonban igen nehéz volt... Ezért választották akkor azt a legegyszerűbb eljárást, hogy felmérték a földeket területegységgel számítva holdban. Ez újítás volt, hiszen korábban a terület nem számított, hanem csak az, hogy kinek-kinek hány mérő termése lett, függetlenül a használt területtől. A hold területegység használata alapján azonban mindenki tudta, figyelte és becsülte, melyik szomszédnak holdanként hány pozsonyi mérő őszije és tavaszija termett, vagyis a termelési kapacitás egységesíthető mértékének kizárólagosan a gabonát (kenyérgabonát) tekintették.

Kisújfalun – mint láttuk – a holdra számított termés pozsonyi mérőben magas volt, feltehetően nem a különleges földminőség miatt, hanem a lakosok jó termelési technológiájának, szorgalmas munkájának köszönhetően. Tény, hogy az egységül szolgáló teleknagyságot egységesen 22 holdban állapították meg, amihez tartozott 10 kasza rét, egyszeri kaszálásra alkalmasnak minősítve a réteket, továbbá a bormérés haszna, de a robotkötelezettség és a pontosított és kiegészített nagyságú házhely is. A szerződés szövegében előforduló ilyen bejegyzéseket a bizottság a szöveg végén levő üres helyen pontról pontra megismételte, hogy a szövegek közti bejegyzések félreérthetetlenek és ellenőrizhetők legyenek. Az első Kisújfalun készült úrbéri szerződés szövegét aláírta: Boros József jegyző, Kondé József Benedek helyettes jegyző, Gencsaly H. áldozópap (Esztergom) és Ordódy András. A szerződés helyileg megállapított pontjai a következők:

A **telek** területe, amely a ház, udvar, szérű, veteményes területrészekből áll, egy hold, vagyis két pozsonyi mérő. Aki ezzel a területtel nem rendelkezett, annak – ha a község területén belül ez kimérhető nem volt –, kárpótlásként a külterületen mérték ki a hiányzó részt. Az így kialakított telekhez tartozott 22 hold szántó és 10 kaszáló rét. Bort Szent Mihálytól Szent György napjáig árusíthattak. (Ez feltehetőleg szeptember 29-től április 23-ig tartott, ami a korábbi, szilveszterig engedélyezett borméréshez képest engedmény volt). Ezzel szemben szokatlan megterhelés volt a szabályozatlan, de láthatóan töredéknyi közös robotteljesítés helyett az új robotkötelezettség, amelyet Mária Terézia országosan egységesített, noha másutt előnyös volt a jobbágyokkal szembeni túlkövetelések meggátolására, vagyis adófizetési képességük állami nézőpontú megóvására (kisújfalui viszonylatban azonban nem). “

A földesúr és jobbágysai jó viszonyát a Pálffy-birtokon szemlélteti egy levélmásolat, a Szlovák Nemzeti Levéltár Pálffy-gyűjteményéből, melyben a helységek bírái és elöljárói följajánlják szolgáltatásaikat földesuruknak, az irántuk tanúsított jóakarattal ellenében. Az 1773-ban írt levél szövege a következő:

„Mi aláb írt Bátorkeszi Dominumhoz tartozandó örökös jobbágyok ezen levelünknek rendiben adyuk tudtára mindenkinek akiket illet, hogy my magunkat azon Uraság kegyességért, hogy tudnia illik azon Kender földöktül, mellyek az Urbarialis Sessiók közé nem számláltattak Magvas Kenderbul obveniáló heted részt elengedni méltóztatott, és egyedül az virágos kendernek hetedékiivel megelégedni méltóztatott, magunkat arra köteleztük, hogy akár mikor az méltóságos Uraságnak Ponyvákra, vagy

Zsákokra szüksége leszen magunk Ponyváit és Zsákainkat elő adni köteleztük.

Sig.: In Castello Bátorkesz die Augusti Anno 1773.

**Bátorkeszi Bírák: Fő Bíró Bentyi Mátyás, Törvény Bíró Kis András,
Esküdtek Szegi János, Király Ferencz.**

Kisújfalusi Bírák: Dobay Mihály, Butsi Ferencz

Köbölkúti bírák: Fodor Márton, Nagy Imre,

**Nagy bényi Bírák: Lahó István, Mike György, Dávid István,
Juhász János,**

Kis Gyarmathi Bírák: Kováts András, Kovács József¹⁷⁰

A **robot** ettől kezdve heti egyszer két marhával, ekéjével és boronájával vagy mással összefogva annak, akinek négy(?) marhája nem volt, ez esetben két napot kelltt szántásban teljesíteni, de csak szántási időnyenként egy alkalommal voltak szántásra kötelezhetőek. A szántáshoz kelltt egy eketartó felnőtt és egy hajtó, akinek személyét a szerződés nem határozza meg, de a munkaköri kötelezettség körülírása alapján nem felnőtt munkaerejüként körülírt személy is lehetett, mert a szerződés külön megállapította, hogy a hajtót más munkára nem kényszeríthették.

A mezőgazdasági idénymunkák csúcsidőszakában a szerződés lehetőséget adott a robotnapok duplázására is, vagyis hogy heti egy nap helyett, összefüggő egymás utáni két napon dolgozzanak. Ezt azonban a megkötéssel lehetett csinálni, hogy a robotot duplázott jobbágy a következő héten szabad, tehát robotra nem vehető igénybe. Ezt az általános elvet pontosan alkalmazták a résztelkesekre is, elosztva a telekhányad szerint a robotnapokat is, vagyis a fél telkes csak minden második, a negyed telkes csak minden negyedik héten volt köteles robotot teljesíteni. Azok, akik igával nem rendelkeztek vagy azt nem kívánták robotra vinni, vagylagosan gyalogrobotot teljesíthettek, kétszeres gyalogrobottal. A zselléret, ha házuk volt, de negyed teleknyi földjük nem, akkor is zsellérnek minősítették és a töredék földterületük 1/8, 1/16 stb. telekrésze után nem adóztatták. Vagyis a házas zsellér a lakás örökölhető használati tulajdonjogának élvezete ellenében évente 12 nap robotot teljesített, amelyet azonban nem lehetett a jobbágyi robot mintájára megdupláztatni. A föld után a zsellérek (negyed teleknél kevesebb földdel rendelkező töredék jobbágytelkesek) csak **kilencedet** voltak kötelesek adni.

170. Szlovák Nemzeti Levéltár. Pozsony. Pálffy-birtok központi nyilvántartása 1735-1945.

Előnyösebb volt a kender és a len adózására vonatkozó megállapodás is, hiszen a kéve dézsma helyett egységesen az egy telek utáni 6 font fonás dézsma szedését írták elő, egyéb formájú dézsma szedését kizárták, illetve amennyiben a földes-úr ragaszkodna a hetedik kéve beszolgáltatásához, fonást nem adnak.

*Igen előnyös volt a község lakóira nézve a Mária Terézia által elrendelt telekkiegészítés összesített eredménye, hiszen a község lakói ezen a címen **407 hold** eddig nem birtokolt földhöz jutottak. Nem vállalkozhatom annak elemzésére, kik milyen mértékben részesedtek ebből. Így alakult ki Kisújfalun összesen negyvenhárom egész és kétnyolcad, vagyis egynegyed adózó telek, 74 családot ellátó jobbágyhely, összesen 1345 szántóterülettel, 37 kasza réttel, amely után évi 2249 igásrobotot adóztak, vagy tetszés szerint 4498 kézi robotnapot. Ezenkívül fizettek kilencedet minden szántóföldi termésből a kötelező háromnyomásos rendszer kényszere szerint. Továbbá a falu együttesen fizetett 49 forint árendát, 43 öl fát, 259 fonást, 43 icce vaját, 86 kappant, 86 csirkét, 519 tojást, a házas zsellérek 18 robotnapot és ezenkívül személyenként 1 forint árendát, a házatlan zsellérek pedig évi 12 nap robotot.*

A fenti megállapodás alapján új táblázatba, nyomtatott egységesített formaíveken feljegyezték személy szerint kinek mije van és utána mivel adózik, a fent leírt szolgáltatások egységnyi adatait pontosan besorozva a ténylegesen birtokolt holdterülettel.

Megjegyzem, hogy a Mária Terézia-féle rendelet kötelezővé tette a teleknagyság megállapítását szigorúan az előre megállapított 22 hold / 1 telek mérték szerint. Az ettől eltérő birtokterületek úgy alakultak ki, hogy a bizottság a telek belterületét – ha az a községben kialakult belső telek megosztása szerint nem tette ki a művelt szántó szerinti telekhányadnak megfelelő területet – szántófölddel egészítette ki. Ennek a részletezésére és az így kialakult helyzet részletes ismertetésére csak külön tanulmányban lehetne vállalkozni. Itt csak említtem, hogy a továbbiak során ebből viták is keletkeztek, hiszen adózásként csak a telek utáni földterület számított, de a beltelekért kárpótlásul kapott nem. Tovább bonyolódott a dolog az örökösödéssel kapcsolatban is. A szerződés az adott pillanatban mégis előnyös volt.

A táblázatos kimutatás összes részadatából csak a birtokul bejegyzett földterület holdegységeit jelöljük ki az 1768. évben megállapított úrbéri szerződésben foglaltak – Kisújfalu község örökös jobbágysai – névsorában:

<i>Dobai Mihál</i>	<i>50 hold</i>	<i>Csanda Sámuelné</i>	<i>15</i>
<i>Tajnay István</i>	<i>50</i>	<i>Varga István</i>	<i>15</i>
<i>Fodor Pál</i>	<i>50</i>	<i>Kovács István</i>	<i>19</i>
<i>Gulyás János</i>	<i>50</i>	<i>Szóke János</i>	<i>19</i>
<i>Kovács Mihál</i>	<i>50</i>	<i>Fodor János</i>	<i>19</i>
<i>Mészáros István</i>	<i>50</i>	<i>Fodor István</i>	<i>19</i>
<i>Mócsa József</i>	<i>50</i>	<i>Udvardi Ferencz</i>	<i>19</i>
<i>Gyenes István</i>	<i>50</i>	<i>Bajkó Mihál</i>	<i>19</i>
<i>Szűts Márton</i>	<i>50</i>	<i>Bajko István</i>	<i>19</i>
<i>Takács Péter</i>	<i>35</i>	<i>Csanda Ferencz</i>	<i>19</i>
<i>Takács István</i>	<i>35</i>	<i>Felső Csanda János</i>	<i>15</i>
<i>Takács István, ifj.</i>	<i>35</i>	<i>Sára István</i>	<i>19</i>
<i>Tösmagi András</i>	<i>35</i>	<i>Kertalai Mészáros István</i>	<i>15</i>
<i>Simon János</i>	<i>35</i>	<i>Tajnai András</i>	<i>15</i>
<i>Dobai Ferencz</i>	<i>35</i>	<i>Csanda Péter</i>	<i>19</i>
<i>Bucsi Ferencz</i>	<i>27?42</i>	<i>Csanda Istvánné</i>	<i>19</i>
<i>Takács Ferencz</i>	<i>27</i>	<i>Farkas Mihál</i>	<i>19</i>
<i>Dobay István</i>	<i>27</i>	<i>Takács András</i>	<i>19</i>
<i>Búcsi István</i>	<i>19</i>	<i>Takács Ferencz</i>	<i>19</i>
<i>Udvardi József</i>	<i>19</i>	<i>Sára Mihál</i>	<i>19</i>
<i>Udvardi János</i>	<i>19</i>	<i>Tóth András</i>	<i>19</i>
<i>Alsó Csanda János</i>	<i>19</i>	<i>Dobai Péter</i>	<i>19</i>
<i>Alsó Csanda István</i>	<i>19</i>	<i>Udvardi Mihál</i>	<i>19</i>
<i>Gulyás István</i>	<i>19</i>	<i>Szóke Mihály</i>	<i>19</i>
<i>Csanda Samu</i>	<i>19</i>		

Örökös házas zsellérek 18 nap robotért (árenda 1 Flor.):
Tarnóczy János
Sánta Tóth János
Varga Mihál
Papp János
Farkas Ferencz
Tóth István

Házatlan zsellérek 12 nap robotért:

<i>Tajnai András</i>	<i>Szabó Kanász Péter</i>
<i>Varga András</i>	<i>Bátyus Istvány</i>
<i>Papp Takács János</i>	<i>Juhász András</i>
<i>Juhász János</i>	<i>Markovszki János</i>
<i>Grego Gergel</i>	<i>Juhász János</i>
<i>Dunesz Istók</i>	

A fenti nevek leírásával kapcsolatban a következőket jegyzem meg. Az előzetes felmérés szövege latin, a táblázatos lajstromban is latinul írták a keresztnéveket, az úrbéri szerződés szövege és a nyomtatott táblázat rubrikái és kézírata is magyar nyelvű. Nem tudom, hogy miért volt ez a kettősség, ha csak nem azért, mert az előzetes összeírást megyei bizottsági munkálatnak tekintették, mely intern irattermelés és ezért latin nyelvű, az azt követő szerződéses megegyezést rögzítő új táblázatot viszont Mária Terézia rendelkezése szerint minden községben az ott használatos nyelven írták meg, hogy a lakosok közül is bárki, aki írni-olvasni tudott, abba betekintést nyerjen.

A szerződéshez csatoltan rendelkezésre áll még egy igen ritka és más községekben nem található kimutatás, a háromnyomásos gazdálkodás szerződés utáni új pontos tervezetéről, amelyben felsorolják nyomásrend szerint, hogy ki, mikor, milyen sorrendben váltva mit köteles vetni.

Szokatlan az is, hogy Kisújfalu úrbéri szerződéséhez csatoltak egy egykorú pontos adatfelvételt a **szőlőbirtokosokról** is. A bátorkeszi Pálffy-birtokhoz tartozó szőlőhegy összeírása Kisújfalu Nyárasd határszakaszában. A név után közölt szám a szőlő területét Kapa (fossöres), kapaalja, kapás ma ismeretlen területmértékkel jelöli. Általában a helyi szokások szerint kialakult közmegegyezés és becslés szerint olyan földekre használták, amelyek lejtősek, és emiatt ekével nem művelhetők. Annyi földterületet jelentett, amennyit egy kapás egy nap alatt kapál meg. Csak jelzem, hogy talán a ma egy pincéhez tartozó hagyományos földterület alapján lehetne rekonstruálni, négyzetméterben mennyi területet is jelenthetett átlagosan vagy hozzávetőlegesen. Az összeírás két szőlőtulajdonost különböztet meg: a helybelieket (domestikorum) – a fogalom azonban úgy is értelmezhető, hogy ezek házasok, vagyis pincével rendelkezők voltak –, szemben az extraneusokkal, vagyis idegenekkel, máshonnan valókkal, akiknek valószínűleg nem volt pincéjük. Meglepő, hogy ezeknél azt sem tünteti fel, mennyi kapányi földdel rendelkeztek. Az extraneus fogalommal is óvatosan kell bánnunk, mert többek között jelentheti a családhoz, házhoz nem tartozót, de egyszerűen az idegeneket, külföldieket is. Lehetek ezek például más faluból jött, szőlőbirtokkal sem rendelkező kapá-

sok, vagyis segéd munkások, vincelléri képzettség nélkül, akik rendszerint a hegyen tartózkodtak, de lehettek csőszök is.

Elégedjünk meg a domesticorum és extraneus szerinti felsorolással:

<i>Iff. Alsó Csanda János*</i>	10	<i>Mészáros István öreg</i>	3
<i>Bucsi István</i>	11	<i>Tajnai András öreg</i>	4
<i>Bucsi Ferencz</i>	14	<i>Pap Takács János</i>	4
<i>Udvardi József</i>	8	<i>Gulyás János</i>	18
<i>Udvardi János</i>	4	<i>Kovács András</i>	10
<i>Alsó Csanda János</i>	8	<i>Kovács Ferencz</i>	5
<i>Alsó Csanda István</i>	14	<i>Csanda Péter</i>	6
<i>Fodor György</i>	9	<i>Csanda István felső</i>	10
<i>Tóth István</i>	1	<i>Farkas Mihály</i>	2
<i>Varga András id.</i>	20	<i>Varga János</i>	6
<i>Csanda István</i>	20	<i>Takács András</i>	6
<i>Csanda Samu özv.</i>	5	<i>Iff. Takács Ferenc özv.</i>	4
<i>Kányai Péter</i>	1	<i>Takács István öreg</i>	6
<i>Varga István özv.</i>	6	<i>Takács István fiatal</i>	2
<i>Kovács István</i>	5	<i>Mészáros István</i>	18
<i>Ollé Gergely</i>	7	<i>Sára Mihály</i>	7
<i>Takács György</i>	16	<i>Tóth András özv.</i>	5
<i>Dobai Mihály</i>	120?	<i>Mocsa József</i>	8
<i>Szöke János</i>	9	<i>Morsa Pál</i>	8
<i>Tajnay István</i>	17	<i>Takács Ferencz ifj.</i>	16
<i>Öreg Takács Ferencz</i>	18	<i>Gyenes István</i>	18
<i>Fodor Pál</i>	10	<i>Dobai István</i>	6
<i>Farkas Ferencz</i>	4	<i>Dobai Péter</i>	6
<i>Fodor János</i>	4	<i>Simony János</i>	6
<i>Fodor Mihál</i>	4	<i>Simony György</i>	6
<i>Udvardi Ferencz öreg.</i>	3	<i>Dobai Fernecz</i>	8
<i>Bajkó Mihál</i>	3	<i>Dobai János</i>	4
<i>Baikó Péter</i>	3	<i>Dobay József</i>	1
<i>Bajko István</i>	3	<i>Szűcs Mártony</i>	15
<i>Kicsindi István</i>	5	<i>Udvardi Mihál</i>	2
<i>Csanda Ferencz</i>	5	<i>Szöke Mihály</i>	3
<i>Felső Csanda János</i>	4	<i>Tüsmagi István</i>	18
<i>Sára István</i>	10	<i>Papp János</i>	1
<i>Tóth János özv.</i>	3		

Az extraneusok:		Katus János	4
Molnár János	4	Molnár András	2
Nagy István ifj.	5	Tárnok János	5
Kiss András	4	Tóth János	2
Hajdú István	2	Peres János	5
Hajdú Mihál	2	Bernáth János	6
Tokodi Ferenc	4	Szecsey János	4
Tokodi Istvány	3	Barsi Istvány	3
Tokodi Mihál	1	Varga Albert	2
Keresztes Istvány	2	Szabó Mihál	3
Keresztes János	7	Bajkó Ferencz	4

*(az Ifj. Alsó előtag-összetétel első előfordulása!)

Procurator Vnicarum
Procuratoris Hic: Hic ad Dominum Pálfiarum
Patalap specantio.

In Promotorco
Hic

Anna et Cognomina
Dimepiorum

1	István	Albi Coanda János	10
2	Andri	János	11
3	János	Ferencs	12
4	János	József	13
5	János	János	14
6	Albi	Coanda János	15
7	Albi	Coanda János	16
8	János	János	17
9	János	János	18
10	János	János	19
11	János	János	20
12	János	János	21
13	János	János	22
14	János	János	23
15	János	János	24
16	János	János	25
17	János	János	26
18	János	János	27
19	János	János	28
20	János	János	29

In Promotorco
Hic

Anna et Cognomina
Dimepiorum

34	János	János	35
35	János	János	36
36	János	János	37
37	János	János	38
38	János	János	39
39	János	János	40
40	János	János	41
41	János	János	42
42	János	János	43
43	János	János	44
44	János	János	45
45	János	János	46
46	János	János	47
47	János	János	48
48	János	János	49
49	János	János	50
50	János	János	51
51	János	János	52
52	János	János	53

Az 1775., az 1785. és az 1798/9-ik évből származó adóösszeírások kapcsolódnak az úrbéri összeírás előkészületeihez, majd annak végleges formába öntéséhez. Mindhárom dokumentum az Esztergom megyei levéltárban található.

1775: Kisújfalu hadi- és házadó-összeírása:

(Az összeírás szerint ekkor a faluban 45 jobbágy lakos volt, akiket családfőként vettek számba.)

<i>Butsi István</i>	<i>Sára István</i>	<i>Szóke Mihály</i>
<i>Butsi Ferencz</i>	<i>Tóth János</i>	<i>Bajko Ferencz</i>
<i>Haluska Ádám</i>	<i>Ör. Mészáros István</i>	<i>Sebastian Czinczer</i>
<i>Udvardi Josef</i>	<i>Tajnai András</i>	<i>Nagy István özvegye</i>
<i>Udvardi János</i>	<i>Gulyás János</i>	
<i>A. Csanda János</i>	<i>Gulyás Ferencz</i>	<i>Extranei:</i>
<i>A. Csanda István</i>	<i>Kováts András</i>	<i>Páál András</i>
<i>Tösmagi János</i>	<i>Csanda Péter</i>	<i>Pap Josef</i>
<i>Tóth István</i>	<i>F. Csanda István</i>	<i>Kodor István</i>
<i>Varga István özvegye</i>	<i>Pap János</i>	<i>If. Nagy István</i>
<i>Csanda S. István</i>	<i>Farkas Mihály</i>	<i>Kis András</i>
<i>Csanda Samu özvegye</i>	<i>Takáts András</i>	<i>Hajdu János</i>
<i>Varga István özvegye</i>	<i>If. Takáts Ferencz</i>	<i>Hajdu Ferencz</i>
<i>Kováts István</i>	<i>Ör. Takáts István</i>	<i>Hajdu István</i>
<i>Takáts Péter</i>	<i>If. Mészáros István</i>	<i>Hajdu Mihály</i>
<i>Haluska Josef</i>	<i>Sára Mihály</i>	<i>Tokodi Ferencz</i>
<i>Dobai Mihály</i>	<i>Tóth András</i>	<i>Keresztes István</i>
<i>Szóke János</i>	<i>Mótsa Josef</i>	<i>Keresztes János</i>
<i>Tajnai István</i>	<i>Kollár Mihály</i>	<i>Kunos? János</i>
<i>Ör. Takáts Ferencz</i>	<i>If. Takáts István</i>	<i>Mányai János</i>
<i>Fodor Pál</i>	<i>Elias Abrahám Zsidó</i>	<i>Molnár András</i>
<i>Fodor János</i>	<i>Léébel Gáspár Zsidó</i>	<i>Tárnok János</i>
<i>Fodor István özvegye</i>	<i>Gyenes István</i>	<i>Hevő Ferencz</i>
<i>Udvardi Fer. özvegye</i>	<i>Dobai István</i>	<i>Tóth János</i>
<i>Bajko Mihály</i>	<i>Varga Albert</i>	<i>Visko Mihály</i>
<i>Bajko István</i>	<i>Tösmagi András</i>	<i>Peres János</i>
<i>Barsi István</i>	<i>Simon János</i>	<i>Bernát András</i>
<i>Kitsindi K. István</i>	<i>Dobai Ferencz</i>	<i>Szetsei János</i>
<i>Csanda Ferencz</i>	<i>Szűts Márton</i>	<i>Sára Ferencz</i>
<i>F. Csanda János</i>	<i>Udvardi Mihály</i>	

1785: Kisújfalu hadi- és házadó-összeírása:

(Az összeírás szerint ekkor a faluban 45 jobbágy lakos volt, akit mint családfőt írtak össze.)

<i>Iffiu Alsó Csanda János</i>	<i>Pap Samu</i>	<i>Iffiu Takáts Istvány</i>
<i>Bútsi Istvány</i>	<i>Molnár Istvány</i>	<i>Farkas András</i>
<i>Bútsi Ferentz</i>	<i>Szúke Mihály</i>	
<i>Udvardi Jósefné özv.</i>	<i>Iffiu Mészáros Istv.</i>	Extranei:
<i>Udvardi János</i>	<i>Tajnai Joseff</i>	<i>Somorjai Istvány</i>
<i>Alsó Csanda Istvánné</i>	<i>Pap T. János</i>	<i>Molnár János</i>
<i>Alsó Csanda János</i>	<i>Kováts András</i>	<i>Iffiu Nagy Istvány</i>
<i>Alsó Csanda Istvánné</i>	<i>Kováts Ferentz</i>	<i>Kiss Mihály</i>
<i>Fodor György</i>	<i>Csanda Péter</i>	<i>Csenger János</i>
<i>Toth Istvány</i>	<i>Felső Csanda Istvány</i>	<i>Hajdu Mihály</i>
<i>Varga András özv.</i>	<i>Farkas Mihály</i>	<i>Tokodi Ferentz</i>
<i>Csanda S. Istv. özv.</i>	<i>Varga János</i>	<i>Tokodi Istvány</i>
<i>Csanda Samuné</i>	<i>Takáts András</i>	<i>Tokodi Mihály</i>
<i>Kányai Péter</i>	<i>Udvardi Istvány</i>	<i>Keresztes Istvány</i>
<i>Varga Istvánné özv.</i>	<i>Öreg Takáts Istv.özv.</i>	<i>Keresztes János</i>
<i>Kováts Istvány</i>	<i>Mészáros Istvány</i>	<i>Katus János</i>
<i>Ollé Gergely</i>	<i>Sára Mihály</i>	<i>Molnár András</i>
<i>Takáts György</i>	<i>Iffiu Tóth Istvány</i>	<i>Tarnoki János</i>
<i>Dobai Mihály</i>	<i>Mótsa Josef özv.</i>	<i>Toth János</i>
<i>Szúke János</i>	<i>Mótsa Pál</i>	<i>Petes János</i>
<i>Iffiu Fodor János</i>	<i>Iffiu Takáts Istv.</i>	<i>Bernáth János</i>
<i>Öreg Takáts Ferentz</i>	<i>Gyenes Istvány</i>	<i>Szetsei János</i>
<i>Farkas Ferentz</i>	<i>Dobai Péter</i>	<i>Varga Alberthné</i>
<i>Fodor Páll</i>	<i>Tusmagi Istvány</i>	<i>Barsi Istváyné</i>
<i>Öreg Fodor János</i>	<i>Simon János</i>	<i>Bajkó Ferentz</i>
<i>Fodor Mihálné özv.</i>	<i>Simon György</i>	<i>Illon? Istvány</i>
<i>Pap János</i>	<i>Dobai Ferentz</i>	<i>Varga Istvány</i>
<i>Udvardi Fer.özv</i>	<i>Dobai Josef</i>	<i>Vassas János</i>
<i>Bajkó Mihály</i>	<i>Szúts György</i>	
<i>Bajka Péter</i>	<i>Szúts Péter</i>	
<i>Kitsindi Istvány T. Úr.</i>	<i>Udvardi Mih.</i>	
<i>Csanda Ferentz</i>	<i>Öreg Mészáros Ist. özv.</i>	
<i>Felső Csanda János</i>	<i>Dobai János</i>	
<i>Sára Istvány</i>	<i>Szabó Mihály</i>	
<i>Tarnotzi János</i>	<i>Elias Abrahám Zsidó</i>	

1798/9: Kisújfalu hadi- és házadó-összeírása:

(Az összeírás szerint ekkor a faluban 52 jobbágy lakos volt, akiket családfőként vettek számba.)

<i>I. Csanda János</i>	<i>Kanyai Péter</i>	<i>Kováts György</i>
<i>Bútsi István</i>	<i>Farkas Mihály</i>	<i>Bajko Ferentzné</i>
<i>Bútsi Ferentz</i>	<i>If. Simon János</i>	<i>Tavali István</i>
<i>Udvardi András</i>	<i>Babindeli János</i>	<i>Csanda György</i>
<i>A. Udvardi János</i>	<i>Gyenes Andrásné</i>	<i>If. Takáts István</i>
<i>Öz. Udvardi Jánosné</i>	<i>Kitsindi István</i>	<i>Mészáros György</i>
<i>Öz. Csanda Ferentz</i>	<i>Gujás Andrásné</i>	<i>Nagy Józsefné</i>
<i>A. Csanda Ferentz</i>	<i>Kováts András</i>	<i>Udvardi Mihályné</i>
<i>Gujás István</i>	<i>Kováts Ferentz</i>	<i>Varga Albertné</i>
<i>Tösmagi János</i>	<i>Csanda Péter</i>	<i>Fodor Mihály</i>
<i>Szűts György</i>	<i>Csanda György</i>	<i>Csanda Samuné</i>
<i>Varga Ferentz</i>	<i>Varga János</i>	<i>Butsi Varga István</i>
<i>Kováts István</i>	<i>Takáts András</i>	<i>Butsi Kováts György</i>
<i>Takáts György</i>	<i>Gujás Mihály</i>	<i>Tajnai Józsefné</i>
<i>Dobai Mihály</i>	<i>Mátyás Mihály</i>	<i>Tiszteletes Úr</i>
<i>If. Dobai István</i>	<i>Mészáros István</i>	<i>Arendás Birkés</i>
<i>Szóke Ferentz</i>	<i>Sára Mihály</i>	
<i>If. Fodor János</i>	<i>Toth János</i>	
<i>Öz. Takáts Ferentz</i>	<i>Motsa Józsefné</i>	
<i>Farkas Ferentz</i>	<i>Motsa Pál</i>	
<i>Fodor István</i>	<i>Ij. Takáts János</i>	
<i>Öz. Fodor János</i>	<i>If. Takáts Ferentz</i>	
<i>Kováts János</i>	<i>Elias Zsido</i>	
<i>Udvardi Ferentz</i>	<i>Gyenes István</i>	
<i>Bajko Péter</i>	<i>Ö. Dobai István</i>	
<i>Ollé István</i>	<i>Dobai György</i>	
<i>Nagy János</i>	<i>Tösmagi István</i>	
<i>Csanda István</i>	<i>Ö. Simon János</i>	
<i>I. Csanda János</i>	<i>Simon György</i>	
<i>Sára Istvánné</i>	<i>Dobai Ferentz</i>	
<i>Tornotzi János</i>	<i>Dobai József</i>	
<i>F. Takáts János</i>	<i>Szűts István</i>	
<i>Varga Mihály</i>	<i>Szűts Ferentz</i>	
<i>Farkas András</i>	<i>Toth István</i>	
<i>Csanda I. Istvánné</i>	<i>Pap János</i>	

Esztergomban a Prímási Levéltárban található az aradi határjárásról szóló tizenegy oldalas vizsgálati jegyzőkönyv 1770-ből.¹⁷¹

Ebben a jegyzőkönyvben aradi bérlőket, szőgyéni lakosokat és két kisújfaluit, (összesen 12 embert) kérdeznék ki az aradi birtok Kisújfalu, Kürt, Szőgyén és Köbölkút felőli határának megállapítása végett. A jegyzőkönyv latinul íródott, a tanúk magyarul válaszoltak a feltett kérdésekre. Sajnos az egész jegyzőkönyvet helyhiány miatt nem lehet ismertetni, de maga a tíz kérdés is sok mindent elárul, valamint a válaszok is rávilágítanak egy-két érdekes dologra.

Íme, a tíz kérdés:

Primo: *Tugyaé? a vagy hallottae a Tanu, hogy Arad nevű pusztának határai mind Köbölkut, mind pedig Kürth felül az az mind nap kelet s mind nap nyugot fele legyen a Fekete Patak?*

Secundo: *Nem denem é azon Patak az előtt oly kicsin volt, hogy gyalog ember egy lófejen által léphetet, szekér pediglén sok helyen minden veszedelem nélkül által járhatott?*

Tertio: *Igazé az, hogy a Patakon innen ahol most a Köböl Kuti Tötés miat nagy víz vagyon, ez előtt Aradiak kaszáltak és így valóságosan fele a Toonak Aradhoz tartozna?*

Qvarto: *Emletett Pataktul Kürthi határnál él kezdvén igenessen a szántó földeken által a hegyre á vagy Vörös oldalra Szőgyin felé menvén, ugyan azon oldalban volt az Aradi határ az (...) kívül?*

Qvinto: *Ugyanaz a Vörös oldal, a mely az Aradi szőlőknek Szőlgyin felé irányában vagyon?*

Sexto: *Igaze az hogy az emletet Vörös Oldalra fölment az Aradi határ igenessen a csipkés útban, azon pedig nap keletnek menvén tovább folyasa volt a határnak Réva Erdő mellett fél hold földön kívül Szőlgyin fele?*

Septimo: *Innend pedig igaz é? hogy az Aradi határ Nalláz erdő mellett le ment igenessen az Kis Rethutjaig, mely ut a Réten vala, és ugyan még az ut is Aradi határban vala?*

Octavo: *Azon úton menvén a Völgybe egészlen az Fekete Patakig igaz é? hogy ismit annak a Pataknak közepin vigeződött az Aradi Határ?*

Nono: *Valami Kő határrul nem emlékezik é a Tanu á vagy hallotté felüle mely helyen lett volna, ugy azon Aradi Szőlők Réva Erdőnek szilin ipitettek é á Fátensnek ideiben?*

Decimo: *Kit tudna ebben a dologban a Tanu is jó bizonyásnak lenni?*

171. Prímási Levéltár. Esztergom. Plébánia iratok.

A tizenkét tanú válasza közül lássuk a számunkra érdekeseket:

Az első tanú: **Josephus Máté** 87 éves **Nemeth Szölgyini lakos**: ... hogy azon Tóó melyet mostanában Kőből Kúti Tónak neveznek, és Arad mellett vagyon, ugyan azt mindenkor az öregéktől Fekete pataknak nevezni hallotta, és számtalanszor beszéllették, hogy midőn Búcsi Rétekre szénát kaszálni jártanak Német Szölgyéniek, mind hogy ákoriban Kőből Kuti Tötés nem lévén igenesen a Tóon által, amely is csak kicsin folyasu patak vala egy Lófejen által jártanak gyalog emberek...

Decimus Testis Joannes Takacs et Confessione
 kis Ujfalu a Catholico anno Cir 89. ad Inventum, Dominum
 um Bator Keszi esse pertinenti Deposito Juramentum
 to fatetur ad presentem nihil ad Uicem et hinc Hony azon
 Toot fekete pataknak rigiek hitak több ízben hallotta, es
 hogy Aradi Pusztának határjai mind Kőből Kut, mind
 pedig Kurth fellül azon pataktul kezdődven ezt onnat
 tugya a Tanu, hogy ez előtt enyhány esztendőkkel Josa
 Michlos akori Aradi földes Urnak engedelmibül enyhány
 esztendeig ugyan Aradi Pusztán szántott es vetett a Fatens,
 de nem tugya bizonyosan hány esztendeje lehet, hanem arra
 jól emlékezik, akkoriban Turcsányi nevü Tisztartó Bator Keszi
 hinc lévén, ennek pedig lehet Cir 40. esztendeje s nyari időben

A tizedik tanú: **Joannes Takacs** 89 éves **Kis Ujfalu-i áCatholicus**: ...hogy azon Tóót fekete pataknak rigiek hitak több ízben hallotta, és hogy Aradi Pusztának határjai mind Kőből Kut, mind pedig Kurth fellül azon pataktul kezdődven ezt onnat tugya á Tanu, hogy ez előtt enyhány esztendőkkel Josa Michlos akori Aradi földes Urnak engedelmibül enyhány esztendeig ugyan Aradi pusztán szántott és vetett a Fatens, de nem tugya bizonyosan hány esztendeje lehet, hanem arra jól emlékezik, akkoriban Turcsányi nevü Tisztartó Bator Keszi lévén, ennek pedig lehet Cir. 40 esztendeje, s nyari időben azon Tóon által emletet Pusztán termet kevés jószágát Kis Ujfalura minden akadály nélkül által horta, nem különben töbör nevezet Réva erdőbiül Josa Miklos akori földes Urnak engedelmibül több szekér fát azon Tóon által igenesen Kis Ujfalura szárazon házához horta.

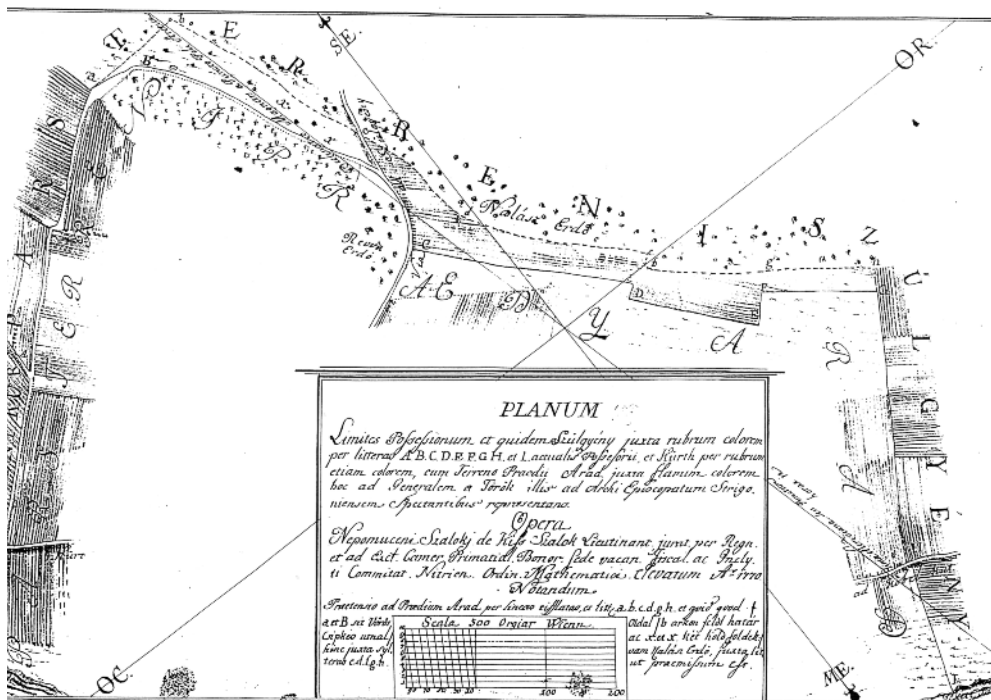
A tizenegyedik tanú: **Stephanus Gyenes** 35 éves áCatholicus **Kis Ujfali bíró**: ... hogy 12 esztendőktől fogva tapasztalya, hogy Szölgyiniek szántásokkal sokkal bellyebb jöttek az Aradi Pusztában...

Takács János talán a falu akkori legöregebb lakosának számított. Válaszából az tűnik ki, hogy a század elején még nem is volt olyan nagy kiterjedésű a mocsárvilág, mint azt a mai nádasból gondolnánk. A többiek is mind azt vallották, hogy csak egy szűk kis erecske, a **Fekete-patak** volt a határ, amin gyalogszerrel is száraz lábbal által lehetett menni. Csak miután a köbölkúti töltés elkészült, s fogta fel a patak vizét, növekedett tóvá. Ez abból a szempontból is érdekes, hogy a harminc évvel korábbi térképen viszont már tudnak az úszó szigetekről, amelyek számára viszont egy kis patak nem lehetett elegendő, hanem egy meglehetősen nagy kiterjedésű tóra volt szükség! Az akkori újfalui bíró, Gyenes István is csak annyit tud hozzászólni a hetedik kérdésre válaszolva, hogy a szőgyéniek mindig beljebb szántanak az aradi határban.

A tanúkihallgatások alapján készült határtérkép szintén megtalálható az esztergomi levéltárban. Ez a térkép az aradi határ első színes vázlatára.

A térképen¹⁷² levő jelölés magyarázata:

Arad prédiium határa vonallal jelölve és a, b, c, d, g, h – betűkkel, úgymint a és B **Vörös Oldal**, b árkon felől határ **Csipkés útnál**, x és x két hold földek, c, d, e, f, g, h – **Nalász erdő** határa.

172. Prímási Levéltár. Esztergom.

Az 1778. évi népszámlálás eredményei Kisújfalun:

Az összlakosság 456. Ebből 231 férfi, 225 nő. Ebből 134 nagykorú férfi, 97 pedig 15 év alatti. 133 felnőtt nő, 92 pedig 15 év alatti leány.

A községben jobbágy lakos csak református vallású volt. Összesen 235 nagykorú, ebből 112 férfi és 123 nő, valamint 170 15 évnél fiatalabb gyerek, ebből 87 fiú és 83 leány.

A szolgálok – servi (pásztorok, juhászok, községi és uradalmi szolgák) mind római katolikus vallásúak voltak, összesen 32 felnőtt, ebből 22 férfi és 10 nő, valamint 19 gyermek, ebből 10 fiú és 9 leány. A nevezett évben házasságot református vallású 11 pár jobbágy kötött, és 1 pár római katolikus vallású.

Összesen 24 gyerek született, ebből 8 fiú és 16 leány.

Meghaltak 31-en, 16 férfi és 15 nő.¹⁷³

A r a d on ekkor: 40 személy élt. 17 férfi, 10 nő, 7 fiú és 6 leány, mind római katolikus vallásúak.¹⁷⁴

Az 1779-ik évi népszámlálás eredményei Kisújfalun:

Az összlakosság 486. Ebből 253 férfi, 233 nő. Ebből 114 nagykorú férfi, 88 pedig 15 év alatti. 125 felnőtt nő, 82 pedig 15 év alatti leány.

A községben jobbágy lakos csak református vallású volt. Összesen 239 nagykorú, ebből 114 férfi és 125 nő, valamint 170 15 évnél fiatalabb gyerek, ebből 87 fiú és 82 leány.

A szolgálok – servi (pásztorok, juhászok, községi és uradalmi szolgák) mind római katolikus vallásúak voltak, összesen 46 felnőtt, ebből 32 férfi és 14 nő, valamint 31 gyermek, ebből 19 fiú és 12 leány. A nevezett évben házasságot református vallású 7 pár jobbágy kötött, és 1 pár római katolikus vallású.

Összesen 53 gyerek született, ebből 27 fiú és 26 leány.

Meghaltak mindössze 19-en, 7 férfi és 12 nő, és négyen elköltöztek a faluból.¹⁷⁵

A r a d on ekkor: 46 személy élt. 19 férfi, 15 nő, 9 fiú és 7 leány, mind római katolikus vallásúak.¹⁷⁶

173. Magyar Országos Levéltár. Budapest. 37107sz. filmtekercs 23.és 24.o. Párkányi járás népszámlálási adatai.

174. Magyar Országos Levéltár. Budapest. 37107sz. filmtekercs 51.és 52.o. Párkányi járás népszámlálási adatai.

175. Magyar Országos Levéltár. Budapest. 37107sz. filmtekercs 27.és 28.o. Párkányi járás népszámlálási adatai.

176. Magyar Országos Levéltár. Budapest. 37107sz. filmtekercs 52.o. Párkányi járás népszámlálási adatai.

Mária Teréziának 1780. november 29-én bekövetkezett halálával fia **II. József** (1780–1790) lépett trónra. Hogy nagyszabású reformjait a magyar rendek korlátolt konzervativizmusa ne gátolhassa, nem koronáztatta meg magát magyar királlyá (ezért nevezték kalapos királynak) mert így a magyar országgyűlést sem kellett összehívnia.

Az 1781-i rendeletében (**placetum regium**) királyi engedélyhez kötötte minden pápai rendelet kihirdetését azzal a céllal, hogy az államot az egyház fölé helyezze, ami viszont a római katolikus vallás elsőbbségét a többi vallással szemben nem érintette.

1781. április 29-i levelükben a magyar protestánsok kérik az uralkodót, hogy sérelmeik orvoslásával helyezze őket vissza régi, törvényes vallásbadságukba. Ez a folyamodvány tartalmazza többek között az 1681-től 1781-ig elvett templomok lajstromát, amely Kisújfalut is név szerint említi:

„Specificatio templorum occupatorum et exercitiorum turbatorum a commissione Pestiensis ad praesentia tempora.

*In Strigoniensi in Unyi, K i s ú j f a l u, Bucusu, Ölvöd, Keli, Bátorkeszi, Mocs, Radvány.“*¹⁷⁷

Mivel 1781. május 21-i pátensét a római katolikus hatalmi apparátus szabotálta, II. József királyi rendelettel tette közzé akarátát. **1781. október 25-én** adja ki a protestánsok számára oly igen fontos **türelmi rendeletét – EDICTUM TOLERANTIALE**. A rendelet preambuma a következő: **„Mivel meg vagyunk győződve arról, hogy minden kényszer, amely erőszakot követ el a lelkiismereten, nagyon ártalmas, viszont a keresztény kegyességtől helyeselt igaz türelem a vallás és az állam számára a legnagyobb hasznot hozza, elhatároztuk, hogy ezt a türelmet minden örökös tartományunkban törvényileg megerősítjük.“**

A türelmi rendelet kimondta, hogy az ún. akatolikusoknak (a protestánsok és görögkeletiek) szabad a vallásgyakorlata nemcsak az artikuláris helyeken, hanem mindenütt. Szabad lett templomot, iskolát, lelkész- és tanítói lakást építeni ott, ahol legalább száz család volt, s ahol ennek anyagi feltételei megvoltak. Azzal a kikötéssel, hogy a templomnak nem lehetett utcára nyíló ajtaja, nem lehetett tornya, se harangja. Mivel a protestánsokat politikailag teljesen egyenlővé tette a katolikusokkal, megnyitotta számukra az utat a magasabb állami hivatalok felé. A protestánsok nem kötelezhetők többé vallásukkal ellentétes eskütelre. Más felekezetek istentiszteletén s körmenetein részt venni szintén nem kötelezhetők.

177. MÁLYUSZ 1940, 115.o.

A vegyes házasságoknál egyoldalúan adott reverzálisok is megszűnnek, bár a vegyes házasságokat csak római katolikus pap előtt lehetett kötni ezután is. Katolikus apának minden gyermeke katolikus lett, protestáns apának pedig csak a fiúgyermekei. Az „áttérést“ nem „hitehagyásnak“, hanem „átlépésnek“ hívják ezentúl. Ha katolikus apa tért át, minden gyermeke követte az új felekezetbe, ha katolikus anya tért át, csak leányai.

A katolikus püspökök ezentúl nem ellenőrizhetik a protestáns egyházakat.

A református bábák zaklatása tilos, a (protestáns részről vitatott) bábakelesztés megtagadása viszont nem tilos.

Ott, ahol a protestánsoknak nem volt templomuk, újat csak a helytartótanács engedélyével építhettek.

Bár e rendelet a magán- és nyilvános vallásgyakorlat fogalmát nem törölte el, csak megengedte a magán-vallásgyakorlatot folytató egyházaknak a lelkes, illetve tanító tartását. Ezzel eltörölte a különbséget a két vallásgyakorlat között, viszont nem szüntette meg a katolikus plébánosoknak fizetett járandóságokat. Olyan – valamikor magán-vallásgyakorlatot folytató – egyházközség, mint Kisújfalu is, amely a köbölkúti plébánia filiája volt, tulajdonképpen nem szűnt meg fiókegyház lenni a stólát illetően.

E rendeletét II. József nagy eréllyel vitte keresztül a római katolikus klérus vezetete ellenállással szemben. A vármegyék és a helytartótanács tiltakozása – a rendelet nem kihirdetése –, sőt a pápa személyes audienciája sem tudja az uralkodót meghátráltatni. A pápa bécsi látogatása után még azt a zárdát is bezárattja, amelyben a pápa szálláshelye volt.

A császár összeíratta az egyházi vagyont és jövedelmeket, és azokat a válásalap ellenőrzése alá helyezte. Kimondta: egyházi személy vagy közösség csak szükségleteinek megfelelően haszonélvezője az egyházi vagyonnak, a fölösleggel az uralkodó rendelkezik, s azt a lelki gondozásra, valamint a szegények és a rászorulóknak javára fordítja.

A császárhoz felküldött vallásgyakorlás iránti kérvényeket, az udvar soron kívül intézte, mégpedig engedélyezte. Egy sor konkrét ügyet személyesen intézett el a császár a protestánsok javára.

Hogy mennyire így igaz ez, mutatja községünk példája is. A mocsai (Magyarország, Komárom megye) református gyülekezet tulajdonában van egy a császárhoz személyesen feljuttatott kérvény története, amelyet annak érdekessége miatt közlünk, s nem utolsósorban azért is, mert Kisújfalu is a kérelmezők között van.

„A Felsőes Császárhoz és Apostoli királyhoz nyújtandó alázatos Könyörgő Levelek a belőlirt Motsai Helv. Vallástételt Követő Lakosoknak mellyben Vallások hajdani szabad gyakorlásának vissza nyereséért, és Templomnak, Prédikatori és Oskola Házaknak kemény matériából lehető építhetéseikért esedeznek.“

Nagy Sámuel Agens által m.k.

34.§

Minekélőtte ezenn fontos dologba elindultak volna Bétsbe, meg kérték Tekintetes Ahitáli és Alistáli Laky Mihály, akkori fiscalis, későbbben pedig és most is Tractualis Coadjutor Curator Urat, hogy őket tanátsolni, sőt velek el is menvénn, azon Fő helyenn, hol ők soha nem forgottak vezérelni és igazgatni méltóztatna. Mellyet az említett Ur, mint vallása mellett buzgó ember meg is tselekedett. Sőt, hogy a Motsaiaknak kevesebb költségbe kerüljön a folyamodás, öszve kapcsolta a Tatai, Butsi, Motsi, Perbethei, Bátor Keszi, Kis Ujjfalui és Szent Péteri árva Ekklesiáknak ügyöket a Motsaiakéval, kik hasonlóképpen vallások szabad gyakorlásáért kívántak az Uralkodó Felsőg előtt Instantiájokkal zörgetni. Mellynek ez a haszna lett, tíz nap alatt az útonn és Bétsbe, négy lóra és öt Személyre tett 74 Rft és 11 Krajtzár Uti Költségből, noha már vissza jövet örömben bövenn költöttek, még is a Motsaiakra nem esett több 9 forint 16 és fél krajtzárnál a mint az 1782dik Esztendő Május 27dik Napján tett és ma is meg levő számolásokból megtetszik.

35.§

Bétsbe eggynehány Nap hijjába mulatván, látták, hogy a Királyi Udvarba naponként elő fordul több bajok miatt, céljokat nem érheti, t.i. a Kegyelmes Fejedelemnek személyesen bé nem nyujthatják Instantiájokat: Tekintetes Laky Mihály Ur azt gondolta ki, hogy mikor a Felsőes Király a Templomba megy, akkor adják által néki Könyörgő Leveleket. Vasárnap hát éppen észre vették hogy a Sz. István Templomába megy Istentiszteletre, maga mellé vévénn hát Öreg Nagy Istvánt, ők is azonn nevezetes Templomba bémennek, és olyan módba hagyta kimutatván néki a Királyi Udvar Chorussába II.dik Jósefet, hogy mindég arra légyen függesztve az ő szeme, és mihelyt látja, hogy megmozdul, legottana a Hintaja mellé térdepelvén nyujtsa a Felsőg kezébe Instantiáját. Ugy is tselekedett volna ő, de a Királyi felséggel járó sok Udvari Emberek, Lokájok ötet a Hintó mellől a lovak mellé nyomták, úgy hogy a Szemes Fejedelem, noha villám módra nézegetett széjjel, mégis a térden álló Nagy

Isvánt meg nem láthatta, az ötöt sűrűnn körül vevő emberektől. Azomba a Király Hintóba hirtelen beemeltetvén, és az ajtó rá csuktván, a vigyázatlan kocsis megindult és a térdeplő Nagy Istvánt, akinek minden figyelme csak a Hintóra és az abban ülöre volt fordítva, elütötte, és a Hintónak első kereke is rajta keresztül menvén, az ábrázatján valami kis kartzolás esett és vérzett egyébbaránt tetemes sérelme nem esett. Ekkor a Hintónak zökkenésére is de az ott levők lármájára is, a kocsis egyszerre meg torpant, és II.dik József Császár a Hintoból kiugorván, maga kezeivel segítette ki az Öreget a Hintó alól, és vérző ábrázatját kezdte törölgetni, amidőnn újra térdre esvén kezében lévő Könyörgő Levelét, által adta Kegyelmes Fejedelmének. Méltánn lehet tsudálni, hogy az ilyen reménytelen és halálos veszedelem is meg nem háborította az ő elméjét, és kiszabott kötelességéről meg nem felejtkezett. József meg tekintvén a Néki által adott Instantziát, azt mondotta, hogy délutánn négy órakor hozzá mehet Audentziára, vagy kihallgattatásra.

36.§

Illy véletlen szerentsétlenség szülte az ohajtott szerentsét. Nem is várták a négy óra elütését, már ök Ttes Laky Mihály Urral megjelentek a Királyi Udvarba, a hol a terminus eljövén a halhatatlan emlékezetű Kegyes Fejedelem tett ígérete szerént maga eleibe botsátotta, és ott az Instantziából megértett bajokat, élőszóval is bővebben kitudakozta s meg is halgatta. Melly alkalmatossággal Tekintetes Laky Mihály Ur is a fellyebb §34 említett Ekklesiák mellett készített Könyörgő Levelét beadta, és szóval is mellettek esedezett. Végre a Kegyelmes Fejedelem jó reménységgel megbiztatván kegyes válasza felől, melyik haza fog kezekbe jönnni, elbotsátotta Atyai tekintete elöl. Ök pedig céljokat érvén, örvendező szívvel váltak meg a Királyi Udvertól, és más nap Bétstől is.¹⁷⁸

Sajnos a kisújfalui viszonyok nem kedveztek az egyház újrászerveződésének. A helytartótanács vagy a vármegye templomépítési engedélyeztetése mellet ugyanis még azt is igazolnia kellett a közösségnek, hogy az állami adóterheket vállalni tudja. És itt kezdődtek a bajok. Először „valamit“ nem talál rendben a vármegye, majd bizottságot s biztost nevez ki, aki vizsgálódik. Pedig ekkorra már nemcsak az egyházi, hanem a társadalmi és politikai élet színterén is kedvező változások történtek. Hiszen 1783-ban a helytartótanács rendeletben mondja ki a jobbágy szabad házasodását, javaival való rendelkezést, tanulási szabadságát és mesterségtanulását. Tilos lett a jobbágy saját telkéről való elűzése s az urbáriumon felüli szolgáltatások megkövetelése.

178. A MOCSAI Helvétziai. Vallástételt Követő Gyülekezet nevezetesebb történeteinek hiteles leírása. Mocs. 1830. 37-39. oldal.

1783-ból való az első haditérkép, amely Kisújfalut is ábrázolja. Az eredeti térképek Bécsben, ezek másolatai pedig a Budapesti Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Térképtárában találhatóak. (Jelzet: BIX.a 1116)

Az 1783-ban készült első katonai térkép szerint községünk az új közigazgatási beosztás alapján Győr megyéhez tartozott. A katonai célokra készült felvétel méretaránya 1:28800 rendkívül nagy, így a helyi viszonyokat nagy hűséggel és pontossággal ábrázolja (1cm a térképen a valóságban 288 méter). A felvételi térképek egyenlő nagyságú, derékszögű szelvényekből állnak. Egy lap nagysága 64 x 42 cm, s 2 mérföld x 1 1/2 mérföld területet ábrázol. A térképkészítés a grafikus háromszögelési módszer szerint történt, mérőasztalon. Bár a felvételek mai szemmel nézve hagynak kívánni valót maguk után, ami a pontosságot illeti, mindenesetre érdemes megjegyezni, hogy a ma is használatos kataszteri térképünk léptéke ugyanez a 1:28800 méret, s tulajdonképpen ez a katonai térkép az alapja, kiindulópontja.

Ehhez a katonai térképhez készült egy leírás is, az ún. *országleírás*, amely a térképeken ki nem fejezhető, katonailag fontos adatokat írásban is összegyűjtötte. Az udvari Haditanács 1764. évi rendelete alapján az országleírásnak tartalmaznia kellett:

1. Az egyik helynek a másiktól való távolságát órákban számítva és közönséges rendes lépésben mérve (egy „erős óra“ alatt 6000 lépést, egy „rendes óra“ alatt 5000 lépést, egy „kis óra“ alatt pedig 4750 lépést számítottak).
2. A folyókat mélységük, szélességük, partjaik minősége, gyalogosok, lovasok és kocsik számára alkalmas gázlók feltüntetésével.
3. Az utakat és azok állapotát.
4. Az erdőket, hogy hány használható kocsi-, faszállító- és más út, valamint gyalogösvény megy át rajta, vajon vannak-e benne hegyek, halmok, mélyedések és völgyek, vajon távol vagy közel vannak-e a kocsiutaktól, az erdők magas törzsű fákból állnak-e, ritkásak-e, hogy fiatal-e az erdő, hogy hol lehet rajta átjutni, s vannak-e benne mocsarak és lápok.
5. A mocsarak és lápok egyáltalában, vajon gyalog vagy lóháton mindig, vagy csak bizonyos évszakokban járhatók-e, vagy egyáltalán járhatatlanok, vajon kiszáradnak-e néha és mikor rosszabbodik az állapotuk az időjárás következtében.
6. A tavakat, vajon vizük jó-e, hogy nemcsak lovak itathatók-e belőle, hanem vizét az emberek is ihatják, csak az első vagy mindkét célra alkalmasak, medrük homokos vagy mocsaras, és mily területet árasztana el, ha lecsapolnák őket, az árterület tekintélyes lenne-e.
7. Az uralgó hegyeket és magaslatokat s különösen fel kell tüntetni a leg-

Az első katonai térkép 1783-ból.

magasabbakat, melyek tetejéről nagy területeket lehet belátni vagy áttekinteni.

8. Végül az utakat és gyalogösvényeket általában, s hogy milyen az állapotuk különösen rossz idő esetén. Ide tartoznak még az összes templomok, temetők, majorok, malmok vagy más szilárd épületek, csűrök stb. tartozékkal együtt, melyek esetleg egy község bejáratánál fekszenek és azt, valamint a környéket uralják, vagy hogy valahonnan uralhatók.

Nézzük hát, mit is írtak a térképkészítők a leírásban Kisújfaluról:

1. *Kürttől 1 1/2, Perbetétől 2 3/4 mérföldre van.*
2. *Araddal átellenben a köbökúti tó mellett.*
3. *Az itt található tó iszapos fenekű, a mélysége miatt nem járható.*
4. *Szálfaerdeje van.*
5. *Mocsaras rétje a hidakon kívül nem járható.*
6. *Jó idő esetén útjai jók.*
7. *Egymást érő dombok uralják a vidéket.*

Megjegyzések a térképpel és a leírással kapcsolatban: érdekességként elmondható, hogy a nyolcadik kérdésre községünkkel kapcsolatban nem jegezték meg semmit. Ugyanígy a térképen sincs se templom, sem temető jelölve, de Búacson se. Köbökúton, Sárkányon viszont igen. A leírás 5. pontjában szereplő hidak viszont a térképen nincsenek jelölve, valószínűleg azért, mert egyszerűbb anyagból (fából és nem kőből) épülhettek. A kisújfalui „Új-hegyet“ „Somlyó“-nak tünteti fel a térkép. A szőlők viszont pontosan, a mai helyükön vannak jelölve. A községi – kataszteri – határ nincs jelölve, viszont a megyehatár vastag vonallal (eredeti színes változatban élénk piros színnel) igen. Az utak pontosan, a Perbetére vezető főút vastagabb vonallal jelölve. Érdekes, hogy Kürtre Aradról is, Kisújfaluról is vezet út, átjáró Kisújfaluról Aradra viszont nincs jelölve. Az épületeket lehetőség szerint alaprajzuk és fekvésük szerint ábrázolták. A térképen feltüntetett megnevezések helyességének pontos ellenőrzésével 1786-ban a hét nyelven beszélő tudóst, Korabinszky János Mátyást bízták meg. Később a kerületi térképeken a főispánok utánajavítottak, II. József szerint ui. „*a nyelvismeret egyedül nem elég-séges valamely helységnév helyes írásának tudásához. Olyan emberektől kell azt megtudakolni, akiknek hivatása a helység nevét többször leírni*“. Községünk esete is igazolja ezt az állítást, mert míg a térképen „Kis Uifalu“, a térkép szélén a megjegyzések rovatban, a községek feltüntetésében utána-javítva „Kis Ujfal“ áll.¹⁷⁹

179. *Térképészeti* 1932, 54-71.o.

Ebben az évben Esztergom vármegye közgyűlésein a következő, községünket érintő határozatok születtek:¹⁸⁰

A legkorábbi határozat, amely Kisújfalut tárgyalja, egy hídról rendelkezik. Azt sajnos nem tudjuk meg a határozatból, hogy hol is épült ez a híd, hol akadályozta a víz lefolyását. Valószínűleg azon a Fekete-patakon ívelhetett át, melyről az aradi határkijelölő jegyzőkönyvben olvashattunk.

1783. 1. 27. Pontis in Terreno Kisújfalusiensi extracti, ob restrictum arcum et exinde impeditum arque decursum inepti Novius tiedam Arcus Dilationem Mura.

A Kisújfalu határában épült híd szűk, így akadályozza a víz lefolyását. Új, nagyobb ívű híd elkészítésére a költségeket engedélyezzük.

A következő, márciusi közgyűlés pedig már az urbáriummal és az egyházzal foglalkozik:

1783. 3. 24. Bátorkeszi, Kis Újfalu, Köbölkút és Nagy Bény urbáriumi hibásak, javításra visszaküldetik. Hiányosak a két megyei küldöttség feljegyzései, igazolásai, így ezek hiánya miatt a kiigazítás nem vihető végbe.

1783. 3. 24. Mocs, Búcs, Bátorkeszi és KisÚjfalu birtokok helyét hitvallású lakóinak szorgalmazására a vallási dolgokban való kivizsgálás ügyében és más megyékhez tartozó különféle kivételek végleges rendezése ügyében a tájékoztatás átadása.

Végül kevesellte a vármegye a törvényben megszabott 100 családot, aminek Kisújfalun valóban lehetetlen volt eleget tenni, ezért erre való hivatkozással nem engedélyezi a templomépítést.

1783. 10. 28. Ugyanazon Kisújfaluhoz tartozó helyét hitvallású lakosoknál hiányzik a megkívánt család. Nincs elegendő személy a nyilvános és magán-vallásgyakorlásra.

Vonatkozással a kisújfalui nem katolikusokra hozott rendelkezésre, az ügy kivizsgálására Sipsághy Károly főbírórt rendeljük ki.

180. Komárom-Esztergom Megyei Levéltár. Esztergomvármegye közgyűlésének jegyzőkönyvei.1783-1787

Mint láttuk, a vármegye községünk esetében is nagy hátramoszdítója volt az egyházi újraéledésnek. De hogy a római katolikus egyház sem akarta észrevenni az új idők szeleit, azt az 1783. évi egyház-látogatási jegyzőkönyv is jól szemlélteti:

1783 – Egyházlátogatás – A másik fiókegyház: Kisújfalu

Templom nélkül

Ez a falu fiókegyház, síkságon terül el, kettős sorban. Hossza körülbelül 800, szélessége 460, kerülete 1600. Az anyaegyháztól 1/2 órányira. Volt itt kőből épült templom, de most csak a romjai vannak. A hagyomány szerint Szent István magyar királynak ajánlva.

A lakosai egyfélék, magyarok. A szerencsétlen időben a Szentegyháztól elidegenedtek és a helvét – református hitvalláshoz csatlakoztak. Lelkipásztor, irányítás, nevelés és szolgálatok nélkül maradtak.

Van két faoszlopon álló haranglábuk elkülönítve a templom romjaitól, amelyen egy kb.35 font súlyú harang van. Katolikusok és nem katolikusok temetések alkalmával kölcsönösen használják. 1766-ban a lakosok költségén öntötték mindenféle külső rávésés vagy név nélkül.

A temetkezési hely a királyi rendelet szerint a falutól távol 250 helyre alkalmas. A katolikus rész a nem katolikustól elkülönítve egyezség szerint, de a nem katolikusok kereszt nélkül használják.

A keresztség szentségét az anyaegyházban szolgálják ki, a járandóság egyforma, vagy a keresztségért a díjat az esztergomi szertartás írja elő. A szakramentumok kellékei mint az anyaegyházban.

A lelkész jövedelme és bevételei az 52.§ szerint az anyaegyházban és a fiókegyházban végzett összes szolgálata szerint.

Egyházi szolgálat

Ebbe a faluba, a katolikus iskolába a kegyes királyi rendelet erővel rektor-igazgatót helyezett azért, hogy a lakosok csemetéit olvasni, írni tanítsa. Ám a király kegyes rendelkezése nem volt megnyugtató, mert a kálvinista szekta nemcsak elutasította, hanem a szomszédos birtok (Bátorkeszi?) sektamesteréhez küldték a csemetéket tanulni.

Iskolatanító Orlík András 27 éves, magyar–német képesítésű, gyermekek nevelésére, tanítására alkalmas, a lelkésznek engedelmes.

Az iskolamester jövedelme

Először. Kertből:

Van egy kis kertje, amelyből megfelelő munkával szerezhet 25 dénárt.

Másodszor. Tűzifa:

Az uradalom erdejéből jogos 6 szekér fát elvinni. 1 szekér = 50 dénár, ami kitesz összesen 3 forintot.

Harmadszor. Megszabott sópénz:

A községtől elfogadhat 12 forintot.

Gyümölcs és egyéb – 24 pozsonyi mérő 75 dénárjával, összesen 18 forintot.

Negyedszer. Stóla:

Ez mint az anyaegyházban szokás, vagyis felnőttek temetésekor 25 dénár, ami évente kb. két forint 50 dénárt tesz ki. Gyermeknél ez 12 dénár. Köszöntővers írásáért egyenként 12 dénár – összesen 4,66 Ft.

Ezen előre meghatározott jövedelem mellett szántóföldből, mezőből nem volt semmi. Az előbbiekből adódó évi jövedelem tehát a következő: kert, tűzifa megszabott, stóla: $0,25 + 3 + 12 + 18 + 2,50 + 0,48 + 1,68 = 37,91$ Ft.

Jelentkezett egy nem katolikus, Csanda István felesége szükségkérésztelésre. A feloldozás a helyi szokás szerint megtörtént.

A földesúr ugyanaz, mint az anyaegyházban (gr. Pálffy Károly).

A nép a lelkész iránt szeretetet, figyelmességet és türelmet tanúsít.

<i>Hitvallásra képes katolikusok száma.</i>		<i>45</i>
<i>Hitvallásra nem képes katolikusok száma</i>		<i>15</i>
<i>Felnőtt nem katolikusok</i>		<i>311</i>
<i>Gyermekek</i>		<i>98</i>
<i>Zsidó (idegen) felnőtt</i>		<i>2</i>
<i>Összesen:</i>	<i>katolikus</i>	<i>60</i>
	<i>Nem katolikus</i>	<i>411</i>
<i>Végösszeg:</i>		<i>471</i>

Ezek közül a helvét hitvallásra átpártoltakhoz ajánlkoztak szolgálatra 22-en, gyónók (vallástételre alkalmasak), akiknél az elpártolás (áttérés) veszélye megmaradt.

Bucsy Ferencnél	<i>Tamás Ferenc szolga és Csóka György juhász, feleségével, Matyeka Katalinnal.</i>
Udvardy Józsefnél	<i>Tigyi János szolga.</i>
Csanda Jánosnál	<i>Banyek János juhász és felesége, Spalek Anna leányával, Annával.</i>
Fodor Györgynél	<i>Polyák József juhász és felesége, Ripas Éva.</i>
Tajnay Istvánnál	<i>Dudás András juhász és felesége, Fodor Katalin leányával, Évával.</i>
Gulyás Jánosnál	<i>Scornya József juhász és Tarok István szolga.</i>
Mocsa Józsefnél	<i>Verebély György juhász és felesége, Stacho Ilona.</i>
Szőcs Mártonnál	<i>Lothy József juhász és felesége, Tehlár Judith.</i>
Kovács Andrásnál	<i>Mliecz György szolga.</i>
Ollé Györgynél	<i>Havran Martin szolga.</i>
Takács Györgynél	<i>Nagy Ernő szolga.</i>
Pásztornál	<i>Kozár András szolga.</i>

*Azonban az évi hitvallási és közösségi alkalmakból kimaradtak. A katolikusokat nem akadályozták a tanítók hallgatásában. Hitbeli ismereteikből a maguk idejében tanulhattak, vizsgázhattak. A nem katolikusokkal békésen együtt éltek.*¹⁸¹

A vizitációs jegyzőkönyv további részei is tartalmaznak községünkre utaló részeket, azért ezt is ide jegyezzük:

Az ágostai és helvét hitvalláshoz átpártoltak és azok hitvallása:

A kisújfalui leányegyházban a szolgálkon kívül az összes lakos helvét hitvallású, mégsem önálló, mert nincs lelkésze. A nem katolikusoknál szolgálók azonban a lelkész szemei előtt vannak és nem fenyegeti őket az áttérés veszélye. A nem katolikusok istentiszteletre a madari artikuláris helyre járnak Komárom megyébe, ahol lelkész és prédikátor is van. Ez mintegy órai kocsikázásra van.

Az elmúlt 18 évben a leányegyházakból a szent nyájhoz visszatért 15, máshonnan 6. De ezek a rokonok zaklatásai miatt kénytelenek voltak

181. Prímási Levéltár. Esztergom. Canonica Vis. L.199. 48.

elköltözni. Azoknak a neve, akiket a szent római egyház befogadott:

Hajdú János köbölkúti mészáros – 40 éves, búcsi származású és fia János 12 éves. Vajas Ferenc szolga – 20 éves, Szelócéról származott.

Mráz Jakab 42 éves, evangélikus Liptó megyéből és felesége, Vendlik Zsuzsánna 37 éves Sárkányról.

Csík István ariánus vallású Erdélyből származott katona – 30 éves.

Marcel Jakab zsidó, köbölkúti, Morvaországból származott, 17 éves.

Udvardi János 35 éves Kisújfaluról, feleségével, Böytös Zsuzsannával (33 éves) és 14 éves Sára nevű leányuk.

Hajnal Sára kisújfalui özvegy – 48 éves és 10 éves fia, István.

Sipos Erzsébet Kisújfaluról, 18 éves.

Aranyossy István Kisújfaluról, 38 éves és leánya Éva, 11 éves.

Van a helységben (Kisújfalu) iskola és katolikus rektor a kegyes királyi rendelet szerint, hogy lehetővé tegye, hogy a növendékek az írás-olvasást lelkész nélkül is megtanulják és vele együtt a hitet is. (!?!)

Nem látszik reménytelennek a katolikus hithez való visszatérés sem, ha az egyház következetesen és folyamatosan Isten ígéjére támaszkodva végzi dolgát, vagy a lelkész erőteljesebben, meggyőzőbben tud hívogatni.

Temetési szokás

Szemfödéltakaró, ruha a kisgyermeknél fehér, a felnőtteknél fekete. A háznál szentelt vízzel meghintik. Előtte keresztet visznek, és mind a gyermek, mind a felnőtt temetését az esztergomi szertartás előírásai szerint végzik. Az eretnekeknél a kisújfalui leányegyházban régi szokás szerint lelkész nem megy a temetésre, azt az iskola tanítója, a rektor végzi el. Ismert énekek éneklésével viszik a halottat és temetik el.

Parochiális könyvek (Köbölkúton!)

Az egyháznak a következő könyvei vannak: Két anyakönyv, az első kezdődik 1693-ban. Keresztelési, házasságkötési, elhalálozási egybekötve. A másik 1774-ből, két kötetben, szép olvashatóan írva, folyamatosan, megszakítás nélkül, folt nélkül. A lelkész gondjaira bízva. Csak a lelkész írhat bele, aki a szolgálatot végzi.

A jegyzőkönyv készítésének célja, hogy beszámoljon minden vallási kerekbe tartozó dologról a felsőbb egyházi hatóságoknak: házasság és más szentségekkel való éléssel kapcsolatban.

A vizitációs jegyzőkönyvhöz csatoltan egy kimutatás a négy gyülekezeetről:

Köbölkút:	Katolikus felnőtt:	434
	Katolikus gyermek:	160
	Zsidó:	4
	összesen:	601
Kisújfalu:	Katolikus felnőtt:	45
	Katolikus gyermek:	15
	Nem katolikus felnőtt:	311
	Nem katolikus gyermek:	98
	Zsidó:	2
	összesen:	471
Sárkány:	Katolikus felnőtt:	139
	Katolikus gyermek:	51
	Zsidó:	4
	összesen:	194
Gyiva:	Katolikus felnőtt:	81
	Katolikus gyermek:	28
	összesen:	109

Ez a jegyzőkönyv az utolsó, amit Kisújfalun a római katolikus egyház mint uralkodó vallás tétetett. Talán a legbővebb és a legalaposabb is; rendkívül sok információt hagy az utókorra.

Az évszázad összes egyház-látogatási jegyzőkönyve (1700., 1701., 1732., 1755. 1761., 1783.) azt mutatja, hogy bár a lelkészt sikerült elűzni Kisújfaluról, s a nyilvános gyülekezeti életet is megtiltották, e gyülekezet mégis épségben élte át az eltelt nyolcvan esztendő.

Figyelemre méltó az is, hogy **Kisújfalun az iskola mindvégig fennállt!** Általában a jegyző tanította a falusiak gyerekeit, mert ő református vallású volt, ha pedig a hatalom katolikus tanítót erőltetett a lakosokra, mint az 1760-as években, akkor átmentek a gyerekek Bátorkeszire, vagy nem fizették a tanítót.

Az egyház-látogatási jegyzőkönyvnek a megjegyzése, hogy a kisújfaluiak az egy órányi kocsútra levő artikulás helyre, **Madarra** járnak a vasárnapi istentiszteletre, bizonyítást nyert a madari anyakönyv áttekintése után:

- 1754. II. 26.** *Kováts István vette feleségül Kisújfalun lakó Motsa Susánnát, copuláltattak Köbölkúton, ott való Parochus által. Násznagy István Kováts.*
- 1761.** *Kis Új Falun lakó Takáts Péter és özvegy Kováts Susánna.*
- 1764. I. 30.** *Kis Újfalusi Takáts Mihály és Szabó Susánna, Szabó György leánya. Násznagyok: Dobai István és Dobai Mihály.*
- 1775. I. 31.** *Kis Újfalusi Tót József (25 éves) és Madari Kis Susánna (18 éves) Násznagyok: Kisújfalusi Kováts István és Madari Édes Gergely.*
- 1778. I. 13.** *Kis Újfalusi Szűts István (21) és Madari Szabó Éva (18). Násznagyok: Mészáros István és Farka István.*
- 1778. II. 3.** *Kis Újfalusi Tót István (25) és Madari Beke Jutka (18). Násznagyok Kováts István és Czibor András.*
- 1778. II. 10.** *Kisújfalusi Udvardi Ferencz (24) és Szege di Erzsébet (19). Násznagyok Dobai István és Farkas István.*
- 1778. III. 2.** *Özv. Simon György Kis Újfalurul (34) és Madari Galambos Miklós özvegye Kis P. Sára (26), násznagyok Kováts István és Tóth György.*
- 1779. II. 9.** *Kis Újfalusi Gulyás Mihály(21) és Csuzi Erzsébet (17). Násznagyok Dobai István és Jankus Ferencz.*
- 1784. II. 23** *Kisújfalusi Dobai János (22) és Szege di Susánna (18). Násznagyok Takáts György és Kis András.*
- 1786. II. 6.** *Kisújfalusi Takáts András (25) és Varga Jutka (22) Násznagyok Sánta Gergely és Vábrik András.*
- 1788. II. 4.** *Kisújfalusi Udvardi Josef (18) és Czibor Panna (16) a Parochiális házban a Tanító előtt Csanda Ferencz és Pap József jelenlétében contraháltak.¹⁸²*

A két további még elérhető közelségben levő artikulás hely, Kamocsa,¹⁸³ és Dunaradvány anyakönyvei¹⁸⁴ nem tartalmazzak kisújfalui személyekről bejegyzéseket az 1700-as évekből. Mivel csak ez a három artikulás hely volt a környékünkön – tehát olyan falu, ahol református pap nyilvánosan működhetett, és a református híveknek, akár más falubelieknek is egyházi

182. Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka. Madari Anyakönyv, Harmadik rész: A Házastul személyek neveiket foglaltatja-bé (1748-1820)

183. Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka. Kamocsai Ref. Egyház Anyakönyve 1711-1860.

184. Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka. Dunaradványi Ref. Egyház Anyakönyve 1711-1860.

szolgálatot tehetett – arra a megállapításra kell jutnunk, hogy mivel Kisújfalu a köbölkúti plébánia leányegyházaként szerepelt ezekben az években, a köbölkúti plébános végezte a falubeliek anyakönyvezését is. Tehát ő írta be a megke- reszteltek, a házasulandókat vagy pedig az elhunytakat. Sajnos ezt az állítást csak közvetve lehet bizonyítani, ugyanis a köbölkúti plébánia legrégebbi időkből származó anyakönyvei a II. világháború alatt elégték.

Létezik azonban két igazolás – anyakönyvi kivonat –, melyeket 1837-ben a köbölkúti plébános, Palkovics Károly állított ki kisújfalui lakosok számára, az 1783. és az 1786. évre, visszamenőleg.

1783. Március 24-én megkereszteltetett János névre egy csecsemő Mészáros István és Takáts Katalin szülők törvényes gyermeke a plébános engedélyével Helvét hitvallására. Lakhelye Kisújfalu. Keresztelte Nedeczky Imre parochus.

1786. Május 18-án megkereszteltetett egy csecsemő István névre. Törvényes szülei Mészáros István és Takáts Katalin. Keresztszülők Pap János és Kiss Susánna, Plébános engedélyével Helvét hitvallására. Lakhelye Kisújfalu 47.- hsz. Keresztelte: T. Atya Nagy György.¹⁸⁵

Az anyakönyvi kivonatok ugyana család két fiának kereszteléséről szólnak. Az 1783-ik évi a keresztelő lelkészéknél még a köbölkúti plébánost tünteti fel, a három évvel későbbi pedig már Nagy Györgyöt.

1784. július 16-án a király **népszámlálást** rendel el – elsődlegesen katonai szempontokból (besorozható újoncok) –, amely kiterjed a nemességre is. Az összeírás – conscriptio – szinte mindenre kiterjed (Magyarország akkori lakossága 6,5 millió, Erdélyé 1,5 millió, Horvátországé pedig 650 ezer. Az összlakosság mintegy 5%-a nemes, a zsidók száma kb. 83 ezer). Az első magyarországi népszámlálás (1784–1787) Esztergom megye adatait a táblázat mutatja¹⁸⁶, Kisújfalu adatai pedig a következők: **70 ház, 84 család, 476 lélek, 6 távollevő, 3 idegen. Ebből 96 férfi házas, 138 nőtlen és 242 nő. Pap 0, nemes 0, tisztviselő 0, polgár 0, paraszt 50, paraszt örököse 44, zsellér 51, egyéb 4, szabadságolt katona 2, fiúgyerek 12 évesig 64, 13-17 évesig 17. A falu földesura gróf Pálffy Károly.**¹⁸⁷

185. Komárom-Esztergom Megyei Levéltár. Anyakönyvek másodpéldányai.

186. Az első magyarországi népszámlálás 1960. Budapest.

187. DÁNYI-DÁVID 1960.

Nemcsak a 1785-ben a puskász építés közhívést tartalmazó rendeletben említett, mely belső templom építést közszükséggy 1100 csuhálakany, 500 lépék díggktanítóléséta jegyzőkhőthavallásönfomgyezthátulenzéggyszolgond, de a várhőgye aulőáltus nāsőkkl. JAzkañ Magyaróés zággordúl kőztjté jobbhgyrőndh-
lutaÉzttóálhjobvály hitlyet, hogy parásztös egyez rőpőghazásnőm ffigyszűkük
dályolthőnkőzöttstgállapótarhőjobbhlyúsáolhőttőcsoklőbőgi rőszjőtt akonahgy
kisűfalóna kőriűfalMint a népszámlálási jegyzékből is kitűnik, Kisűfalun

1785. 1. 28. A kisűfalui helvét hitvallásúak *kérését a vallásuk szabad gyakorlatának visszaállítására a valós helyzetre való tekintettel, ti hogy a jövedelem kisebbedett és az adóval hátralékban van a község és a házuk részleges javítása is elégtelenül folyik, ezért kérésük elutasítandó.*

se jobbágyot, hanem parasztot számláltak már össze 1786-ban! Ugyanebben az évben végre a megye hivatalba helyezi a tanítót is, neve **AMBRUS József**.

1785. 3. 15. *Hitelre méltóan igazolást nyert, hogy Kisűfalun láthatóan igen nagy adóhátralékkal van elmaradva és a jegyzőlakást annyi figyelmeztetés ellenére sem tették lakhatóvá. Büntetés kivetésével figyelmeztetjük a községet, hogy kötelességüket mielőbb hiánytalanul tel-*

1786 májusában az igazságos, a nemességre is kiterjedő adókvetés előfeltétele végett új földmérést rendel el a király. Az adórendelet nem született meg, de Magyarország területének első pontos térképészeti fölmérése elkészült. Községünk katonai térképén jól látható a még lecsapolatlan mocsár és a falu, s annak házai.

1786. 5. 19. *Kisűfalun község iskolamesterét, Ambrus Józsefet, aki a 99. szám alatt lakik Kondé József főbíró engedelmével jegyzői teendőket végezz-e vagy nem?*

Kisűfalun község részéről kezdeményezett dolgot, hogy a vallástanító jegyzői teendőket végezz, mivel időközben a jegyzőség modernizálódott, Esztergom vármegye illetékesei a kérést nem tartják időszerűnek, ezért elutasítják.

Kisűfalut a vármegye Bátorkeszi leányegyházává nevezi ki, sőt a temetési szertartásról is rendelkezik. Ekkorra ugyanis már megengedett lett az ének-

szóval való halottkikísérés és temetés is.

1787-ben pedig a templom is felépült; ezt jelzi a bejárat fölött ma is látható évszám. Mivel a császár 1786-ban engedélyezi a református templom számára a torony építését, erre Kisújfalun is sor kerül, a már kész templomhoz való hozzáépítéssel.

A lelkészi hivatalt is elfoglalja a tolerancia utáni első lelkész: **NAGY JÁNOS** tiszteletes. Hogy mikor érkezett meg a lelkész azt nem tudni, mert a díjlevele 1787. május 15-ével van keltezve, az első anyakönyvi bejegyzése

1786. 9. 17. A 3626. számú kormányrendelet augusztus 21-én elrendelte, hogy Nagyölvéd és más (Kisújfalu), még nem anyaegyházak kötelesek a legközelebbi, hitvallásuknak megfelelő anyaegyházhoz csatlakozni és a pásztori szolgálatot tőle elfogadni, amint a Türelmi Rendeletben az ki van nyilvánítva. A díjazás a szokás szerint marad, de a 12 év alatti elhaltak temetése a katolikus szertartás szerint történjen.

Kondé József táblabíró Kisújfalut mint leányegyházat Bátorkeszihez csatolta.

1786. 12. 6. Kisújfalu református gyülekezete engedélyt kér a vallás gyakorlására. A diacesához juttatott kérés, rendezés végett a táblabíróhoz, Kondé Józsefhez továbbított.

pedig 1787. augusztusából való.

Lássuk, milyen szerződést is kötöttek Kisújfalun 1787-ben Nagy Jánossal, a türelmi rendelet utáni első lelkésszel:¹⁸⁸

Ugyanebben az égett dokumentumban az Alamizsnakönyv hátsó részében folytatólagosan található a lelkészi díjlevél mellett az iskolatanító fizetéséről szóló írás is gyülekezetenként:

Ebben az évben, 1787-ben kezdi el vezetni Nagy János községünk első anyakönyveit is.

A Kisújfalusi Reformata Szt. Ekklesia

Tiszt. Predikátor Úrnak esztendeig való fizetése következik:

<i>Kézpénz.....</i>	<i>50 forint</i>
<i>Búza szemül adatik.....</i>	<i>60 Poson.m.</i>
<i>Árpa.....</i>	<i>Pos.m.20</i>
<i>Zab.....</i>	<i>20 pos.m.</i>
<i>Só adatik.....</i>	<i>100 font</i>
<i>Hús.....</i>	<i>100 font</i>
<i>Fagygyú.....</i>	<i>40 font</i>
<i>Bor.....</i>	<i>10 akó</i>
<i>Széna.....</i>	<i>4 szekér</i>
<i>Tüzelő fa.....</i>	<i>8 öl</i>
<i>Káposzta.....</i>	<i>200 fej</i>
<i>Kender.....</i>	<i>300 fej</i>

A juhos gazdák juhaiktól a tehenesek pedig teheneiktől egy-egy napi fejést adnak vagy helyette egy desztő föld termésének a szalmája.

<i>Keresztelő Egyházkelő</i>	<i>10 garas</i>
<i>Predikatios Halott.....</i>	<i>1 forint</i>
<i>Esküdtető.....</i>	<i>10 garas</i>

Mindezeknek megfizetésére és bé teljesítésére kötelezi magát e mi Ekklesiánknak minden élő tagja. Költ Kis-Ujjfalun 1787-ben die 15 Maii.

<i>Ekklesia Curátori</i>	<i>Gulyás János bíró mk.</i>
<i>Butsi Ferentz mk.</i>	<i>Dienes István esküdt mk.</i>
<i>Takáts György mk.</i>	<i>Mészáros István esküdt</i>
	<i>Butsi István és többek</i>

Coram me Stephano Ambrus
Ord. Loci Notar perjel

Már a II. lateráni zsinat (1139) hangoztatta az anyakönyvek szükségességé-

Az új-egyházi mezejek a c. 1787
 Tiszta Párhuzamos Csalat eptendőig való feje
 követejék:

Kész pénz	- - - - -	50
Buzafennül adatik	- - - - -	60 font
Alap	- - - - -	20 font
20 adatik	- - - - -	100 font
Ház	- - - - -	100 font
Fagygyű	- - - - -	40 font
Bor	- - - - -	10 akó
Réna	- - - - -	4 feker
Füvelő fa	- - - - -	8 öl
Káposzta	- - - - -	200 fej
Kender	- - - - -	300 fej

Az új-egyházi mezejek a c. 1787
 mérték egy-egy napi feje adatik. v. a helyes egy-egy
 Kertésztelek Egyháztelők - - - - - 10 garas.
 Párhuzamos Halott - - - - - 1 forins.
 Eftudtelek - - - - - 10 garas.

Mindezeket megfizetésére és beteljesítésére
 kötelezi magát e mi Oklevelel rendelés minden
 élő tagja. Kelt Kis-Vizfalum 1787ben Dies
 Maii.

Eklesia Curatori	Juhász János Bíró
Buzsi Ferencz mk.	Dienes István Eftud
Takács György mk.	Mészáros István Eftud
Coram me Stephano Ambros	Buzsi István k. tób
Ord. Loc. Notar. mpt.	

gét az egyházfegyelem gyakorlásának szempontjából. Magyarországon azonban csak 1515 után kezdett az egyház komolyabban foglalkozni az anyakönyvvezetés bevezetésének szükségességével. A veszprémi zsinat meghagy-

Az Újfalusi Reformata Ekklesia oskolamesterének fizetése:

kész pénz 20 forint
 Szemes Búza 30 posonyi mérő
 Egy pár tsizmára 2 forint esztendőnként.

Három szekér széna.

Tizenkét font fagygyu.

Tüzelő fa elegendő.

Didactrum Minden gyerek 10 garas, 1/2 véka zab vagy árpa. Egy tsirke.

Fél Urbarialis sessio után való szántó föld minden munkájával a bé hordásig szinte úgy az őszinek mint a tavaszinak. – Ez van a Notariáért.

Kender föld egy véka alá való szántójával vetésével együtt.

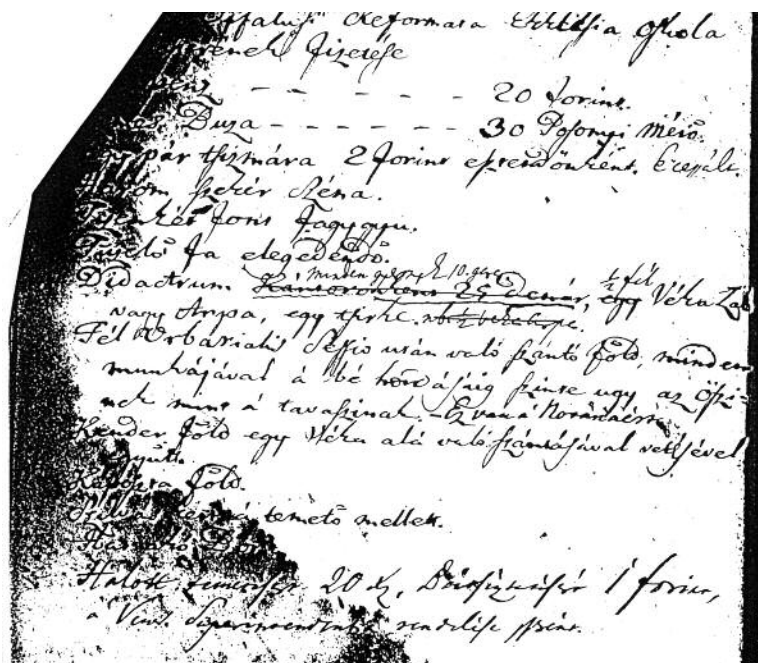
Káposzta föld.

Szilvás kert a temető mellett.

Hat akó Bor.

Halott temetéséért 20 krajcár. Búcsúztatásért 1 forint

a ..?.. Superintendentia?¹⁸⁹

189. Szl.Ref.Ker Egyház Zsinati Levéltára, Komárom. Alamizsnakönyv.

ta minden plébánosnak, hogy az újszülött nevét, a keresztelés napját és évét, valamint a szülők nevét kell beírni az anyakönyvbe, melyet a templomban kell tartani. Éppen a reformáció gyors térhódítása kényszerítette a katolikus egyházat, hogy a hívek pontosabb evidenciája végett maximális figyelmet szenteljen az anyakönyvek vezetésének. Éppen ezért a tridenti zsinat 24. ülése 1563 novemberében kimondja a házasság szentségét. Ekkor kerül bevezetésre a házasulandók anyakönyve, ahová a pap a házasulandók neve mellett feltünteti a tanúk nevét, valamint a házasságkötés dátumát és helyét is. Mivel házasságot csak megkereszteltek köthettek újra hangsúlyt kap a keresztelési anyakönyv fontossága. Az esztergomi érsek 1564-ben Nagyszombatba hívja össze az egyház képviselőit a tridenti zsinat határozatainak megvalósítását tárgyalván. Az 1611-ben szintén Nagyszombatban megtartott zsinat rendeli el a bábakeresztelést, valamint a szülők és keresztszülők nevének pontos beírását az anyakönyvekbe, és rendeli el az anyakönyvek szigorú ellenőrzésének fontosságát egyházlátogatások alkalmával. Mivel a megkereszteltek anyakönyvébe nemcsak a keresztség, hanem a születés pontos dátumát is feljegyezték, sőt a keresztnév mellett a vezetéknevet is, így ezek az anyakönyvek egyben a születések anyakönyvei is. Úgy tűnik, helyi szinten (plébániákon) nem fektettek olyan nagy hangsúlyt az anyakönyvvezetésre, mint azt az egyházi előljáróság elvárta, ezért 1638-ban ismételten figyelmeztetik a vizitátorokat az anyakönyvek ellenőrzésének fontosságára. Ebbe a folyamatba besegít a török kiűzése utáni ellenreformáció megerősödése a XVII–XVIII. században. Már III. Károly híres Carolina resolútiója figyelmet szentel az anyakönyvvezetésnek (az 5.§-ban a canonica vizitációk ellenőrzése alá vonja a protestáns felekezetek anyakönyvvezetését is). A későbbi uralkodó, Mária Terézia 1769. december 29-i rendeletében a papoknak megtiltja az eredeti anyakönyvek példányainak kiadását másoknak, s az őrzésüket is rájuk bízta. A felvilágosult szellemű II. József pedig már meglátja az anyakönyvvezetés fontosságát közigazgatási, gazdasági, katonai s nem utolsósorban statisztikai szempontból is. 1784. február 20-i pátensében az anyakönyveket nyilvános könyvekké nyilvánítja, s háromféle anyakönyvvezetést ír elő, amelyet külön előrenyomtatott könyvekben kellett vezetni. 1786. március 6-i rendeletében a papok saját nevüket is kötelesek voltak az anyakönyvben feltüntetni, ezzel is hangsúlyozva a bejegyzések jogi érvényességét.¹⁹⁰

Községünkben 1787-től van vezetve a Kisújfalui Reformata Szent Ekk-lézsia anyakönyve.¹⁹¹ A három anyakönyv eredeti példányai a Nyitraivánkai Állami Területi Levéltárban vannak elhelyezve.

<i>Szülöttek és megkereszteltek anyakönyve:</i>	1787–1895
<i>Házasultak anyakönyve:</i>	1787–1895

Halottak anyakönyve: 1787–1900

Az anyakönyvek kézzel másolt (nem teljes!) példányai megtalálhatók az egyházközség tulajdonában, valamint ezek fénymásolatai a községi levéltárban.

1827-ben I. Ferenc minden hitközségnek előírja az anyakönyvi másodpéldányok bevezetését, amelyeket évente a megyei levéltárakba kellett leadni megőrzés végett. Községünk anyakönyveinek másodpéldányai az esztergomi levéltárban található meg: 1829-től 1867-ig, hiányzik az 1830., az 1833., az 1838., az 1839., valamint az 1850. évi anyakönyv. (Éppen e másodpéldány anyakönyveken található meg az egyház pecsétje, valamint a községi pecsét is.)

A köbölküti római katolikus egyház anyakönyvei szintén a nyitraivánkai levéltárban találhatóak:¹⁹²

<i>Szüültek és megkereszteltek anyakönyve:</i>	1868–1879
	1882–1890
	1892–1895
<i>Házasultak anyakönyve:</i>	1868–1890
	1892–1895
<i>Halottak anyakönyve:</i>	1868–1890

Az esztergomi levéltár a következő másodpéldányokat őrizte meg Köbölkútról:

1829–1867 és az 1881. évi, melyekben megtalálhatók a filiák (Sárkány, Gyiva, valamint Kisújfalu) római katolikus vallású lakosainak anyakönyvi bejegyzései.

A többi – az 1783-ik évi egyház-látogatási jegyzőkönyv szerint 1693-tól vezetett – anyakönyv a köbölküti plébános, Garay József állítása szerint elégett a második világháború alatt. Az erről szóló kézzel írott bizonylat a nagyszombati másodpéldány anyakönyvi kivonatok borítóján található, a köbölküti plébános aláírásával. Kár, mert ezek az anyakönyvek falunk számára is rendkívüli fontossággal bírtak, hiszen a türelmi rendeletig (a saját egyházi anyakönyvek bevezetéséig) minden kisújfalui lakost a köbölküti plébánia anyakönyveiben vezettek. (Mint erről meggyőződhattünk a Palkovics Károly köbölküti plébános által 1837-ben kiállított igazolásból.)

Arad lakosai a szőgyéni plébánia anyakönyveibe vannak bejegyezve, melyek szintén a nyitraivánkai levéltárban vannak elhelyezve:

<i>Szüültek és megkereszteltek anyakönyve:</i>	1716–1900
--	-----------

190. SARMAPYÓVA 1991, 3-10.o.

191. Állami Területi Levéltár, Nyitraivánka. Kisújfalui Ref. ekkklésia Anyakönyve

192. Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka.

Házasultak anyakönyve: 1717–1915

Halottak anyakönyve: 1717–1912

Valamint az esztergomi levéltárban őrzött másodpéldányokban az 1829–1867 közötti időszakból.

Arad lakosai az 1904-ik évi Kisújfaluhoz való csatolást követően a községi anyakönyvekben szerepelnek. Réva lakosai pedig az 1960-as években tűnnek fel szintén a községi anyakönyvek bejegyzéseiben. Az azt megelőző éveket illetően a szőgyéni anyakönyvekben keresendők.

1893-ban a polgári házasságkötés bevezetésével a következő évtől az anyakönyvvezetést kiveszik az egyház kezéből, és a törvényhozás állami anyakönyvvezetést rendel el, amelyet a községi jegyző végez, mint anyakönyvvezető állami hivatalnok. Az állami anyakönyveket tízévenként indexszel (mutatóval) látják el a benne való könnyebb tájékozódás végett. Az egyházi anyakönyvek elvesztik nyilvános, közéleti jelentőségüket, tovább az egyház már csak saját szükségleteire vezeti.

1790. január 28-án a király valamennyi rendeletét visszavonja a türelmi és a jobbágyrendeletén kívül. 1790. február 20-án Bécsben meghal, mialatt a nemesi bandériumok diadalmenetben kísérik Magyarországra a visszaküldött „István király koronáját“.

II. József öccse, **II. Lipót** (1790–1792) csak két évig uralkodott, mégis az ő nevéhez fűződik a megkezdett engedményes királyi politika betetőzése. A számunkra oly igen fontos vallásszabadságot a kívánt 1608. és 1647. évi törvények szerint biztosítatja, amikor is „*az 1790–1791. évi országgyűlés 291 szavazattal 84 ellenében elfogadja a király által javasolt szöveget, amely mint 1791. évi 26. törvénycikk bekerült a magyar Corpus Jurisba.*“¹⁹³

A törvény 17 pontja a következő lényeges rendelkezéseket tartalmazta:

Az 1791. évi XXVI. tc. §§-I:

1.§ A vallásgyakorlatot, templomok, tornyok, harangok, iskolák, temetők használatát különbség nélkül biztosítja a katolikusoknak és a protestánsoknak.

2.§ Az istentisztelet nyilvános, a földesurak kötelesek telket rendelkezés-

193. BUCSAY 1985, 175.o.

re bocsátani templom, iskola és lelkészi lak építésére.

3.§ Senkit sem szabad kényszeríteni más felekezet istentiszteletén való részvételre.

4.§ A protestánsok egyházi ügyekben a jövőben kizárólag saját egyházi elöljáróiktól függenek, tanácsgyűléseket és – királyi jóváhagyással – törvényhozó zsinatokat tarthatnak.

5.§ A protestánsok alapíthatnak és tarthatnak fenn iskolákat, tanulóik adományokat gyűjthetnek, és külföldi egyetemeket látogathatnak.

6.§ A római katolikus lelkészeknek tilos stólát követelni a protestánsoktól.

7.§ Beteg és fogoly protestánsokat csak saját lelkészeik látogathatják.

8.§ A protestánsok minden hivatalt elnyerhetnek.

9.§ A protestánsok nem kötelezhetőek a dekretális eskü semmilyen formájára, amiben Szűz Mária és a szentek szerepelnek.

10.§ A protestánsok alapítványait szabadon kezelhetik.

11.§ A protestánsok házasságjogi pereik saját bíróságukhoz tartoznak, azok megszervezéséig a világi bíróságokhoz.

12.§ Aki egy templom jelenlegi birtoklását meg akarja változtatni, 600 forint büntetést fizet.

13.§ A protestáns egyházakba való áttérés szabad, de előtte jelenteni kell a királynak, továbbá 6 heti katolikus oktatásban kell részt vennie az áttérőnek. Katolikus protestáns templomba csalni tilos.

14.§ A vallásszabadság nem terjed ki Horvátországra.

15.§ A vegyes házasságokat a római katolikus pap előtt köthetik, és az azokból származó gyermekek katolikusok, ha az apa katolikus, az apa protestáns volta esetén csak a fiúk protestánsok.

16.§ A vegyes házasságok bírósági ügyeit katolikus egyházi bíróság intézi.

17.§ Katolikus ünnepeken a protestánsoknak nyilvánosan nem szabad dolgozniuk, azaz a nyilvános ünnepi pihenőt meg kell tartaniuk.¹⁹⁴

1791. május 1-én, azon a napon, amelyen a király a törvényt szentesítette, az ország minden protestáns templomában hálaadó istentiszteletet tartottak.

VI. fejezet

Kisújfalu XIX. századi arculata

I. Ferenc (1792–1835), aki a trónon II. Lipótot követte, a protestantizmust és a felvilágosodást ugyanaz jelenség két különböző megnevezésének tekin-

194. CSOHÁNYI 1994, 103-104.o.

tette. Uralkodása alatt helytartótanácsi segédlettel újraéled az ellenreformáció.

Hogy mennyire nem vették figyelembe a türelmi rendeletben kimondottakat, mármint a „protestáns lelkészekről levett plébánosi atyáskodást“, mutatja a tény, hogy még 1802-ben is sor kerül római katolikus egyházi vizitációra a kisújfalui ekléziát illetően, mégpedig Köbölkúton, Horváth Pál köbölkúti plébános jelenlétében.

1802

Összehasonlítva a korábbi egyház-látogatási jegyzőkönyvekkel, azt mondhatjuk el, hogy nagyon száraz, csupán a tényekre hagyatkozó jegyzőkönyvről van szó. Sem a hívek lelki életével, a gyermekek iskolalátogatásával, de még az egyházközségi könyvek ellenőrzésével sem foglalkozik. A vizitátor már ki sem ment Kisújfalura, hanem csak bekérte azokat a fontosabb statisztikai adatokat tartalmazó iratokat, amelyekre szüksége volt a már csak formálisnak

A vizitáció a köbölkúti anyaegyház mellett kiterjedt a három leányegyházra is:

Sárkány, K i s s Ú j f a l u és Gyiva.

A négy faluban ekkor 1077 (Kisújfalun 37) római katolikus vallású, 524 református (csak Kisújfalun!), valamint 18 zsidó (Kisújfalun 7) lakos élt.

Az egész terület gróf Pálffy József birtoka és védnöksége alatt állott.

Az egyház jövedelme Kisújfalun 9 3/4 kert és rét (5 kaszányi), helyi fél, pénzben 12 forint és 30 krajcár. Stóla: Kisújfalun 3 keresztelés 15 krajcárjával, 1 temetés, melynek ára 30 kr. Tized, tizenhatod: vegyes termény 12 pozsonyi mérő, árpa 2 p. m., zab 11 p. m., bor 3 urna, mindennek pénzbeli összege 35 forint és 5 dénár (krajcár).Földesúri hozzájárulás: Kisújfalun 7 kocsi erdei fa 23 forint 41 dénár értékben.¹⁹⁵

tűnő jegyzőkönyv elkészítéséhez.

Bár még 1848-ig fiókegyházként számon tartja a köbölkúti plébános Kisújfalut, a később közölt kimutatások is nyilvánvalóvá teszik számunkra, hogy befolyása a kisújfalui református egyházra szinte a minimálisra tehető.

I. Ferenc az előző uralkodók felvilágosult reformpolitikájával mit sem

195. Prímási Levéltár. Esztergom. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1802. L.287. 533.

törődve az önkényuralmat igyekezett visszahozni a mindennapi életbe is. Európa valamennyi nemzete összefog a francia forradalom haladó eszméi ellen. A napóleoni háborúk (1792–1815) hódító háborúba való átminősülése után a bécsi „Szenszövetség” 1848-ig konzerválja a régi rendszert.

Mivel a protestantizmust mindig is a haladó eszmékkal azonosították, a helytartótanácsnak nem okozott különösebb gondot feléleszteni az ellenreformációt. Hiába terjesztették fel 1799-ben a protestánsok a királynak hatvan ív terjedelemben sérelmeiket, az államhatalom magatartása nem változott.

Vegyes házasság esetén – amelyet csak római katolikus pap előtt köthetett – a protestáns félnek **reverzál**ist, azaz **kötelezvényt** kellett adnia arról, hogy az összes gyermekét a római katolikus vallásban fogja neveltetni. A királyhoz eljuttatott kérelem csak annyiban mérsékelte mindezt, hogy a nem így nevelt gyermeket nem vették el a szülőktől.

Rettentően megnehezítették viszont a protestáns egyházba történő átlépést. Ezt ugyanis minimum hat hetes katolikus hitoktatásnak kellett megelőznie, amit meg lehetett hosszabbítani három hónapig s akár más helységben is. Akit viszont már egyszer ilyen ügyben elutasítottak, azt ismételt kérelmezés esetén a „hatóság zaklatása” miatt megbüntették. Az uralkodó tehát szövetkezik a dogmáihoz és a tanaihoz szilárdan ragaszkodó római katolikus egyházzal, mivel a protestáns vallásban a forradalom csíráit látja. Kitűnő ápolója ennek a szövetségnek a király kancellárja, Metternich, aki szerint a magyar nyelvi és nemzeti mozgalom is a protestánsok „bűne”.

Magyarországon ekkor az 1804. évi népszámlálás szerint a lakosság 60%-a római és görög katolikus vallású volt. Ez kb. 4,5 millió főt tett ki. Református: 15%, kb 1,1 millió, evangélikus: 9%, kb. 1 millió. Ekkor Magyarországon mintegy 1 millió görögkeleti és 126 ezer zsidó, továbbá 6 ezer egyéb vallású lakos élt.¹⁹⁶

A legfurcsább viszont az volt, hogy a közpénzekből való részesedést ott is az országos átlag alapján osztották szét a római katolikus egyház részére, a templomok és az iskolák javára, ahol alig lehetett katolikust találni.

1809/10 – Kisújfalu rovásos összeírása:

A reformkor elérte Magyarországot, s annak vívmányai Kisújfalut is. Erről ad számot a mocsár lecsapoltatásának hatalmas munkája, amelyet az akkori földesúr, Pálffy József kezdett meg. Először is természetesen a terület feltérképezésére volt szükség. A rajzokat az uradalom térképész matematikusa, Hankóczy Jakab készítette el 1819-ben. Két térkép készült. Az egyik a meg-

196. LADÁNYI-PAPP-TÓKÉCZKI 1998, 76.o.

levő tó keresztmetszetét ábrázolja az egyes faluknál levő magassági pontok

Az adóösszeírás 74 adózó családfőt sorol fel, ebből 47 jobbágy. A faluban ekkor 72 ház volt. Név szerint megemlíti Nagy János tiszteletest. A felsorolásban szerepel az uraság kocsmárosa, az árendás Sidó, a helység kovácsa, valamint a községháza.

A községben az összeíráskor 24 tizenhat évesnél fiatalabb fiú, valamint 8 leánygyermek és a név szerint adózók 12 testvére élt, továbbá 13 zsellér. 1 egyéb lakos, 2 szolga és 1 szolgáló.

A lakosoknak birtokukban volt 88 jármos ökör, 37 tehén, 47 tinó, 7 borjú, 112 ló, 35 csikó, 31 sertés, 168 juh, 539 hold (első osztályú) és 341 hold (másodosztályú) szántóföld, 430 hold harmadrendű rét, 578 kapás- (másodrendű) szőlő és 14 hold káposztásföld.

*A hadiadó pénzben: 872 forint és 23 dénár, a házi adó 472 forint és 24 dénár volt.*¹⁹⁷

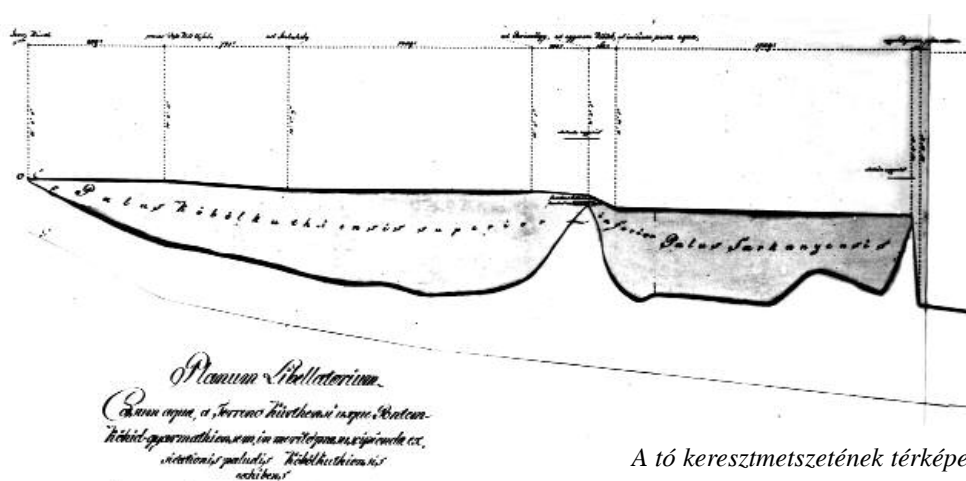
bejelölésével, és az új – majdan megásandó csatorna vagy kanális – szintjének berajzolásával. A másik térkép az eredeti, még tavi állapot fölülnézeti térképe, melybe piros színnel rajzolták be a majdani kanálist.

Planum Libellatorium – A lecsapolás terve

Explicatio – Magyarázat

A térképen a következő írás található:

A felső fekete színű pontozott vonal A-tól B-ig és a benne elhelyezett szá-

A tó keresztmetszetének térképe

197. Komárom-Esztergom Megyei Levéltár. Conscriptio Dictionalis Possessionis Kissújfalu. Pro Ao.1809/10.

mok jelölik a lecsapolásba felvett állomások (falvak) egymástól való távolságát.

Az ebből a vonalból merőlegesen levezetett sűrű fekete pontozott vonal és a benne elhelyezett számok jelzik a víz természetes felszínét (tengerszint feletti magasságot).

A felső keskeny vonal C-től D-ig az új leendő vízfelületet jelzi.

Az alsó keskeny vonal E-től F-ig jelöli a mocsár vizének mélységét Kőbölkútnál és Sárkánynál.

A piros vonal G-től H-ig jelöli az új medret a kiásás után.

E nagyszabású terv kivitelezéséhez idő kellett. Talán ezért került csak jóformán öt év múlva sor a terepmunkálatok megkezdésére. Esztergom vármege 1824. április 28-i közgyűlésén öt pontban is foglalkoznak a tó lecsapolásával. A jegyzőkönyvből megtudható, hogy az érintett falvak és földesurak nem fogadták kitörő lelkesedéssel a tervezetet, és hangot adtak aggályaiknak is. Kicsind helység és a gyivai közbirtok is a lecsapolás által esetleg

<i>A – Terr. Kürth – A kürti terület</i>	809
<i>penes Possesio Kis Újfalu – Kisújfalunál</i>	741
<i>ad Faluhely – Faluhelynél (Paprétye domb)</i>	1459
<i>ad Párisvölgy – Páris-völgynél</i>	338
<i>ad aggerem Kőbölkuth – A kőbölkúti töltésnél</i>	162
<i>altitudo aggeria, – a töltés magassága</i>	
<i>fundus cataract....i.. – a zsilip alapja</i>	
<i>fundus naturali lecti – a természetes ágy alapja</i>	
<i>ad inicium pura aqua – a tiszta víz bejárata</i>	1759
<i>agger Gyivensis – a gyivai töltés</i>	50
<i>altitudo aggeris – a töltés magassága</i>	
<i>infra malom – a malom alatt</i>	971
<i>Agger Libadiensis – a libádi töltés</i>	10
<i>infra malom – a malom alatt</i>	1373
<i>agger Teknyósiensis – a Teknyós töltésnél</i>	10
<i>altitudo aggeris – a töltés magassága</i>	
<i>infra malom – a malom alatt</i>	297
<i>B – ad pontem Kőhidgyarmathiensem – a kőhidgyarmati hídnál</i>	

Palus Kőbölkuthiensis superior – inferior, Palu Sarkanyensis – A kőbölkúti alsó és felső mocsár és a sárkányi.

bekövetkező károk pótlása végett tett óvást levélben. A sárkányi közbirtok nevében Heija Imre főszolgabíró felszólalásában elmondta, hogy bár a tavak lecsapolásával tetemes nádmennyiségtől és halállománytól esik el, e veszteségei pénzbeli megtérítésétől eltekint egy feltétellel: sem a kanális kiásattatását, sem annak későbbi tisztítását nem vállalja. Ehhez a nyilatkozathoz azonnal csatlakoztak az esztergomi érseki és főkáptalani uradalmak, valamint a gyivai közbirtok is. Abban megegyeztek, hogy az ásandó kanális területükön keresztül vezethet, mivel a vizek leeresztése mégiscsak a közjónak az előmozdítása végett történne. A kanális tisztítását azonban nem vállalják; ezt a munkát a vármegyének közös erővel kell végeztetnie. Erre a batorkeszi uradalom részéről Pálffy József herceg teljes hatalmú megbízottja, Lacsny Miklós úgy nyilatkozott, hogy a kanalist a batorkeszi uradalom költségén fogja ásattatni és tisztíttatni az uradalom területén. A tavak lecsapolása haszonnal is jár a közjót illetően, mégpedig: megszűnnek a mocsári ártalmas gőzök, tehát az emberek és az állatállomány egészségét szolgálja, az adózók pedig az urbáriális rétfjeinek árterületét lecsapolva több szénát nyernek. A kanális tisztítását ezért a megyebeli adózóknak kell elvégezniük a vármegye felvigyázásával (a vármegye pénztárának költségére).

A vármegye határozata alapján tehát közmunkában – robot fejében, napi 24 krajcár ellenértékben – megkezdődött a lápos mocsár lecsapolása. Érdekes az érintett felek aggálya a kanális további sorsával – tisztításával – kapcsolatban: mintha előre látták volna a mai helyzetet! Senki sem akad, aki a csatornát tisztítsa.

Megszívlelendő lenne az akkori mérnökök elképzelése is: a csatornát ugyanis a kürti határtól a kőhídgyarmati malomig tervezték! Kürt és Kisújfalu között a mostani állapot valamilyen őszbozotos-mocsár jelleget ölt, s a szabad lefolyást biztosító kanálisjellegét teljesen elvesztette. Így a jelenlegi állapotában nem felelhet meg eredeti küldetésének. Csatornajellege, csak a kisújfalui aradi úti hídnál kezdődik és a köbölkút-szógyéni hídig tart. (Ennek a résznek utolsó tisztítására sem emlékezik talán senki.) Köbölkúttól Kőhídgyarmatig viszont már egyáltalán nincs csatornajellege, a régi, patakot övező gyönyörű füves rétet fölváltották a nagyobb hasznot hozó halastavak. 1819-ben a herceg volt a kanális megásásának fő kezdeményezője, s a későbbiekben nagy részben ő állta a kiadásokat is. Ezért természetesen neki kamatozott az így kialakított rét. Nem ilyen a mai helyzet, amikor is az említett résznek legalább öt tulajdonosa van, de az esetleges kiadásokat senki sem kívánja saját hasznából fedezni.

E nagyszabású terv életre keltéséről és sorsának további alakulásáról egy 1839-ben megjelent folyóirat, a Tudományos Gyűjtemény ad nagyon érdekes

Esztergom vármegye térképe 1803-ból.

és minden szempontból kimerítő tájékoztatót:¹⁹⁸

Esztergom Vármegyében Párkányi Járásban **Kis – Újfalu** és Kőhid Gyarmat között, Újfalu, Kőbölkút, Gyiva, Sárkány helységek és Pusztá Arad határain egy fél mértföldnyi hosszúságú ingoványos, kákás, nádas posványos tó, melly Koltánál, Komárom Vármegyében eredt Csúz kürti patak' meggyült vizéből származott, Sárkánynál és Gyivánál keskenyebb körbe szorúlt, 's több helyeken 8 lábnyi mély vala, nagy kiterjedésű völgyet tett haszonvetetlenné, s 'darvak', vadludak 's vadréczék' tanyájává. Szélessége igen rendetlen vala: legnagyobb 600, legkisebb 123 ölnyire, hossza a 'Kürti határ' szélétől a Sárkányi határ széléig Kis Újfalui 's Kőbölkúti határookban 3763 ölnyire terjedt. A 'mocsáros tó' körüli szélein csupa nád, káka, sás nagy mennyiségben nőttek' annyira, hogy erdőnek nevezhetné az ember. Négy nevezetes fokai így hivatnak: **Ispány sziget, Homokos-szeg, Kortvéjzas, Első-szeg.** Tett ez a' tó egyedül a' Bátor-Keszi Uradalomhoz tartozandó

Kis–Újfalú határában 707

Kőbölkútiban 1029

Öszvessen 1736 posonyi mérő alá való földet,

minden posonyi mérőre 550 r ölet számítván, vagyis 795,66 holdot, Uradalmi földmérő Hankóczy Jakab által 1819. eszt. véghez vitt hivatalos kimérés szerint.

Ezen hosszassan kiterjedő tónak hátán az előtt kevés esztendőkkal több szigetek úsztak: azoknak számát Bél Mátyás író 1731. eszt. tulajdon tapasztalásából háromra teszi, Esztergom Vármegyének földmérője Jázy Gy. által 1803 eszt. hites, pontos, helyesen rajzolt, 's udv. Tanácsos Görög Demertől külön táblára metszve kiadatott földképén öt szemléltetik:

Uradalmi földmérő Hankóczy Jakab' a' ki 1819 eszt. e' tavat földes úr Herczeg Pálffy Jósef' rendeléséből kimérte, hiteles előadása szerint Kis-Újfalun alól kettő, úgymint **Ludak – tója**, Házakszege, Kőbölkúti határban három: **Mátésziget, Ludak – tója** létezett. Midőn 1819 eszt. Bátorkeszi uradalmat topographiai 's gazdasági tekintetben bejárnám, ugyan azokat az 5 úszó szigeteket magam is láttam, különösen pedig a' kisújfalusi Házak'szege nevűt

198. GYURIKOVITS 1839, 40-49.o.

öszszecsapódott három kisebből állni észrevettem.

Az érintett úszó szigetek' természeti tulajdonsága vala, hogy igen erős szél idején helyükből kimozdultak, 's a' tó egyik oldaláról a' másra hajtattak, némelykor 2.3. olykor 20-30 söt több ölnyi távolságra a' parttól körül úsztak. Mindeniknek szélei levakarvák, mert gyakran hol partnak, hol egymásnak ütödvén, vagy egymást dörzsölték, vagy reszeltettek, és e' gyakori reszelés által naponként kisebbültek, néha 2-en vagy 3-an egyesítettek, és ismét egymástól elváltak, honnan történt, hogy mind számuk, mind kiterjedésük néha változott, söt gyakorta megesett, hogy egy nap a' déli szél a' tóvizet mozgásba hozván, a' sziget Kis Újfali határában feltartóztatott, midőn más nap az erős éjszaki széltől Köbölkúthoz kergettetett, a' hol nagyobb mélységet nyervén, szabadon csavargott. Néha Kis-Újfalunál telelt, tavaszkor pedig helyét el- hagyván Köbölkútiakhoz vissza tért, ismét ha nagy alszél fújt, nyúgot felé vonúlt az úszósziget, ugy hogy Köbölkútból alig lehetett látni. Melly állhatatlansága a' tó mellett lakó Kis Újfaluiaknak és Köbölkútiaknak gyakorta alkalmat adott a' közveszekedésre midőn egy helység lakosai a' rajta termő füvet, nádot, sást lekaszálták, de minek előtte az megszáradott 's elvihette volna, az erős szél a szigetet szénával, náddal, sással együtt más helység határába elhajtotta. Egyébiránt magam tapasztaltam, hogy a' ki efféle úszószigeten áll, nem elébb érzi vagy észre veszi a' mozgást, mint mikor már látja az útba való indulást.

E' szigeteken fű, nád, sáskáka nagy mennyiségben termett, de fák és bokrok nem nőttek a' sziget' alapjának vékonysága miatt. Kaszáltatott ugyan e' szigeteken tenyésző fű, főképp a száraz esztendőkbén, mikor csak a gaz-szüleség is becses, a környékbeli lakosoknak nagy hasznukkal: mind azonáltal csak savanyú sás- és nád-hajtások valának annak szénája és saruja: nádat és kákát szoktak a' gazdák házaik' építésére gyűjtögetni.

Az egész szigetet csupa zsombékokból öszszeálló úszó ingoványos földnek mondhatni: valóban a' rajta járó munkás alatt hajladozott, mintha hintázna az ember; 's meg fel emelkedett utánna, mint a' spongyja, a' megnyomás után magától az előbbeni állapotjára álván. De nyári sétálás rajtok legnagyobb vigyázatot kivánt, mert helyenkint söppedékek voltak, hol könnyen leszakadhatott az ember. A' kaszállók és széna gyűjtők hosszú póznával el voltak látva, mellyel magokat szükség' esetében fenntartották. Ha a sziget hirtelen mozgásba jött, 's a fű – nád – szedőknek nem maradt idejük partra juthatni, kivált ha az aszszonyok voltak rajta, rettegetés 's jaj kiáltás lepte meg őket.

Igen helyesnek tartom e' helyen tudós írásairól magyarházában eléggé ismeretes, ma is köz tiszteletben álló jeles férfiú Bél Mátyás' ügyes leírását ezen úszó szigetekről közleni, melly Notitia Comitatus Strigoniensis czimű kézira-

ti munkájában két helyen találtatik. Szavait ide iktatom úgy, 'a mint azok eredeti latin nyelven olvashatók. Ugyan is Parte I. Generali § III. Nro IV. Ezt adja tudtunkra azokról:

„Par ratio est lacunarum illarum, ... vagyis:

Hasonló értelmük van azoknak a mocsaraknak amelyek a Párkányi Járásban húzódnak. Lefolyásuk a Komárom megyei Kürtnél kezdődik, keleti irányban először keskeny mederben, majd kiszélesednek Arad birtok és Kisújfalu község között. Annyi víz áramlik e helyen Kőbölkútig, hogy a Dunához hasonlóan látszik kiszélesedése. Itt vannak azok a szigetek, amelyekről előbb beszéltünk, széleit beszaggatta, alámosta a víz, a vízben ülnek, és náderdő szegélyezi őket. Ezek sűrűn mindkét partot ellepik és szélesen benyúlnak a mocsárba. A víz növekedésére felemeli és tolja, majd lesüllyesztí és megállítja, jelzi, hogy a partokat csak tartja és a száraztól csak elszakíthatja hasonlóan a szigetekhez, amint említettük, utaztatja, hajókáztatja. Kőbölkútnál keleten a pocsolyák elfordulnak, mocsárszerűen náddal bőven benőve Sárkányig, és kitöltenek egy másik völgyet Gyiva és Libád között és Gyarmatig terjednek, és ott forrással találkozva sietve a máshonnan folyt vizet keskeny folyócskában a Garamba vezetik. Jó rejtekhelyet nyújtanak a vadkacsáknak, jófajta halban szűkölködnek, de kitűnő nádat és bőséges sarat adnak“

Parte II. Speciali, Membro II. Sectione III. Nro 15. leírását már Bél Mátyás művének ismertetésekor az V. fejezetben közöltük.

Ezen jeles területű Kőbölkúti tó viznek, és posványos bozóságnak hasznaltalansága és könnyű lecsapolhatósága csak' hamar szemébe tünt: Lacsny Miklós úrnak, Herczeg Pálffy József Uradalmi Igazgatójának, aki polgári társaság ellen való véteknél tartván illy nevezetes kiterjedésű földet viz alatt meghagyni, tisztelt Herczeget, kihez tartozott az egész tó, reá birta, hogy a' lecsapoltatásra megkivántató költséget kész vala magára vállalni. E' lecsapoltatás egy csatorna ásása által fentnevezett Mérnöktől 1819. elkészített tervrajz szerint 1819. fogva 1826-ig Herczeg Pálffy József nagy költségével végbe vitetett. Az egész hossza a csatornának Kürti határ szélétől Kőhid-Gyarmati Hidig térszen 8002 ölet viznek esése ugyan azon az egész hosszúságban 31 lábot, 8 hüvelyket 's 4 lineát térszen, mélysége a Kürti határnál 4 lábnyira, Gyivai töltésnél 2 ölnyire ásattatott. A gyivai malom meghagyattott, Libádi elrontatott, Tekenyős nevezetű Kőhid-Gyarmati pedig alól csapóvá tétetett.

E' jeles munkát 1826 eszt. Sept. 2. Napján boldogult Gróf Pálffy Miklósnak az akkori Földes Ur' fíjának Lacsny Miklós Uradalmi Igazgatónak 's dicsé-

retre méltó gazdasági javítások' alkotójának késéretükben megszemléltém, 's akkor a' jelenlevő Kőbölkúti lakosoktól hallottam, hogy, midőn a kiásatott csatorna ágyába leereszkedett, 's a' tóban szemlátomást apadott a' viz, oly hirtelene apadott a' tó is, hogy ennek úszó szigetei néhol szökő kút gyanánt szorították ki terhükkel magok alól a vizet.

Illy közhasznú vállalat végre hajtatott nyilván való nem csekély nyereség okáért: mert miután 800 holdnyi haszonvehetetlen mocsár; és annyi terjedelmű kövér fekete föld, melly az elkött haszontalanul viz alatt úszott, a' heverő és az árvizektől felszabaditva, kiszárittatott volna. A Bátorkeszi uradalomban nagy kiterjedésben gyakorlott mezei gazdaságnak kincse, úgymint a legjobb széna termő rétek bő mértékben neveltettek olly annyira, hogy midőn a' tó ki-száritása előtt a'

Kőbölkúti határban az urasági rétek	218
Jobbágyoké	224
Kis-Újfaluban az uradalmi rétek	87
Jobbágyoké	57
Öszvesen	586

szekér széna esztendőnkint általjánosan termett, most a csatornába húzott patak mindkét partján zöldelő rétek 3000 szekérnél több szénát természetek, és még azon kívül a' tónak régi szélein nyert 350 posoni mérő alá való termékeny szántó földek buja vetésekkel az uradalmi jövedelmeket felettébb szaporitják. De nem csak az Uraság, hanem a tókönyékbéli lakosok is nyertek tömérdek gyönyörű réteket, kiknek a' mostani jó szénázás nem kis gazdaság az előbbeni rozs sásas helyett. Az előtt igen bajosan vagy ladikon, vagy csak kemény teleken lehetett hordani azon úszó szigetektől a' szénát, most nyárban is hordhatni, mert már egész területében a' posványásznak járhat a' marha.

Ezen lecsapoltatásból nem kis haszon háromlik a' körül levő helységekre egészség' tekintetéből is: mert a' marháik, mellyek mind eddig az álló mocsáros egészségtelen víztől elégszer döglöttek, azolta jó folyó italt kapnak. A levegőt, mellyet a' mocsáros viznek gőze elbűdösített, éltetőbbé tette ott, hol hajdan a' marha dög tanyázott, és emberi élet sinlődött. Nem mondott tehát sokat a' Kőbölkúti Lelkész egy külföldi utazónak, hogy az oda való posvány a' lakosok között, kik Bél Mátyás tanusága szerint 18-dik század első felében Merő Magyarok és Tótok valának, halandóságot okozott annyira, hogy Kőbölkút helységét későbbi időben egynéhány német családdal kellett benépesíteni. Lásd a' szerkesztő' jegyzékét századunk 1839. folyamatajának 25. száma alatt.

Dicséretre méltó a Kőbölkúti tó lecsapoltatása azért is, hogy megczáfolta-

tik általa azon bal vélemény, miszerint azt hiszik némelly idegenek, mintha a' Magyarok praerogatíváikkal (méltóság, becsület) való vissza élésből inkább gátolnák a' legnagyobb köz hasznu igyekezetet is, mintsem legkisebbet engednék sérteni különös jussokat. Mintha inkább kívánnák, hogy mind azon sok károkat szenvedjék felebarátaik, mellyeket okoz egy gyakran kiöntő viz, hogy sem a' malmuk szenvedjen, avagy a' réjük, mellynek hasznára vagon a' kiöntés.

De a' melly csatornán a' tisztelt Herczeg nagy költséggel ugyan, de most nem kis haszonnal levezette posványos határaitól a' vizet, azt mint Herczegi nemzetsége' és Jobbágiai' nyereségének drága eszközét elvakulni meg nem hagyja a' maradéka. Olly szorgalmasan tartsa szem előtt annak tisztogatását, valamint szükséges esmérni az egész tájékat, hogy természete szerint mindég hajlandóvá marasztja a' tónak kifolyását a' betömődésre.

Ugyan azon Bátorkeszi Uradalomhoz tartozandó Bátorkeszi, Leándi, Csudai, Nagy és Kis Bényi határookban, Garam folyó mellett elvonuló 's bele ömlő mocsárok lecsapoltatván, ezer holdnál több haszonvehetetlen föld hasznossá tétetett, nádassai 's bozótjai égettettek, a' posványos bozóságnak megmaradott iszapja gyönyörű rétekre változtatott.

A prédikátor és rector fizetése

A Kisújfalusi Református Egyház számadókönyve 1839–1855 tartalmazza 1822-től a prédikátor és a rector fizetését összeadó újfalusi lakosok név szerinti összeírását. 1822-ben 477 lélek után a befizetés állt a búza, árpa és a zab vékaszámból, a lelkész és a tanító számára összeadott pénzből, a kenderek számból, a harangra adott búza és garas számból. A számadókönyv tartalmazza továbbá az előző évről elmaradottak befizetéseit. A különböző tanintézetek számára adott ajándékokat, úgymint: A Pápai Collégium számára 4 forint 7 garast, a Komáromi Gimnásiumnak 3 forint 30 garast, a harangozónak adott 3 forint 36 garast és a többi kifizetett és beszedett járandóságot. A prédikátornak pénzben kifizettek 107 forint 42 garast, a rectornak pedig 37 forint 30 garast.

Az 1874-es tűzvészből megmentett három egyházi könyv egyike ez a számadókönyv, melybe még Nagy János tiszteletes kezdte el a számadásokat vezetni, s amelybe Kovács István folytatólágon, sőt, minden üres oldalt kihasználva – nem időrendi sorrendben – számadásokat végzett. Így maradt meg ez az 1822. évi egyházi adó beszédését tartalmazó fölsorolás.

1822 – A Predikátor és Rector fizetése – Számadókönyv

A lajtrom tartalmazza a lakos nevét, a búza-, az árpa- és a zabmennyiséget vékában számítva, a lelkész és az iskolatanító számára adott pénzt, a kenderfejadagot, a harangért adott búzamennyiséget és garast (ezt valójában a harangozó kapta), valamint a lélekszámot (hány személy után is fizették az illetéket).

A számadókönyvben megtalálható még az 1823., az 1824., az 1825., az 1826., az 1832. és az 1833. évi részletes összeírás a toleranciarendelet utáni első tiszteletes gyönyörű, olvasható kézírásával. Érdeemes elgyönyörködni a csaknem 200 éves irat szépségében.¹⁹⁹ (Lásd a 275. oldalon).

1823 – A KIS ÚJFALUSI REF.(orma)TA EKLESIA PETSETJE

megtalálható az esztergomi levéltár számára leadott anyakönyvi másod-

<i>Név</i>	<i>Búza</i>	<i>Árpa</i>	<i>Zab</i>	<i>Lelk.</i>	<i>Tanító</i>	<i>Kf.</i>	<i>H.</i>	<i>Lél.</i>
1. <i>Csanda Mihály</i>	2 1/2	1/2	1/2	1/30	-/30	4	1/1	6
2. <i>Bútsi András</i>	3	1/4	1/4	1/-	-/20	2	1/1	4
3. <i>Bútsi György</i>	3	1/4	1/4	1/-	-/20	2	1/1	6
4. <i>Bútsi István</i>	2 1/4	1/2	1/4	1/-	-/20	4	1/1	6
5. <i>Bútsi Ferenc</i>	2 1/2	1/2	1/2	1/-	-/20	4	1/1	8
6. <i>Bútsi János</i>	4 1/2	1	1	-/-	-/-	8	1/-	9
7. <i>Udvardi János</i>	2 1/2	1/2	1/2	3/-	1/-	4	1/1	9
8. <i>Csanda Ferentzné</i>	2 1/4	1/2	1/2	2/30	-/40	4	1/1	5
9. <i>Gulyás István</i>	4 1/2	1	1	3/-	1/-	8	1-1	9
10. <i>Gulyás György</i>	2 1/4	1/2	1/2	2/30	-/50	4	1-1	6
11. <i>Fodor Istvánné</i>	2 1/4	1/2	1/2	1/30	-/30	4	1-1	5
12. <i>Tösmagi János</i>	2 1/4	1/2	1/2	2/30	-/50	4	1-1	8
13. <i>Tavali János</i>	2 1/4	1/2	1/2	2/30	-/50	4	1-1	9
14. <i>Tavali István</i>	2 1/4	1/2	1/2	1/-	-/20	4	1-1	6
15. <i>I. Takáts György</i>	4 1/2	1	1	2/-	-/40	8	1-1	7
16. <i>Ör. Takáts György</i>	4 1/2	1	1	2/-	-/40	8	1-1	8
17. <i>A. Dobai István</i>	4 1/2	1	1	2/-	-/40	8	1-1	5
18. <i>? Dobai István</i>	4 1/2	1	1	2/30	-/50	8	1-1	5
19. <i>F. Dobai István</i>	2 1/4	1/2	1/2	1/30	-/30	4	1-1	8
20. <i>Takáts János</i>	2 1/4	1/2	1/2	2/-	-/40	4	1-1	5
21. <i>Takáts István</i>	2 1/4	1/2	1/2	2/-	-/40	4	1-1	5
22. <i>A. Fodor István</i>	3 1/4	3/4	3/4	2/30	-/50	6	1-1	7
23. <i>Fodor György</i>	3 1/4	3/4	3/4	2/30	-/50	6	1-1	5
24. <i>F. Fodor István</i>	2 1/2	1/2	1/2	1/-	-/20	4	1-1	5

25. Kováts Mihály	4 1/2	1	1	1/30	-/30	8	1-1	8
26. Udvardi Ferentz	4 1/2	1	1	3/-	1/-	8	1-1	9
27. Udvardi János	2 1/4	1/2	1/2	1/-	-/20	4	1-1	5
28. Csanda András	2 1/4	1/2	1/2	1/-	-/20	4	1-1	4
29. Fitos Miklós	2 1/4	1/2	1/2	1/30	-/30	4	1-1	6
30. Bútsi Gergely	2 1/2	1/2	1/2	-/-	-/-	4	1-0	6
31. Sára István	4 1/2	1	1	2/30	-/50	8	1-1	7
32. Mészáros Ferentz	1	-	-	1/30	-/30	-	1-1	6
33. Tornotzi János	1	-	-	1/-	-/20	-	1-1	2
34. Fodor János	1	-	-	1/30	-/30	-	1-1	5
35. Gulyás Gergely	1	-	-	1/-	-/20	-	1-1	4
36. Szöke Ferentz	1	-	-	1/-	-/20	-	1-1	3
37. Szabó Mihály	1	-	-	1/-	-/-	-	1-1	4
38. Farkas Ferentz	-	-	-	-	-	-	-	6
39. Molnár István	2 1/4	1/2	1/2	1/-	-/20	4	1-1	5
40. Kitsindi János	2 1/4	1/2	1/2	1/30	-/30	4	1-0	4
41. Gulyás András	2 1/4	1/2	1/2	1/30	-/40	4	1-1	6
42. Gulyás János	4 1/4	1	1	3/-	1/40	8	1-1	6
43. Kováts András	4 1/4	1	1	3/30	1/30	8	1-1	10
44. Kováts Ferentz	2 1/4	1/2	1/2	2/-	-/40	4	1-1	5
45. Csanda Ferentz	2 1/4	1/2	1/2	2/-	-/40	4	1-1	7
46. Csanda Istvánné	2 1/4	1/2	1/2	2/-	-/20	4	1-1	4
47. Mótsa János	2 1/4	1/2	1/2	1/30	-/30	4	1-1	4
48. Varga János	2 1/4	1/2	1/2	1/-	-/20	4	1-1	5
49. Bútsi Mihály	4 1/2	1	1	2/-	-/40	8	1-1	8
50. Gulyás Mihály	4 1/2	1	1	4/-	1/20	8	1-1	11
51. Mészáros András	2 1/4	1/2	1/2	2/-	-/40	4	1-1	8
52. Mészáros Gergely	3 1/4	3/4	3/4	1/-	-/20	6	1-1	6
53. Mészáros Jánosné	3 1/4	3/4	3/4	2/-	-/40	4	1-1	8
54. Gyenes István	4 1/2	1	1	2/30	-/50	8	1-1	8
55. Tóth János	2 1/4	1/2	1/2	1/30	-/30	4	1-1	3
56. Mótsa András	2 1/4	1/2	1/2	1/30	-/30	4	1-1	5
57. Mótsa Ferentz	2 1/4	1/2	1/2	-	-	4	1-0	5
58. Udvardi István	2 1/4	1/2	1/2	2/-	-/40	4	1-1	5
59. Csanda Mihály	2 1/4	1/2	1/2	2/30	-/50	4	1-1	5
60. Gyenes János	4 1/2	1	1	3/-	1/-	8	1-1	6
61. Dobai Mihály	4 1/2	1	1	3/-	1/-	8	1-1	9
62. Dobai István	2 1/4	1/2	1/2	2/-	-/-	4	1-1	6
63. Dobai János	2 1/4	1/2	1/2	1/-	-/20	4	1-1	6

64. Kítsindi István	4 1/2	1	1	2/-	-/40	8	1-1	8
65. Simon Ferentz	4 1/2	1	1	-	-	8	1-0	10
66. Motskos András	2 1/4	1/2	1/2	1/-	-/20	4	1-1	6
67. Dobai Ferentz	4 1/2	1	1	2/30	-/50	8	1-1	6
68. Szüts István	6,3	1 1/2	1 1/2	4/30	1/30	12	1-1	11
69. Szüts György	4 1/2	1	1	2/-	-/40	8	1-1	7
70. Takáts Ferentz	2 1/4	1/2	1/2	2/-	-/40	4	1-1	6
71. Tóth István	1	-	-	1	-/20	-	1-1	2
72. Kováts György	1	-	-	1	-/20	-	1-1	3
73. Csanda Ferentz	1	-	-	1/30	-/30	-	1-1	3
74. Fodor Ferentz	1	-	-	1	-/20	-	1-1	3
75. Takáts István	1	-	-	2	-/40	-	1-1	7
76. Tavalí Ferentz	1	-	-	1	-/20	-	1-1	5
77. Pap István	1	-	-	1/30	-/30	-	1-1	4
78. Mészáros György	1	-	-	-	-	-	1-0	1
79. Mészáros János	1	-	-	1	-/20	-	1-1	3
80. Czernák János	1	-	-	1	-/20	-	1-0	4
81. Laczkó István	1	-	-	-	-	-	1-0	5
82. Özv. Dobai Ferentzné	-	-	-	-	-	-	-	1

477

Az 1821. évről elmaradt tartozások: Szabó Mihály, Szóke Ferentz, Sellér Fodor János, Kováts András és Bútsi Ferentz – a lelkésznek 3 forint 30 krajcárral, a tanítónak 1 forint 30 krajcárral, a harangozónak 12 krajcárral.

A Pápai Collégium számára jött búza, árpa, zab ára: 4 forint 7 krajcár.

A Komáromi Gymnasiumnak búza, árpa, zab: 3 forint 30 krajcár értékben.

A predikátor lajstromára a tavalyi restanciával együtt bejött készpénz 150 forint 30 krajcár.

A rector úr lajstromára bejött 43 forint.

A harangozónak 3 forint 36 krajcár.

A prédikátor és a rector számára vevődött egy véka méz (48 krajcár), összesen 1 forint 36 krajcár.

A pápai Deáknak egy akó mustjéért adott a bíró 3 forint 36 krajcárt.

Fél akóért fizetett az eklézsia 1 forint 48 krajcárt.

példányon. A községi számadókönyv nem tartalmazza a pecsétre kiadott pénzt, így nem tudni, miért is az 1823-as év szerepel megjelölésként a pecsétten. A fellelhető levéltári anyagból egyelőre erre a kérdésre nem lehet pontos

választ adni, de már az is örvendetes, hogy egyáltalán megvan a pecsét, ugyanis egyik Kisújfalun fellelhető dokumentumon sem található meg.

Kisújfalu életéről hű képet az egyház-látogatási jegyzőkönyvekből nyerhetünk. Az egyházi vonatkozású dolgok feltüntetése mellett viszonylag pontos leírást tartalmaznak az úgymond társadalmi élet szférájából is. Gondolunk itt az iskolához kapcsolódó megállapításokra, a falu lakosait kisebb-nagyobb mértékben érintő különféle problémák megnevezésére, azok orvoslására stb.

Több mint tanulságos, kifejezetten élvezetes ezeknek a jegyzőkönyveknek az olvasása. Ezért is közöljük teljességükben, nem kivonatolva és két mondatban elintézve e jegyzőkönyveket. Magukért beszélnek!

A pápai levéltár őrzi a türelmi rendelet utáni református egyház-látogatási jegyzőkönyvek legrégebb megmaradt példányait. Biztosan volt ennél korábbi is, de sajnos azokról nem maradt fenn dokumentum. Nézzük tehát, mit is ír az egyházlátogató az 1827. november 25. napján tett vizitációjáról:

Matrikulák, protocollumok – anyakönyvek, jegyzőkönyvek

Erszényhordozás – gyűjtés
Interesben – kamatos kölcsön

1828-ban országos összeírásra került sor. Ez az összeírás 62 jobbágy-

1. Matriculák, Protocollumok jól vannak, de a Számadásban igen szembe ötlő hibával találtatott az, hogy a Kegyes Adományok sem „pro percepto“ (bevétel), sem „pro erogato“ (kiadás) nintsenek beírva, azért is hogy ez helyre hozattasson és inducáltasson, a Can. Visitatio meg hagyta.

2. Az ekklesia javai sem nem fogytak, sem nem szaporodtak.

3. Az asseurálásra nézve másoktól várnak, az erszény hordozást sem tartják szükségesnek felálítani, mert kéntelen ugyan az Ekklesia adóssai után a szűk idők miatt várakozni, de azért veszedelemben egy kiadott summ... sem forog, sőt interesben 400 kéve nádat kapván annak a Rector kamrájának reparállásában nem kis hasznát vette.

4. Panasz, botránkoztató életű nem találtatott.

5. Oskola nyári nem volt és tsak November 8-án kezdődött, mely miatt lehetetlen volt ugyan az oskolában némely hijánosságoknak nem lenni. A Rectornál tapasztalt szorgalmatosságból mindazáltal minden jót várhatni.

Az új oskolának építése ezen esztendőről is azért mult el, hogy az Uraság Árendás Sidója lakván a Helység Házában, A Rectornak ideig való illendő lakhelyet szerezhetett az Ekklesia. De ujj esztendőkor a Helység Háza üresen maradván, a Rector tavasszal belé szállítottani, s az Uraságtól ígért Kőből az Oskola Háznak építése azonnal el fog kezdődni.²⁰⁰

családot talál a faluban, 17 zsellért és 7 szolgát. A faluban ekkor 80 ház volt.²⁰¹

1830 – A
Helvétziai
Vallástételt tar-
tó Rév
Komáromi

200. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

201. Magyar Országos Levéltár. Budapest. Conscriptio 1828.

Az összeírás Észrevételek rovatában a következőket olvashatjuk:

A terület összeírásában segédkezők névsora: Sára István községi bíró, Várady János jegyző, Dobai István törvénybíró, Gulyás István és Takács Gergely esküdtek, Búcsi Ferenc, Tavalyi István a lakosok részéről és Fodor József zsellér.

A község lakói földművelésből és szőlőtermesztésből élnek. Két kézműves is található a faluban. A 9. tételben a kovács (Csanda György) és a 37.-ben a szabó (Mészáros Ferenc). A község háza a 88. tételben szerepel. A gabonakereskedőt (Kaufman Mózes) a 62. tételben a 6-os osztályba sorolták (Subinquilini).

A birtokosok földje nagyjából dombos (1/4 része vizes). A szántó 3/4 része hegyoldalon van, 1/4 része síkságon. Talaja fekete agyagos, részben homokos vagy kevert.

Háromnyomásos gazdálkodás folyik. Az első nyomás, az őszi 2/3 részben vegyes gabona, 1/3 részben kenyérgabona. A tavaszi forgóban 1/5 zabot, 4/5 árpát vetnek. A harmadik forgóban a földet felégetik. Ezt a területet parlagnak nevezik. A földterület 1/4 részét első osztályúnak, 3/4 részét másodosztályúnak minősítették. A kilencedet és a tizedet osztály szerint fizették. A községben árendás földet nem találni. Az első osztályba 56 adózót, a másodikba 40-et soroltak. A földadó összesen 937 forint és 56 krajcár volt. A kilencedet és a tizedet vékában fizették:

Vegyes őszi után	1 1/8 vékát
Búza után	1 5/8 vékát
Árpa után	1 5/8 vékát
Zab után	2 1/8 vékát.

A község összádója gabona után: 1 véka = 1 27/32 pozsonyi mérővel.

Így 1279 pozsonyi mérőnyi terület után 2358 5/32 vékát, vagyis háromszoros vegyes magból 786 52/192, őszi búzából 393 5/192, árpából 235 201/320, és zabból 943 51/320 vékát.

A községre nézve előnyös, hogy keresztülvezet rajta az Esztergom–Nagyszombat kereskedelmi útvonal.

A Dunán való átszállítás díja:

1 véka őszi vegyes	1 forint 7 3/4 krajcár
Búza	1 forint 47 2/3 krajcár
Zab	29 3/4 krajcár.

Gyümölcsöse minden földtulajdonosnak van, összesen 1935 forint értékben. Egy mérőnyi földterület 1 forint 30 107/121 krajcár értéket ad.

A rét a legkisebb mértékben sem kedvező. A szántó egy része első osztályú, 3/4 része másodosztályú, részben pedig vegyes. Átlagos értéke mérőnként 44 krajcár.

Átlagos hozama a rétnak 2 9/32 mérőnyi 40 1/8 krajcárral számítva, összesen 52 45/128 krajcár. Így az összes jövedelem a rét után 89 forint 38/2048 krajcár, amiből tisztán marad 45 forint 27 1559/2048 krajcár.

A szőlő nagy részben csak mérsékelten jövedelmez. Földje részben fekete, részben agyagos, homokos vagy vegyes. A szőlő értéke 9 pozsonyi mérő. Határos a bátorkesziek első osztályú szőlőjével, 1 forint/mérő értékű. Az összesített adatok szerint 133 forint volt. 532 kapányi szőlőterület volt. Egy kapányi területen 3/4 urna bor termett. Egy urna értéke 1 forint 21 krajcár. Ennek átlagos értéke 598 forint 30 krajcár. Ebből azonban elpusztult 119 forint 42 krajcár értékű.

A legelő a lovak és marhacsordák számára átnyúlt a szomszédos Komárom megyébe, mérték szerint 2 forintot jövedelmez. A teheneket 100 napig legeltették.

<i>A tej mértéke 1 1/6 krajcárral számítva</i>	<i>2 forint.</i>
<i>Borjúhús</i>	<i>1 forint</i>
<i>Trágya</i>	<i>24 krajcár</i>
<i>Összesen:</i>	<i>3 forint 24 krajcár.</i>

A tehenek élelem- és alomszórólása:

<i>élelem</i>	<i>5 forint</i>	<i>20 krajcár</i>
<i>Alom</i>	<i>1 forint</i>	<i>12 krajcár</i>
<i>összesen:</i>	<i>6 forint</i>	<i>32 krajcár.</i>

Ez minden tehénél 3 forint 8 krajcárt jelentett.

A termés nem mindig volt elegendő minden háziállat élelmének fedezésére. A rét nagyrészt elhanyagolt, gondozatlan.

A község helyzete kedvező, mert ritkán szállásoltak el benne katonákat. Heves viharok a földeken és a szőlőkben gyakran nagy kárt okoztak.

A lakosok nyilvános vívódásai, ítéletései megszűntek, ha mégis előadódik valami, azt szerdán intézik.

A megyei hatóság a katonaság részére a természetbeni ellátást elrendeli s a kár megtérítését kijelenti.

Esztergom, 1828. október 10-én.

Kiss Dániel

Esztergom megyei jegyző

Huszár Imre

*Esztergom megyei
összeíró főbiztos*

<i>Név:</i>	<i>Felnőtt családtag</i>	<i>Ház</i>	<i>Földterület pozsonyi mérőben</i>
1 <i>Dobai Ferenc</i>	4	1	30
2 <i>Csanda Mihály</i>	3	1	15
3 Özv. Ipót Éva – zsellér	1	1	-
4 <i>Bútsi György</i>	2	1	15
5 <i>Bútsi István</i>	2	1	15
6 <i>Bútsi Ferenc</i>	4	1	30
7 <i>Bútsi János</i>	4	1	45
8 <i>Udvardi János</i>	2	1	15
9 <i>Csanda György</i>	2	1	15
10 <i>Gulyás István</i>	5	1	30
11 <i>Gulyás György</i>	3	1	15
12 <i>Bátyus János</i>	2	1	15
13 <i>Tösmagi János</i>	2	1	15
14 <i>Tavalyi János</i>	4	1	15
15 <i>Tavalyi István</i>	2	1	15
16 <i>Takáts György</i>	3	1	30
17 <i>Takáts Péter</i>	2	1	30
18 <i>Dobai István</i>	6	1	30
19 <i>Ifj. Dobai István</i>	4	1	15
20 <i>Dobai Péter</i>	2	1	15
21 <i>Id. Dobai István</i>	2	1	15
22 <i>Takáts János</i>	1	1	15
23 <i>Özv. Takáts István</i>	3	1	15
24 <i>Fodor István</i>	3	1	15
25 <i>Özv. Fodor György</i>	2	1	23 3/4
26 <i>Fodor István</i>	2	1	23 3/4
27 <i>Kovács Mihály</i>	4	1	15
28 <i>Udvardi Ferenc</i>	4	1	30
29 <i>Udvardi János</i>	2	1	30
30 <i>Csanda András</i>	2	1	15
31 Kocsis János – kovács	2	-	-
32 <i>Bútsi György</i>	2	1	15
33 <i>Sára István</i>	6	1	30
34 Farkas Ferenc – zsellér	3	1	-
35 Fodor János – zsellér	3	1	-

36 Szóke Ferenc – zsellér	6	1	-
37 Mészáros Ferenc – szabó	2	1	-
38 Gulyás György – zsellér	2	1	-
39 Szabó Mihály – zsellér	2	1	-
40 Tarnósi János – zsellér	-	1	-
41 Molnár István	2	1	15
42 Kicsindi János	3	1	15
43 Gulyás András	4	1	15
44 Gulyás János	4	1	30
45 Kováts István	5	1	30
46 Kovács Ferenc	2	1	15
47 Csanda Ferenc	2	1	15
48 Csanda István	2	1	15
49 Mócsa János	2	1	15
50 Varga János	2	1	15
51 Gulyás Mihály	5	1	30
52 Bútsi Mihály	5	1	30
53 Özv. Mészáros András	3	1	15
54 Mészáros György	2	1	23 2/4
55 Simon József	3	1	23 2/4
56 Gyenessi István	2	1	15
57 Tóth János	1	1	15
58 Mócsa András	4	1	15
59 Bútsi András	2	1	15
60 Udvardi István	2	1	15
61 Csanda Mihály	4	1	15
62 Kaufman Mózsé zsidó	3	-	-
63 Gyenes János	2	1	30
64 Dobai Mihály	4	1	30
65 Dobai György – zsellér	2	1	-
66 Dobai István	1	1	15
67 Dobai János	2	1	15
68 Simon Ferenc	3	1	30
69 Mocskos András	2	1	15
70 Szúts István	2	1	30
71 Ifj. Szúts István	4	1	15
72 Simon János	3	1	30
73 Takáts Ferenc	2	1	15

74	<i>Özv. Pap János – zsellér</i>	2	1	-
75	<i>Kováts György – zsellér</i>	1	1	-
76	<i>Takáts István – zsellér</i>	2	1	-
77	<i>Tavalyi Ferenc – zsellér</i>	1	1	-
78	<i>Fodor Ferenc – zsellér</i>	2	1	-
79	<i>Özv. Csanda Ferenc – szolga</i>	-	-	-
80	<i>Nehéz István – zsellér</i>	2	1	-
81	<i>Mészáros János – zsellér</i>	2	1	-
82	<i>Mészáros György – zsellér</i>	2	1	-
83	<i>Özv. Kicsindi János – szolga</i>	-	-	-
84	<i>Vázsonyi Pál – szolga</i>	1	-	-
85	<i>Sánta János – szolga Búcsról</i>	-	-	-
86	<i>Schvarcz Károly – árendás</i>	4	-	-
87	<i>Özv. Dobai Ferenc – szolga</i>	-	-	-
88	<i>Helység</i>	-	1	-
89	<i>Bordás János</i>	-	-	-
90	<i>Rakóczki János</i>	-	-	-
	<i>Összeg:</i>	220	80	1279

Tractusban, 1829/30dik esztendőben végbe ment Canonica Visitationak Hivatalos Jegyzései.

Exemplum – példa

XXXVIII. tétel – Kis-Újfalu

Meglátogatott Januárius 19 dikén 1830. Jelen lévén: Dobai István, Kováts János Curátorok.

- 1 *Prédikátor: Tiszt. Nagy János, Oskola Rector: Váradai János*
- 2 *Lélkek száma: lásd a tabellát:*
- 3 *Matriculák, Protocollumok, Számadások a parantsolt norma szerint vitetnek. Halott vizsgálás és Himlő oltás van. A Matriculák Exempluma 1829-ről még nem kivántatott.*
- 4 *Az Ekklésia javai meg vagynak. A Capitalistól való Láteres fizetés a nagy portio és adó miatt valamennyire maradoz.*
- 5 *Panasz: nincs*
- 6 *Nyári oskola és Őszi Examen nem volt, de azért az oskola mint az egész tractusban a legjobbak közül való minden tekintetben. Iső Classist érdemel!!!*²⁰²

202. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

A Komáromi Tractus Can. Visitatio Jegyző Könyve 1830/31

XXXVIII. tétel: Kis Újfalú

Meglátogatott Januárus 18-kán. Jelen lévén: Dobai István és Udvardi Ferentz Curátorok. Takáts György, Bútsi Ferentz, Mészáros Ger-gely presbyterek.

1 Prédikátor: Tiszt. Nagy János, Oskola mester: Váradi János

2 Lelkek száma: Nemes: 2, Köznemes 523 = 525. Özvegy asszony 7, árva 1. Confirmált fiúk 2, leányok 10=12. Oskolás fiúk 33, leányok 32 = 65. Presbyterek 6. Filia nincs. Földes Úr: Hertzeg Pálffy Antal, Vármegye: Esztergom.

3 Matriculák, Számadások, Protocollumok hibátlanok és teljese-k. Himlő oltás rendesen van. Halott vizsgálatok – temető – Isteni tiszteletetek szinte úgy. Az ekklesia szent edényei a ládában tisztán tartatnak. – Az ünnepek ki hirdettetnek.

4 Parochia, Oskola jó, de a Templom – s istállók rossz állapotban vagynak és reparáltatni fognak.

5 Panasz semmi sem tétel. Hanem a Rector jelentette és írásba átrificationnak be is nyújtotta azon kérelmét mely szerint itt a Notáriusság a Rectorsággal öszve lévén kapcsolva téli Proceptor tartásra való engedelemért könyörög, annak fizetésre magát kötelezvé, az Ekklesiától egyebet semmit sem kívánván.

A Ven. Tractas rendelésével megegyező s a gyermekeknek is javára szolgáló lévén ezen kérés az megdicsértetett és a munkába v a l ó vételre az Elöljáróknak különösen ajánltatott.

6. Nyári oskola és őszi examen nincs. Olvasás-írás-káte-história-számelmélet most is jó.

Iső Classis.

Oskola Inspectorok tételni rendeltettek.²⁰³

Proceptor – házitanító

Copulált – házasságot kötött

203. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

1831 – XIV. Kis-Újfalu

Meglátog. Nov. 25-kén. Jelen voltak Takács György és Szűcs István Curátorok. Sára István, Dobai István, Búcsi István törvénybíró, Udvardi Ferentz, Mészáros Gergely bíró és presbyterek.

1. Tolerantia után lett az Ekklesia Predikatora Tiszteletes Nagy János, Oskola rector Váradi János, ki egyszersmind Notarius is

2. Lelkek száma: 492, mind közrendűek. Oskolás fiúk 32, lányok 28 = 60. Confirmált fiú 2, leány 6 = 8. Született férfi 9, leány 6 = 15. Copulált 4 pár. Meghaltak összesen 28, azok közül cholera-ban 4. Presbíter 8. Filia nincs.

3. Matriculák, Protocollumok, számadások a norma szerint vitetnek. Oltás ..?...

4. Az Ekklesia javai ...?...állapotban vagynak.

5. Panasz nem jelentetett.

6. Az oskola csak egy ... ugyan, de a jó tanításnak gyümölcsei sokáig tartók, lévén az írásban-vallás-számelméletben most is szembetűnők.²⁰⁴

1832-ben sor került a templom renoválására, és a presbitérium úgy határozott, hogy minden egyes „helyes” gazda 10 forintot fizessen. Összesen 370 forintot gyűjtöttek össze két év alatt.²⁰⁵

1835-ben elhunyt Kisújfalu lelkésze. A Kisújfalui Ref. Egyház Megholtak

1834 – A helvét Vallástételt tartó Rév-Komáromi Egyház-Megyében élő Lelkek számát s egyéb Köz-tudományra való dolgokat előmutató Tabella 1833/4dik Esztendőre.

U j f a l u (K i s) – anyaegyház, leányegyháza nincs.

Vármegye – Esztergom,

Felállítások ideje: Tolerantia után.

Lelkek száma: Nemesek: 3, közrendűek: 490, az egész gyülekezet száma: 493.

Hány a tanuló gyermek: fiú: 32, leány:28.

Hányan confirmáltattak: fiú 3, leány 7.

Hányan születtek: férfi 14, leány 6. Hányan copuláltattak: 7. Hányan haltak meg: 20.

Ki a földes Úr?: Hertzeg Pálffy Antal.²⁰⁶

204. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

205. A kisújfalui református egyház levéltára. Számadókönyv (1839-1855) 99.o.

206. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

Anyakönyvében így jegyeztetett be ez a szomorú esemény:

NAGY JÁNOS (1753–1835. október 27.)

1835. october 27.

Tisztelendő Tudós Nagy János

urat e Szent Gyülekezet a Tolerantia után első és 48 esztendőig volt Hűséges Lelki Pásztorát, ama Pásztorok fő Pásztora Magához a jobb életbe által szollította. Javai nyugodjanak békével!

Emlékezete legyen áldott és elfelejthetetlen!

Életideje : 82 esztendő. Nyavalyája: öregség, erőtlenség, melynek vége a Halál.²⁰⁷

1. felesége: **Baka Klára** (1770–1806), a nagysallói lelkész hajadon leánya
Házasságot kötöttek: 1787. XI. 21. Nagysallóban
gyermekük:
1788. IX. 22. Klára
1790. X. 6. Péter
1792. X. 2. Ferentz pápai tanuló
elhunyt: 1810. VI. 18.
1795. V. 19. Erzsébet
1797. X. 24. Susánna
1800. VI. 26. István
1803. VI. 4. József és János
elhunyt: 1803. VII. 10.
2. felesége: **(Almási) Nemes Vári Nagy Erzsébet** (1773–1829)
Házasságot kötöttek: 1808. V. 9. Kisújfalun
gyermekük: 1809. VI. 29. Julianna
elhunyt: 1816. VI. 28.
3. felesége: **özv. Mile Gáborné Nemes Kaszás Erzsébet** (Csúz)
Házasságot kötöttek: 1829. VIII. 4. Kisújfalu

Az 1835-ik évi rovásos összeírás Kisújfaluról ennyit állapít meg:

207. Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka. A Kis Újfalusi Reformata Szent Ekklesiában meg holt Személyek Laistroma ab Anno 1787. Nagy János Predikátorságában.

A' Kis-Ufaluſi Reformata Szent
Ekkleſiában ſzületett s meg kereszt-
teltetett Kis-dedek Neveinek ſel jegyez-
tetéſe 1787 Nagy Pános Predi-
kátorſágában.

1787.	Nomen		1787.	Sufceptores.
Hies. Mens.	Pateris	Matris	Die	
12 Aug.	Sára Kovács János	Latic Hona	23.	Dobai György Takács Gy. Mészáros József Belsőjárdi Károly
4 Sept.	Pál Ganda János			
4 Sept.	Pál Ganda János	Pál Eszter	1.	Dobai Mihály Varga Eszter Takács Ferencz József Eszter
11 Sept.	Rujánna Takács Áron	Bona Sára	19.	Kovács János Dobai Éva Kovács János Latic Hona
28 Sept.	Rujánna Eduárdi János	Chabó Hona.	25.	Pulyás Mihály Fodor Áron Ganda János Eduárdi
7 Oct.	Eszter Varga József	Dallabás Éva	28.	Pulyás János Kőbányai Sándor Földi János Buzsi Áron
12 Oct.	György Mészáros György	Takács Judith.	47.	Varga János Mészáros Károly Pulyás Áron Sára Eszter
18 Nov.	Hona Bajkó Mihály	Bajkó Karolin.	26.	Ignes Áron József Eszter Simon György Kis Sára
10 Dec.	Eszter Rect. Ábrahám Nagy	Eszter	54.	Pulyás János Kőbányai Sándor Dobai Mihály Varga Eszter

1838 – XXXIII. K i s U j f a l u – egyházlátogatás

A községben volt 47 jobbágy, annak 37 fia és 2 leánya 16 évesnél idősebb. 4 jobbágy testvér. 10 zsellér. 3 lakos, s egy szolgáló Schwartz Károly árendás sidónál.

Saját jármos ökör 34, 12 fejös tehén, s 26 meddő. 34 három esztendős és 10 két esztendős tinó. 4 borjú. 125 hámos ló, 16 három esztendős csikó. 155 sertés.

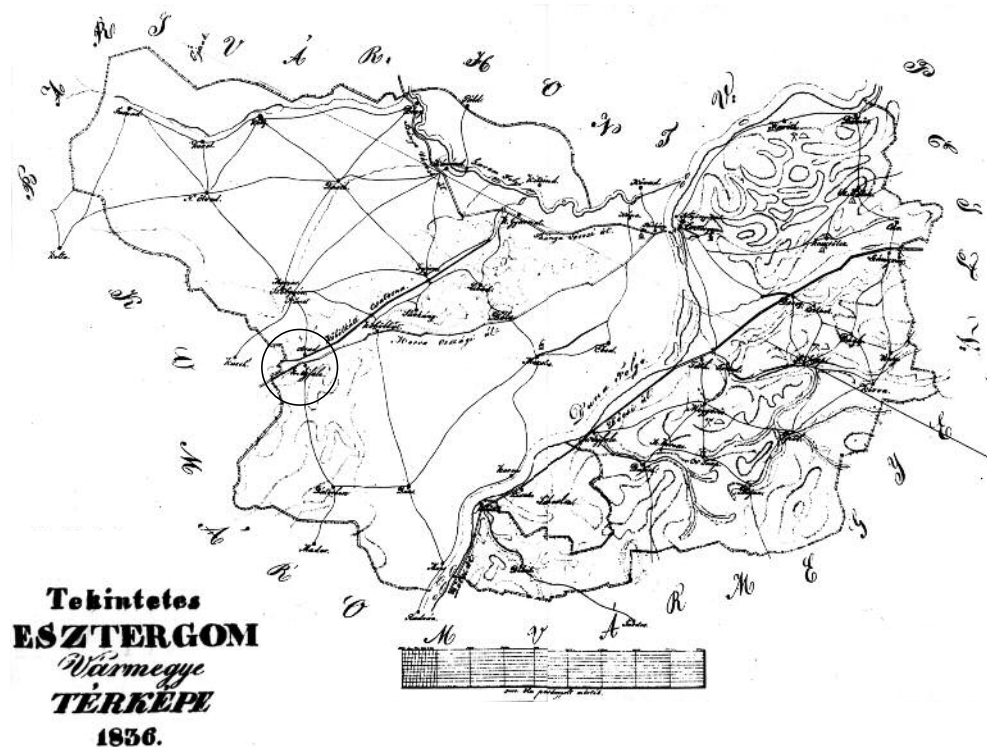
79 1 harmadrendű ház. 539 hold első rendű, 340 hold másod rendű szántóföld.

440 harmad rendű kaszás rét. 547 kapás másodrendű szőlő. 14 szászfőnyi káposztás.

4 méhkas volt a faluban és 3 kézműves, 1 kereskedő.

A hadi adó 751 9.60 forint a házi adó 369 26.5 forint, összesen 1130 36..3 forint.

A vagyon rovás 105 3/8.²⁰⁸

208. Komárom-Esztergom Megyei Levéltár. Esztergom. Rovásos összeírások.

1836. október 25. – Egyházlátogatás Kisújfalun

jelen volt: Bútsi Ferentz és Kováts Pál Curátorok. Gulyás István, Sáraí István, Szűts István, Mészáros Gergely presbyterek.

1. Lelkipásztor: T. Kováts József Úr, Oskola Rector Szudi Károly. Földes Úr: Hertzeg Pálffy Antal. Vármegye: Esztergom.

2. Lelkek száma: 495. Tanulók: fiú 36, leány 37= 73. Conf.: fiú 3, leány 1=4. Születtek: fiú 13, leány 10=23. Házasodott 8 pár. Megholt: férfi 20, nő 10=30. Presbyterek 10. Himlő oltás rendszeren van.

3. Anyai és jegyző könyvek Curatori számadások pontosan vitetnek.

4. Folyó esztendő okt. 2-án a rendes lelkipásztor j. Kováts a Fő Tiszt. Püspöki Gyűlés engedelméből candidáltathatván, elválasztott és L.Pásztori Sz. Hivatalában T. T. Kelemen Mihály Consist Assessor

Úr által ünnepélyesen béiktattott. Néhai b.e. T. Nagy János Úr özvegye az őtet illető fizetéssel ki elégítettvén, tisztességesen elköltözködött.

5. Az oskola szép számmal és jó rendben találtatott és a tanulók minden tekintetben, különösen az írásban és fejbeli számvetésben szép előmenetelt mutatván, az Ügyes Tanító szorgalma megdicsértetett.²⁰⁹

1837 – Tóth Dániel, Komáromi Egyházi Vidéki Esperest és kísézőnek Végh Mihály Pénztárnok által, 1837dik esztendő November és December Hónapjaiban megtétt és elvégeztetett, egyházi törvényszerű Látogatás = Canonica Visitacio, Napi Jegyzőkönyve:

A Mátyus földi és Vág mellyéki Tájék

1. Mots, II. Búts, III. Bátorkeszi, IV. Kis Ujfalú

Meglátogatott Nov. 11-én. Jelenlétén Udvardi Ferentz és Búcsi György Curátorok., Sáraí István, Csanda Mihály, Szűts István, Mészáros Gergely Presbyterek.

1. Predikátor T. Kováts József Úr, Osk. Tanító Szudi Károly. Földes Úr Hertzeg Pálffy Antal, Vármegye Esztergom.

2. Lélekszám Férfi 250, Nőnem 257=507. Született Fiú 10, L.13=23. Osk. F33, L34=67. Conf.F5, L5=10. Cop. 10 pár. Megholt F5 Nőnem 12=17. Presb.10. Oltás rendszeren.

3. Anya és Jegyző és Számadó Könyvek jól vitetnek.

4. Az oskola csak két hetes, de a Tanító ügyes szorgalmatosságának mind a mellett is több jelei és maradványi látszottanak.²¹⁰

209. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

210. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

1839 - Egyházlátogatás

Meglátogatott Nov. 22-én. Jelen volt Udvardi Ferentz és Bucsi György Curator. Butsi Ferentz törvénybíró, Csanda Mihály, Szűts Istvány, Mészáros János, Csanda János, Takáts György Presbyterek.

- 1 LP T. Kováts Jozsef Úr. OT Szudi Károly. Földes Ur. Hg. Pálffi. Vármegye Esztergom.*
- 2 Lélekszám F 263, Nő 262=525. Született F 8, L 10=18. Cop. 11. Holt F 10, Nő 12=22. Conf. F 1, L 8=9. Osk. F 32, L 24=56. Presb. 10.*
- 3 Anya, Jegyző és Számadó Könyvek jól vitetnek.*
- 4 Az Ekklesia javai jó állapotban vagynak.*
- 5 Oskolában olvasás, írás, vallás, számvetés mind igen dicséretes.²¹¹*

Meglátogatott Jan 8-án. Jelenlétén Takáts György, Dobai István, Gulyás István, Sári István, Mészáros Gergely, Butsi Ferencz, Szűts István Presbyterek.

- 1. Pred. T. Kováts József, O.T. Szudi Károly, F.Úr Hg. Pálfi, Vmgye.Esztergom.*
- 2. Lelkek száma: Ffi:269, Nő 261=530. Született férfi:19, nő 9=28. Cop.:8 pár. Confirmált Ffi:11, lány:7. Megholt Ffi:9, nő3=12, Osk.ffí35,l.28.*
- 3. Az Anya, Jegyző, Számadó könyvek hiba nélkül vagynak.*
- 4. Radványi lakos Hédai Istvánnak K.Újfaluban a bátyainál tartózkodó vejét Mészáros Mihályt előhivatván, akinek mentségére jó bizony-ságlevele volt a Radványi Elöljáróktól, jó maga viseletéről, hanem az Ipa és Napa adtak rá alkalmat, hogy a feleségét hitetlenül elhagyja, s vele az Ipa házát, mert őtet elküldvén fenyegették, hogy Hédai iszik, jószágát pusztítja, s így hát ő miért szenvedjen? Hédai nem lévén személyesen jelen a dolog el nem döntethetett. Időt határozott N.T. Esperes Úr, amikor mindkét felet kihalgatván a maga házánál a hiba kiben létét ki fogja keresni és az egyesség pontjait írásba foglalván mind két részt le fogja kötni az együtt lakásra, melyet aki felbont, meg fog büntettetni.*

211. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

5. *Az oskola tsak 15 gyermekből állott, a többiek mind veres himlőben feküdvén ki maradtak az oskolából, mely járván' több helyeken is mutogatta magát azon vidéken. Akik jelen voltak jól feleltek és a Tanító szorgalmát tanusították.*²¹²

1840/41– évi egyházlátogatás

Meglátogatott Febr. 11én.

Jelenvoltak: Csanda Mihál, Dobai István Curátorok, Sárai István, Szüts István, Mészáros János mint előjárók. Mészáros Gergely bíró., Bútsi Ferenc törvénybíró és Takáts György Presbyter. -

Predikátor Tiszteletes Kovács József. – Osk.T. Szudy Károly.

1. *Lelkek száma F274. nő 273 = 547. Született fiú 10 leány 17 = 21. – Confirmáltatott fiú 1 leány 78. – Holtak férfi 6, nő 5 = 11. – Copuláltatott 5 pár.*

2. *Oskolás gyermekek fiú 33 leány 34 = 67. Az oskolatanító értelemmel tanít, a gyermekek értelmesen nevelkednek.*

*Herczeg Pálffy mint földes ura a Helységnek nádaját kiadta a jobbágyoknak ötödibe vágni, és Butsi Ferentz törvénybíró látván azt, hogy egy egy jobbágynak sem igen jut 5 kévénél több, úgy okoskodott, hogy legjobb lesz az egész jobbágyság részét az ekklésiának ajándékozni, mivel úgy is rossz lévén a parochiális ház teteje, pénzen kellene megvásárolni. Azért is tudtára adá mind azoknak, kik részibe vágták a nádat és ezen dicseretes és jószándékát helybenhagyták, és a Canonica visitatio is megdicseríte érte, aki u.szinte 400 kéve nádat szerzett meg ezzel az Ekklésiának egy pénz nélkül.*²¹³

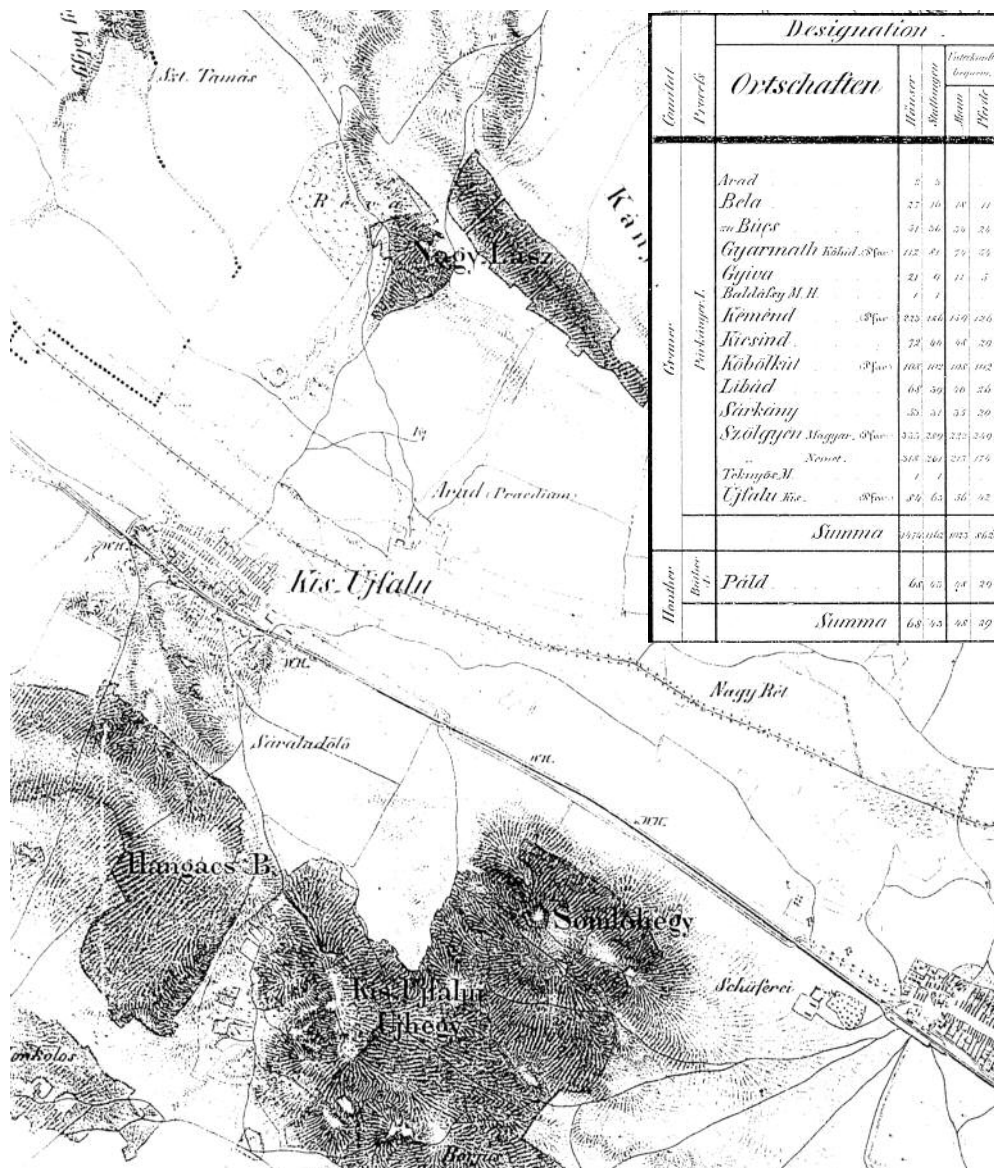
1841-ben készült el a második haditérkép Kisújfaluról

212. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

213. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

E térképen jól látható a kiásott csatorna (a kürti határtól Köbölkútig), a jól elkülönülő „Somlóhegy“, a „Kis Újfalui Újhegy“, valamint a „Hangács erdő“. A térkép a tervezett vasútvonal pályáját is szemlélteti. A térképet egy táblázat egészíti ki, mely adatokat szolgáltat a községenkénti házak, istállók, besorozható katonák és az igásállatok számáról. Kisújfalun ez: 84 ház, 63 istálló, besorozható férfi 56, ló 42.²¹⁴

1841 – Egyházlátogatás

214. Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum. Hadtörténeti Térképtár. Budapest. II. katonai térkép. 1841. B IX a 4861.

1842/43 – Kisújfalu – egyházlátogatás

Meglátogatott Nov. 30án. jelen voltak: Butsi Ferencz Biró, Sára István törvénybíró, Csanda Mihály gondnok, Dobai István presbiter.

1. *Lelkész T. Kovács József Úr. Osk.Tan.: Szudi Károly. Földes Úr Herczeg Pálfi. Vármegye Esztergom.*

2. *Lelkek száma: férfi 269, nő 251=520. Szülött ffi 10, leány 11=21. Megholt ffi 6, nő 5=11. Házások 5. Confirmált ffi. 2, lány 10. Oskolás fiúk 33, L.29.*

3. *Anya-Jegyző és Számadókönyvek helybe hagyattatnak.*

4. *Az előjárók panaszt tesznek Mészáros István nevű gazda emberre, ki már két éve hogy nem kommunikált és a Templomba nem jár, azt szokta mondani, hogy ő papot nem ismer. A kit előhivatván a Canonica Visitatio – a feje össze volt vagdalva és minthogy félig kopasz a fején több helyen eleven sebek látszottak, melyről ő azt állította, hogy neje, mostoha fia és tulajdon fia verték agyba főbe, azok vérezték meg, a gazdaságot akarják keze közül ki venni, s ezt fiai úgy irták le, mint aki részegségnek adván magát, a pálinkát mérték nélkül issza, ital nélkül egy nap sincs, s e mellett káromkodik, tékozló és vesztegető, s lopja a közös gazdaságot a kocsmárosnak hordván a szemes jószágot. A minapjában a kést az öreg a feje alá tette, s azzal feküdt le, hogy azon éjszaka mindnyájoknak meg kell halni, úgy hogy a félelem miatt a mostoha fia nem mert aludni. Egy este a feleségét úgy ütötte főbe, hogy azonnal le esett lábáról. A fia nem tagadja, hogy amikor megfogta, a felesége megütögte a sodrófával, de akkor is az öreg késsel védte magát, s mostoha fiának a ködmönyét által szúrta, s combját is megsértette. Az előjárók mindnyájan kárhoztatták mint háborúság szerző embert, ezért a Can. Vis. Őt keményen megfeddette, hogy a veszedelem útján jár, s a fiait is keményen megintette, hogy attyokra semmi okon kezeiket ki ne nyújtsák, mert annak nagy büntetése van, s félő hogy attyokbeli viszálykodásoknak tömlöc lesz következése.*

5. *Az oskola Tanító panaszkodott, hogy az ő díjlevelén minden oskolás gyermek tanításától egy véka tavaszi van beírva, de a szülék úgy okos-kodnak, hogy mivel gyermekeik csak a téli félévbe járnak oskolába, tehát csak felét adják a vékának. Most tehát azt kérdezte a Can. Visitatiótól, követheti é a másik felét is. De mivel maga meg vallotta, hogy mióta Kis Ujfaluba ment azota gyakorlatban volt, hogy csak fél véka tavaszi adjanak, sőt már az elődje, Váradi János is úgy vette fel. A Can.*

Vistatio úgy ítélte, hogy nem most, hanem oda menetelének első évében kellett volna a gyakorlatot elrontani, akkor az irott díjlevélhez tarthatta volna magát, de már most késő a gyakorlatot elrontani, hanem nyáron is tartson oskolát, úgy fogjon ki a szüléken, hogy egész éven át tanítson, tehát azok is egész évre véka tavaszt tartoznak adni, amit ígértek is.

6. Az oskola jó karban találtatott most is mint ennek előtte. A gyermekek értelmesen feleltek. A tanítás módja okos. A számvetésben gyengének találtattak.²¹⁵

1843/4 – Adókezelésről Biroi számadás

Meglátogatott Jan. 15-én. Jelenlétén Mészáros János, Butsi Mihály Gondnokok, Butsi Ferencz bíró, Mészáros Gergely, Sára István, Bútsi István, Takáts György presbyterek.

1. Lelkész Tiszt. Kovács József. Osk. Tanító Szudi Károly

2. Lelkek száma: férfi 265, nő 263=528. Születtek: férfi 13, nő 16=29. Ujj házaspár 8. Holtak férfi 8, nő 6. Confirmált férfi 3, nő 3=6.

3. A Jegyző és Számadó könyvek pontosan vitetnek.

4. Oskolás gyermekek száma fiú 64, leány 39=103. Vallásban, históriában, számvetésben, olvasásban, írásban mind szép előmenetelt tettek.²¹⁶

A dokumentum tartalmazza a helység (Kisújfalu) pénzjövedelméről történt számadást.

Bevétel: 12 tételben: 208 forint és 50 krajcár.

Úgymint: az előző évi pénzmaradvány, a községi pásztorok fizetéséből megmaradt összeg. A helység kihasznált és herélt méne eladatván a Nagy Sallói vásáron – 48 Ft, a helység ölfa utáni ágaiért kapott pénz, korcsmahaszna – 41 Ft, a helység zabja után kapott pénz több tételben, a helység házának bérbe adásáért az uradalmi pénztárból v 20 Ft, széna eladása – 11 Ft, a katonaság számára eladott széna 27 Ft, adójövedelem 32 Ft.

Kiadás: 99 tételben: 205 forint 1 krajcár.

Úgymint: A helység házának, valamint a jegyzői lak építésének költségei felerészben – 7 Ft, Nagyölvédi Csomor Jánostól egy mén csikó vásároltatván: 56 Ft, az öt pásztornak bocskorköltségül – 2 Ft, a bíró adója, valamint több bírói kiadás, bírói hivatalos utak költsége.

A helység zabja: Bevétel 101 mérő. Kiadás: 47 mérő.

A helység szénája: Bevétel: 348 mása, Kiadás : 176 mása.

215. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

216. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

A számadást lejegyezte **Varjú István**, Kisújfalu jegyzője. A bíró **Búcsi Ferentz** volt.²¹⁷

1844 – Egyházlátogatás

Meglátogatott Februarius Iső napján 1844. Jelen voltak Mészáros János, Bútsi Mihály gondnokok. Sára István, Szüts István, Takáts György, Bútsi Ferentz, Bútsi György, Gulyás István előljárók

1. *Lelkész Tiszt Kováts József. Oskola tanító s jegyző Varjú István, – 6 esztendő Debretzeni deák*
2. *Anyá, és Számadó s Jegyzőkönyvek Tökéletesek.*
3. *Lelkek száma: férfi 268, nő 265=533.*
4. *Születtek férfi 13, leány 11=24.*
5. *Holtak f.9, nő 6=15.*
6. *Házasultak 5 pár.*
7. *Confirmáltattak fiú 3, leány 5=8.*
8. *Oskolás gyermekek száma f.40, l21=61. Van közöttök 4 R.*

Catholicus. Vallás igen jó. Históriás elbeszéléssel által magok stílusával értelmesen mondják, számvetés jó, irás igen jó.

„Panaszképpen tétetett fel Csanda Pálnak Dobai Évával való visszás házásoknak botránkozató életük. Az asszony állna férje mellett, bizakodó beszédű, és lakoznék is vele, de Ipa Csanda Ferentz az asszonyt nem szenvedheti, azzal vádolván, hogy őtet nem betsüli, és éppen azért verte el a házatól is. Hívatott elő az asszony, de férje Csanda Pál nem lévén otthon, az Előljárókra bízott, hogy tegyenek köztök igazságot, és kérjék a békességre.“²¹⁸

1845 – A Helvét Hitvallást követő Nagy-tiszteletű Komáromi egyház megyébe az 1845/45dik évbe vitetett egyházi látogatás Jegyző-könyve.

XVIII. K i s ú j f a l u

Esztergom vármegyében, Herzeg Pálffy Antal Úr uradalma. Meglátogatott December 2án, jelen lévén Gyenes János és Csanda Mihály Gondnokok, Mészáros Gergely bíró, Takáts György, Szüts István, Mészáros János, Bútsi György, Bútsi Ferentz, Gyenes János, Gulyás István és Udvardi Ferentz egyház előljárói.

217. Az eredeti dokumentum Búcsi László (Kisújfalu 228.) tulajdonában, másolata Kisújfalu község levéltárában.

218. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek

1. *Lelkész Tiszteletes Kováts József Úr, Iskola Tanító Varjú István.*

2. *Lelkek száma, férfi 270, nő 279, összesen 549.*

Született férfi 14. Leány 8. Összesen 22.

Öszve eskettetett házaspár 17.

Meghólt férfi 11. Nő 6. Összesen 17.

Hitben erősített fiú 6, leány 6, összesen 12.

Iskolába jár fiú 33, leány 24. Összesen 57.

3. *Számadás, jegyző és anya könyvek helyesen vezetettek, épületek jó gond alatt tartatnak, de temetője kerületlen. Egy kis tőke pénze kamatra ki adva gyümölcsöző állapotban van. Jövedelme adakozásból és egy jobbágy telek őszivetés termése hasznából gyarapítatik. S ezen telektől úri szolgálatot, és más köz terhet a helység lakosi közösen tesznek. A tavaszi termése a helység közhasznára fordítatik.*

4. *Oskolába nyári tanítás, s őszi köz vizsgálat nem tartatik de a tanító egyszersmind a Helység Jegyzője is, tanítói ügyességét bé bizonyította, amidőn tanítványai, kik november 9-én kezdtek fel járni, de leginkább november 17én jöttek fel számosabban, a kétrendbeli káté, Hübner, s Osováth? Históriája, Földleírás, számtan, olvasás, írás, imádkozás és éneklésből ki kérdeztetvén értelmesen felelnek, s az által mind tanítójuknak, mind magoknak diséretet érdemelettek.*

5. *A Magyar Központi vas út e helység határán keresztül építendő lévén annak vonala közel a templomhoz, az iskola tanító szilvás kertje közepén húzatott, mellyest ez ideig még semmi kárpótlás se ígértetett.²¹⁹*

1847/48dik évi egyházlátogatás – XLV. Kisújfalu

1848 – Fényes Elek Komárom vármegye leírásában két helyen is megem-

Esztergom vármegyében Hertzeg Pálfi Antal úr birtoka. Meglátogatott Februárius 17dikén, Gondnok Gulyás István Dobai István, Butsi Ferentz, Csanda Mihály, Szüts István, Mészáros István és Udvardi Ferentz jelenlétökben.

1. *Lelkész Tiszteletes Kováts József Úr. Iskola tanító Varjú István, egyben a helységnek jegyzője.*

2. *Lelkek száma: férfi 273. Nőnemű 275.=549.*

3. *Születtek fiak 10. Leány 10=20. Mholtak férfi 12. Nőnemű 11=23. Confirmált fiú 6. Leány 2=8.*

219. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.

4. *A számadás átnézetvén helybe hagyatott. Anya és jegyző könyvek jól vezetettek. Az épületek jó karban vannak. Temető kerületlen, közös a kath.*

5. *Az iskola jó állapotban van. Ügyes volta a tanító úrnak nagyon meglátszik a gyermekeken. Számvetésben, éneklésben mindazáltal nagyobb gyarapodás is lehetett volna.*²²⁰

líti falunk nevét:

„Az esztergom-érsekújvári út **Kis-Ujfalun**, Perbetén a bajcsi pusztán az érsekújvári határba megy át, s meddig a megyében 9374 folyóölet végez. Ebből **Kis-Ujfalun** és Perbete közt több darabokban 2300 öl kőalap, de mely néhol megszakad, sőt vegyesen e vonalon 2000 öl készíttetlen is található... Szélessége árokkal együtt 10-12 öl, fekvése csekély hajlatokkal változó. Bajcs alatt a megye szélén van rajta a Zsitván egy nagy fahíd, a **kis-ujfalusi** határban pedig több kőgége.

14. Van még az előszámlálásokon kívül egy több helységet összekötő út, mely a kis-ujfalusi határban válván külön az esztergomi-érsekújvári főországtúttól Kürthön, Fűrön, Csúzon, Jászfalun, Szemerén át Hull felé Verebélynek megyen, ezen út itt-ott felhányt árok közé van véve, de nagyjából természetes út, egyszersmind a megye által tartatik fenn.“²²¹

Egyébként ez az útelágazás az 1841-es katonai térképen is jól látható, s mind a mai napig megvan.

Sajnos az 1848/49-es szabadságharcról községünket érintő dokumentu-

220. Dunántúli Református Egyház Levéltára. Pápa. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.
221. FÉNYES 1994, 66.o.

mok nem kerültek elő. Arról sincs tudomásunk, állt-e újfalui lakos honvédekatonának. Csak Esztergom megye közgyűléseinek jegyzőkönyvében bukantunk nyomára az alábbiaknak:

1848. május 1-i megyei közgyűlés jegyzőkönyvében.

Huszár Zsigmond elnöklete alatt a következő tagokból álló bizottság választott – a követválasztási ügynek minden ágazataiban kezelésére és vezérlésére:

Községünkéből: **Csanda Mihály – Kisújfalusi bíró.**

5.t.c. 7.§-a: A XVI. t.c. nyomán a megyei hatóságot ideiglenesen gyakorlandó képviselő választmányhoz tagokat választottak:

Csanda Mihály – Kisújfalusi bíró

Varjú István – jegyző²²²

Csata a község területén tehát valószínűleg nem volt. Ennek ellentmondani látszik Piry Cirjék János érsekújvári Ferences-rendi szerzetes naplója, melyben 1849. II. 8-án a szabadságharc eseményeiről szemtanúként ezt a hírt közli falunkról:

*„Hir. Újabb öldöklés. A tőlünk (Érsekújvártól) Pest felé menő horvátoknak az Újfalusiak és Köbölkútiak ellent állottak, ezért azonnal körbe vetettek s rájuk ereszték golyóikat, - sokan elhullottak a parasztek közül. Ezután rabolt a katonaság.“*²²³

Falukrónikánk erről az eseményről nem tud, de a halotti anyakönyv átvizsgálása sem mutatta ki, hogy 1849. február 8-án vagy a februári hónap folyamán Kisújfalun vagy Köbölkúton nagyszámú, vagy akár csak egy helyi is lett volna eltemetve – golyó általi halál, sebesülés stb. következtében. A köbölkúti másodanyakönyvben átnézett római katolikus vallású kisújfaluiak között sem volt ilyen jellegű elhalálozás.

(A nevezett időben Kisújfalun házasságkötés római katolikus vallású és református kisújfalui között nem volt. De nem volt házasságkötés két római katolikus vallású kisújfalui között sem. Ez talán azzal magyarázható, hogy foglalkozásukra való tekintettel – ezek ugyanis nagyjában uradalmi juhászok, csószok és pásztorok voltak – a földesúr tisztartójának kénye-kedvétől függtek, s így nem biztos, hogy kisújfalui tartózkodásuk hosszas volt.)

Az 1849 júniusában kitört pestisjárvány viszont jól nyomon követhető a halotti anyakönyv idevonatkozó oldalain. Az évenkénti 20-25 természetes elhalálozással szemben 1849-ben 53-an lettek eltemetve Kisújfalun, s ebből 23-an kolerában haltak meg június és július hónap folyamán.

A szabadságharc leverése után **Ferenc József** (1849–1916) kerül a magyar

222. Komárom-Esztergom Megyei Levéltár. Esztergom megye közgyűléseinek jegyzőkönyvei.

223. PIRY CIRJÉK 1998, 102.o.

Az 1849. évben meghaltak és eltemetettek Kisújfalun a református eklézsia halotti anyakönyve szerint:

<u>Hó/nap</u>	<u>A meghaltak neve, lakhelye, hivatalja, állpotja</u>	<u>Ideje</u>	<u>Nyavalyája</u>
I/2	Telkes gazda Simon István és felesége Kovács Sára mostanában született leány kisdede Susánna	3 hét	
I/6	Telkes gazda hegyfalusi Dobai György és felesége Sója Julianna férfi gyermeke István	15 hét	Köhögés
I/7	Telkes gazda Mészáros István és felesége Farkas Sára férfi gyermeke Ferenc		Sínlés
I/8	Telkes gazda Csanda Ferenc és felesége Bútsi Sára gyermeke		Himlő
I/8	Telkes gazda Mészáros Ferenc és felesége		
I/20	Csanda Susanna kisdede János	15 hét	
II/23	Zsellér lakos idősb Farkas Ferenc	76 év	vénségi erőtlenség
III/15	Idősb Csanda Mihály telkes gazda	62 év	erőtlenség
IV/15	Öreg Tóth János telkes gazda	83 év	vénségi erőtlenség
V/4	Telkes gazda Bútsi Sándor és felesége Dobai Susánna fíjok, ifjú Bútsi János	16 év	hidegláz
V/16	Telkes gazda s előljáró Gulyás András	45 év	tüdővész
V/31	Telkes gazda Mészáros Mihály és felesége Butsi Éva leánykisdedük Susánna	10 hét	hidegláz
V/31	Telkes gazda Sára István s felesége Gulyás Anna kisded leányok Susánna	1 év	himlő
V/31	Sára János és felesége Dobai Susánna kisded leányok Julianna	1 év	sínlés

VI/3	Telkes gazda Kicsindi János felesége Kovács Natália	39 év	cholera
VI/4	Zsellér lakos Gulyás György	31 év	cholera
VI/4	Telkes gazda Dobai Ferenc Csanda Ilona		cholera
VI/8	Telkes gazda Felső Gulyás Mihály	48 év	
VI/8	Néhai Gulyás István és feleségének		
VI/8	Csanda Évának leányok Sára	1 év	himlő
VI/8	Néhai Gulyás Andrásnak özvegye		
VI/9	Kovács Erzsébet Asszony	36 év	cholera
VI/9	Udvardi Mihály Telkes gazda		
VI/9	és felesége Kotsis Krisztina gyermeke János	13 év	cholera
VI/9	Udvardi Mihály Telkes gazda és felesége Kotsis Krisztina leányok Eszter		
VI/9	Gulyás Gergely zsellér lakos	9 év	cholera
VI/9	Gulyás Gergely felesége Dobai Erzsébet	58 év	cholera
VI/9	Gyenes János Telkes gazda	58 év	cholera
VI/9	Néhai Gulyás András és felesége Kovács Erzsébet leányok Erzsébet	54 év	cholera
VI/10	Udvardi Mihály Telkes gazda	5 év	sínlés
VI/11	Telkes gazda Szűcs János	33 év	cholera
VI/12	Néhai Szűcs János zsellér gazda felesége Mészáros Sára leányok Susánna	38 év	cholera
VI/16	Idősb Kovács Ferenc felesége Szűcs Sára fiú gyermeke Mihál	3 év	cholera
VI/18	Telkes gazda Idősb Csanda András	3 hónap	himlő
VI/17	Köbölküti posta-mester Gálffy Lajos	52 év	cholera
VI/17	Telkes gazda Sára János és felesége Dobai Susánna leányok Éva	32 év	cholera
VI/17		6 év	cholera

VII/8	Öreg Fodor István házas fia Fodor András	30 év	paesét
VII/12	Ifjú Mészáros András és felesége Dobai Judith leányok Susánna	6 év	gyógyíthatatlan
VII/19	Idősb Mészáros János fija Ifjabb Mészáros János házas ember	45 év	cholera
VII/15	Öreg Butsi András Telkes gazda	75 év	cholera
VII/19	Mészáros András és Dobai Juliánna fia Mészáros..... házas ember	35 év	cholera
VII/19	Mészáros András és Dobai Juditnak gyermeke	12 év	cholera
VII/19	Mészáros András és Dobai Judit gyermeke Ferenc	5 év	cholera
VII/22	Öreg Mészáros János Telkes gazda	68 év	cholera
VII/23	Öreg Takács Ferenc zsellér	64 év	cholera
VII/30	Idősb Dobai András Telkes gazda	63 év	cholera
IX/14	Néhai Alsó Udvardi Mihály és felesége Kotsis Krisztina kised gyermeke Mihály	2 hónap	fekély
XI/4	Néhai Fodor Dénes és felesége Csanda Erzsébet leányok Erzsébet	22 év	hidegrázás
XI/9	Telkes gazda Mészáros István és felesége Gulyás Julianna gyermeke András	2 év	hidegláz
XI/12	Telkes gazda Fodor Mihály és felesége Fodor Susánna kised leány Sára	2 év	kelevény
XI/17	Telkes gazda Mészáros István felesége Gulyás Julianna	24 év	paesét
XI/19	Telkes gazda Szűcs Márton és Varga Sára csecsemő gyermeke Pál	4 hét	kelevény
XII/3	Bélan Bárd Baldacci Antal udvarában szolgabíró R. Catholic Szuszpahos András Helvét hitvallású felesége Kotsis Susanna	30 év	hidegláz
XII/24	Telkes gazda Idősb Butsi Ferenc felesége Takács Erzsébet Asszony	56 év	paesét
XII/24	Zsellér Iakos Udvardi Mihály	60 év	tüdővész
XII/26	Ifjabb Fodor János szabó mester	27 év	...láz
XII/27	Ifjabb Mészáros Gergely és felesége Butsi Erzsébet leányok Sára	1 hónap	

Az Esztergom megyei levéltárban őrzött köbökűti másodpéldány anyakönyvekben a következő kisújfalui lakosok találhatóak:

<u>A születés ideje</u>	<u>Az újszülött neve</u>	<u>Szülők neve</u>	<u>Keresztszülők neve</u>	<u>A szülő fogl.</u>	<u>Keresztelő neve</u>
1829.IV.18	ELISABETH	Joannes Lavinka Elisabeth Kántor	Joannes Rabóvszky Anna Tóth	Pastor	Cooperator
1829.VIII.2	STEPHANUS Spurius	Catharina Krizsán	Martinus Pinter Elzabet Laky	Opilio	Cooperator
1829.IX.19.	VERONICA	Joannes Krizsán Mária Kapás	Josephus Zsarnay Theresia Szudlin	Opilio	Coop.:Joannes Bányay
1829.XI.28.	JOSEPHUS	Josephus Veres Eva Demeter	Andreas Pálinkás Catharina Musela	Pleb.	Cooperator
1829.XI.29.	ELISABETHA	Joannes Bordás Mathe Anna	Joannes Mogyorós Julianna Faragó	Pleb.	Cooperator
1829.XII.22.	STEPHANUS	Joannes Fekete Catharina Smidák	Joannes Manlik Anna Baráth	Opilio	Parochus Car. Palkovich

A legutolsó az 1867-ik évből való, ahol a következő Kisújfalun lakó római katolikusokat találjuk:

<u>A szül. ideje</u>	<u>Újszülött</u>	<u>Szülők és keresztszülők neve</u>	<u>Lakhely</u>	<u>Keresztelő neve</u>
1867.III.6.	HERMINA	Dobos Lucas -Diversitor Hausleitner Barbara	Kisújfalu 45.	Consors Joannis
1867.VI.2.	MARIA	Kaszás Stephanus - opilio Benyóvszki Anna	Kisújfalu 63	Kürthi Cooperator
1867.VI.5.	ANNA	Engelbrecht Ferdinandus - venator dominalis Czundro Clara Ker.szül: Fölsinger Ignatius, ascianius, Kraisz Theresia	Kisújfalu	Baptisata in Ecclesia Par. Bátorkeszi Josephus Haskó par. Bátorkesiensis

<u>A halál ideje</u>	<u>Az elhunyt: neve</u>	<u>kora</u>	<u>vallása/halálneme</u>	<u>foglalkozása/A temetést végző</u>
1829.II.	Georgius SZULOVSKY	40 éves	Cath.	Pastor/Olgyay A. plébános
1829.II.18.	STEPHANUS Joannis			
1829.III.16.	KRIZSÁNY Filius Josephus MIHALITS filius JOSEPHI	2 éves	Cath.	Opilio/Olgyay A. plébános
1829.III.25.	CATHARINA Filia Ignatii	2 éves	Cath.	Opilio/Olgyay A. plébános
1829.V.25.	Stefan Kovits Andreas PÁLINKÁS	3 éves	Cath.	Pleb. /Olgyay A. plébános
1829.VIII.20.	Filius ANDREAS STEPHANUS Catharina	2 éves	Cath.	Opilio/Olgyay A. plébános
1829.XII.13.	KRIZSÁN Filius ELISABETHA Joannus BORDÁS Filia	2 hetes	Cath.	Pleb. /Olgyay A. plébános
		2 hetes	Cath.	Custo Dmlis/Olgyay A. plébános
Az 1829-ik évben katolikus vallású, Kisújfalun tartózkodó személyek között házasságkötés nem volt.				
1867. I.12.	FILLER Barbara/F.Francisus és Eva Huglik	4 hónapos	Cath./Debilitas	B. Konyek
1867.VI.26	MAGLEN Alexander/Filius illeg. Barbara M.	2 hónapos	Cath./Debilitas	B. Konyek
1867.VIII.4.	KUCHÁRIK Josephus/ Coelebs, faber ferri sodalis	25 éves	Cath./Typhus	B. Konyek
Az 1867-ik évben sem volt házasságkötés katolikus vallású, Kisújfalun tartózkodó személyek között.				

Az Esztergom megyei levéltár köbölküti másodpéldány anyakönyvek Kisújfalu róm. katolikus lakosainak elhalálozási bejegyzései:

<u>Az elhal. i.</u>	<u>Név</u>	<u>Szülő</u>	<u>Szülő fogl./vallás</u>	<u>Kor/betegség</u>	<u>Lakh./plébános</u>
1848.1.7	ISTVÁN	Herczeg István fia	Juhász/magyar/kath.	7 éves/patécs	Kisújfalu/Olgyay Adolf
1848.4.5.	JÁNOS	Hinorán János fia	Juhász/magyar/kath.	3 éves/köhögés	Kisújfalu/Olgyay A.
1848.6.3.	ERZSÉBET	Bircsák József leánya	Csász/magyar/kath.	4 hetes/nehez nyavalya	Kisújfalu/O. A.
1848.11.4.	MARIS	Panetha József leánya	Juhász/magyar/kath.	1 éves/ismeretlen	Kisújfalu/Olgyay A.
1849.1.11	VENDEL	Blaskovics Ignác fia	Csikós/magyar	2 éves/daganat	Kisújfalu/Olgyay A.
1849.1.22.	DVOZSÁK Ferenc		napszámos/ cseh	42 éves/hidegjelés	Kisújfalu/Olgyay A.
1849.4.9.	ÉVA	Szerb Péter leánya	napszámos/morva	5 hetes/ismeretlen	Kisújfalu/Olgyay A.
1849.5.2.	JÁNOS	Birszki János fia	napszámos/cseh	5 éves/himlő	Kisújfalu/Olgyay A.
1849.5.21.	KÁROLY	Peczina Károly fia	fogadós/magyar	2 éves/himlő	Kisújfalu/Olgyay A.
1849.6.2.	SZÓFOGADÓ LAJOS-HONVÉD/magyar/47.zászlóalj			28 éves/epemirigy	
1849.6.2.	BUSTOR MÁRTONY-HONVÉD/magyar/17.zászlóalj			20 éves/epemirigy	
1849.6.2.	BÁLINT Róza		juhász/magyar	37 éves/epemirigy	Kisújfalu/Olgyay A.
1849.6.15.	VENDEL	Herczeg István fia	juhász/magyar	3 éves/epemirigy	Kisújfalu/Olgyay A.
1849.6.16.	KOZA JÓSEF		napszámos/cseh	36 éves/epemirigy	Kisújfalu/Olgyay A.
1849.7.19.	SAFRANKÓ MAGDA		napszámos/cseh	26 éves/epemirigy	Kisújfalu/Olgyay A.
1849.7.20.	MARIS	Bircsák József leánya	csász/magyar	4 éves/ismeretlen	Kisújfalu/Olgyay A.
1849.8.3.	PÁL	Bircsák József fia	csász/magyar	4 hetes/nehez nyavalya	Kisújfalu/O. A.
1849.10.2.	MIHAL	Blaskovics Ignác fia	kanász/magyar	2 hetes/ismeretlen	Kisújfalu/Olgyay A.

A köbölküti halotti anyakönyvben 1849-ben összesen 121 halott volt bejegyezve, ezekből a fent felsoroltak 12-en Kisújfalu lakói római katolikus vallású lakosok voltak (7 magyar és 5 morva ill. cseh). A 121 halottból himlőben 18-an, „epemirigyben“ 61-en haltak meg. A halottak anyakönyve 2 honvéd katona Köbölküton történt elhalálozását említi. A Píry Cirjék-könyvben említett „hír“ miatt közöljük itt.

trónra, akinek uralkodása alatt visszatér a Habsburg-önkényuralom és a diktatúra. Az ostromállapot bevezetése ugyan nincs ínyére senkinek, viszont az elszabadult közerkölcsök megfékezésére nagyon jó hatással volt. Ezt segítette az 1850-ben felállított zsandárság is. Újdonságnak számított a földadó bevezetése. Új közigazgatási reformot is végrehajt a hatalom; teljes átszervezés és leváltások az irányításban. Mivel a szabadságharc vívmányait már nem lehetett eltörölni, így a jobbágyfölszabadítást sem, a paraszt polgári birtokosa lett földjének.

1850-es „Adó Fő Könyv“ fejenkénti adófelosztásával Kisújfalu lakossága teljes vagyoni helyzetét térképezi fel.

Egy előnyomtatott A3-as nagyságú adóív, Mike István jegyző által kitöltött részletes, név szerinti kimutatás a falu minden adófizetőjéről. Az adótételek a következők voltak:

személyes kereseti adó – személyenként 20 krajcár (60 krajcár = 1 Ft!), **házadó** (minden szobáért 15 krajcár), **földadó**: belső telki föld, szántóföld és kaszás rét, valamint szőlő. 1 **szarvasmarha** legeltetési díja 24 krajcár, 1 **ló** 24 krajcár, 1 **sertés** 24 krajcár, 1 **juh** vagy **kecské** 6 krajcár.

Az egész évi házadó: 28 Ft 15Kr.

A személyes kereset alá eső adózó személyektől: 197 Ft 10 Kr.

Belső telki földektől: 70 Ft .

I. osztályú szántóföldektől: 319 Ft 16 Kr.

II. osztályú szántóföldektől: 147 Ft 26 Kr.

III. osztályú földektől, rétektől: 363 Ft 30 Kr.

Szőlőktől: 107 Ft 35 Kr.

Szarvasmarhától (1 éven felüli): 80 Ft 48 Kr.

Egy éven felüli ló után: 67 Ft 36 Kr.

Öszvértől és számártól: 12 Kr.

Sertéstől (fél éven felüli): 21 Ft 12 Kr.

Juh és kecskétől: 157 Ft 30Kr.

Összesen: 1560 Ft 31 Kr.

A földesúr, Herczeg Pálfi a végösszezből egymaga fizetett: 239 Ft 2 Kr. Volt 5 hold belső telki földje, 65 hold szántó földje 285 kapás rétje, 550 darab juha és jövedelem adó fejében 16 Ft 29 Kr.-t.²²⁴

1851-ben a Bach-kormány kultuszminisztere, Leo Thun új iskolareformot

224. Kisújfalu község levéltára.

is bevezet. Ezzel lényegében az egyház működési szabályzataiba is beleavatkozik, főleg itt, Kisújfalun, ahol az elemi iskola egyben felekezeti iskola volt. Persze ezzel a Habsburg-udvar nem nagyon foglalkozott, ugyanis már 1850. február 10-én egyszerűen megszüntette az esperesi és a püspöki hivatalokat, amit rendőri felügyelettel be is tartatott (semmibe véve a református egyház önkormányzatiságát!). Az udvar által az iskolák számára előírt új „Működési szabályzat” – mely hasonló volt a mai központosítás, racionalizálás, modernizálás stb. jelszavakat hirdető iskolareformhoz! – lényege az volt, hogy nagyon magas szintre emelte az elemi iskolákkal szembeni szakmai, anyagi – fenntartási – követelményeket. A magas szintű követelményeknek bizony jó néhány felekezeti iskola csak nagy nehézségek árán tudott eleget tenni. (A lényeg persze akkor is az volt, hogy ne a hatalomnak kelljen becsuknia az iskolát erőszakkal, hanem a közösség – pl. Kisújfalu ref. egyháza – maga mondja ki, hogy nem tud megfelelni a követelményeknek.) A szabályzat meghatározta a tanári fizetéseket is, így a gyülekezet már nem azt adott a tanítónak, amit akart, hanem ami elő volt írva.

Úgy tűnik, Kisújfalut nem érte készületlenül ez az iskolaügyi rendelet, mert nemhogy bezáratni nem tudta az iskolát a hatalom, hanem még segéd-tanítót is alkalmaztak Kisújfalun ebben évben az iskolában.

*„Az oskolatanító és jegyző Mike István mellett Szigeti Lászlót. A községnek ekkor lélekszáma 534 fő. Iskolás fiú 42, leány 41, összesen 83 fő.”*²²⁵

Az 1856/7. évi számadás tartalmazza az iskola javítására begyűlt pénzösszeget; kb. 2500 Ft-ot sikerült a tatarozásra fordítani. A tetőszerkezet új zsindelet kapott, a kőművesmunkát esztergomi mesterek végezték.²²⁶

1853-ban a császár az **úrbéri pátensban** eltörli a jobbagyszolgáltatásokat, és életbe lépteti az új, polgári perrendtartást is. 1855-ben a Habsburg-udvar a pápával kötött konkordátumon keresztül újra a jezsuitáknak szolgáltatja ki az iskolaügyet, amit csak a kiegyezés (1867) után korigálnak.

Az 1855. évi területi átrendezés – közigazgatási reform – következtében Kisújfalu megszűnt Esztergom vármegye része lenni, az új besorolás szerint Komárom vármegyéhez tartozott. A területi átszervezést nagy alaposággal hajtották végre. Községünkben az összes telket, szántót, legelőt, az utakat, árkokat és vizeket is bemérték. Erről az 1855-ben felvett 15 oldalas, német nyelvű **„Berechnungs Protocoll”**²²⁷ tanúskodik, majd ezt összevetették a tulajdonosok által bemondottakkal. A bemérésből 1857-ben egy térkép is készült (lásd a továbbiak-ban). Végül elkészült az új bemérés szerinti **„Birtok Könyv”**²²⁸ is:

További érdekessége e birtokkönyvnek, hogy a tagbirtokosok *Újföldek* té-

^{225.} *Egyházi névtára* 1851, 20.o.

^{226.} A kisújfalui református egyház levéltára. Számadókönyv.

^{227.} Országos Széchenyi Könyvtár Térképtára. Budapest. K 742.

^{228.} Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka

Tekintetes Komárom Megyében kebelezett Kis Újfalu helység határának 1855/6 ik évi szabályozás szerinti Birtok Könyve.

Az 1855ik év augusztus 11-én kelt s kiadott Barátságos Egyesség feltételei szerint szabályozta Berinkei Dávid hiteles mérnök.

Az 1853ik évi felmérés, s hitelesített Birtok Könyv adatai szerint, Templom, Temetők, Lelkészs, Oskola Mester, Község s összes Urbéresék birtokát össze adva, mint azt az I. Táblás rovat is mutatja van.....17 466 244 négyszögöl.

Ezen összeg 1855ik évi Tag osztályi Barátságos Egyesség 2ik pontja szerint kiadandó. Ezen kívül ugyan a zon Tag osztályi Egyesség 7ik és 8ik pontjai szerint 48 1/2 telekre, minden telekre Erdőt és Legelőt együtt véve 10 holdat számítva 1200 négyszögölivel.

Egyesség 17ik pontja szerint szérius kertekre megajánlott összeg 8 Hold 1200 négyszögölivel.

A kiadandó mennyiség összesen:.....23 382 244 négyszögölek.

1855ik évi Tag osztályi Barátságos Egyesség feltételei szerint kiadatott:

Belső telekben 519 583

Szántó földekben 14 236 288

Rétekben 2 198 803

Erdőben 3 339 880

Legelőben 2 973 130

Temetőkben 47 385

Kiadott összesen: 23 315 069

Fent megnevezett kiadandó mennyiség, s kiadott összeg közti különbség = 6717 5/10 négyszögöl.

Mely összeg ugyan fent említett Tag osztályi Egyesség 13dik pontja szerint Szabályozás által szélesebbített Közlekedési, Takarodó s Dülő útra fordítatott.²²⁹

telében a köbölküti plébános, a kisújfalui tanító és a kisújfalui jegyző 36,591 ezrednyi hold földet kapott. A *Kenderesekben* pedig a község javára lemondott a földesúr és a köbölküti plébános kb. 1,5 holdnyi területéről. Ekkor a községi erdő 278,323 ezred hold volt. A földesúrnak megközelítőleg ugyanakkora területű erdeje volt. A községi temető már akkor is ugyanott és ugyanakkora helyen terült el, mint ma, megközelítőleg 4 holdnyi (cca. 2 hektárnyi) területen. (A római katolikus temető 0,4 ha, a református 1,6 ha).

Az 1855/6-os bemérés szerinti térkép (1857-es évszámmal), **Kis-Újfalu**

229. Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka. Majetková kniha obce - Kistújfalu Birtokkönyve. 494.lelt.sz. (52 oldal).

község térképe szintén német nyelvű. Ez egy kéziratos, kataszteri, 65,5 x 52,5 cm nagyságú színes térkép. (Színes térkép: lásd. melléklet.)

A „**Díjlevelek könyve**“²³⁰ tartalmazza a kisújfalui lelkész és a tanító évi fizetését. Érdekessége, hogy mindkét díjlevél tartalmazza már az új birtokkönyv szerint jelölt földeket is, s a tanítói fizetés megállapításánál biztosan figyelembe vették az állami előírást.

1858-ból a kisújfalui községi erdő térképe a nyitraivánkai levéltárban ta-

1857. Március 25 A Kis újfalui Lelkész évi fizetése

1. Kész pénz	50 forint
2. Búza szemül adatik	60 p. mérő
3. Árpa	20 p. m.
4. Zab	20 p. m.
5. Só adatik	100 font
6. Hús	100 font
7. Fadgyú	40 font
8. Bor	10 akó
9. Széna	4 Szekér
10. Tüzelő fa	8 öl
11. Káposzta	200 fej
12. Kender	300 fej

A juhos gazdák juhaiktól és teheneiktől egy napi fejés helyett egy Urbarialis Sessio Őszi szalmája adatik.

13. Keresztelő, egyházkelő 10 garas

14. Predikacios halott 2 forint

15. Esketés 30 garas

16. A szükséges őröltetést is megadja az Ekklésia.

17. A határ felmérése a Községinek az Uraságétóli elkülönzése alkalmával a törvény hagyása szerint legelő, erdő illetőség 10 hold. Fele a Haraszt mezői dűlőben 3 2000 négyszeg ölnyi darabban kiadatva, fele 5 holdnyi illetőség pedig a Községi közösbn maradt.

Feljegyeztetett 25 Marz. 1857

Kováts József lelkész

Csanda István, Kováts Mihály

kurátorok

230. A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Zsinati Levéltára. Komárom. Díjlevelek könyve.

Kisújfalui Iskolatanító évi fizetése

1. **Kész pénzben** **25 forint**
 2. **Buza szemül adatik** **30 pos. Mérő**
 3. **Fél Curiális teleknek haszonvétele, melly a Hitel Telekkönyv 549ik Helyrajzi száma alatti Tétel szerint hiteles mérés után 11 katasztrális holdat és 1242 négyszögölet térszen egy tagban, ebben foglaltatván az erdei és legelői illeték is. Mellynek fele a Község régi gyakorlat szerint munkáltatja, s termését is behordja, másik fele részit pedig a Tanító műveleteti takaríttatja és termésit is behordatja maga.**
 4. **Széna adatik szekér számmal** **Három szekérral.**
 5. **Fa adatik ölszámban** **Négy öl.**
 6. **Bor adatik** **Hat akó.**
 7. **Minden iskolás gyermektől félévi tanításért fizettetik kész pénzben 30 kr. váltó, tavaszi gabona fél 1/2 véka, ha pedig idővel nyári oskola is tartatik a nyári tanításért ugyan annyi fizettetik.**
 8. **Káposztás, Kert a Hiteltelekkönyv 1895ik Helyrajzi száma alatti Tétel szerint hiteles felmérés után 60 négyszögöl területű.**
 9. **A Beltelekben 62ik sz. alatti lakhely, melly két szobából áll, udvartérrel és az utánna folyó 705 négyszögöl területű házi kert, melly a hiteltelekkönyv 34ik Helyrajzi száma alatt áll. Úgy a 75ik hr.sz. alatti 82 négyszögöl, és a 78ik Hr.sz. alatti 202 négyszögöl területű hegy kert.**
 10. **Hús fél – 1/2 mása.**
 11. **Só fél – 1/2 mása**
 12. **Faggyú húsz – 20 font**
 13. **Halott temetésen: búcsúztatás 1 – egy forint. Váltó. Éneklés 20 – húsz krajcár váltó**
 14. **A Tanítói hivatal Jegyzői hivatallal is lévén kapcsolatban a Presbyteri gyűlés határozata szerint Segéd Tanító tartozik, kinek pénzfizetését a Község, élélmezését pedig a rendes Tanító köteles kiszolgáltatni. Mely kötelezettség azonban a kettős hivatal elkülönítése esetén meg fog szüntettni.**
 15. **Jegyzői hivatal után van. A Hitel telekkönyv 548ik Hr.sz. alatti tétel szerint 3 katasztrális hold és 1200 négyszögöl sz. föld, mellynek művelése a Községé, - Kész pénzfönöki rendelet után 35 pengő forint.**
- Fel jegyeztetett: 1857. Marz 25. Kováts Jósef lelkész
Csanda István kurátor
Kováts Mihály kurátor.**

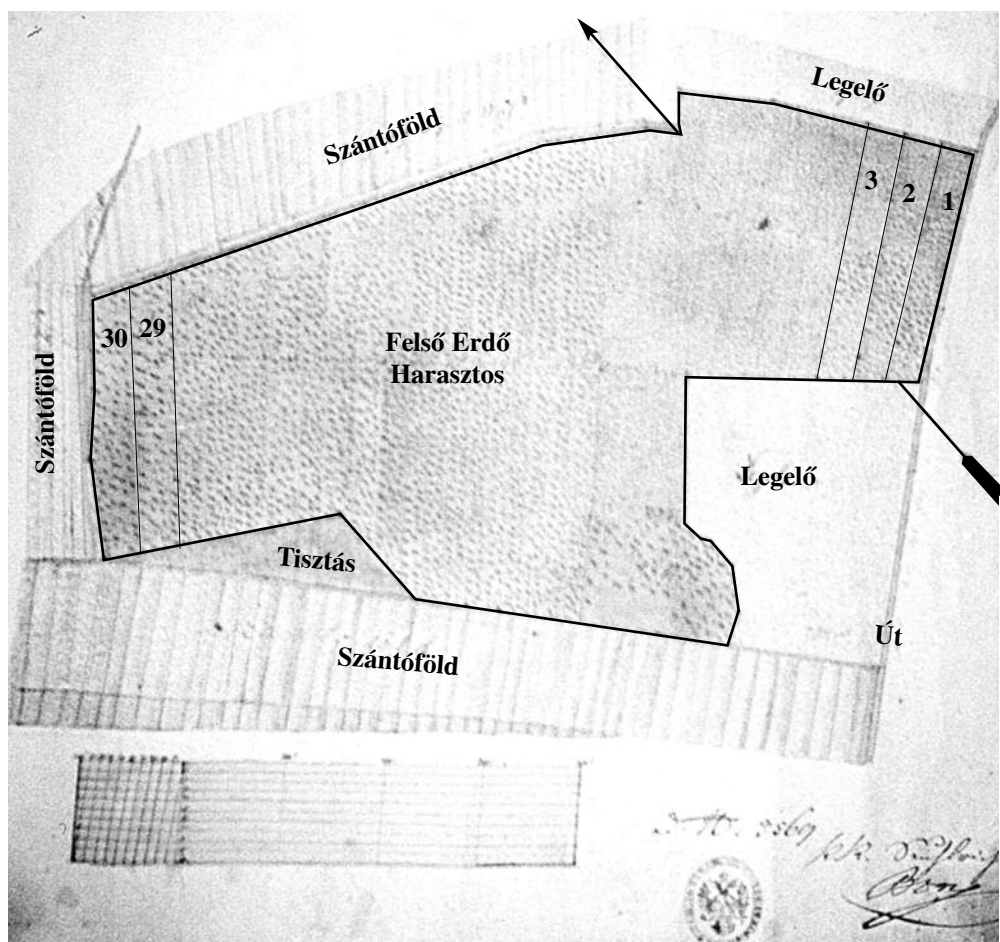
lálható.

A pecsét német nyelvű, és kétféjű sast ábrázol. Felirata: K.K.STUHL- EI-

**1858 – Kisújfalu községi Erdőnek Térképe, melly foglal....magába
összesen ...258..... ölivel számítva, felosztva 30 évi vágásra, évenként 8
holdal és 600 négyszeg ölet véve vágás alá.**

Kelt Kisújfalun, Október hó 20-kán 1858.

Kidolgozta Gruber Ferencz Erdészeti mérnök.²³¹

CHERAMT ZU MUZSLA. A térképen jól láthatók az ún. „líniák“ (1-től 30-ig számozva), melyek szerint az erdőt évenként 8 hold 600 négyszögöllel vágva, 30 év alatt teljesen megújították.

Az udvar még 1856-ban „**új egyházi törvényt**“ dolgoz ki s ajánl elfoga-

231. Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka. Lesná mapa obce Nová Vieska. 1204.sz. szines, 51 x 43 cm.

dásra a protestáns egyházaknak, amit abszurditása – többek között a teljesen Bécestől függő legfelsőbb vezetés – miatt teljes egészében elfogadhatatlannak talál az akkori magyar protestáns egyház (csak néhány szlovák és német többségű evangélikus gyülekezet fogadja el, melyek ebben bízva próbálják kivédeni az elmagyarosítást). Mivel a gyülekezetek és a protestáns egyház reakciója a tervezetre nem Bécs szája íze szerint alakult, a császár 1859. szeptember 1-én **PÁTENSben (nyílt parancsban)** jeleníti meg a törvényt, s szeptember 2-án megjelenik a törvény végrehajtási utasítása is. Az erőszakos fellépés ellenére az ország református gyülekezeteinek csak 1%-a (kb. 25) vállalta a pátens szerinti átszervezést. A pátens elleni küzdelem, melyet a hazafiság motivált, az egész országban nyílt Bécs-ellenességet és politikai szembenállást jelentett. Ausztria itáliai veresége és az angol diplomácia nyomása végül is megbuktatja a Bach-rendszer politikáját. A császár 1860. május 15-én visszavonja a pátent.

1860. október 20-án a császár kiadja az „**októberi diplomát**“, amelyben visszaállítja a régi megyerendszert, s a közigazgatásban is bevezetik a német helyett a magyar nyelvet. Ezek az engedmények ekkorra azonban már kevésnek bizonyultak. A Habsburg-ellenesség nyílt adómegettagadásban és az újoncozás ellenzésében nyilvánul meg.

Újoncozás – sorozás

1862 – Kisújfalu község határának térképe. (Lásd 3. sz. színes melléklet)

Nagy méretéből kifolyólag a térkép szélei erősen megrongált állapotban vannak. Magyar nyelvű, a cím alatt a következő írás olvasható:

A térkép érdekessége, hogy felsorolja az összes dűlőnevet, kijelöli az ösz-

Tekintetes Komárom Megyében kebelezett

K I S Ú J F A L Ú

helység határának 1855/6-ik évi szabályozás szerinti

M Á S O L A T I T É R K É P E.

Berinkey Dávid, Hiteles mérnök.²³²

szes dűlőhatárt, sőt a parcellák (akkor még csak fölosztás szerinti) számát, az utak megnevezését és a község határt, valamint a vasút számára elkülönített részt. Jól elkülönül a községi és az uradalmi birtok (barna vonal). Jól látható a nagy kiterjedésű Hangás, a Harasztos, a Felső- és a Kerek-erdő, valamint a

232. Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka. 1205.sz. Kópia komisačnej mapy chotára obce Nová Vieska. színes, 120 x 77 cm.

mai erdő helyén levő legelő. Jól szemlélteti a térkép a község belterületét – rózsaszínű rész –, ahol a nagy kiterjedésű Kenderesek alatt még egyetlen lakóház sem volt, s a község belterületének nyugati (Kürt felőli) határa is valahol a mai 95-ös házszám alatt lehetett. A Kenderesekkel szembeni rész az uradalmi majort jelzi (ma a kocsmától a Simon-közig terjedő rész).

Mivel a társadalomban már akkora a feszültség, hogy azt szinte sem a Habsburg-hatalom, sem a magyar közélet nem tudja elviselni, a kiegyezés gondolata nem várat sokáig magára. 1867. február 17-én a császár kinevezi Andrássy Gyulát a felelős magyar kormány miniszterelnökévé, február 20-án pedig megszületik a kiegyezés.

1868. december 5-én az országgyűlés a XXXVIII. törvénycikkelyben a római katolikus papság heves tiltakozása ellenére is keresztülviszi a **népiskola** és a **közoktatás reformtervezetét**. A törvény kötelezővé teszi a nyilvános iskolalátogatást 6-tól 12, ill. 15 éves korig. A törvény egyben biztosítja az anyanyelvi oktatást is. Egy nappal később, december 6-án megszületik a XLIV. tc., az ún. **nemzetiségi törvény**. Szelleme jó, de mivel ehhez a törvényhez sem készült el soha a végrehajtási utasítás, annyit ért, mint a papír, melyre kinyomtatták.

Ugyanebben az évben fogadják el az LIII. tc.-t a **vegyes házasságokról**. A törvény szabályozza a vegyes házasságokból született gyermekek vallását, nevezetesen, hogy a fiúk az apa, a leánygyermek pedig az anya vallását követik. A felekezetek közötti áttérés csak a 18. életév betöltése után vált lehetségessé. Ezt a római katolikus egyház sérelmesnek tartotta.

1869-ben a Magyar Királyi Belügyminisztérium körlevélben szabályozza a tűzrendészeti előírásokat. A rendelet 12 pontban sorolja föl a tűzvész elkerüléséhez és a kialakult tűz oltásakor szükséges legfontosabb teendőket. Most csak a leglényegesebbeket, a községünk számára akkor legmegszívlelendőbbeket emeljük ki:

„Különös intézkedés teendő: rész

3. pontja *Hogy a szükséges tűzoltó szerek, hol nincsenek, a községek által lehetőleg megszereztesse, és a meglevők folyvást jó karban tartassanak.*

4. pont. *Hogy minden háznál, csúrnél, szérúnél s a takarmány és élet más vakhelyén a megkívántató mennyiségű víz, a tűzoltáshoz szükséges házi eszközökkel folyvást készen tartassék.*

5. pont. *Hogy a kémények rendszeren tisztíttassanak.*

7. pont. *Hogy minden helységben a helyi viszonyoknak megfelelő tűzország szerveztesse, s ott ahol az kivihető, tűzoltó egyletek*

létesítessenek.

10. pont. *Hogy a községi elöljárók, netaláni tűzvész esetére, a tűz oltásának ésszerű intézésére személyesen köteleztessenek, kijelentvén, hogy az elöljáró ebbéli intézkedéseinek büntetés terhe alatt (1808. július 25-ről 1624. sz. a. kelt helytartótanácsi i n t é z -vény) mindenki engedelmeskedni tartozik.*“²³³

Azért is közöltük ezt a vármegyék és törvényhatóságok számára küldött körlevelet, mert pár év múlva igencsak sajnálatos módon megmutatkozott, hogy Kisújfalunak is micsoda nagy szüksége lett volna egy jól működő helyi tűzoltócsapatra, vagy akárcsak a 4. pontban emlegetett mindenféle „tűzoltáshoz szükséges házi eszközök“ rendben tartására.

1874. III. 27. – Tűzvész pusztít Kisújfalun

A tűzvész leírását közvetve a falu lelkipásztorának és elöljáróinak az egyházmegyéjükhöz írt segélykérő levelét tárgyaló egyházmegyei közgyűlés jegyzőkönyvéből ismertetjük. A segélykérésre az egyházmegye közgyűlése segélyt szavazott meg mind a gyülekezet, mind a lelkipásztor megsegítésére:

A kisújfalui egyházközség számadókönyve az alábbi adatokat őrizte meg

1874. IV. 27.: *A kisújfalusi lelkész és elöljárók az egyházmegyei gyűlésnek a főt. Egyházkerületre felterjesztendő kérvénnyel s az egyházi épületekben lett kár mennyiségének A. alatti kimutatásával beterjesztett kérvényben meghatóan rajzolják azon siralmas állapotot, amelybe f. é. március 27-én délután 1/2 órakor, egy gyermeknek gyufával játssza következtében támadt tűzvész által az egyház jutott, amikor a nagy szélvészről sebesen tova ragadott tűz a lakosság 4/5 részének épületeit s az egyházi épületeket, nevezetesen az iskola és tanítólak fedeleit, a lelkészlakot pedig egészen a padlózatig, úgy a tanítólakhoz tartozó melléképületeket földig elhamvasztotta. Az egyháznak csekély pénzkészlete, az Úrasztalához tartozó minden edények s ruhaneműkkel együtt megemésztettek, az anyakönyveken s két számoló jegyzőkönyvön kívül a lelkész sajátjából semmit meg nem menthetett. Ezek következtében a gyülekezet a lelkészlak felépítését szerződésileg kötelezett 2390 forintnyi összegnek határidőnkénti lefizetésére teljesen elégtelen lévén: a jóltevők áldozatkészségét veszi igénybe, kérvén az egyházmegye pártolását a végett, hogy az államsegélyből az egyház részére bizonyos mennyiség és főt. Egyházkerület kebelében létező gyülekezetekben, templomi szószékről hirdetés által kegyadomány*

233. Komárom-Esztergom Megyei Levéltár. Esztergom. Tűzrendőri Szabályrendelet.

gyűjtése s az eczélből B. alatt mellékelt alázatos folyamodványnak a főtiszt. Egyházkerületi gyűlésre felterjesztése eszközöltessék.

Az egyházmegyei közgyűlés amidőn A. és B. alatti melléleteket a főtiszt. Egyházkerületre felterjeszti, a kisújfalui szerencsétlenné lett gyülekezetet, fenn elősorolt kérelmeivel a főtiszt. Egyházkerület atyai pártfogásába bekéri és miután a kisújfalui lelkész, ismert szerénységénél fogva magát illetőleg könyörgőleg szavát fel nem emelte, a komáromi egyházmegye bátorságot vesz magának arra, hogy a 30 évnél több idő folytán hűséggel és becsülettel szolgált agg lelkipásztort, mint olyat, ki mindenét elvesztette, ki szép multjának romjain méltán kesereg, – a főtiszt. Egyházkerület kegyeibe ajánlja s részére az államsegélyből osztandó bizonyos rész juttatását kéri.²³⁴

az 1874-es tűzvészt követő segélyadományokról:²³⁵

A számadókönyv 14. oldaláról csak a nagyobb tételeket vettük ki. Szük-

	<i>Ft</i>	<i>Krajcár</i>
<i>Nagyságos Hazay Ernő Úr bátorkeszi kegyadománya</i>	50	
<i>Szücs András gyűjteménye az egyház részére</i>	18	25
<i>Bátorkeszi egyház gyűjteménye</i>	13	
 <i>Az Iső Magyar Biztosítótársaság az egyház leégett épületeiért kár térítést adott:</i>		
<i>A/ a lelkészlak után</i>	319	91
<i>B/ a tanítói lak után</i>	818	90
<i>C/ az iskola után</i>	305	66
<i>Madari egyház és község adománya</i>	5	7
<i>Dobai János kurátor</i>	2	
<i>Varga András</i>	2	
<i>Dobai Péter</i>	2	
<i>Az olvadt ezüstért Raab esztergomi aranymíves adott</i>	3	
<i>A rév komáromi egyház</i>	6	70
<i>A hetényi egyház</i>	6	61
<i>A felső gelléri egyház</i>	3	
<i>Nagy Méltóságú Hertzeg Pálffy Antal Úr kegyadományul</i>	50	

234. A Szlovákiai Református Keresztény Egyház Zsinati Levéltára. Komárom. Zsinati jegyzőkönyvek 1874.

235. A kisújfalui református egyház levéltára. Számadókönyv 1863-1881.

<i>Ő Császári Királyi felsége az egyház számára</i>	
<i>kegyadományul</i>	<i>250</i>
<i>Nagyságos Koller Antal Úr</i>	<i>50</i>
<i>A dunántuli h. hitv. Főtiszt. Egyházkerület</i>	<i>400</i>
<i>Méltóságos Báró Baldaccy Antal Úr</i>	<i>150</i>
<i>Szaloky Daniel reform. Tanító Úr</i>	<i>3</i>
<i>A nemes otsai egyházközség</i>	<i>10</i>
<i>A megyei iskolatanács adománya</i>	<i>50</i>
<i>Baranya Gáspár</i>	<i>5</i>
	<i>2527 Ft adomány idegenektől,</i>
	<i>901 Ft saját erőből.</i>
<i>Az 1874/5. esztendő pénztárkönyvének összesített eredménye:</i>	
<i>bevétel:</i>	<i>3428 Ft,</i>
<i>kiadás:</i>	<i>3414 Ft.</i>

ségesnek tartjuk még megemlíteni **Büschlier József** esztergomi vállalkozó nevét, aki az iskola, a tanítói lak, valamint a lelkészlak tetőterének építését végezte. Az esztergomi aranyműves **Raab József** vette meg az Úrasztalára való elolvadt cinkanna maradékát 1 forintért, az olvadt ezüstöt pedig 3 forintért. Az egyház elégett ládája helyett egy új láda készítettett 2 forintért, Szt. Mihály lovához pedig 3 forintért vétetett négyszegletes fa.

Mivel a tűzkár 1072 Ft 50 kr. kifizetetlen számlát hagyott hátra, s mivel az egyháznak semmiféle bevétele nem volt már, s kölcsön felvételére sem volt alkalmas az egyház, a presbitérium úgy határozott, hogy

a házatlan zsellérek 75 kr.,

a házas zsellérek 1 Ft 25 kr;

a birtokos zsellérek 2 Ft 50 kr;

minden féltelkes birtokos pedig 10 Ft köteles fizetni. Az esetleges hiányt pedig a jövő évi egyházi gabonatermés jövedelméből pótolják. A pénz beszedésével a gondnokok bíztak meg a lelkész felügyelete alatt. A határozat érvényes és kötelező volt minden egyháztagra.²³⁶

(Gondoljuk el, hogy ekkor a faluban 10 házon kívül minden ház leégett!)

1875-ben Az Esztergom megyei népiskolák tanfelügyelője felmérést ké-

236. A kistűfalui református egyház levéltára. Körlevelek 1874-1900.

szít a megye területén levő iskolákról. Jelentése előszavában írja:

„A haladás és művelődés egyik mérvvesszejét az iskolák száma és azok állapota teszi. A szellemi állapotok felderítésére szolgálhat a tankötelesek iskoláztatása, a szorgalmi időnek megtartása, a mulasztások miatti eljárás. Iskoláinkat ismerni kötelességünk, mert e nélkül teendőink felől tisztában nem lehetünk....A képet látva kiki erejéhez képest iparkodjék inkább tettel, mint szóval odahatni, hogy a feltárt hiányok minél hamarább elenyésszenek...“

A megye iskoláinak felsorolásában a 21. szám alatt Kisújfalunál ez áll:

K i s - Ú j f a l u

Lakosok száma 365 férfi, 374 nő. Házak száma 136. Tanköteles volt 6–12 évig 1 rk. fiú, 5 rk. leány, 43 helvét hitvallású fiú, 35 h. h. leány. 13–15 évig 1 rk. fiú, 15 h. h. fiú, 16 h. h. leány.

Magyarok. Mindennapi iskolába járt 2 r. k. fiú, 38 h. h. fiú és 30 h. h. leány. Ismétlőiskola olyképp tartatik, hogy a lelkész a templomban oktatja a nagyobb növendékeket. Tankötelezettségéből kilépett 14, kik írni, olvasni tudtak. Az iskoláztatást megzavarta a nagyban uralgott himlő. Iskolába járatástól 8 volt felmentve gyengeség miatt.

Az iskola 1857-ben az egyházközség által építettett, alapja kő, falai vályog, 1874-ben tűzvész áldozata lett, de a buzgó hitközség még azon évben iparkodott a tantermet használhatóvá tenni. Az épület új zsindeletet kapott és 5 új ablakot. A tanterem hossza 30, szélessége 19, magassága 10, deszka padozattal.

Iskolai bútorok: 14 pad, 1 asztal és szék. Felszerelés: 1 fekete írotábla, Európa, Magyarország térképe, több kisebb térkép, 2 földgömb, természetrajzi térképek, számológépek, métereszközök, tanítói könyvtár.

A tanító neve: **M o k o s J á n o s** oktat 1851 óta, családos. Fizetése: 10 Ft. 50 kr. készpénzben. 60 Ft tandíj, 10 Ft stóla, 177 Ft terményben, 16 Ft 50 kr. egyebek után, 11 3/4 h föld (100 Ft jöv.). 48 Ft faérték, szabad lakás 205 négyszögöl kert, haszonvehetetlen.

Segédtanító is szokott alkalmaztatni. Fizetése 300 Ft. lakás és fűtés.

Iskolai alapítvány: 100 Ft tankönyvekre. Az 1873-ban lelépett megyei iskolatanács 50 Ft-ot adományozott ezen iskolára.

Az iskola jellege: helvét hitvallású felekezeti, tulajdonos a hitközség.

Szükséglet: faiskola, fali olvasó táblák, szemléltető képek, természettani képek, tornaszerek.²³⁷

A kisújfalui református egyház „Körlevelek“ könyvében található, 1876. I.

237. NÉMETH 1894,

26-i presbiteri jegyzőkönyvi bejegyzésben az egyház kinnlevőségeinek behajtására a presbitérium megbízta a gondnokokat, valamint kérvényt juttatott el a községi elöljáróságához is ebben az ügyben. Sokan ui. tudták volna fizetni az egyháztól korábban felvett kölcsönt, mégsem fizették azt vissza, mivel a tűzvész okozta károk minden pénzforrás megkeresését szükségessé tették.²³⁸

Az 1877 I. 9-i presbiteri jegyzőkönyv az előző év november és december hónapjában történt „iskolai mulasztást“ (ti. a gyerekek nem jártak iskolába) azzal indokolja, hogy a tűzvész okozta károk egyes családoknál úgy mutatkoztak meg, hogy nemhogy a gyermekek ruházatára, de a felnőttekére sem telik. Ilyen indokkal kéri a büntetés elengedését.²³⁹

1878-ból való „**Kis Ujfalú község Helyszínelési előjegyzéke**“, melyet német nyelven Kajetan Wanusek készített. A jegyzék az egyes dűlők szerinti változásokat, apadás, növekedés, valamint a művelési ágak változását szemlélteti. A Külső Sárta és az Országútra-dűlőben, a Meszesek-, valamint a Czirok- és a Haraszt-dűlőben változás nem volt, de a többiben, úgymint a Beltelek, a Felső-Káposztás, a Körtvélyes, a Hegyalja, a Felső-erdő, Telekvölgy és a Sűrű-oldal, a Hangás, a Szőlőhegy, a Kővágó, a Kenderes és Alsó-Káposztás, valamint az Alsó Sárta dűlő, az Alsó-rét, a Fölső-rét nevű dűlőkben a változás bejegyztetett.

Ennek az előjegyzéknek az alapján egy magyar nyelvű „**Összeállítása a változásoknak a helyszínelési előjegyzék alapján. Kis Ujfalú községben 1878. augusztus hó 25-én**“ című, táblázatszerű kimutatás is készült az egyes dűlőkről Wanusek Kajetán mérnök által. A dokumentum tartalmaz még két kézzel rajzolt térkép vázlatot, valamint egy Mokos János jegyző és Dobai Péter bíró által készített jegyzőkönyvet. Ebben kijelentették többek között, hogy: Kisújfalu határában az 1859-es tagosítás óta sem a határ-, sem pedig a dűlővonalak nem váltóztak. Ezek után következik a változások felsorolása kilenc pontban. A Hangás-erdőből ekkor lett szántó.²⁴⁰

1881. Esztergom megye Párkányi járásának térképe.

238. A kistújfalu református egyház levéltára. Körlevelek 1874-1900.

239. A kistújfalu református egyház levéltára. Körlevelek 1874-1900.

240. Országos Széchényi Könyvtár Térképtára. Budapest

Az erdő még mindig nem a mai helyén található és **Hangács** névre van ke-

resztelve. Jól látható a vasút és a Kürttől húzódó Páris-völgy, Köbölkútnál pedig a Páris-major. A térkép eredetije az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár Térképtárában található.

1881-ben az országban népszámlálást tartottak. A megyék szerinti kimutatásából csak községünknek és a megye Párkányi járása falvainak, valamint az összesített kimutatás eredményeit közöljük. Lásd a következő oldalon.

K i s U j f a l u :

Házak száma 146. A jelen levő polgári népesség: 753., ebből magyar 708, német 4, szlovák 3.

Külföldi nyelvű 2 és 36 beszélni nem tudó (0–1 éves kisgyerek).

Felekezeti megoszlás szerint: 85 római katolikus, 649 református (helvét hitvallású) és 19 izraelita (zsidó). S van még egy adat, az olvasni-írni tudás szerinti besorolás, ami Kisújfalunál 542.²⁴¹

Ennél az utolsó adatnál érdemes megállnunk egy kicsit, ugyanis ez az adat Kisújfalu esetében a legmagasabb egész Esztergom megyében. Megállapíthatjuk tehát, hogy a református felekezeti iskola, amely az egyház-látogatási jegyzőkönyvek tanúsága szerint mindig csak dicséretet érdemelt a század folyamán, valóban a kor színvonalát meghaladó „elemi ismeretekkel” ruházta fel a falu lakosait.

Az olvasni és írni tudók csoportjába valamennyi olyan, hét éven felüli lakost beírtak, aki az összeírónak arra a kérdésére, vajon írni-olvasni tud-e, igennel felelt. Ha a falu akkori lélekszámából (753) leszámítjuk a hét éven aluliakat (megközelítőleg 15%-át a falu népességének = 112), akkor a 641 lakosból 542-en tudtak írni és olvasni, ami **84%**-ot tesz ki. Ezt a módszert alkalmazva a többi községre is: Mocson 81%, Kétyen és Búcsón 78%, Magyar- és Német-Szőgyént összevonva 53%, Bátorkeszin 49%, Köbölkúton pedig 43% jön ki. A Párkányi járás átlaga 56 %, Esztergom városáé 68%, megyei viszonylatban viszont 57 % az írni és olvasni tudók aránya százalékban kifejezve az összlakossághoz viszonyítva.

241. Országos Magy.Kir. Statisztikai Hivatal: Az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei. Budapest. 1882.

Esztergom megye.

Folyó szám	A község neve	A jelenlevő polgári népesség																						
		A házak száma	A jelenlevő polg. népesség	anyanyelve szerint							hitfelekezete szerint													
				magyar	német	tűs	oláh	rubén	horvát-szerb	egyéb hazai nyelvű	külöldi nyelvű	beszélni nem tudó	Római katolikus	götg.	götg.	göc.-keleti evangélikus	ágostai evangélikus	uniátárius	izraelita	egyéb hitfelekezeti	olvasni írtani tudókat szerint			
17. Esztergom megye.																								
II. Párkányi járás.																								
1	Bárt.....	175	1065	999	2	14	1	.	49	1021	.	.	2	5	.	37	.	461	
2	Bátorkező.....	344	2034	2964	101	54	80	.	.	.	7	.	.	78	1618	61	52	46	611	14	37	.	1108	
3	Béla.....	76	408	377	5	5	2	2	17	387	.	.	.	2	.	19	.	185	
4	Bény (Kis-).....	48	252	248	2	2	5	240	.	.	1	.	.	11	.	105	
5	Bény (Nagy-).....	170	1020	980	6	2	.	82	935	.	.	.	42	.	48	.	430	
6	Bucs.....	331	1552	1488	13	4	52	190	.	.	2	1331	.	29	.	1037	
7	Ebed.....	258	1408	1334	8	5	2	.	59	1396	.	.	.	2	.	10	.	780	
8	Farnad.....	344	1738	1421	16	277	1	.	78	1131	.	.	296	325	.	41	.	917	
9	Gyiva.....	31	184	161	9	6	8	177	.	.	3	1	.	3	.	57	
10	Karva.....	40	587	501	3	13	20	506	.	.	1	14	.	16	.	190	
11	Kéménd.....	207	1577	1523	2	5	47	1558	.	.	6	7	.	6	.	744	
12	Kéty.....	197	1094	1052	11	31	319	.	.	2	782	.	41	.	696	
13	Kicsind.....	109	548	506	11	6	25	539	15	.	300	
14	Köbölkút.....	268	1738	1582	34	22	12	.	88	1694	.	.	.	3	2	39	.	642	
15	Köhidgyarmat.....	200	1209	1114	26	12	1	.	56	1172	.	.	2	6	.	29	.	444	
16	Kural.....	73	620	563	27	8	22	603	3	14	.	184	
17	Lábád.....	116	606	569	6	6	1	25	600	6	.	244	
18	Mócs.....	285	1678	1523	82	11	25	6	.	81	339	.	96	.	1231	.	72	.	1162	
19	Muzsala.....	517	2326	2434	6	13	73	2506	.	1	.	17	.	2	.	1132	
20	Nána.....	116	780	725	17	3	85	742	.	.	7	13	.	18	.	291	
21	Ölved.....	358	1660	1510	3	91	56	1104	.	.	.	483	.	73	.	852	
22	Párkány.....	321	2139	1962	44	34	2	.	.	.	6	2	.	89	1930	.	80	26	69	.	84	.	973	
23	Sárcány.....	56	388	364	3	3	1	.	17	370	.	.	.	7	.	11	.	126	
24	Szölgyén (Magyar).....	394	1942	1872	3	1	1	.	65	1880	.	.	.	1	.	61	.	930	
25	Szölgyén (Német).....	293	1401	1356	27	7	2	.	.	69	1377	84	.	592	
26	Ujfalu (Kis-).....	146	763	708	4	3	2	36	85	.	.	.	649	.	19	.	542		
Járási összes		5574	31572	29225	421	605	57	.	.	.	15	31	5	1213	24608	61	119	397	5550	17	820	.	15153	
Ismétlés.																								
I.	Esztergomi jár.	5024	31662	17778	7658	4806	2	3	7	177	56	1175	27982	39	.	185	2695	5	811	1	14839			
II.	Párkányi	5574	31572	29225	421	605	57	.	.	.	15	31	5	1213	24608	61	119	397	5550	17	820	.	15153	
III.	Esztergom r.t.v.	922	8932	8177	294	185	82	13	281	8203	2	26	47	145	.	509	.	5187		
Megyei összes		11520	72166	55180	8373	5546	59	3	22	240	74	2669	60743	96	145	629	8390	22	2140	1	35239			

A népszámlálás évében a kisújfalui népiskolát látogatók név szerinti és felekezetenkénti kimutatása a községi levéltárban található.

A községi levéltárban található még egy levél ebből az évből (augusztus)

1881/2 – Összeírása a Kisújfalu községbeni helv. Hit. Vall. felekezeti rendes iskola köteleseknek:

A/ Fiú gyermekek:

1. Csanda András 83
2. Cséplő István 52
3. Mészáros János 24
4. Cséplő Mihály 64
5. Takács András 64
6. Csanda István 88
7. Kovács Lajos 7
8. Fodor Mihály 73

12 évesek

9. Dobai János 107
10. Kovács András 14
11. Csanda Lajos 82

11 évesek

12. Mócsa János 116
13. Dobai Lajos 110
14. Gulyás János 87
15. Simon János 46
16. Cséplő János 64
17. Fodor János 74
18. Takács Lajos 62

10 évesek

19. Varga András 19
20. Gulyás István 140
21. Sára András 29
22. Búcsi István 84

9 évesek

23. Kovács József 7
24. Mócsa Lajos 116
25. Csanda Gergely 88
26. Kovács István 64
27. Gulyás István 94
28. Búcsi István 120

8 évesek

29. Mészáros János 26
30. Dobai János 17
31. Mészáros István 75
32. Szücs Ferenc 5
33. Udvardi Ferenc 69
34. Búcsi Mihály 85
35. Mészáros Lajos 77
36. Mészáros Pál 24
37. Varga János 45
38. Dobai János 105

7 évesek

B/ Leány gyermekek:

1. Dobai Zsuzsanna 61
2. Takács Julis 22
3. Búcsi Éva 34
4. Simon Éva 53

12 évesek

5. Simon Zsuzsanna 54
6. Varga Éva 45
7. Mokos Vilma 40
8. Kovács Erzsébet 30
9. Dobai Éva 96
10. Mészáros Sára 62
11. Szücs Zsuzsanna 5
12. Csanda Julais 124
13. Búcsi Éva 20
14. Udvardi Zsuzsanna 68
15. Simon Sára 79
16. Farkas Julis 130
17. Csanda Éva 41

11 évesek

18. Kovács Éva 65
19. Udvardi Zsuzsanna 115
20. Dobai Julis 17
21. Csanda Julis 36
22. Mészáros Zsófia 26
23. Kovács Vilma 7

10 évesek

-
24. Búcsi Juliánna 85
 25. Csanda Zsuzsa 82
 26. Varga Zsófia 45
 27. Kovács Julis 30
 28. Gulyás Éva 10
 29. Szücs Julis 4
 30. Takács Julis 112
 31. Búcsi Julis 34
 32. Udvardi Julis 67
 33. Udvardi Éva 3

9 évesek

-
34. Fodor Erzsébet 73
 35. Cséplő Zsuzsa 64
 36. Gulyás Sára 58
 37. Sára Julis 127
 38. Cséplő Erzsébet 52

8 évesek

-
39. Búcsi Erzsébet 119
 40. Udvardi Juliánna 3

7 évesek

Rom. Cath. Felekezeti tankötelesek:

A/ Fiú gyermekek:

1. Hinora István 80 11 éves
 2. Ölveczky Mihály 71 9 éves
 3. Hinora József 80 7 éves
 4. Ölveczky József 71 6 éves

B/ Leány gyermekek:

1. Niedekirchner Magdolna
 vasúti őrház 12 éves
 2. Niederkirchner Ágnes
 vasúti őrház 9 éves
 3. Tóth Rozália 93 9 éves

Izraelita Tankötelesek:

A/ Fiú gyermekek:

1. Dudási Simon 6 12 éves

B/ Leány gyermekek:

1. Stern Francziska 135 11 éves
 2. Wilhelm Berta 135 10 éves
 3. Glancz Francziska 48 9 éves

Összegzés:

Helv. hitv rendes iskolaköteles

	fiú	leány
	38	40
Róm. Cath	4	3
Izraelita	1	3
Együtt:	43	46

Mind össz.: 89

Kelt Kisújfalun, 1881 aug. 10.

Jegyzette Mokos János jegyző,
 Gulyás Sándor bíró

A/ Fiú gyermekek:

1. Dobai Bálint 109
2. Simon Zsigmond 46
3. Udvardi István 122
4. Szendi Ferencz 27

15 évesek

5. Fodor Pál 73
iparos tanoncz Budapesten
6. Mészáros Pál 129
iparos tanoncz Esztergomban

14 évesek

7. Simon István 53
8. Mészáros Lajos 23
9. Szücs János 4
10. Mócsa Ferencz 116
11. Dobai András 81
12. Szücs András 5
13. Varga János 19
14. Gulyás Pál 140
15. Kovács István 15
16. Dobai Mihály 96
17. Csanda Mihály 63

13 évesek**B/ Leány gyermekek:**

1. Mészáros Erzsébet 76
2. Gulyás Erzsébet 21

15 évesek

3. Csanda Éva 124
4. Sárai Éva 128
5. Takács Éva 113
6. Mészáros Julis 31
7. Dobai Erzsébet 17

14 évesek

8. Simon Julis 59
9. Pap Erzsébet 70
10. Dobai Éva 103
11. Kicsindi Zsuzsa 8

12. Búcsi Éva 85

13. Péli Julis 102

13 évesek**Rom. Cath felekezeti tankötelesek:**

A/ Fiú gyermekek: –
 B/ Leány gyermekek: 1.
 Hinora Juliánna 80 – 13 éves

Izraelita tankötelesek:

A/ Fiú gyermekek: –
 B/ Leány gyermekek: 1.
 Glancz Karolina 48 – 13 éves

Összesítés:

Helv hitv. Ismétlő iskola köteles

	fiú:	leány:
	17	13
Rom. Cath.	–	1
Izraelita	–	1
<u>Együtt fiú:</u>	<u>17</u>	<u>15</u>
Mindössz:	32	

Kelt Kisújfalun, 1881. aug.10.
 Jegyzette: Mokos János jegyző,
 Gulyás Sándor bíró.

25.), a muzslai szolgabírói segédttől a község bírójához, Takács Ferencz honvéd értesítése ügyében, valamint a nagyölvedi tűzkárosultak számára rendezett gyűjtés név szerinti adakozói listája.²⁴²

1884-ben elkészült az úrbéres erdők térképe, amely szintén a nyitraivánkai levéltárban található. (Lásd melléklet.)

Kis Újfalu község volt úrbéresei erdejének gazdasági térképe, amely a hitelesített tagosítási térkép alapján készült 1884. évben.

A térkép magyar nyelvű, melyen feltüntették a tagszámot, a taghatárt, az osztagokat, az osztaghatárt. Az erdőben levő fák korfokozatának jelölését szabályos állapotban, valamint az évi vágáshatárt és a kihasználási évszámot.

1886 – Irodai ügykezelés

Érdekes dokumentuma van a községi levéltárnak. Egy korabeli kézzel írott 24 oldalas kérdőív a fenti megnevezéssel. Valószínű, legalábbis a feltett kérdések alapján arra lehet következtetni, hogy az országos közigazgatási reform kapcsán a helyi községházák felkészültségét mérték fel ezzel a kérdőívvel. Talán ennek az alapján sorolták be Kisújfalut a „nagyközségek“ közé. Sajnos a kérdőív kérdéseire adott válaszok csak nagyon hiányosan maradtak meg. (A dokumentum a régi községháza – a mai kultúrhelyiség – padlásán, a kémény melletti koromban találtatott, s bizony, az eltelt 120 év rajta hagyta a nyomát).

A kérdőív főbb témakörei:

- 1. Közigazgatási irattár, kézbesítések.*
- 2. Irodai ügykezelés árvaiügyekben, Irattár, árvák nyilvántartása, árvavagyon nyilvántartása, vagyontalan árvák, katonai ügyek, mozgósítási ügy, hadmentességi díjak, közrendészet, személybiztonság, vagyonbiztonság, korcsmai hitel, általános rendészet (hernyók szedése, szerb tövis pusztítása, nemzetiségi törvény elleni izgatás, üres vermek, elhagyott utak).*
- 3. Építkezési rendészet, közegészségügy, (van-e közorvos, bába, halottkém, képesítettek-é, jégverem, hullakamra), állategészségügy.*
- 4. Községi ügyek (tartatnak-e rendes időben képviselőtestületi gyűlések, vannak-e jegyzőkönyvek, szabályrendelet van-e?) Községi vagyon, külön alapok, községi erdők, községi vadászat, községi tartozások, községi tisztviselők fizetése. Községi adó, költségvetés, községi számadás, háztartás-betekintés, -*

242. Kisújfalu község levéltára.

bevétel, -kiadás, pénztári napló községi közmunka, községi pénzkezelés, a község követelései, községi adó-végrehajtási díjak, kincstári adóügy, adóbefizetési napló, illetékek, vadászfegyverek, birtokváltások, szegényügy, társulatok, egyletek, toloncügy, iskolaügy, faiskola, iparügy, megyei alapok követelései, vízrendészet.

5. *Általános kérdések. Tárgyalandó hagyatékok, községi bíraskodás, mezei rendőri ügyek, erdei kihágások.*

Csak a „Községi ügyek“ kérdésekre maradt meg értékelhető válasz a következőképpen:

1888-ban hunyt el a község lelkipásztora, Kovács József, aki a tolerancia-

11. Képviselőtestület van. Választott tagok megbízatása 1891 és 1894 április hóban jár le. A képviselő testületi tagok névsora megvan.

12. A képviselő testületi gyűlés a múlt évben volt 8. Jegyzőkönyv magyar nyelven vezetve sorrendben mind megvan. Ekként hitelesít, miután a jkönyvek azonnal a gyűlésen megszerkesztetnek.²⁴³

rendelet utáni második lelkipásztora volt Kisújfalunak. Figyelemreméltó, hogy a 101 év alatt 2 lelkésze volt a gyülekezetnek! Sajnos a lelkipásztorról, bár 53 évig élt községünkben, nagyon kevés maradt az utókorra (70 éves korában ugyanis mindene odaveszett a nagy tűzvészben), és családja, fia Kovács József kerékgyártómester is a község lakosa volt, így csak az anyakönyvből megtudhatókat közölhetjük itt és most. A lelkipásztor és első két felesége a kisújfalui temetőben vannak eltemetve, sírhelyük a temető bejáratának jobb kéz felőli részén található.

KOVÁCS JÓZSEF (1804. Szabadszállás – 1888. dec. 30.)

1. felesége: **Nemes Hewessy Eszter** (1810–1850. II. 14.) nagyigmándi prédikátor leánya

Házasságot kötöttek: 1836. X. 17. Kisújfalun

gyermekük: 1837. VIII. 20. halva született leánya

1839. II. 2. **József**

1840. X. 21. **Eszter** (1862. IV. 23-án feleségül megy a 22 éves Lelkes Antal révkomáromi kerékgyártó mesterhez).

2. felesége: **özv. Török Jánosné Varga Klára** (1809–1882. VIII. 30.) rákoscsabai lelkipásztor özvegye

Házasságot kötöttek: 1850. IV. 14. Kisújfalun

243. Kisújfalu község levéltára.

gyermekük: 1852. IV. 14. **Klára**
1863. **Vilma** halva született csecsemő

3. felesége: **Kakas Erzsébet**
Házasságot kötöttek: 1884. I. 3. Kisújfalun

Ifjabb Kovács József kerékgyártómester:

1861. X. 15-én házasságot kötött **Pethő Teréziával** (20 éves hajadon).

gyermekük: 1862. VI. 8 **Vilma**
1864. VII. 14. **Emília**
1866. IV. 17. **József**

1867. IX. 24-én házasságot kötött **Pethő Emiliával** (18 éves hajadon).

gyermekük: 1869. XII. 14. **Lajos-Géza** (nem ikrek!)
1871. VII. 30. **Vilma-Eszter**

elhunyt 1895. V. 9.

1873. V. 12. **Antal, József** (kettősök, azaz ikrek)

1875. X. 26. **Ilona-Emília**

1880. III. 4. **Sándor**

1884. I. 16. **Eszter**

1890-ben Kisújfalu volt úrbéresei kérvénnyel fordultak Esztergom vármegye közigazgatási erdészeti albizottságához, hogy a tulajdonukat képező erdőben a szarvasmarhával, sertéssel és birkával való legeltetés megengedtesse.²⁴⁴

Kérelmüket tárgyalva a miniszter engedélyezte,

hogy Kisújfalu község volt úrbéresei a tulajdonukat képező erdők 10 /:tíz:/ évnél idősebb állagaiban a sertésekkel való legeltetést gyakorolhassák, oly feltétel alatt azonban, hogy az erdőknek marhákkal és birkákkal való legeltetésétől feltétlenül tartózkodni kötelesek.

Megengedi továbbá, hogy az öt évesnél idősebb állagokban és az erdei tisztásokon az ott nőtt fű, sarlózás útján kihasználtsék, illetve a volt úrbéresek ezen fűhasználatra oly feltétel alatt felhatalmaztatnak, hogy a sarlózás közül az erdőtiszt utasításai értelmében kötelesek eljárni.

Elrendeli továbbá a miniszter, hogy Kisújfalu község volt úrbéresei az ütemtervnek ezen rendelet értelmében való kiegészítéséről mielőbb gondoskodjanak.

Miről Nozdoviczky Miklós községi erdőtiszt és a budapesti m. kir. Kerületi

244. Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka. 1206.sz. Plán bývalých urbánských majetkov obce Nová Vieska. A térkép mérete: 136 x 95 cm.

erdőfelügyelőség jelen végzés kiadásával értesítendők.

Esztergom vármegye közigazgatási erdészeti albizottságának 1890 évi január hó 24. Tartott üléséről. Boronkay Lajos, elnök.

Ez év áprilisában a királyi törvényszékhez is fordulnak az úrbéri birtokok – tagosítási eljárás megindítását kérő folyamodványukkal:

Tekintetes Kir. Törvényszék!

Tisztelettel alulírott tetts Esztergom megye párkányi járásában bekebelezett Kisújfalu községi volt Úrbéres birtokok tulajdonosai, belátván azt, hogy a volt földes Úr, az időben fő mélt. Hg.Pálffy Antal Urnak 1855/56 évben a kötött barátságos egyezség alapján lett birtok szabályozás alkalmával, részünkre, illetve birtokos társaink részére több apróbb darabban kiadott, – s azóta a közös legelő és erdőből szántó földdé alakított részletekkel még több darabból álló keskeny s hosszú földjeinken okszerű gazdálkodást vezetni teljesen lehetetlen – lakos, illetve birtokos társaink legnagyobb részének beleegyezésével – elhatároztuk, hogy birtokainkat magunk közt – a kevés számú Zselléreket, a közös legelő és erdőből ma szántófölddé alakított részekből illetőségüknek külön leendő kiadásával tagosítani fogjuk.

Ebbéli szándékunk foganatosítása céljából mély tisztelettel esedezünk: kegyeskedjék ez érdemben a kellő törvényes eljárást mi hamarabb folyamatba helyezni, hogy még ez év őszén, az őszi vetést már tagba teheszük.

Egyidejűleg van szerencsénk az összes volt Úrbéri birtokosok és Zsellérek számsor jegyzékét a: becsatolni, kijelentvén, hogy a felmerülendő eljárási költségeket, esetről esetre azonnal kielégítendjük.

Kérésünk megújítva, kiváló tisztelettel vagyunk. Kisújfalu 1890. April 22./ és 84 aláírás.²⁴⁵

2/1890 – Névsor jegyzéke Kisújfalu községben levő volt úrbéri birtokok ez idő szerinti tulajdonosainak házszám sor szerint.

- 1. Szücs Pál*
- 2. Szücs Zsuzsánna, Dobai Jánosné*
- 3. Udvardi János (Kis)*
- 4. Udvardi Éva, Julianna, János – kiskorúak*
- 5. Szücs János*
- 6. Szücs Zsigmond, János, Julianna – 2 kiskorú*
- 7. Szücs András*
- 8. Kovács József és neje Pető Emilia és Török Árpád*
- 9. Kicsindi János örök: és Kicsindi Zsuzsánna özv. Csanda Lajosné*

245. Kisújfalu község levéltára.

10. *Sára Ferenc*
11. *Gulyás János (felső) és fia István s neje Mészáros Zsuzsánna*
12. *Gulyás Ferenc(felső) és neje Dobai Julianna*
13. *Dobai Éva özv. Búcsi Istvánné*
14. *Dobai István (felső, Péter fia)*
15. *Kovács Zsuzsánna özv. Mészáros Ferenczné és Mészáros Mihály*
16. *Kovács János*
17. *Kovács András*
18. *Mészáros Mihály (felső)*
19. *Dobai Mihály (felső)*
20. *Dobai János g:*
21. *Varga András*
22. *Varga János és András testvérek – kiskorúak*
23. *Gulyás László és neje Gulyás Anna*
24. *Búcsi Mihály h.s. és neje Búcsi Erzsébet*
25. *Szendi András*
26. *Szűcs Sára, Szendi Jánosné*
27. *Szendi István örök: Erzsébet, István, Ferencz*
28. *Mészáros Erzsébet Tóth Ferenczné*
29. *Sára András*
30. *Mészáros Juliánna id. Gulyás Ferenczné*
31. *Csanda János (mócsa)*
32. *Csanda Mihály (mócsa) és neje Sára Zsuzsánna*
33. *Búcsi János (felső)*
34. *Udvardi Mihály g:*
35. *Csanda Juliánna sz? Csanda Ferenczné*
36. *Csanda Ferencz és neje Mészáros Erzsébet*
37. *Mészáros János és neje Kicsindi Erzsébet*
38. *Dobai Ferenc (fűró) és neje Csanda Julianna*
39. *Dobai István (kis) és neje Búcsi Juliánna*
40. *Varga János és neje Dobai Éva*
41. *Simon Zsigmond és János – egy kiskorú*
42. *Dobai Mihály g:*
43. *Csanda István (kétyi)*
44. *Csanda Mihály (s:ud:)*
45. *Cséplő Pál - 1/2 zsellér juss*
46. *Fodor Zsuzsánna Cséplő Pálné*
47. *Simon Mihály és fia Mihály*
48. *Mocskos Ferenc és neje Simon Sára*

49. *Szücs Lajos és Etel – kiskorúak*
50. *Gulyás István (szücs) és neje Búcsi Sára, Szücs György örökösi*
51. *Simon János, Ferencz és István testvérek*
52. *Takács János (alsó)*
53. *Csanda Mihály (zsellér)*
54. *Cséplő Mihály – 1/2 zsellér juss*
55. *Kovács József (zsellér)*
56. *Udvardi Mihály (zsellér)*
57. *Községi pásztorház*
58. *Fodor Pál if. Örök Pál, Mihály, Erszébet – 1/2 zsellér juss*
59. *Fodor István (Pál fia) – 1/2 zsellér juss*
60. *Mészáros István (zsellér, idősbb) – 1/2 zsellér juss*
61. *Mészáros Pál ifjú és neje Búcsi Zsuzsánna*
62. *Csomor Márton*
63. *Csanda András (mócsa)*
64. *Dobai András alsó és gyerm. Ferencz és András – egy kiskorú*
65. *Csanda János alsó örök: és özvegye Farkas Sára*
66. *Búcsi Gergely*
67. *Búcsi András és Búcsi Zsófia – egy kiskorú*
68. *Búcsi István és neje Mészáros Anna*
69. *Csanda István és neje Szalai Sára*
70. *Gulyás Ferencz örök: Juliánna, Zsuzsánna és János – egy kiskorú*
71. *Búcsi György*
72. *Csanda Ferenc örökösi*
73. *Takács Erszébet Csanda Fernczné*
74. *Gulyás Sándor és neje Dobai Éva*
75. *Gulyás István örök: István, János, Juliánna*
76. *Csomor József*
77. *Csomor István, József fia*
78. *Csomor János*
79. *Varga Ferencz*
80. *Búcsi Ferencz gy:*
81. *Dobai István Gy: és neje Búcsi Katalin*
82. *Búcsi Mihály és testvérei Sára és Katalin*
83. *Özv. Binetter Gáspárné és gyerm., Jakab, Sándor, Francziska és Karolina*
84. *Binetter Sándor és neje Raab Jusztina*
85. *Takács Sándor*
86. *Takács János és gyermekei – kiskorúak*
87. *Takács Lajos*

88. *Dobai János (péli) és neje Sára Zsófia*
89. *Dobai Ferencz (sársori)*
90. *Dobai Mihály (közi) örök: és Dobai Bálint*
91. *Takács István zsellér (közi) – 1/2 zsellér juss*
92. *Takács Ferencz gazda örökösi: Ferencz és Éva*
93. *Fodor Mihály és neje Dobai Zsófia*
94. *Udvardi István alsó és neje Varga Zsuzsánna*
95. *Dobai István (sársori) Udvardi István veje*
96. *Dobai Erzsébet Búcsi Gy. Istvánné*
97. *Búcsi András (Mocskos Sára fia)*
98. *Takács Ferencz zsellér (közi) – 1/2 zsellér juss*
99. *Udvardi István (kis)*
100. *Csanda János (öreg István unokája)*
101. *Takács Péter és neje Csanda Éva*
102. *Kovács földek (község)*
103. *Kovács Mihály és neje Dobai Sára*
104. *Sára János*
105. *Gulyás János és neje Kovács Lidia*
106. *Mészáros Károly*
107. *Dobai Zsuzsánna Mészáros Károlyné*
108. *Sára Ferencz zsellér*
109. *Farkas István zsellér – 1/2 zsellér juss*
110. *Varga Éva Farkas Istvánné*
111. *Farkas Ferencz zsellér – 1/2 zsellér juss*
112. *Dobai Juliánna Farkas Ferenczné*
113. *Kovács Éva Fodor Gy. Istvánné*
114. *Simon András zsellér örök:*
115. *Fodor István zsellér*
116. *Mokos János és neje Bajcsi Jusztina – 1/2 zsellérjuss*
117. *Sára Mihály és Zsuzsánna*
118. *Sára István és János*
119. *Gulyás Katalin Pistyi Andrásné*
120. *Búcsi István (alsó) és neje Dobai Zsuzsánna*
121. *Mészáros Istvánné Veres Éva zsellér*
122. *Takács Mihály*
123. *Gulyás András (felső) és neje Dobai Erzsébet*
124. *Binetter József bátorkeszi lakos*

*Kelt Kisújfalun, 1890. April 21. Mokos János jegyző és Dobai János bíró
Névsor jegyzéke Kisújfalu községben levő volt úrbéri birtokok*

ezidőszerénti tulajdonosainak házsám sor szerént (melléklet a tagosítást kérő folyamodványhoz).

A folyamodvány elbírálásáról hozott határozatot rövidített formában adjuk közre, mivel az eredeti dokumentum 10 oldal terjedelmű:

A K i s ú j f a l u s i v o l t ú r b é r e s e k b i r t o k t a g o s í t á s i k é r e l m é v e l k a p c s o l a t o s í t é l e t

1. Minden birtokos szántó föld illetősége 1200 négyszeg öles holdakban adatik ki.
2. A rétek két osztályba tartoztatnak – Meszesek, valamint a Kertekalyja.
3. Kisújfalu község és a kisújfalui ev. ref. egyház közös tulajdonát képező tagbirtokot továbbá a jegyző-rector és plébánus féle tagbirtokok jelenlegi helyükön, alakjuk és mennyiségükben érintetlenül maradnak.
4. A határon vezető országos és vicinális utaknak sem térfogata, sem alakja nem érintetik, egyedül a kizárólag Kisújfalu község lakossága által használt szálló út helyeztetik át a községi dűlőnek nyugati szélére.
5. A zselléreknek járó 9 hold legelő illetőség 1200 négyszegöles holdakban kiadatik a községi dűlőből a köbölkúti országút felett a vasút felé és a vasút felett, amennyire a 9 hold terjed.
6. A zselléreknek a Kenderes dűlőben az urasági mellé ugyanazon sorrendben, ahogyan bírják a kenderföldeket.
7. A községi kovácsnak fél telki szántó föld illetősége a Kővágó dűlőben adatik ki egytagban a zsellér illetőségek szomszédságában.
8. A határbeli szántóföldek három nagy vetőbe osztatnak be.
9. A Kővágó dűlőnek az országút alatti azon része, amely a zsellérkenderesek kiadása után fennmaradt felosztatik azok között, akiknek a Kenderesben és a Körtvélyesben birtokuk van
10. A Körtvélyesnek megmaradó része egyesítettik a Hosszú dűlőnek a vasút alatt levő részével
11. A beltelkek, szállók, községi erdőterület és a Nagy Káposztások érintetlenül hagyatnak.
12. A Kővágó dűlőnek fennmaradt része Binetter Gáspár örököseinek adatik
13. Binetter József bátorkeszi birtokosnak mivel Újfalun háza nincs, így a része Binetter Gáspár örököseinek adatik.
14. A volt földesúrral kötött birtokrendezési peregyesség szerint az újfalui ev. ref. lelkésznek szántóföldben kiadatott 4 1/2 hold legelő és az 5 1/2 hold erdőnek közös erdő részben történt kiadatásából eredő hiánya

kiadatik egy darabban a község és az egyház közös tagbirtoka mellett.

15. Útmutatás, ha egy darabban nem adható ki rész.

16. A sorshúzás útján megállapítandó egyéni elhelyezéssel egyúttal megállapítatik az is, hogy azok, akik az első vetőnek a Telekvölgyi dűlő nevű részére jutnak, azok második vetőben a Haraszt dűlőben nyernek elhelyezést. Akik az első vetőben az erdőirtásokba esnek, a második dűlőben a Sűrű dombra eső dűlőbe esnek.

A harmadik vető első fele részének közepén kezdődik a kiosztás.

17. A vasút alatti Sárna dűlő egyéni felosztása kezdetét veszi a falu felől.

18. A Perbete felől jövő országútról kihalásztatik egy nyolc öl széles csapás.

19. Mokos János és nejének illetősége a vasút alatti Sárna való dűlőben adatik ki.

20. Az első vető és a Kenderes kiosztása.

21. A legelőilletőséggel bírók a tó melletti hegy alyja legelőből.

Indokok.

Kisújfalu községhezánál 1890 évi június 16 és 17ik napján ezen kir. Törvényszéki küldöttje által folyamatosított tárgyalásban részt vett birtokosok a határ tagosításának fennebb megállapított módozatáig nagytöbbséggel határozván el, minthogy az érdekelt Kiskorúak részéről Esztergom megye árvaszéke 4690/890 számú határozatával a tagosítás ezen módozatára nézve a község lakosságának nagy többségéhez csatlakozott – a tagosítás feltételeinek bírói elismerése és ítéletileg való megállapítása is kimondandó volt.

Kelt Komáromban a kir. Törvényszéknél 1890 évi július hó 16-án.²⁴⁶

1892 – KISÚJFALUSI volt Úrbéri birtokok térképe²⁴⁷

A térkép jól mutatja, hogy a községi dűlők elrendezése a mai állapotoknak felel meg. Telekvölgy, Sűrű oldalra dűlő, Haraszi-dűlő, Hosszúk, Czirok, Országútra dűlő, Sárna dűlő, Felső-rétek, Körtvélyes, Kertek alja, Meszesek, Kenderesek, Kővágó, Felső-erdő, Temetőparti-erdő, valamint az Új földek, a Hegyaljai-dűlő és a Haraszt-farok. Ennek az utolsó tagosításnak az alapján lettek felfektetve a ma már csak a hagyatéki tárgyalásokon használt, Csehszlovákiában 1964-ig vezetett **birtoklapok**. A ma is használt kataszteri térképek kiinduló térképe ez a térkép. Újabb földmérést azóta nem végeztek, csak a változásokat jelölték be rajta. Érdekességként megjegyzendő, hogy

246. Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka. 3033.sz. 1890.V.1.

247. Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka. Mapa bývalých urbánských majetkov obce Nová Vieska. 1207.sz. 1892, színes, mérete: 136 x 95 cm.

Arad már „*Kisújfaluhoz bekebelezett*“-ként van jelölve a térképen, holott a hivatalos megyei végzések csak 1904-ből valók. Úgy látszik, a földesúr csak utólag intézkedett, s csak a meglevő állapotot – Aradnak Kisújfaluhoz való csatolását – legalizálták később, hivatalosan, jó 10–12 év késéssel.

1892 – Kis Újfalu tagosított állású Telek könyve.²⁴⁸

A telekkönyvet Varga István mérnök készítette az 1892. évben, s 122 oldalon az újfalui kataszter összes parcelláját tartalmazza az alábbi felosztás szerint:

Kisújfalui belső telkek, Káposztások, Közterek, Köbölkúti útra dűlő, Kővágó-dűlő, Erdők, Új földek, Haraszti-dűlő, Telekvölgyi-dűlő, Sűrű oldalra dűlő, Hosszú-dűlő, Czirok- és Harasztfarok-dűlő, Hegyaljai-dűlő, Országútra dűlő, Czigány háznál, Körtélyesi-dűlő, Sárta dűlő, Felső-rétek, Kert alatti rétek, Meszesek-rétek, Alsó-rétek, gazdák kenderesei, zsellérek és kisgazdák kenderesei. Kivonat (tkp. az eddig felsorolt dűlők összesítése), Szabadosok, Volt úrbéri zsellérek, Úrbéri birtoktalanok, Erdők és közlegelők, Utak és utcák, Hasztalanok, Szabadosok, Volt úrbéri telkes gazdák, Volt úrbéri zsellérek, Úrbéri birtoktalanok, Összesítés. A telekkönyv táblázatban adja meg a térkép, ház és telek számát, a birtokos és dűlő nevét, osztályszámát, a birtok hosszát, egyik és másik szélét, valamint kiterjedését „négyeseg ölbén“ és „osztályzott holdban“. És az Észrevételek rovatot.

Az 1892. évi Helységnévtár adatai falunkról:

K I S – Ú J F A L U

Összlakos: 710, magyar: 710, R.Kath: 76, Ref.: 625, Izraelita: 9
(Bátorkeszi hitközség),

Házak száma: 145, területe: 2452 kat. hold.

Törvényszék: Komárom,

Járásbíróság: Muzsla,

adóhivatal: Esztergom,

Vasútmegállója: van,

Távíró és posta: Köbölkúton.²⁴⁹

1895-től kezd községünkben

248. Állami Területi Levéltár. Nyitraivánka. 495 sz. Pozemková kniha chotára obce Nová Vieska.

249. JEKELFALUSSY 1892.

működni az állami jegyző.
Salgó Sándor kezdte meg
az anyakönyvek vezetését is
községünkben.

1896-ban az egyházközség
Antal Gyula budapesti zongoragyártó-mestertől 320 forintért vett zongora-
harmóniumot. Az 1881–1899. évi számadó- könyv adatai szerint a kiadások
összesen 335,24 Ft-ot tettek ki. Ennek fedezésére az egyházközség kasszájá-
ból 77,44 Ft-tal egészítették ki az adomány-ból összegyűjtöttet.

A honfoglalás emlékére a nőközösség a ma is használatos úrasztali ezüst-
tányért ajánlotta fel, de ekkor készült el az ónkupa, valamint a hímzett
úrasztali terítő is. A Számadókönyv ilyen formában őrizte meg ezt:

A millenniumi emlékül szerzett úrasztali ezüst tányér 59,22 Ft a budapes-
ti Réta és Benedek egyházi felszerelések gyárából vétetett. A tányéron az
alábbi felirat olvasható:

„Milleniumi emlék, a kisújfalui ev. ref. egyház nőközönsége 1896.“

Az úrasztali kehely pedig ezt a feliratot őrzi:

„A kis-újfalui ref. egyházé 1896“

A millenniumi bársonyterítő pedig 65,16 Ft-ba került.²⁵⁰

250. Kisújfalu község levéltára.

1898: Helységnévtári adatok falunkról:

K I S - U J F A L U, n a g y k ö z s é g,
amelyhez **Szélhordta puszta** tartozik.

Saját jegyzővel.

145 ház, 710 lélek, 2452 kat. hold.

Anyakönyv helyben.²⁵²

1901 – ARAD

A Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára²⁵³ őrzi az aradi bekebelezésről szóló iratokat. Nevezetesen az 11511/901. sz. 1901. évi alispáni kérelmet, majd az erről szóló bizonylatokat, a 4333/902. sz. 1902. évi végzést az elcsatolt aradi terület anyakönyvezését illetően, az 5960/1902. sz. pénzügy-igazgatóság végzését, az 54639. számú miniszteri meghagyást az aradi lakosok anyakönyvezését illetően, és az 5777/1901. sz., 1901. május 18-án kelt Andrássy János kir. tanácsosnak, Esztergom vármegye alispánjának határozatát, amelyet egész terjedelmében közlünk:

5777/1901.szám. Esztergom vármegye alispánjától.

A Magyar-Szölgyén község határához tartozó úgynevezett „PUSZTA-ARAD“ birtokának Kisújfalu nagyközséghez leendő csatolása tárgyában dr. BRODY ZSIGMOND budapesti lakos, bélai nagybirtokos által beadott kérvény, a megtartott előzetes tárgyalások és a párkányi járási főszolgabírójának f. évi 2884 számú véleménye alapján, Esztergom vármegye alispánja, mint ez ügyben az 1886 évi XXII. t.c. 148§-ában meghatározott I-ső fokú hatóság, a következőleg HATÁROZOTT:

Az alispán az 1886 évi XXII. t.c. 148§-a alapján elrendeli, hogy a folyamodó tulajdonát képező, eddig Magyar-Szölgyén községhez tartozó 558 kataszteri hold és 616 négyszög öl terjedelmű, úgynevezett „PUSZTA-ARAD“ 1902 évi január hó 1-től fogva közigazgatásilag Kisújfalu nagyközség határához csatoltassék, s erről a folyamodót, valamint Magyar-Szölgyén és Kisújfalu községek képviselőtestületét, a kézbesítési vévények 15 nap alatt való bevétele mellett a párkányi járási főszolgabíró

252. JEKEIFALUSSY 1898.

253. Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára.

úr által, oly hozzáadással rendeli értesíttetni, hogy e határozat a kézbesítéstől számított 15 napon belül, az 1886 évi XXII. t.cz. 148§-a értelmében a vármegye Közigazgatási bizottságához címzendő s az alispánnál beadandó fellebbezéssel élhetnek. MERT:

1. E pusztának Kisújfalu határába való átcsatolását dr. BRODY ZSIGMOND úr, mint olyan kívánja, ki az „ARADI PUSZTA“ összes egyenes államadójának a felénél nagyobb részét fizeti.

2. Ezen puszta Magyar-Szölgyéntől 4 és fél kilométernyire, míg Kisújfalutól fél kilométernyire fekszik, ezenkívül az előbbi községtől magas hegy által választatik el. Mindazon pusztai lakosoknak tehát, kiknek Magyar-Szölgyén községházán van dolguk, nagyobb utat kell megtenniök, ha ügyeiket végezni akarják, mintha majd Kisújfalura kell járniok, a közigazgatás érdeke tehát a csatolás mellett szól.

3. A vármegye számvevőségének mult évi 2125. sz. véleménye szerint Magyar-Szölgyén község anyagi helyzetére az átcsatolás érezhető befolyást gyakorolni nem fog, s így ezen község az átcsatolás folytán a törvény által reá ruházott kötelezettségek teljesítésére képtelenné nem válik s végül

4. Mivel ezen átcsatolás a közigazgatás érdekeire nézve, maga a járás főszolgabírája is hasznosnak és szükségesnek találja, - kellett az alispánnak ily értelemben határoznia.

Esztergom, 1901. évi május 18-án.

*Andrássy János sk. kir.
tanácsos, alispán.*

Az 1903. évi adattár már Kisújfalunál jelzi Aradpusztát 75 lakosával egyetemben. A községi állami anyakönyvben 1930-as években jelenik meg először bejegyzés aradi illetőségű kisújfalui lakosról. Nevezetesen, hogy Arad lakosai a földesúr alkalmazottai éppúgy, ahogy Szélhordta-puszta 7 lakosa is a földesúr saját alkalmazottja, vele szerződéses viszonyban álló juhásza, pásztora, munkása stb., nem pedig régi „újfalui“ lakos volt.

1903: Helységnévtár: KISÚJFALU adatai.²⁵⁴

KISÚJFALU:

833 lakos, nagyközség,

Aradpuszta 75, Szélhordta puszta 7 lakos.

Párkányi járás, székhelye Muzsla.

163 ház, 3038 kat. hold

községi jegyző és anyakönyvvezető helyben.

Csendőrörs Muzsla.

*Az 1888-ban elhunyt
Kovács József,
majd az egy évig beszolgáló
Végh Géza után
1889-ben érkezett Kisújfalura
Lénárt Lajos,
aki 39 évig,
1928-ig volt a gyülekezet lel-
kipásztora.*²⁵⁵

254. VARGA 1903,

255. Lénárt Lajos örökösei, Esztergom

UTÓSZÓ HELYETT

Könyvünk végére érkezvén, úgy vélem, az olvasóban is hasonló gondolatok fogalmazódnak majd meg, mint bennem.

Munkám során ugyanis arra a megállapításra jutottam, hogy a tárgyalt időszakunk végéig a társadalomban és az egyházban zajló törekvések elválaszthatatlanok egymástól. S az egyházi élet Kisújfalu történetében is mintegy vezérfonalként, biztos fogódzóként halad a közösség társadalmi életével közösen századról századra.

E századok forrásait olvasva a valamikor élt emberek világa elevenedik meg előttünk. Benne példákat láthatunk mind a jó, mind pedig a rossz döntésekre, példákat az okosan kihasznált, de az elszalasztott lehetőségekre is.

Ahogy a magunk életében, úgy falunk közvetlen vagy távolabbi jövőjéről is folyamatosan döntéseket kell hoznunk. Mindez nem könnyű feladat, mert érezzük e döntések felelősségének és következményeinek súlyát.

Úgy mondják, a történelem mint a másféle élet lehetőségeire.

Szolgáljon hát számunkra is az elődök történelme mintául és értékes erőforrásul egy felelősségteljes, kiegyensúlyozott és értelmes élet megéléséhez!

A község rövid története

Községünk lakott volt már a neolitikumban is, melyről festett vázák tanúskodnak.

1233 - Első írásos emlék falunkról egy adásvételi szerződésben, melyben „**Ösztövér**“ néven szerepel (valószínűleg a mai Ivanics-tag alatt a partak jobb partján)

1263 - Ismét említés történik településünkről egy földeserével kapcsolatban, a Hontpázmány nembéli András birtokolja

1347 - Önkényeskedés és területfoglalás a szomszéd településeken

1394 - Köbölkúti György lerombolja Forgács János ösztövéri birtokát

1437 - „**Újfalu**“ néven említik Zsigmond királyi várlistáján – a települést északról mocsár, nyugatról erdő határolja

1531 - A Báthoryak birtoka 4 portával

1570 - Az esztergomi török szandzsák összeírásában – lakatlannak tüntetik fel

1601 - Már „**Kisújfalu**“ néven, lényegében a mai helyén 1 1/2 portával

1647 - A Keglevichék birtoka 3 1/2 portával

1650 - táján a reformációhoz csatlakozik. Farnady Hencz András a lelkipásztora

1664 - A török adóösszeírás 60 fejadófizető személyt említ (15 éven felüli férfit) 39 háztartással

1683 - A Bécs alól visszatérő lengyel seregek feldúlják

1696 - A Pálffyak birtoka 93 lakossal – Bottyán bírja zálogbirtokként

1705 - II. Rákóczi Ferenc a templomot visszaadja a kálvinistáknak

1710 - A kuruc világ vége – pestisjárvány tizedeli a község lakosait

1715 - Országos összeírás: 16 háztartás

1731 - Bél Mátyás „Notitia Comitatus Strigoniensis“ c. művében érdekességként a község határában levő „úszó szigeteket“ említi

1766 - Népszámláláskor már 90 adófizető háztartása van 222 családtaggal

1768 - Mária Terézia Urbárium

1787 - Református iskola újraindítása és a templom újraképzése, 70 háztartás 476 lakossal

1819 - A mocsár lecsapolása

1828 - Országos összeírás: 80 háztartás 605 lakossal

1850 - Vasútvonal megépítése

1869 - Népszámlálás – 739 lakosa van

1874 - Tűzvész, 10 házon kívül leég az egész falu (a község krónikája is)

1880 - Önkéntes tűzoltószervezet megalakulása (753 lakos)

- 1914–18 - Az első világháborúnak 26 halottja van községünkben, Kisújfalu Csehszlovákia részévé válik
- 1937 - Magyarországhoz csatolják
- 1945 - A II. világháborúban 31 személy vesztí életét, és 4 ház dől romba. A község ismét Csehszlovákiához tartozik.
- 1948 - A deportálás és kitelepítés 60 családot, 200 személyt érint
- 1949 - Termelőszövetkezet létrehozása
- 1993 - A kommunizmus és Csehszlovákia szétesése után Szlovákia része
-
- 1295 - ARAD – puszta Magyar-Szógyén határában. Az esztergomi érsek birtoka
- 1570 - A török hódoltság idején 500 akcsa adót fizetett
- 1664 - Már 1000 akcsa adót fizetett a töröknek
- 1904 - Kisújfaluhoz csatolják
- 1923 - Aradpuszta kolonizációja, Ullmann báró nagybirtokának szétparcellázása

Elhelyezkedése: Szlovákia déli részén, a Nyitrai kerület Érsekújvári járásában.

Tengerszint feletti magassága: 135 méter.

Területe: 1748 ha. 1366 ha mezőgazdasági terület, 1126 ha szántó, 99 ha szőlő, 140 ha erdők, belterület 38 ha.

A község részét képezi még **Arad** település (30 ház), és a kataszterileg nem, csak közigazgatásilag a községhez tartozó **Réva** település (12 ház).

Lakosainak száma 2000. júniusában: 801.

Nemzetiségi megoszlása: 90% magyar, 10% szlovák.

Felekezeti megoszlás: református falu, evangélikus és baptista kisebbséggel, s kb. 10%-nyi római katolikus hitvallású lakossal.

A község területén található Párizsi-mocsarak Nemzeti Természetvédelmi Körzet (180 ha nádas) Kőbölkút községgel közös, a Párizs-patak és környéke természetvédelmi terület (103 ha) Kürt községgel közös, valamint a Somlyó hegy természetvédelmi terület (4 ha; védett növénye az árvalányhaj és a som).

Krátka história obce

Územie našej obce bolo obývané už aj v období neolitu, o čom svedčia v chotári nájdené maľované vázy.

- 1233 - Prvá písomná pamiatka o obci v kúpno-predajnej zmluve, kde vystupuje pod názvom „**Ösztövér**“ (pravdepodobne časť pod dnešným Ivaničom na pravej strane potoka)
- 1263 - Opäť sa spomína naša usadlosť v spojení výmeny pôdy – majetok patrí Andrásovi z rodu Hontpázmány
- 1347 - Samovláda a zaberanie územia v susedných usadlostiach
- 1394 - György Kőbölkúti zničí ösztövérsky majetok Jána Forgácsa
- 1437 - V zápisoch cirkevných desiatkov sa spomína pod názvom „**Újfalu**“ – usadlosť je zo severu ohraničená močiarom a zo západu lesom, pravdepodobne v okolí dnešného vyvýšenia „Paprét“
- 1531 - Majetok so štyrmi portami patriaci Štefanovi Báthorymu
- 1570 - Podľa tureckého spísania je neobývaná
- 1601 - S názvom „**Kisújfalu**“ v podstate na dnešnom mieste s 1 1/2 portou
- 1647 - Majetok Jána Keglevicha s 3 1/2 portami
- 1650 - Obec sa pripojí k reformácii. Prvý duchovný je András Farnady Hencz
- 1664 - Podľa tureckého spísania má 60 daňovníkov (muži nad 15 rokov) v 39 domácnostiach
- 1683 - Poľské vojská vracajúce sa spod Viedne rozvrátia obec
- 1696 - Majetok Mikuláša Pálffyho s 93 obyvateľmi – disponuje s ním Vak Bottyán
- 1705 - František Rákóczi II. vráti kalvínom kostol
- 1710 - Koniec kuruckého panovania, mor preriedi obyvateľstvo obce
- 1715 - Štátne spísanie: 16 domácností
- 1731 - Matej Bel vo svojom diele „Notitia Comitatus Strigoniensis“ ako zaujímavosť spomína „plávajúce ostrovy“ nachádzajúce sa v chotári obce
- 1766 - Pri sčítaní ľudu je 90 daňovníkov s 222 rodinnými príslušníkmi (počas panovania Márie Terézie)
- 1768 - Urbariát počas Márie Terézie
- 1787 - Znova bol postavený kostol a znovu zriadená ref. škola, 70 domácností so 476 obyvateľmi
- 1819 - Odvodnenie močiarov
- 1828 - Štátne spísanie: 80 domácností, 605 obyvateľov
- 1850 - Postavenie železnice

- 1869 - Sčítanie ľudu: 739 obyvateľov
1874 - Požiar, okrem 10 domov vyhorí celá dedina (zničená aj kronika obce)
1880 - Založenie dobrovoľného požiarneho zboru; 753 obyvateľov
1914–1918 - I. svetová vojna zapríčiní smrť 26 osôb; obec sa stáva časťou Československa
1937 - Pripojená k Maďarsku
1945 - Počas II. svetovej vojny 4 domy zničené, zahynulo 31 osôb
1947 - Deportácia a vystahovanie 60 rodín (200 osôb)
1949 - Založenie poľnohospodárskeho družstva
1993 - Po rozpadu komunizmu a Československa sa stáva časťou Slovenska
- 1295 - Aradpusta – nachádza sa v chotári Maďarského Svodína, je majetkom ostrihomského kardinála
1570 - Počas tureckého nájazdu sa platí daň 500 akčí
1664 - Podľa tureckého spísania sa platí už 1000 akčí
1923 - Kolonizácia Aradpusty, rozparcelovanie veľkomajetku baróna Ullmanna

Umiestnenie: v strede okresu Nové Zámky v nitrianskom kraji.

Rozloha: 1748 ha. Poľnohospodárska pôda 1366 ha, orná pôda 1126 ha, vinnice 99 ha, lesy 140 ha, ostatné 38 ha.

Nadmorská výška: 135 m.

K obci prináležia časti: osada **Arad** (30 domov) a osada **Réva** (12 domov), táto však obci prináleží len samosprávne, katastrálne patrí k obci Svodín.

Obyvateľstvo: 801 (jún 2000).

Rozdelenie podľa národností: 10 % slovenskej, 90 % maďarskej.

Obec je prevažne kalvínskeho vierovyznania, ďalej sú tu evanjelici, baptisti a asi 10 % tvorí obyvateľstvo rímsko-katolíckeho vyznania.

Na území obce sa nachádzajú „Parížske močiare“ – národná prírodná rezervácia s rozlohou 180 ha trstiny (spolu s územím obce Gbelce), ďalej „Alúvium potoka Paríž“ – prírodná rezervácia, ktorej rozloha je 103 ha (spolu s obcou Strekov) a „Drieňová hora“ – prírodná rezervácia o rozlohe 4 ha (nachádzajú sa tu chránené rastliny: drieň, „fúz svätého Ivana“).

A short history of our community

A territory of our community has been populated already in the era of zeolite that is the prove of the finding of painted vases.

1233 - The first written document of our village is in a buy-sell contract where it is mentioned under the name of „**Ösztövér**“ (probably a part beneath today's Ivanics, at the right side of the creek).

1263 - Our community is referred in a case of land exchange – the property belongs to András Hontpázmány.

1347 - The region is self-governmented and the land is taken over by the neighbour's settlements.

1394 - György Köbölkúti destroys Ösztövér, the property of János Forgács.

1437 - The registrations of king's possession specify our village as „**Újfalu**“ (New Village) – a settlement bordered from the north by a marsh, and from the west by the forest, probably in the surroundings of today's hill „Paprét“.

1531 - The property with four portas (a porta – a settlement with at least four farms) belongs to István Báthory.

1570 - As written by Turkish census – Szandzsés of Esztergom –, the village is abandoned.

1601 - With name „**Kisújfalu**“ (Little New Village), the vicinity is restored on the current place with 1 1/2 porta.

1647 - The property belongs to Ján Keglevich with 3 1/2 portas.

1650 (around) - A priest András Farnady Hencz joins the reformation.

1664 - According to a Turkish census the village has 60 taxpayers (men more than 15 years old) in 39 households.

1683 - The returning Polish army from Vienna destroys the community.

1696 - Kisújfalu is the property of Miklós Pálffy with 93 habitants – belongs the settlement to Bottyán János.

1705 - Ferencz Rákóczi II. presents the church back to Calvinists.

1710 - The end of Kurucs domineering; the plague dilutes the village population.

1715 - The census: 16 households.

1731 - Mátyás Bél describes in his work „Notitia Comitatus Stringoniensis“ an interesting fact of „the floating islands,“ found within the territory of the village;

1766 - The census counts 456 habitants.

1768 - Maria Theresa's Urbarian Contracting.

- 1787 - The school and the church is established.
1819 - The marshes are drained.
1828 - The census totals 80 households, 605 habitants.
1850 - The railway is built.
1869 - The census amounts 739 habitants.
1874 - The fire destroys the whole village, except 10 houses (the chronicle was burned as well).
1880 - The volunteer fire department is organized; the census: 753 habitants.
1914–1918 - The WW I brings death to 26 people; the village becomes a part of Czechoslovakia.
1937 - Kisújfalu is added to Hungary.
1945 - During WW II 4 houses are demolished, 31 people die. The village is attached again to Czechoslovakia as „Nová Vieska“.
1947 - Deportation of 60 families (200 people).
1949 - A collective farm is created.
1993 - After collapse of communism and Czechoslovakia, Kisújfalu belongs to new state of Slovakia.
- 1295 - Aradpuszta – lies in the territory of Hungarian Szölgyín, and is a property of a cardinal of Esztergom.
1570 - During Turkish invasion the tax of 500 akshes is paid.
1664 - By the Turkish census the tax 1000 akshes is paid.
1664 - The settlement is a property of the Török Family with 9 households and 32 habitants.
1904 - Added to Kisújfalu.
1923 - A colonization of Aradpuszta. The property of baron Ullmann was divided.

Location: In the South of Slovakia, in the middle of the district of Nové Zámky, in the region of Nitra. *Altitude:* 135 m. *Area:* 1748 hectares. 1366 hectares of farm land, 1126 of arable land, 99 of vineyard, 140 hectares of forest, and the rest is 38 hectares. To Kisújfalu belong the settlements of **Arad** (30 houses) and **Réva** (12 houses). *Population:* 801 (June 2000). *Nationalities:* 90 % Hungarians, 10 % Slovaks. *Religions:* mostly Calvinists, then Evangelists, Baptists, and about 10 % is Roman-Catholics.

In the region can be found „Parisian Marshes“ – national natural park with an area of 180 hectares of canes (together with region of the village Gbelce), then „Aluvium of the creek Paris“ – natural park with an area of 103 hectares (together with the village Strekov), and „Somlyó hegy“ – flowers as Cornel berry, „Moustache of St. Ivan.“

LELKÉSZEK KISÚJFALUN:

Farnady Henz András		1650–1654	
Bámadi András		1654–1681 ?	
Kecskeméti István - lévita		? 1726–1727	
Jóba István - lévita		1727–1732	
NAGY JÁNOS	(1753–1835)	1787–1835	48 év
KOVÁCS JÓZSEF	(1804–1888)	1835–1888	53 év
Czike János		1888	
Végh Géza		1888–1889	
LÉNÁRT LAJOS	(1849–1928)	1889–1928	39 év

TANÍTÓK KISÚJFALUN:

Nagy István		1701 római katolikus tanító
Kitsindi István		1775
Orlík András		1783 római katolikus tanító
Ambrus István		1787–1791 rector
Nemes Nagy György	(1761–1826)	1792–1826 rector
Váradi János	(1789–1835)	1826–1835 rector és jegyző
Nemes Szűdy Károly	(1808–1843)	1835–1843 rector
Mike István	(1809–1859)	1843–1859 rector
Nemes Varjú István		1852–1859 jegyző, iskolatanító
<u>segédtanítói:</u>		
Varga Zsigmond		–
Szigeti László		1851
Várady János		1853
Nagy György		1856
Nagy Gergely		1857
Tolnay Károly		1858
Dóczy Lajos		1859
Mokos János	(–1889)	1859–1884 rector
Tóth József		1874 segédtanító
Mokos Kálmán	(–1923)	1884–1923 népiskolai tanító

KISÚJFALU TÉRKÉPEKEN

A térkép megnevezése, készítője, lelőhelye, jelzete, leltári száma, eredeti mérete.

- 1570** **Az Esztergomi szandzsák 1570-es adóösszeírása alapján készült térkép.** Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Térképtára, Budapest. (BIX. a 1629).
- 1664** **Az újvári ejálet térképe.** In.: Blaskovics József: Az újvári ejálet török adóösszeírásai, 1993 Pozsony.
- 1739** **Mappa Hungariae inferioris districtus Cisdanubiani.** Mikoviny Sámuel. Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Térképtár, Budapest.
- 1740** **Mappa Comitatus Strigoniensis.** Mikoviny Sámuel, Országos Széchényi Könyvtár térképtára. Budapest. (TK 1094) eredeti méret 51x40,5 cm.
- 1770** **Arad határtérképe.** Esztergom, Prímási Levéltár - Simor könyvtár.
- 1783** **Az I. katonai felmérés áttekintő térképe.** Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Térképtár, Budapest. (BIX. a 1116. 1.,3. szelvény.)
- 1786** **Pálffy Bátorkeszy Birtok.** Slovenský národný archív Bratislava. Zbierka Pálffyovských máp a plánov.
- 1799** **Atlas Geographicus Archi-Dioecesis Strigoniensem.** Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár. (MD III-1)
- 1803** **Esztergom vármegye.** Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Térképtár, Budapest. (BIX.a 1628)
- 1806** **Mappa Hungariae.** Joannes Lipszky, Prímási Levéltár. Simor Könyvtár, Esztergom.
- 1819** **A köbölkúti tó lecsapoltatási terve.** Hankóczy Jakab, Magyar Országos Levéltár, Budapest. (S12 Div IX.No.129:1)
- 1819** **A köbölkúti tó lecsapoltatási terve.** Hankóczy Jakab, Magyar Országos Levéltár, Budapest. (S12 Div IX.No.129:2)
- 1822** **Mappa Archi Dioecesis Strigoniensis.** Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár.
- 1836** **Esztergom vármegye térképe.** Magyar Országos Levéltár, Budapest.
- 1841** **II. katonai felmérés áttekintő térképe.** Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Térképtár, Budapest. (F.XXX /6-47)
- 1854** **Kisújfalu község vázlat térképe.** Országos Széchényi Könyvtár Térképtára, Budapest.
- 1857** **Kisújfalu község részletes határtérképe.** OSZK, Budapest
- 1858** **Kisújfalu községi erdő térképe.** Gruber Ferenc. Štátny oblastný archív, Ivánka pri Nitre.
- 1862** **Kisújfalu község határának másolata.** Berinkey Dávid, Štátny oblastný archív, Ivánka pri Nitre. (jelzet: 1205)
- 1866** **Mappa Archi-Dioecesis Strigoniensis.** Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár. (MD II-6)
- 1881** **Esztergom vármegye térképe.** Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom.
- 1884** **Kisújfalu úrbéres erdejének gazdasági térképe.** Štátny oblastný archív, Ivánka pri Nitre.
- 1885** **Pálffy erdők gazdasági térképe.** Slovenský národný archív, Bratislava. Zbierka Pálffyovských máp a plánov 1712-1935.
- 1892** **Kisújfalu volt urbéri birtok térképe.** Varga István. Štátny oblastný archív, Ivánka pri Nitre.
- 1894** **Kisújfalu község kataszteri térképe.** Kartografický ústav Bratislava
- 1898** **Esztergom-megye közigazgatási és földművelési térképe.** Országos Széchényi Könyvtár Térképtára, Budapest. (TK 1127) - eredeti méret 34x44 cm.
- 1900** **Esztergom vármegye földbirtok megoszlása.** Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Térképtár, Budapest. (BIX.a 1649)
- 1901** **Esztergom és Kürt térképe.** Főszékesegyházi Könyvtár Esztergom. (RH I-37)
- 1902** **Magyar Szőlgyén és Párkány-Nána vidéke.** Geologiai szelvény, Horusitzky, Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom.

EGYHÁZI ÉS KÖZÉLETI ELŐLJÁRÓK

Egyh.év	Lelkipásztor	Gondnokok	Tanító, bíró, törvénybíró	Az Egyh.bevétele/ kiadása Ft.krajcár
1787	Nagy János	Butsi Ferenc Takáts György	Bíró: Gulyás János Rector: Ambrus István Oskolatan.: Nagy György Rector: Ambrus István Oskolatan.: Nagy György	
1788	Nagy János		Rector: Ambrus István Oskolatan.: Nagy György	
1789	Nagy János		Rector: Ambrus István Oskolatan.: Nagy György	
1801	Nagy János	Takáts György	Bíró: Kováts János	
1802	Nagy János	Dobai Mihály Gulyás István		
1803	Nagy János	Dobai Mihály		
1804	Nagy János	Dobai Mihály		
1805	Nagy János	Mészáros János		
1806	Nagy János	Mészáros János		
1809	Nagy János	Kováts János		
1810	Nagy János	Kováts János		
1811	Nagy János	Kováts János		
1812	Nagy János	Kováts János Butsi András	Presbiterek: Szűts György, Gulyás István, Tóth István, Szűts István	
1813	Nagy János	Kováts János		
1814	Nagy János	Gujás Istvány		
1815	Nagy János	Gujás Istvány		
1829	Nagy János	Dobai István Kováts István	Osk. Rector: Váradai János Bíró: Sára István Törvénybíró: Dobai István	
1831	Nagy János	Dobai István Udvardi Ferentz	Osk. Rector: Váradai János	
1832	Nagy János Kovács József Káplán	Takáts György Szűts István	Bíró: Mészáros Gergely Törvénybíró: Bútsi István Osk. Rector: Váradai János	

1835	Kovács József		Oskola rektor: Szudy Károly
1836	Kovács József okt. 2-től rendes lkp.	Bucsi Ferentz Kovács Pál	
1837	Kovács József	Udvardi Ferentz Bucsi György	Tanító/jegyző: Szúdy Károly Bíró: Mészáros Gergely Törvénybíró: Butsi Ferentz
1838	Kovács József	Udvardi Ferenc Butsi György	Tanító: Mike István, Jegyző: Váradai János Bíró: Udvardi Ferenc Törvénybíró: Butsi Ferenc
1839/40	Kovács József	Felső Csanda Mihály Felső Dobai István	Szudy Károly tanító és jegyző Bíró: Mészáros Gergely Törvénybíró: Bucsi Ferenc
1840/1	Kovács József	Csanda Mihály	Osk. rektor: Szudy Károly Bíró: Butsi Ferenc Törvénybíró: Sárai István
1841/2	Kovács József	Mészáros János Butsi Mihály	Osk. rektor: Szudy Károly Bíró: Butsi Ferenc Törvénybíró: Mészáros Gergely
1842/3	Kovács József	Búcsi Mihály Mészáros János	Bíró- Búcsi Mihály Törvénybíró: Mészáros István Tanító: Szudy Károly
1843/4	Kovács József	Butsi Mihály Mészáros János	Osk.tanító/jegyző: Varjú István (debreceeni deák) Bíró: Búcsi Mihály Törvénybíró: Szűts Istvány C. V.: 1845. jan. 11. Végh Mihály esperes és Tóth Mihály segéd
1844/5	Kovács József	Gyenes János Csanda Mihály	Tanító/jegyző: Varjú István Törvénybíró: Mészáros Gergely Bíró: Butsi Ferentz C. V.: 1845. dec. 2. Végh Mihály esperes és Kelemen Mihály t. bíró
1845/6	Kovács József	Gyenes János Csanda Mihály	Tanító/jegyző: Varjú István Bíró: Mészáros Gergely Törvénybíró: Takáts György

Egyh.év	Lelkipásztor	Gondnokok	Tanító, bíró, törvénybíró	Az Egyh.bevétele/ kiadása Ft.krajcár
1846/7	Kovács József	Gulyás István Dobai János	Tanító/jegyző: Varjú István Bíró: Mészáros Gergely Törvénybíró: Butsy Ferentz	1021.24/370.40
1847/8	Kovács József	Dobai János Varga János	Bíró: Csanda Mihály Törvénybíró: Butsy Ferentz Tanító/Jegyző: Varjú István C. V.: 1850. ápr. 16. Végh Mihály esperes és Kelemen Mihály pénztárnok	1330.58/528.24
1848/9	Kovács József	Dobai János Varga János	Bíró: Búcsi Mihály Törv. bíró: Mészáros István Jegyző/Tanító: Mike István C. V.: 1850. ápr. 16. Végh Mihály esperes és Kelemen Mihály pénztárnok	1432.10/514.45
1849/50	Kovács József	Búcsi Mihály Sárai János	Bíró: Udvardi Ferenc Törvénybíró: Takács György Tanító/Jegyző: Mike István C. V.: 1850. ápr. 16. Végh Mihály esperes és Kelemen Mihály pénztárnok	2064.30/562.2
1850/1	Kovács József	Dobai János Varga János	Bíró: Udvardi Ferenc Tbíró: Takács György Tanító/Jegyző: Mike István C. V.: 1851. márc. 18. Végh Mihály esperes és Kelemen Mihály pénztárnok	1515.11/786.26
1851/2	Kovács József	Butsi Mihály Sára János	Tanító/jegyző: Mike István Bíró: Udvardi Ferenc Törvénybíró: Takács György C. V.: 1853. jan. 27. Végh Mihály esperes és Kelemen Mihály pénztárnok	3795.55/3790.31 (templomtetőcsere és javítás)
1852/3	Kovács József	Butsi Mihály Sára János	Tanító/jegyző: Mike István Bíró: Mészáros Gergely Törvénybíró: Dobai János C. V.: 1853. I. 27.	705.35/695.45
1853/4	Kovács József	Búcsi Ferenc Simon János	Bíró: Mészáros Gergely Törvénybíró: Dobai János Tanító/jegyző: Mike István C. V.: 1855. május 11. Végh Mihály esperes és Kelemen Mihály	768.29/694.40

1854/5	Kovács József	Búcsi Ferenc Simon János	Bíró: Mészáros Gergely Törvénybíró: Dobai János Tanító/jegyző: Mike István C.V.: 1855. május 11. Végh Mihály esperes és Kelemen Mihály	1018.39/724.26
1855/6	Kovács József	Csanda István Kovács Mihály	Bíró: Mészáros Gergely Törvénybíró: Búcsi Ferenc Tanító/jegyző: Mike István C.V.: 1856. Nagy Péter és Bese János	1139.6/642.12 (pohár és tányér az úrasztalára)
1856/7	Kovács József	Csanda István	Tanító/jegyző: Mike István	3578.47/3332.15
1857/8	Kovács József	Kovács Mihály Csanda István Kovács Mihály	C.V.: 1857.márc. 24. Kelemen Mihály és Bese János Tanító/jegyző: Mike István	(iskola javítása) 794.2/716.26
1858/9	Kovács József	Csanda István Kovács Mihály	Tanító/jegyző: Mike István	1209.54/1054.49
1859/60	Kovács József	ö. Mészáros Gergely Udvardi András	Bíró: Varga János Törvénybíró: Mészáros Gergely Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1860. márc. 22. Vályi Nagy Péter esperes és Domján Sámuel	441.55/408.66
1860/1	Kovács József	ö. Mészáros Gergely Udvardi András	Bíró: Csanda Ferenc Törvénybíró: Mészáros János Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1861. február 9. Vályi N. Péter esperes és T. János	495.9/417.23
1861/2	Kovács József	ö. Mészáros Gergely Csanda János	Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1863. márc. 6.	567.8/510.74
1862/3	Kovács József	ö. Mészáros Gergely felső Csanda János	Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1864. február 4	535.97/512.66
1863/4	Kovács József	ö. Mészáros Gergely alsó Takács Ferentz	Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1865. február 23.	419.32/355.45
1864/5	Kovács József	Dobai Mihály felső Gulyás János	Bíró: Simon János Törvénybíró: Varga János Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1866. április 22.	356.8/342

Egyh.év	Lelképásztor	Gondnokok	Tanító, bíró, törvénybíró	Az Egyh.bevétele/ kiadása Ft.krajcár
1865/6	Kovács József	Dobai Mihály felső Gulyás János	Bíró: Varga János Törvénybíró: Udvardi András Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1866. április 23.	337.24/318.63
1866/7	Kovács József	Dobai Mihály felső Gulyás János	Bíró: Varga János Törvénybíró: Udvardi András Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1868. február 6.	242.61/225.1
1867/8	Kovács József	Simon János Kovács András	Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1869. február 3.	416.22/400.9
1868/9	Kovács József	Simon János Kovács András	Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1870. február 24.	294.23/273.2
1869/70	Kovács József	felső Dobai Péter alsó Dobai András	Tanító/jegyző: Mokos János Törvénybíró: Dobai Mihály C.V.: 1871. március 18.	558.79/532.50
1870/1	Kovács József	öreg Csanda István Simon Mihály Tanító/jegyző: Mokos János	Bíró: Dobai Péter Törvénybíró: Mészáros Gergely C.V.: 1873. február 20.	544.47/511.94 (az iskola számára könyvek vetettek 8.46 Ft-ért)
1871/2	Kovács József	öreg Csanda István Simon Mihály	Tanító/jegyző: Mokos János Törvénybíró: Dobai Mihály	372.97/320.18
1872/3	Kovács József	öreg Csanda István Simon Mihály	Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1876. december 14.	548.83/508.58
1873/4	Kovács József	Mészáros Pál Dobai János	Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1876. december 14.	593.42/509.52
1874/5	Kovács József	Mészáros Pál Dobai János	Tanító/jegyző: Mokos János C.V.: 1876. december 14.	3428.89/3414.35 (1874.III.27. tűzvész)
1875/6	Kovács József	Mészáros Pál Dobai János	Tanító/jegyző: Mokos János Bíró: Dobai Péter C.V.: 1876. december 14.	721.99/711.44

1876/7	Kovács József	Dobai János felső Búcsi István	Tanító/jegyző: Mokos János Bíró: Dobai Péter C. V.: 1876. december 14.	1030.20/1033.26
1877/8	Kovács József	Dobai János felső Búcsi István	Tanító/jegyző: Mokos János Bíró: Dobai Péter C. V.: 1879. december 11.	568.78/561.76
1878/9	Kovács József	Dobai János felső Búcsi István	Tanító/jegyző: Mokos János Bíró: Dobai Péter C. V.: 1879. december 11.	395.70/336.34
1879/80	Kovács József	if. Dobai Mihály felső Gulyás András	Tanító/jegyző: Mokos János Törvénybíró: Szűcs Ferenc C. V.: 1882. december 1.	581.51/511.19
1880/1	Kovács József	if. Dobai Mihály felső Gulyás András	Bíró: Dobai János Törv bíró: Gulyás László Tanító/jegyző: Mokos János C. V.: 1882. december 11.	498.79/471.34
1881/2	Kovács József	Dobai Mihály Gulyás András	Bíró: Gulyás Sándor Tanító/jegyző: Mokos János C. V.: 1882. december 11. Vályi Lajos esperes, Bajcsi Lajos főjegyző	649.41/625.68 1118.76/1132.70
1882/3	Kovács József	Dobai Mihály if. Gulyás István	Bíró: Gulyás Sándor C. V.: 1883. november 19. Vályi/Bajcsi	724.73/671.31
1883/4	Kovács József	Dobai Mihály Szűts János	Bíró: Gulyás Sándor Egyházlátogatás: 1884.november 20. Vályi/Bajcsi	616.28/613.97
1884/5	Kovács József	Dobai Mihály Szűts János	Bíró: Gulyás Sándor Egyházlátogatás: 1885. november 25. Vályi/Bajcsi	479.91/429.89
1885/6	Kovács József	Dobai Mihály Csanda Ferencz	Törvénybíró: Búcsi Gergely Egyházlátogatás: 1886. november 17. Vályi/Bajcsi	372.18/271.93
1886/7	Kovács József	Dobai Mihály Csanda Ferenc	Bíró: Gulyás Sándor T/I-Mokos János Egyházlátogatás: 1885. november 18. Vályi/Bajcsi	503.45/411.92
1887/8	Kovács József	Dobai Mihály Csanda Ferenc	Bíró: Gulyás Sándor Tanító: Mokos Kálmán	

Egyh.év	Lelkipásztor	Gondnokok	Tanító, bíró, törvénybíró	Az Egyh.bevétele/ kiadása Ft.krajcár
1888/9	Végh Géza	Csanda Ferenc Gulyás Ferenc	Tanító: Mokos Kálmán Egyházlátogatás: 1890. november 25.	745.777/746.83
1889/90	Lénárt Lajos választott lkp.	Dobai Mihály Dobai István	Bíró: Dobai János Tanító: Mokos Kálmán	822.53/746.83
1890/1	Lénárt Lajos	Dobai Mihály Dobai István	Bíró: Dobai János Tanító: Mokos Kálmán	639.05/587.28
1891/2	Lénárt Lajos	Udvardi István Búcsi Mihály	Tanító: Mokos Kálmán	726.36/656.29
1892/3	Lénárt Lajos	Udvardi István Sárai András	Tanító: Mokos Kálmán	652.48/646.18
1893/4	Lénárt Lajos	Dobai János	Tanító: Mokos Kálmán	635.05/632.40
1894/5	Lénárt Lajos	Búcsi István Sárai András	Tanító: Mokos Kálmán	718.44/712.66
1895/6	Lénárt Lajos	Búcsi István	Bíró: Dobai János Tanító: Mokos Kálmán	803.49/679.79
1896/7	Lénárt Lajos	Búcsi István Sárai András	Tanító: Mokos Kálmán C. V.: 1897. március 15. Veress Ede esperes	1097.91/796.18
1897/8	Lénárt Lajos	Csanda Ferenc Búcsi Mihály	Tanító: Mokos Kálmán Egyházlátogatás: 1898. március 28. Veress Ede esperes	1162.84/1010.33
1898/9	Lénárt Lajos	Csanda Ferenc Fodor Mihály	Tanító: Mokos Kálmán Egyházlátogatás: 1898. március 28. Veress Ede esperes	974.17/833.44
1899/1900	Lénárt Lajos	Csanda Ferenc Búcsi Mihály	Tanító: Mokos Kálmán C. V.: 1900. március 30 Veress Ede esperes	

1822

A Predikátor

Név	Duna vidék	Tapolca vidék	Pred. Bence	Rekt.		Harang		Feltétel	
				fl.	kr.	Buza	Szusz	sz.	sz.
Al. Ladarok Neve.									
Omva Mihály	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	30	4	1	1	6
Büsti András	3 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	20	2	1	1	4
Büsti György	3 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	20	2	1	1	6
Büsti János	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	20	4	1	1	6
Büsti Ferencz	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	20	4	1	1	3
Büsti János	4 $\frac{1}{2}$	1	1			8	1		9
Ódovai János	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	3	1	4	1	1	9
Ódovai Ferencz	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	2	30	4	1	1	5
Julyás János	4 $\frac{1}{2}$	1	1	3	1	8	1	1	9
Julyás György	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	2	30	4	1	1	6
Fodor János	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	30	4	1	1	5
Tórnagyi János	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	2	30	4	1	1	8
Tavali János	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	2	30	4	1	1	6
Tavali János	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	20	4	1	1	6
J. Takáts György	4 $\frac{1}{2}$	1	1	2	40	8	1	1	7
Dr. Takáts György	4 $\frac{1}{2}$	1	1	2	40	8	1	1	8
A. Dobai János	4 $\frac{1}{2}$	1	1	2	40	8	1	1	5
S. Dobai János	4 $\frac{1}{2}$	1	1	2	30	8	1	1	5
F. Dobai János	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	30	4	1	1	8
Takáts János	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	2	40	4	1	1	5
Takáts János	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	2	40	4	1	1	5
A. Fodor János	3 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	2	30	6	1	1	7
Fodor György	3 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	2	30	6	1	1	5
F. Fodor János	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	20	4	1	1	5
Kovács Mihály	4 $\frac{1}{2}$	1	1	1	30	8	1	1	8
Ódovai Ferencz	4 $\frac{1}{2}$	1	1	3	1	8	1	1	9
Ódovai János	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	20	4	1	1	5
Ódovai János	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	20	4	1	1	4
Fües Mihály	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	30	4	1	1	6
Büsti Pongyó	2 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$			4	1		6
Büsti Pongyó	4 $\frac{1}{2}$	1	1	2	30	8	1	1	7
Büsti János	1			1	30		1	1	6
Mészáros Ferencz	1			1	20		1	1	2
Tórnagyi János	1			1	30		1	1	5
Fodor János	1			1	30		1	1	5
Julyás Pongyó	1			1	20		1	1	4
Ódovai Ferencz	1			1	20		1	1	3
Büsti Mihály	1			1			1	1	4
Farkas Ferencz									6

1822. évi prédikátor és rektor fizetéséről szóló számadokonyoi összeírás.

**LIBER MATRICULA BAPTISMATIS ECCLESIAE MAGYAR ET
NÉMETH SZÖLGYÉNIENSIS AB ANNO 1716 DIE 2 OKTOBRIS**

**ANYAKÖNYVI ADATOK A SZŐGYÉNI SZÜLETÉSI
ANYAKÖNYVBŐL ARADOT ILLETŐEN**

1716–1768

s.sz	év	az újszülött neve	szülők	keresztszülők
1.	1716. 10. 2.	Anna Eva Gemelli	Georgis Veller Mária Kurtz	Jóskai Stephanum
2.	1720. 11. 17.	András	Martin Gulyás Judita Szabó	
3.	1721. 7. 7.	Ibi	Sattor	
4.	1723. 8. 22.	Stephanus	Stephano Ivanics Mária Honi	P. Anastases
5.	1729. 7. 18.	Juditta	Koma Juhász Eva Juhász	Alexander Ivanics Anna Manya
6.	1730. 10. 26.	Stephanus	Georg Simonka Catharina Miso	Paul Csale Kovács Jozephum Jozephum Fehér
7.	1730. 8. 14.	Antonius	Stephan Ivanics Maria Honi	Michal Mocsár Elizabeth Magyar
8.	1732. 9. 13.	Emericus	Georgic Hiszovics Elizabeth Kutsan	Paul Csák Juditta Kovács
9.	1733. 10. 11.	Juditta	Andrea Jotts Dorothea Miltha	Thomas Juhász Eva Juhász
10.	1734. 7. 30.	Joshepus	Joames Halász Catharina Bither	Stephan Ivanics Maria Pankthovner
11.	1736. 8. 7.	Anna	Alexander Ivanics Maria Parkorner	Stephan Száki Julianna Juhász
12.	1736. 4. 15.	Catharina	Georgio Hezvez Kisoveset Elizabeth Kuchár	
13.	1738. 5. 11.	Joannes	Georges Simon Catherina Mosó	Michael Rutka Maria Rajnoha
14.	1738. 5. 20.	Alexander	Joannes Menyhárt Elizabeth	Ridden goi Supra
15.	1740. január	Stephanus	Stephan Ivanics Mária Kónya	Franziscus Mocsár Elizabeth Magyar
16.	1740. 10. 14.	Joannus	Joannus Menyhárt Elizabeth Ivanyics	Michael Rutka Elizabeth Rajnoha
17.	1741. 1. 21.	Stephanus	Georgio Arad Dorothea Arad	Michael Rutka Maria Rajnoha
18.	1742. 9. 8.	Juditta	Joannes Grib Catherine Ugore	Michel Rutka Elizabeth Rajnoha
19.	1742. 11. 9.	Martinus	Ivanics Prácska Catherin Pintér	Stephan Ivanics Elizabeth Kuchár

20.	1743. 1. 30.	Maria	Joannes Menyhárt Catherine Ivanics	Michel Rutka Elizabeth Rajnoha
21.	1743. 6. 28.	Maria		Georg Paics Juditta Ivita
22.	1743. 9. 17.	Zuzanna	Stephan Ivanics Elizabeth Huban	Joannes Cifrei
23.	1743. 9. 20.	Catharina	Matias Gulyás Elizabeth	in netti tase Parocha Maria Denelso
24.	1744. 3. 28.	Georgius	Georgio Birtsak Maria Dom.	Joannes Stégmar Maria Panics
25.	1744. 7. 22.	Anna	Michael Mustai Anna Hajník	Thomas Juhász Eva Juhász
26.	1744. 10. 24.	Judita	Georgio Hajník Anna Katsa	Martius Kováts Eva Juhász
27.	1745. 2. 15.	Catharina	Georgio Juhász Catherin Juhász	Georgio Horváth Anna Cselkó
28.	1744. 3. 11.	Anna	Martinus Kováts Barbara Dudás	Adam Porabszki Maria Kováts
29.	1745. 4. 29.	Georgius	Georgio Fila Catherine Mihál	Steohanus Juhász Helena Szűcs
30.	1745. 12. 25.	Eva	Joannes Stehár Maria Sirotta	Joannes Csapai Maria Dudás
31.	1747. 9. 9.	Michael	Georgio Nivella Anna Buhor	Martias Németh Anna Haluska
32.	1747. 11. 24.	Andres	Georgio Juhász Catherine Ugore	Joannes Somfor Eva Ittloways
33.	1748. 1. 8.	Paulus	Joannes Üveges Maria Gyurkovic	George Majer Anna Kozák
34.	1749. 4. 6.	Georgius	Georgio Szohor Judita Spornák	Georgus Juhász Catherine Darás
35.	1749. 7. 25.	Adae, Eva	Paulo Mozes Susanna Misi	Andreas Faifer Michael Bania Judita Mészáros
36.	1750. 4. 16.	Georgius	Francisco Cirea Catherine Pintér	Antonius Nágel Magdalena Hagin
37.	1750. 7. 18.	Joannes	Joanne Stellemar Maria Kovecz	Joannes Csapa Maria Dudás
38.	1750. 9. 19.	Michael	Joannes Szettér Helena Spornák	Georg Gulyás Catherine Sipos
39.	1750. 9. 15.	Juditta	Michael Burian Juditta Mészáros	Andreas Iringel Elizabeth Sitke
40.	1751. 4. 2.	Georgius	Thomas Rác Anna Szabó	Joannes Molnár Catherine Kardos
41.	1751. 7. 30.	Anna	Joannes Muslai Veronica Sabani	Joannes Osola Catherine Juhász
42.	1751. 8. 18.	Stephanus	Joanne Szolenár Maria Biztony	Georg Majer Anna Hosík
43.	1751. 11. 15.	Helena	Francisco Csiseros Catherine Pintér	Anton Nágel Magdalena Hagin

44.	1752. 8. 8.	Laurentius	Joanne Pan Anna Kozák	George Sörös Catharina Zeman
45.	1752. 8. 27.	Catharina	Michael Burian Juditta Mészáros	Andreas Irungel Elizabeth Sisle
46.	1752. 9.30.	Catharina	Tomas Rác Anna Csihmák	George Molnár Catharina Kondás
47.	1752. 10. 5.	Elizabeth	Stephanus Irungel Elizabeth Pazman	Jakobus Volter Barbara
48.	1753. 5. 22.	Theresia	Martio Hrala Maria Mazah	Andreas Jelemits Catharin Barth
49.	1753. 12. 8.	Thomas	Thoma Rác Anna Szabó	Joannes Molnár Catharina Kardos
50.	1753. 12. 18.	Thomas	Joanne Domecsel Maria Novotná	Jakobus Zajda Catharina Majercsik
51.	1754. 7. 11.	Anna, Eva	Georgis Pizsak Barbara Bernáth	Paulus Novoszal Susanna Miszel
52.	1754. 8. 7.	Maria	Joanne Polyáček Anna Petrás	Jakobs Stegmar Eva Nothard
53.	1754. 12. 8.	Andreas	Joanne Balás Helena Fazíkas	Andreas Kováts Maria Birtsák
54.	1755. 3. 25.	Maria	Thoma Juresek Anna Szabó	Joannes Molnár Catharina Kardos
55.	1755. 4. 19.	Georgius	Michelle Burian Juditta Mészáros	Andrea Tringel Elizabeth Siske
56.	1755. 7. 1.	Maria	Martino Hrale Maria Mazák	Andreas Jelenken Catharina Barták
57.	1756. 1. 12.	Anna	Joannes Üveges Maria Novotni	Joanne Banda Catharina Juhász
58.	1756. 9. 1.	Michael	Francisco Cseoslo Catharina Pintér	Mathias Nágel Magdaléna Kas
59.	1757. 4. 9.	Maria	Michael Szabó Maria Zvoncsár	Andreas Tringel Elizabeth Siske
60.	1757. 12. 17.	Elizabeth	Thoma Juresek Anna Szabó	Joannes Szőlősi Anna Rác
61.	1758. 2. 6.	Jozephus	Martino Hrala Mario Mazoch	Michael Burian Juditta Mészáros
62.	1758. 2. 16.	Mathias	Joanne Panish Anna Kovács	Georgius Seres Catharina Zeman
63.	1758. 8. 14.	Maria	Joanne Üveges Maria Novaki	Joannes Ohida Catherine Oazola
64.	1758. 10. 16.	Clara	Franciscus Cirkó Catharina Pintér	Stephan Ivanics Clara Janrik
65.	1759. 5. 2.	Juditta	Martino Hrala Marianna Mazach	Michael Burian Juditta Mészáros
66.	1759. 5. 7.	Catharina	Michael Rigó Anna Pagan	Joannes Juhász Helena Szőcs
67.	1759. 9. 17.	Michael	Michael Burian Juditta Mészáros	Andreas Tringel Elizabeth Siske
68.	1759. 10. 24.	Martinus	Martino Sáfár	Joannes David

69.	1760. 1. 6.	Stephan	Helena Lipcsik Jozeph Szabó Dorothea Kasmarik	Catharina Császár Joannes Gyerek Elisabeth Michalisek
70.	1760. 3. 10.	Josephus	Joanne Suster Maria Toth	Joanne Szileczky Anna Rác
71.	1761. 4. 9.	Stephanus	Francisko Filkó Catharina Ugore	Stephan Ivanics Clara Janikovics
72.	1761. 4. 13.	Catharina	Andreas Lanti Helena Perocs	Martin Toths Carhad Susanna Lengyel
		Kiss=Ujfalu	CALVINISTI	CALVINISTI
73.	1761. 9. 5.	Martinus	Martin Haluza Elizabeth Freskó	Francisko Csirka Catharina Pinter
74.	1761. 9. 11.	Joannes	Joanne Panik Anna Kovács	Georgius Seres Catharina Zeman
75.	1761. 11. 23.	Maria	Michael Burian Elizabeth Ugore	Andreas Tringel Elisabeth Siske
76.	1763. 5. 8.	Joannes	Michael Kuchar Elizabeth Hegyi	Georg Zelmi Elisabeth Máté
77.	1763. 8. 30.	Elisabeth	Jozeph Mészáros Anna Herczeg	Joannes Ohida Catharina Vazula
78.	1763. 9. 6.	Rosalia	Michael Barian Juditta Mészáros	Andreas Tringel Elisabeth Siske
79.	1765. 3. 18.	Maria	Joannes Kotronics Maria Beliczki	Joannes Zvoncsar Helena Szócs
80.	1765. 3. 30.	Georgias	Joanne Panik Anna Ugor	George Seres Catharina Zeman
81.	1765. 4. 19.	Catharina	Mathias Kukucska Helena Gajdos	Joanne Csirke Catharine Csirke
82.	1765. 6. 8.	Petrus	Emerico Pauscik Catharine Szlavik	Petrus Litvai Anna Jankulár
83.	1765. 12. 30.	Georgius	Michael Nagy Anna Szlavik	Michael Juhász Elisabeth Zelnfk
84.	1766. 3. 12.	Maria	Joseph Mészáros Anna Herczeg	Emericus Pancsík Catharina Szlávik
85.	1766. 3. 19.	Georgius	Joanne Hranko Maria Varga	Paulus Hernya Catharina Pintér
86.	1766. 11. 15.	Thomas	Petro Litvai Anna Jankulár	Emericus Pancsík Catharina Szlávik
87.	1767. 1. 10.	Helena	Martino Kukucska Helena Gajdos	Michael Balogh Catharina Csirková
88.	1767. 8. 20.	Anna	Joanne Karaj Helena Dudás	Joanne Panis Anna Horváth
89.	1768. 3. 16.	Gemelli Josephus, Eva	Josepho Krajcár Eva Szőlósi	Catharina Pintér Emer Jancsik
90.	1768. 4. 27.	Georgius	Joanne Üveges Marianna Gyurkovics	Emer Pancsik Catharina Szlávik

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Dunántúli ev. reformált egyházkerület névtára 1874. évre. Pápa 1874.
- A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Budapest 1976.
- Az első magyarországi népszámlálás (1784–1787). Budapest 1960.
- A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája. Budapest 1897.
- ASZTALOS Miklós – PETHŐ Sándor**
1934 A magyar nemzet története ősidóktól napjainkig. Budapest
- BADINSZKY László**
1933 Vak Bottyán kuruc tábornok. Esztergom
- BÁRDOSSY László**
1943 Magyar politika a mohácsi vész után. Budapest
- BÉL Mátyás**
1957 Esztergom vármegyéről. Tatabánya
1996 Komárom vármegye. Pozsony
- BLASKOVICS József**
1993 Az újvári ejálet török adóösszeírásai. Pozsony
- BOGNÁR István**
1987 Régi magyar mértékek. Budapest
- BOROVSKY Samu szerk.**
1989 Esztergom vármegye. Budapest, Reprint
- BUCKO Vojtech**
1939 Reformné hnutie v arcibiskupstve ostrihomskom do r. 1564. Bratislava
- BUCSAY Mihály**
1985 A protestantizmus története Magyarországon 1521–1945. Budapest
- CSÁNKI Dezső**
1897 Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. III. kötet, Budapest
- CSOHÁNY János**
1994 Magyar protestáns egyháztörténet 1711–1849. Debrecen
- DÁNYI Dezső – DÁVID Zoltán**
1960 Az első magyarországi népszámlálás. Budapest
- DEDEK Lajos**
1924 Monumenta Ecclesiae Strigoniensis. III. kötet, Esztergom
- ECKHART Ferenc**
1954 A földesúri büntetőbíráskodás a XVI.–XVII. században. Budapest
- Egyházi névtára a helv. hitv. Dunántúli egyházkerületnek 1851. évre. Pápa, 1851**
- ENGEL Pál**
1977 Királyi hatalom és az arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban 1387–1437. Budapest
- ESZE Tamás szerk.**
1980 Ráday Pál 1677–1753. Budapest.
- FARKAS József**
1869 Elbeszélések a magyarországi protestáns egyház hitbajnokainak és vértanúinak életéből. Pest

- FEJÉR György**
1829–44 Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus as civilis. Buda
- FEKETE Lajos**
1943 Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírása. Budapest
- FÉNYES Elek**
1943 Magyar országnak, s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja és statisztikai és geographiai tekintetben. II. kötet, Pest
1851 Magyarország geographiai szótára. IV. kötet, Pest
1994 Komárom vármegye leírása (1848). Pozsony
- FÖLDVÁRY Antal**
1940 A magyar református egyház és a török uralom. Budapest
- GÁL Farkas**
1984 Az uriszék előtt. Budapest
- GEDEON Gyula**
1912 A hitújítás terjedésének okai hazánkban 1541-ig. Budapest
- GYÖRFFY György**
1987 Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. II. kötet, Budapest
- GYÖRFFY István**
1927 A hajdúk eredete. Budapest
- HAICZL Kálmán**
1932 Érsekújvár multjából. Érsekújvár
1937 Kakath, Dzsigerdelen-Csekerdén, Párkány.
1940 Egyháztörténeti emlékek a cseh megszállás korából. Esztergom
1943 A magyarság ősi településének határai a nyugati Felvidéken. Budapest
1944 Sárkányfalva. Budapest
- HORVÁTH Mihály**
1861 Magyarország történelme III. kötet. Pest
- HÓMAN Bálint – SZEKFŰ Gyula**
1935 Magyar Történet. I-II. kötet, Budapest
- IPOLYI Arnold**
1875 Veresmarti Mihály élete és munkái. I., II. kötet, Budapest
- JEDLICKA Pál**
1897 Adatok erdődy Pálffy Miklós életrajza és korához 1552–1600. Eger
- JEKELFALUSSY József**
1892 A Magyar Korona helységnévtára. Budapest
1897 A Magyar Korona országainak mezőgazdasági statisztikája. Budapest
1898 A Magyar Korona helységnévtára. Budapest
- KÁLLAY István**
1985 Úriszéki bíráskodás a XVIII–XIX. században. Budapest
- KÁNTOR Klára**
1999 Esztergom vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. I. rész (1638–1702), Esztergom
- KNAUZ Nándor**
1874 Monumenta Ecclesiae Strigoniensis. I. kötet, Esztergom
1882 Monumenta Ecclesiae Strigoniensis. II. kötet, Esztergom

KOVÁCS Tibor

1977 A bronzkor Magyarországon. Budapest

KRISTÓ Gyula

1986 Csák Máté. Budapest

KÚR Géza

1932 Küzdelmeink. Három Református Egyház története. Komárom

1993 A Komáromi Református Egyházmegye. Pozsony

LADÁNYI Sándor – PAPP Kornél – TÓKÉCZKI László

1998 Egyháztörténet II. Budapest

LÁSZLÓFALVY VELICS Antal – KAMMERER Ernő

1886 Magyarországi török kincstári defterek. Budapest

LÁZÁR Gyula

1890 A török birodalom története. Nagybecskerek

LISZKA József

1986 Adalékok egy Kisalföld-peremi község gazdálkodási rendszeréhez.
Nagykőrös

LISZKA, Jozef

1982 Prieskum v okrese Nové Zámky. AVANS. Nitra 1983

1986 Prieskum v okrese Nové Zámky. AVANS. Nitra 1987.

Magyarország birtokviszonyai a XVI. század közepén. Budapest 1990.

Magyar történeti kronológia. Budapest 1984.

Magyarország története 1686-1790. Budapest 1989.

MAKKAI László

1976 A magyarországi gályarab prédikátorok emlékezete. H.n.

MÁLYUSZ Elemér

1939 A türelmi rendelet. Budapest

1940 Iratok a türelmi rendelet történetéhez. Budapest

1951 Zsigmondkori oklevéltár. I. kötet, Budapest

1956 Zsigmondkori oklevéltár. II./1. kötet, Budapest

1958 Zsigmondkori oklevéltár. II./2. kötet, Budapest

1984 Zsigmond király uralma Magyarországon. Budapest

1994 Zsigmondkori oklevéltár. IV. kötet, Budapest

1997 Zsigmondkori oklevéltár. V. kötet, Budapest

MIKLÓS Dezső

É.n. Az első rendszeres magyar református egyháztörténet. A gályarab Kocsi
Csergő Bálint „Brevis delineatio ecclesiarum reformatarum in Hungaria et
Transylvania“ c. műve 1677-ből. Saját kiadás.

MOLITOR József

1987 II. József a császári Don Quijote. Budapest

NAGY Imre – NAGY Gyula

1884 Anjoukori okmánytár. V. kötet, Budapest

NAGY László

1986 Hajdú vitézek. Budapest

NÉMETH Antal

1894 Az esztergommegyei népiskolák és némely közművelődési mozzanat
1875-ben. Esztergom

NÉMETHY Lajos

1894 Series Parochiarum Et Parochus Archi-Dioecesis Srigoninsis. Esztergom

1896 Egyházi vizsgálat Esztergomvármegyében 1701-ben. Esztergom

NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, Viera

1988 Szőgyén őskori történelme. Szőgyén

PIRY CIRJÉK János

1998 Érsekújvári napló 1848/1849. Pozsony

RÁKÓCZI Ferenc

Emlékiratok Budapest

SARMANYOVÁ, Jolana

1991 Cirkevné matriky na Slovensku zo 16–19. storočia. MV SR, Bratislava

SEBESTYÉN Jenő

1994 Református dogmatika. Budapest

SPIRA György szerk.

1952 Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon 1711–1790.
Budapest

SZALAY László

1859 Adalékok a magyar nemzet történetéhez a XVI. században. Pest.

SZÁNTAI Lajos

1996 Atlas Hungaria – Magyarország nyomtatott térképe 1528–1850. Budapest

SZENTMIKLÓS Lajos

1943 Az Árpád-kori társadalom. Budapest

SZEREMLEI Sámuel

1874 Vallás-erkölcsi és társadalmi élet 1848 óta Magyarországon. Budapest

SZ. KISS Károly

1879 Monográfiai vázlatok a Barsi Ref. esperesség multja s jelenéből. Pápa

SZUHAY Benedek

1900 Az egyházlátogatás. Miskolcz

THURY Etele

1889 A révkomáromi ev. Ref. Egyház története a XVI., XVII. században.
Budapest

1908 A Dunántúli Református Egyházkerület története. Pápa

1998 A Dunántúli Református Egyházkerület története. I., II. kötet, Pozsony

TÓTH Ferencz

1808 A Magyar és Erdélyországi Protestáns Ekklesiák históriája. Komárom

TÓTH-KÁSA István – TÓKÉCZKI László

1997 Egyháztörténet I. Budapest

UNGER Mátyás – SZABOLCS Ottó

1979 Magyarország története. Budapest

VALESIUS Antal János

2000 Levelek 1725–1740. Pozsony

VARGA Endre szerk.

1958 Úriszék. XVI.–XVII. századi perszövegek.

VARGA Gyula

1903 A Magyar Korona helységnevtára. Budapest

VELICS Antal – KAMMERER Ernő

1886 Magyarországi török kincstári defterek 1543–1699. I., II. Budapest

VILLÁNYI Szaniszló

1891 Néhány lap Esztergom város és megye multjából. Esztergom

1892 Három évtized Esztergommege és város multjából (1684–1714)
Esztergom

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku II., Bratislava, 1977.

VÖRÖSMARTI Mihály

1992 V. M. kálvinista predikátor megtérése históriája. Budapest

WALKER C.-WARD D.

1995 Ósmaradványok. Határozó kézikönyvek.

ZOLNAY László

1983 A középkori Esztergom. Budapest

1986 Mozaikok a magyar újkorból. Bratislava

ZOVÁNYI Jenő

1977 Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. 3. bőv. kiadás. Budapest

1986 A reformáció Magyarországon 1565-ig. Reprint.

ZSILINSZKY Mihály

1880 A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformatio-tól kezdve.
Budapest

ZSOLDOS Attila

1977 Az Árpádok és alattvalóik.

Kéziratok, folyóiratok, időszaki kiadványok

A komáromi helv. hitv. Egyházmegye lelkészi, Praeoransai, Iskolatanítói és altanítói fizetésének jegyzőkönyve, 1856. Sz.R.K.E. Zsinati levéltára, Komárom.

A komáromi ref. egyházmegye Közgyűléseinek írott jegyzőkönyvei 1863–1875.

Sz.R.K.E. Zsinati levéltára, Komárom.

A Madari Ref. egyház Anyakönyve III. rész: A házasult személyek neveiket foglaltatják bé. (1748–1820). Állami Területi Levéltár, Nyitra-Ivánka.

A Kamocsai Ref. Egyház Anyakönyve 1711–1860. Állami Területi Levéltár, Nyitra-Ivánka.

A Dunaradványi Ref. Egyház Anyakönyve 1711–1866. Állami Területi Levéltár, Nyitra-Ivánka.

A Dunántúli Ref. Egyház Levéltára (D.R.E.L.) Egyházlátogatási jegyzőkönyvek. Pápa.

A Révkomáromi ev. ref. Egyházmegyéből bejött kegyadományokról szóló jegyzőkönyv 1864/5. Sz.R.K.E. Zsinati levéltára, Komárom.

BELIUS Matthias

XVIII. sz. Descriptio Comitatum 56. I. eee Comitatus Strigoniensis, kézirat, Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Batthyanyana Coll. 258 oldal.

CSÁJI Pál

A magyarországi református ekklésiák és prédikátorok első hivatalos összeírása 1725–1729. Egyháztörténet I. évfolyam, I. füzet, Budapest 1958.

FABINYI Tibor

Rákóczi egyházpolitikája – gyakorú szécsényi naplók tükrében. Theológia Szemle 1976.

HANUSZ István

Úszó szigetek. Földrajzi közlemények. XXI. kötet, Budapest 1893.

HELISCHER József

Esztergom vármegye statisztikai, történeti és helyrajzi leírása. Esztergom évlapjai 1988.

HORUSITZKY Henrik

Köbölkút, Bátorkeszi és Duna Mocs agronom-geológiai viszonyairól. Jelentés az 1897. évi részletes agr. geol. felvételtől. Budapest 1898. Különlenyomat.

GYURIKOVITS György

Köbölkúti tóról, rajta létezett úszó szigetetről és annak lecsapoltatásáról. 1839. Tudományos gyűjtemény. XI. kötet.

Kegey adakozások 1775, Sz.R.K.E. Zsinati levéltára, Komárom. Kézirat.

KMEŤ, Vladimír

Hidrogeologická štúdia obce Nová Vieska. Nové Zámky 1998. Kézirat.

KNIEZSA István

Az esztergomi káptalan dézsmajegyzékének helységei. 1939. Századok

A kisújfalui református egyház levéltára.

Körlevelek 1874–1990.

Számadókönyv 1839–1855

Számadókönyv 1863–1881

Számadókönyv 1881–1899

NOVOTNÝ, Bohuslav

Nové nálezy kanelované keramiky na dolním pohroní. 1958. Archeologické rozhledy

Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal 1881-es népszámlálás. Budapest 1882.

RÓZSA Vitál

Az Esztergom-vidéki régészeti és történelmi társulat harmadik évkönyve.

Esztergom 1900.

SINKA Ferencz Pál

Esztergommege őskora. Az Esztergom-vidéki Régészeti és Történelmi Társulat. Esztergom 1925. Esztergom évlapjai. I. és 2.szám.

Esztergommege őskora. Az Esztergom-vidéki Régészeti és Történelmi Társulat. Esztergom. 1927. Esztergom évlapjai. III. évfolyam I. szám.

Térképészeti közlöny

Magyar Kir. Áll. Térképészet II. kötet, Budapest 1932.

THALLOCCZY Lajos

Magyar várak 1437 körül. Archeologiai közlöny XII.

VRTEL, Ladislav

Erb obce Nová Vieska. Bratislava 1995. Kézirat.

WERTNER Mór

Adalékok Esztergom megye és vidékének legrégebbi történetéhez. Az Esztergom-vidéki Régészeti és Történelmi Társulat III. évkönyve. Esztergom 1900.

LEVÉLTÁRAK, KÖNYVTÁRAK:

Slovenský národný archív, Bratislava
(Szlovák Nemzeti Levéltár, Pozsony)

Štátny oblastný archív, Ivanka pri Nitre
(Állami Területi Levéltár, Nyitraivánka)

Slovenská akadémia vied, Archeologický ústav, Nitra
(A Szlovák Tudományos Akadémia Régészeti Intézete, Nyitra)

Historický ústav Slovenskej akadémie vied, Bratislava
(A Szlovák Tudományos Akadémia Történeti Intézete, Pozsony)

Štátny okresný archív, Nové Zámky
(Állami Járási Levéltár, Érsekújvár)

Okresné múzeum, Nové Zámky
(Járási Múzeum, Érsekújvár)

A Szlovákia Református Keresztyén Egyház Zsinati Elnöksége Központi Levéltára,
Komárom

Fórum Társadalomtudományi Intézet Etnológia Központ, Komárom

Magyar Országos Levéltár, Budapest

Országos Széchényi Könyvtár, Budapest

Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Térképtára,
Budapest

Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára, Esztergom

Főegyházmegyei Prímási Levéltár (Simor könyvtár), Esztergom

Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom

Dunántúli Református Egyház Levéltára, Pápa

A mocsai református egyház levéltára

A búcsi református egyház levéltára

A kisújfalui református egyház levéltára

Kisújfalu község levéltára

TARTALOM

Előszó	3
I. A község földrajzi és természeti leírása	5
II. Az ősidőktől az írott kultúráig	11
III. Ösztövér története	19
IV. Újfalu, Kisújfalu a középkorban	43
V. Kisújfalu a viszontagságos XVIII. században	101
VI. Kisújfalu XIX. századi arculata	183
Utószó helyett	259
Összefoglalók:	
A község rövid története	260
Krátká história obce	262
A short history of our community	264
Lelkészek és tanítók Kisújfalun	266
Kisújfalu térképeken	267
Egyházi és közeleti eljárások	268
Aradiak a szőgyéni anyakönyvben	276
Felhasznált irodalom	280
Levéltárak, könyvtárak	286
Fekete-fehér képmelléklet	
Színes képmelléklet	

E könyv megjelenését támogatták:

KISÚJFALU község önkormányzata

BUDAÖRS város önkormányzata

Varga Gábor magánvállalkozó

Párkány és Vidéke Alapítvány

Hangás szövetkezet

Prvá komunálna banka, Komárom

Poštová banka, Komárom

Branos Kft., Érsekújvár

Nadex Kft., Juhász Judit

Mátyás András magánvállalkozó, Komárom

Gábatour Kft., Csanda László, Érsekújvár

Agroservis Arad szövetkezet

Szabó Gábor magánvállalkozó

Lawcomp Kft., Párkány

Kamoncza István magánvállalkozó

Jednota Rt., Érsekújvár

Szekeres József magánvállalkozó, Kürt

Cséplő Mária, Párkány

Cséplő Gábor magánvállalkozó

D' Art - Kasnyík István magánvállalkozó, Kürt

Bernáth Péter magánvállalkozó

